

KUNSKAPSFÖRHANDLINGEN AV ADOPTIVBARNHANDELN

- Diskurser om tillvägagångssätt

I den här studien undersöks representationer av adoptioner från Sri Lanka till Sverige i svensk media under åren 1970-2019. Jag kommer se närmare på hur det har talats om adoptioner från Sri Lanka till Sverige i svenska nyhetstidningar, vilka aktörer som har kommit till tals och hur adoptionshistorier från adopterade från Sri Lanka har framställts. I fokus står förhandlingen av kunskap om handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige vilken kan ses i de diskurser om tillvägagångssätt för att genomföra adoptioner från Sri Lanka som har tävlat med varandra om att vinna läsares ställningstagande för den ena eller den andra diskursen. Förhandlingen granskas med utgångspunkt i yttranden som har presenterats i svenska nyhetstidningar under den intensiva adoptionsaktiviteten 1970-1995 när Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka.

Under några dagar i maj 2020 gjorde jag en sökning i Kungliga Bibliotekets tidningsdatabas efter artiklar där 'Sri Lanka' och 'adoption' förekom. Då samlades merparten av mediamaterialet in. Sedan tidigare hade jag tillgång till de utgåvor av tidskriften *Sydiasien* där det har rapporterats om adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Jag har även begärt ut offentliga handlingar vid Riksarkivet, transkriberat två radioprogram och granskat några TV-program som berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Efter att jag hade gått igenom allt material har jag gjort en andra sökning i Kungliga Bibliotekets tidningsdatabaser under några dagar i augusti 2023 där jag bland annat har sökt efter artiklar där 'Ceylon', 'adoption', 'Sri Lanka adopt*' och 'babyfarm' förekom.

I stora drag har representationerna av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige handlat om tillvägagångssätten för att genomföra en adoption i Sri Lanka. Vissa svenska medborgare vände sig till en auktoriserad adoptionsorganisation för att adoptera medan andra adopterade privat eller på egen hand. Båda dessa tillvägagångssätt problematiserades av olika företrädare på adoptionsområdet genom diskurser där det ena tillvägagångssättet förespråkades över det andra. Dessa diskurser om tillvägagångssätt tävlade med varandra om att vinna läsarens ställningstagande för den ena eller andra diskursen. De större svenska morgon- och kvällstidningarna förde generellt sett fram statens kommunikationer om att adoptionerna borde genomföras via auktoriserade adoptionsorganisationer medan tidskriften *Sydiasien* kritiserade adoptioner via adoptionsorganisationer och argumenterade för genomföranden av privata adoptioner.

Generellt sett har mellanhänder eller alla aktörer som har bidragit till att srilankesiska barn förmedlades från sina föräldrar i ursprungslandet till utländska adoptivföräldrar spelat en betydande roll i förhandlingen av adoptivbarnhandeln bland annat genom att förespråka olika tillvägagångssätt för att genomföra adoptioner såväl som att förlika en variation av narrativ som passade in i skilda aktörers perspektiv på sakernas ordning i adoptionsammanhang. Mellanhänderna kan ses som exemplariska aktörer att studera över en längre tidsperiod då de utgjorde och utgör centrala karaktärer i organiseringen av adoptionsmarknaden. Mer specifikt besitter mellanhänder en maktposition som består i förmågan att kunna aktivera ett nätverk av individer som kan möjliggöra en adoption bland annat genom legalisering av adoptionshandlingar och att påverka signifikanta aktörer vid en adoptionstransaktion genom att framföra olika narrativ som passar in i skilda aktörers världsbilder, exempelvis om att

barnet får en bättre uppväxt i adoptivföräldrarnas hemland och att barnet var övergivet av den biologiska familjen.

Adoptionstransaktionen belyser ett utbyte av ett barn från sina föräldrar till adoptivföräldrarna där formella och informella mellanhänder och sub-mellanhänder berikar sig på förmedlingen av barnet. Barn som tillgängliggörs av mellanhänder på adoptionsmarknaden upptas i ett kommodifierat familjebildningsprojekt i samband med att adoptivföräldrar betalar en variation av mellanhänder för att bilda adoptivfamilj. Även om kritik har framförts mot adoptioner som grundar sig i kommoditetstänkande över åren verkar medkänsla med adoptivföräldrar ha dominerat betraktelsen av adoptionstransaktioner.

Materialet som jag utgår ifrån i denna undersökning är offentligt och innehåller yttranden från politiker, myndighetspersoner, företrädare för adoptionsorganisationer, adoptivföräldrar som har adopterat via adoptionsorganisationer, adoptivföräldrar som har adopterat privat och adopterade. Yttrandena tecknar en bild av vad som har varit allmänt känt på olika nivåer. Som grupp har adopterade från Sri Lanka förekommit i mediala sammanhang åtminstone sedan mitten av 1970-talet. Generellt sett har jag valt att endast skriva ut förnamnen när adopterade framträder i media i de fall de inte var offentligt kända individer. Förnamn såväl som efternamn ut om den adopterade var känd i offentligheten.

Den tidigare forskningen av mediamaterial som berör adoptioner och adopterade kan ses begränsad trots att det återkommande har rapporterats om adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka i svenska nyhetstidningar och tidskriften *Sydiasien*. Ett syfte med denna studie är därmed att bredda forskningen om representationer av adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka i svenska nyhetstidningar.

Det som är känt idag om adoptionerna från Sri Lanka till andra länder är att många adoptioner genomfördes på ett illegalt och oetiskt sätt. Den dåvarande srilankesiska hälsoministern uppskattade under år 2017 att uppemot elva tusen utlandsadoptioner kan ha genomförts på ett illegalt och oetiskt sätt. Utredningar i Holland, Schweiz och Danmark visar på oegentligheter gällande adoptioner från Sri Lanka till dessa länder. Den parlamentariska utredningen i Chile visar på att det finns likheter gällande oegentligheter vid genomförandet av adoptionerna från Chile till andra länder jämfört med adoptionerna från Sri Lanka till exempelvis Sverige. En utredning som Pingströrelsen har gjort gällande bland annat adoptioner från Sri Lanka till Sverige visar på att illegala och oetiska adoptioner kan ha genomförts i en biståndskontext när biståndsarbetare och missionärer adopterade barn privat eller genom att agera mellanhänder åt svenskar som önskade bilda adoptivfamiljer. En rapport från Statskontoret om organiseringen av adoptionsverksamheten visar på att adoptionsorganisationerna förmedlar adoptioner till varje pris då förmedlingsverksamheten utgör deras inkomstkälla och att de konkurrerar med varandra om att svara mot svenska medborgares efterfrågan om att bilda adoptivfamiljer.

Avslutningsvis diskuteras förhandlingen av representationer av adoptivbarnhandeln i en kunskapskontext som kan ses i kampen mellan diskurserna om tillvägagångssätten för att genomföra adoptioner från Sri Lanka till Sverige vilka strävade efter att vinna läsarnas ställningstagande för den ena eller den andra diskursen. Mitt huvudsakliga argument är att ett transnationellt grupp tänkande eller en global masspsykos uppstod under den intensiva adoptionsaktiviteten åren 1970-1995 som bidrog till att Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka. Många svenska medborgare förefaller ha tappat tron på sin förmåga att bedöma vad som var rätt och fel när de följde sina instinkter och

investerade i sina adoptivfamiljebildningsprojekt vilket bidrog till en kunskapsresistens mot representationer av fakta i svenska nyhetstidningar om handeln med srilankesiska adoptivbarn som i ett ekonomiskt perspektiv berikade lokala mellanhänder i Sri Lanka.

FÖRSTA SÖKNINGEN

Mediamaterialet avser framförallt digitaliserade artiklar i nyhetstidningar under åren 1970-2019 och artiklar i *Sydasiensbulletinen* 1977-1983 och tidskriften *Sydasiens* 1984-2019 som behandlar adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka i Sverige. Materialet ur svenska morgon- och kvällstidningar som söktes fram under 2020 består av 174 artiklar som inkluderar insändare, notiser, annonser och reportage medan materialet ur *Sydasiens* gäller vissa utgåvor och artiklar mellan åren 1977-2006. Återkommande har det talats om handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige och de aktörer som har yttrat sig utgörs av svenska myndighetspersoner, representanter för adoptionsorganisationer, adoptivföräldrar och adopterade. Myndighetspersoner och representanter för adoptionsorganisationer har kritiserat genomföranden av privata adoptioner medan exempelvis adoptivföräldrar som har adopterat privat har kritiserat adoptioner via adoptionsorganisationer. Myndighetspersoner i Sri Lanka har yttrat sig ett fåtal tillfällen medan inga föräldrar i Sri Lanka har kommit till tals om adoptivbarnhandeln. Vissa adopterade har under åren ifrågasatt adoptionsaktiviteten men merparten i detta mediamaterial har framfört positiva perspektiv på adoptioner från andra länder till Sverige. 1970-talet kan sammanfattas i termer av att adoptivföräldrar genomförde privata adoptioner som aldrig förr vilket skapade problem och merarbete för svenska myndigheter eller som en representant för Justitiedepartementet uttryckte det: ”alltför ofta tar önskan att få barn överhanden, och man ger fan i det formella” (i *DN* 19760816:31). Under 1980-talet uppmärksammades mellanhänderna som signifikanta aktörer och babyfarmerna som nyckelplatser i adoptionsinfrastrukturen. Enligt uppgifter i *Sydasiens* (3/84:10) kom nära 300 barn från Sri Lanka till Sverige under år 1983 varav en tredjedel uppskattades ha adopterats privat. En utredning som genomfördes i Sri Lanka under år 1987 visade på att endast 37 av de totalt 1670 utlandsadoptionerna hade gått via officiella kanaler vilket bidrog till att Sri Lanka stoppade utlandsadoptionerna den 3 juni 1987 fram till september 1988, varefter adoptioner till andra länder tilläts igen under vissa förutsättningar såsom att barnen skulle adopteras från statsdrivna barnhem och att barnavårdsmyndigheten skulle ha tillgängliggjort barnet för adoption. Under 1990-talet minskade adoptionerna från Sri Lanka till Sverige bland annat eftersom Sri Lanka började främja adoptioner inom landet, att det återigen uppmärksammades att svenska adoptivföräldrar hade köpt adoptivbarn från Sri Lanka och att informella adoptioner kriminaliserades år 1995. Adoptionsorganisationerna som konkurrerade med varandra om att svara mot svenska medborgares efterfrågan på adoptivbarn och hade förmedling av barn som sin inkomstkälla befann sig i en krissituation. I samband med minskningen av adoptioner från andra länder till Sverige under början av 1990-talet började adopterade från Sri Lanka framträda i media mer som individer hellre än som objekt för adoptivbarnhandel i svenska nyhetstidningar. Denna vändning kan synliggöras i mediamaterialet från mitten av 1990-talet och några särskilda teman lyfts fram som kommer utgöra ett mönster i representationer av adopterade framöver såsom föreställningar om vad som hade hänt om de hade blivit kvar i ursprungslandet, känslor av tillhörighet, viljan att själv adoptera ett barn från ett annat land, mötet med allmänhetens närgångna frågor och upplevelser av rasism i det svenska samhället. Under första decenniet av 2000-talet inträffade fyra stora händelser i mediamaterialet, bland annat framträdde adopterade från Sri Lanka med

sina egna perspektiv på adoptionserfarenheter i Sverige medan 2010-talet ställde de adopterades resor till Sri Lanka och återföreningar med familjemedlemmar i fokus.

I tidskriften *Sydasiens* har en livlig debatt förts kring adoptionerna från Sri Lanka till Sverige sedan 1980-talet och adopterade har framträtt över åren och bidragit med nya perspektiv. Framförallt har ett klassperspektiv tillämpats på adoptioner från andra länder och adoptioner via adoptionsorganisationer har kritiserats, särskilt gällande en viss adoptionsorganisation och dess lokala mellanhand i Sri Lanka. När det gäller bilder kring artiklarna i tidskriften *Sydasiens* porträtterar de ofta ett eller flera anonyma barn utan sina föräldrar och i ett fåtal fall bilder på adoptivfamiljer samt några bilder på adopterade.

ANDRA SÖKNINGEN

Mediamaterialet som söktes fram under 2023 berör artiklar från slutet av 1800-talet och fram till slutet av 2019. Trots att Sri Lanka blev det officiella namnet på landet sedan 1972 förekommer det tidigare namnet, Ceylon, i adoptionsammanhang efter den officiella namnändringen. Eftersom Sri Lanka tidigt blev associerat med förekomsten av babyfarmer från vilka barn adopterades till utländska adoptivföräldrar var jag nyfiken på att undersöka begreppet babyfarm närmare och i detta sammanhang har jag funnit att babyfarmen har en lång historia som sträcker sig åtminstone till slutet av 1800-talet.

Den andra sökningen gjorde jag i Kungliga Bibliotekets databaser *Retriever* och *Svenska dagstidningar* andra, tredje och femte augusti 2023. Vid en mailväxling mellan tjugosjunde och trettioförsta juli med KB framkom att *Nerikes Allehanda* var digitaliserad åren 1844-1906 och 2014-2023. Övriga årgångar finns på mikrofilm. Det innebär att man behöver gå igenom varje utgåva av denna dagstidning självständigt sida för sida. Det finns ingen sökfunktion för mikrofilm material. När jag har sökt i *Retriever* har jag funnit ett fåtal artiklar relaterade till adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Sammantaget resulterade sökningarna dessa dagar i 130 artiklar, varav 26 från *Nerikes Allehanda*, där fem var relevanta, och tre respektive artiklar från slutet av 1800-talet: *Östgötakuriren* (18880616), *Sundsvalls Tidning* (18880619), *Nya Dagligt Allehanda* (18940319).

Den första dagen, andra augusti, sökte jag i *Retriever* på sökorden 'Sri Lanka' och 'adoption' samt 'Ceylon' och 'adoption' perioden 1900-01-01 till 2019-12-31 och fick 146 träffar respektive 2 träffar. De flesta artiklar gällde de som jag redan hade från första sökningen. När jag endast sökte efter artiklar ur *Nerikes Allehanda* med sökorden 'Sri Lanka' och 'adoption' under samma period fick jag sex träffar och när jag sökte på 'Sri Lanka' 'adopt*' framkom 20 träffar, där fyra var relevanta. Sökningen i *Retriever* andra augusti 2023 gav totalt sett 22 relevanta artiklar som jag inte hade sedan tidigare. Vid sökningen som jag gjorde i *Svenska dagstidningar* för samma period med sökorden 'Ceylon' och 'adoption' framkom 158 träffar. När jag den tredje augusti sökte i *Svenska dagstidningar* för samma period och med samma sökord samt sökorden 'babyfarm' och 'baby farm' fick jag 23 respektive 27 träffar.

Den femte augusti sökte jag i *Svenska dagstidningar* perioden 1900-01-01 till 2019-12-31 på 'barn' 'farm' 'Ceylon' vilket gav 1475 träffar, 'barnfarm' 'Ceylon' gav 0 träffar, 'barnfarm' 'Sri Lanka', gav 1 träff, 'barnfarm' gav 5 träffar och 'barnfabrik' gav 61 träffar. Jag har även sökt i *Retriever* med sökorden 'barn' 'farm' 'Ceylon', 'barnfarm' 'Ceylon', 'barnfarm', 'baby' 'farm' 'Ceylon' (vilket resulterade i 0 träffar), 'Baby' 'farm' 'Sri Lanka' (gav 8 träffar), 'babyfarm' 'Sri Lanka' (gav 1 träff), 'babyfarm' (gav 73 träffar med liknande träffar i *Svenska dagstidningar*, det gällde inga artiklar som jag inte redan hade), 'barnfabrik' 'Ceylon' (resulterade i 0 träffar), 'barnfabrik' 'Sri Lanka' (gav 1 träff på en artikel som jag

redan hade), 'barnfabrik' (gav 73 träffar liknande träffar i *Svenska dagstidningar* och artiklar som jag redan hade), 'avelshus', 'avelshus' 'Ceylon', 'avelshus' 'Sri Lanka' (resulterade i 0 träffar), 'avel' 'hus' 'Sri Lanka' (gav 2 träffar) och 'babyfarm*' (gav 76 träffar varav två var relevanta).

Sammantaget utgörs mediamaterialet från den andra sökningen av annonser av olika slag såsom annonseringar av te, barn för adoption, jubilarer, förlovningar och vigslar, adoptioner av barn från Sri Lanka, dödsfall, kontaktannonser, filmer vid biografen Ceylon och debattinlägg såväl som en bokrecension samt artiklar om bland annat efterfrågan på svenska barn i USA och ett uppmärksammande av det statliga betänkandet om adoption av utländska barn.

I *DN* har jag funnit totalt 39 artiklar mellan åren 1913-2012 varav det inte fanns någon bild i 29 av artiklarna. Åtta av artiklarna berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Några artiklar berör barnfabriker i olika kontexter medan andra gäller annonseringar om dödsfall, förlovningar, adoptioner av barn. I *GP* har jag funnit 17 artiklar mellan åren 1975-2009 varav 10 berör adoptioner från Sri Lanka. Merparten gäller annonser där adoptivföräldrar har adopterat barn från Sri Lanka. I *SvD* har jag funnit 20 artiklar mellan åren 1903-2012 varav en berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Merparten (16) av artiklarna i *SvD* har inga bilder. Artiklarna berör annonser om te, resor till Ceylon, dödsfall, filmer som visades vid biografen Ceylon.

I *Aftonbladet* har jag funnit åtta artiklar mellan åren 1908-2019 varav en berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige där en svensk sjuksköterska som anklagades för att ha sålt barn från Sri Lanka till Sverige avbildas tillsammans med en polis och en svensk ambassadsekreterare. I *Expressen* har jag funnit sex artiklar mellan åren 1980-2003. Ingen berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige. De flesta artiklar berör barnfabriker i olika kontexter.

De tidningar som jag har kategoriserat som 'övriga' (*Allas, Allers, Arbetet, Borås Tidning, Dagens ETC, Eskilstunakuriren, Folkbladet Umeå, Göteborgs Aftonblad, Hallandsposten, Härnösandsposten, Karlshamns Allehanda, Karlskoga Tidning-Kuriren, Kristdemokraten, Nerikes Allehanda, Norran, Nya Dagligt Allehanda, Nyheterna Östra Småland, Oskarshamns Tidning, Piteå Tidningen, Skånska Dagbladet, Smålandsposten, Smålands-Tidning, Stockholmstidningen, Sundsvalls Tidning, Söderhamns Tidning, Södermanlands Nyheter, Sölvesborgs Tidning, TT, Vestermanlands Läns Tidning, Vimmerby Tidning, Åsbo Häraders Tidning, Östgotakuriren*) berör ett trettiotal nyhetstidningar och ett fyrtiotal artiklar mellan åren 1888-2017 där ett tjugotal artiklar handlar om adoptioner och adopterade från Sri Lanka till Sverige med bilder på adoptivföräldrar och adopterade från Sri Lanka. *Allas* och *Allers* är veckotidningar som har haft reportage om en adoptivmamma som har adopterat barn från Sri Lanka och ett gift par bestående av två adopterade från Sri Lanka och i *TT* finns nyhetsmaterial om adoptioner från Sri Lanka till Sverige.

MELLANHANDSANTROPOLOGI

Det material om adoptioner från Sri Lanka till Sverige som jag har insamlat kan ses som en kommunikationsplats för meningsutbyten där läsare gavs möjlighet att göra etiska ställningstaganden angående tillvägagångssätten för att genomföra en adoption. Ett centralt problem som genomgående har uppmärksamats i mediamaterialet utgörs av att adoptionsverksamheten blev en inkomstkälla för mellanhänder som deltog i processen att

tillgängliggöra srilankesiska barn för utlandsadoption genom att medverka till att barn överfördes från sina föräldrar till svenskar som ville bilda adoptivfamiljer. Denna mellanhandsproblematik kommer jag teoretisera mot bakgrund av antropologisk forskning som berör mellanhänder.

Antropologen Johan Lindquist (2012a; et al 2012b; Xiang och Lindquist 2014; 2015a; 2015b; 2017; 2018; Xiang och Lindquist 2018) har skrivit omfattande om mäklare eller personer som agerar som mellanhänder i kontexten för arbetsrelaterad migration från Indonesien till andra länder. Lindquist (2015a:870) beskriver att personer som har agerat som mellanhänder kan betraktas som klassiska figur i den antropologiska litteraturen, särskilt gällande studier av politiska och ekonomiska relationer på lägre nivåer. Medan mellanhanden framträdde som en central figur under 1950- och 1960-talet inom antropologin i kontexten för avkoloniserings- och moderniseringsteori och senare i uppgången för transaktionalismen försvann mellanhanden i stora drag från bilden i det sena 1970-talet för att senare återinträda i samband med samtida engagemang med neoliberalism. I linje med Lindquist (2015b:173) kommer jag att argumentera för att mellanhänder i adoptionssammanhang kan betraktas som exemplariska metodologiska ingångspunkter för en samtida mellanhandsantropologi. Vid studier av nyhetsartiklar kan exempelvis representationer av mellanhänder studeras över en längre tidsperiod i relation till en sociohistorisk kontext i syfte att reda ut vad mellanhänderna mäklade mellan. Om det, som Lindquist påpekar, historiskt sett stod någorlunda klart vad mellanhanden medlade mellan, såsom landsbygden och staden eller mer generellt inkapslade politiska strukturer, framstår det alls inte lika uppenbart i samtida kontexter.

Generellt sett skulle mellanhanden kunna betraktas som en specifik typ av mäklare eller förmedlare av något mellan personer på olika nivåer, skilda områden och en variation av sammanhang. Lindquist (2015b:163-164) framhåller att en nyckelpremiss i den antropologiska litteraturen har utgjorts av en föreställning om mellanhanden som en omoralisk aktör vars primära engagemang grundar sig i att maximera individuell vinning och därmed har utnämnts som en person som inte går att lita på. Som Lindquist framhåller (2015b:173) bör fokus vid beskrivningar och begreppsliggöranden kring vad mellanhanden medlar mellan ligga på vad som framträder i etnografiska termer hellre än på själva mellanhanden.

Ytterst har mellanhanden, enligt Lindquist (2015a:870), betraktats som en mänsklig aktör som tjänar något på förmedlandet av resurser som han eller hon inte har någon direkt kontroll över vilket ska skiljas från exempelvis en patron som kontrollerar värderade resurser och en person som går emellan eller en budbärare, vilka inte påverkar transaktionen. Urskiljningen av dessa idealtyper menar Lindquist (2015a:870) kan vara svåra att upprätthålla i en föränderlig empirisk verklighet och med olika teoretiska antropologiska vändningar, särskilt avseende mäklande, men de kan erbjuda ett slags platshållare i ett begreppshistoriskt perspektiv.

Utvecklingen av turism i Sri Lanka under 1960-talet och utformningen av charterturismen i Sverige under början av 1970-talet utgjorde en vattendelare för transnationell migration av barn som tillgängliggjordes för adoption i Sri Lanka. Vissa personer i lokalbefolkningen som passivt eller aktivt kom i kontakt med utländska besökare kom att utgöra informella mellanhänder och några av dessa etablerade sig framöver som formella mellanhänder under mitten och slutet av 1970-talet när den svenska och den srilankesiska staten arbetade fram

regleringar och strävade efter att formalisera den transnationella adoptionsförmedlingspraktiken.

I kontexten för adoptionerna från Sri Lanka till Sverige kan det generellt sett sägas att det fanns två typer mellanhänder. Den ena mellanhanden agerade informellt och den andra formellt. Den informella mellanhanden kan beskrivas som en lokal person i Sri Lanka som bistod svenska medborgare som hade rest till Sri Lanka i syfte att uppta tillgängliggjorda barn för adoption genom att samordna interaktioner mellan exempelvis de blivande adoptivföräldrarna och det tillgängliggjorda barnet såväl som med en variation av sub-mellanhänder såsom statstjänstemän, barnhemsföreståndare, läkare, advokater och domare som kunde bistå med de respektive olika dokumenten som behövdes för att kunna genomföra och legalisera adoptionen. Den informella mellanhanden kan också ha varit en utländsk person som vistades i landet tillfälligt exempelvis som missionär, biståndsarbetare eller anställd av något utländskt företag som hade kännedom om barn som kunde förmedlas utomlands för att upptas i en adoptivfamilj eller lokala personer som kunde realisera utländska medborgares önskan att bilda adoptivfamiljer. Det kan antas att de utländska personerna som agerade mellanhänder inte erhöll någon ersättning i samband med genomförandet av adoptionstransaktionen medan de lokala mellanhänderna och sub-mellanhänderna ersattes med pengar, tjänster, gåvor eller donationer från adoptivföräldrarna. De mest framgångsrika lokala informella mellanhänderna ingick samarbeten med adoptionsorganisationerna och omvandlades således till formella mellanhänder även om de också kan ha fortsatt att förmedla barn informellt till blivande adoptivföräldrar som önskade adoptera privat.

Den andra typen av mellanhand agerade formellt genom att bistå blivande adoptivföräldrar som hade vänt sig till svenska auktoriserade adoptionsorganisationer för att kunna bilda adoptivfamiljer. Den formella mellanhanden, som främst kan beskrivas som en lokal person i Sri Lanka såsom en statstjänsteman eller en entreprenör på turismområdet, kan ha börjat med att förmedla barn för utlandsadoption informellt och sedan blivit kontaktad av de utländska adoptivföräldrarna med önskemål om att engagera sig formellt via deras auktoriserade adoptionsorganisation. Centralt för den formella mellanhanden var att ha tillgång till ett nätverk där interaktioner kunde aktiveras och samordnas mellan de olika parterna och nödvändiga dokument kunde framställas.

Det kan ses att både de informella och de formella mellanhändernas narrativ om hur det kom sig att de respektive barnen hade blivit tillgängliggjorda för adoption spelade en viktig roll i skapandet och upprätthållandet av förtroendefulla relationer på den marknad som uppstod för utlandsadoptioner i Sri Lanka. I detta sammanhang framträder mellanhändernas roll som förlikare mellan exempelvis det tillgängliggjorda barnets föräldrar eller närstående och de blivande adoptivföräldrarna såväl som adoptionsorganisationerna. Förlikningen kan illustreras i att mellanhandens narrativ övertygade de biologiska föräldrarna och närstående om att barnet skulle omhändertas på ett bra sätt av de blivande adoptivföräldrarna på samma sätt som de blivande adoptivföräldrarna övertygades om att barnet inte kunde omhändertas av dess biologiska familj eller inom Sri Lanka.

När det gäller inkomster som lokala mellanhänder tjänade på att tillgängliggöra barn för adoption till utländska besökare finns det vissa uppgifter i NIA:s rapporter från resor till Sri Lanka där lokala statstjänstemän förhandlade med adoptionsorganisationen Adoptionscentrum om månatliga ersättningar hellre än ersättning per förmedlat barn. I mediamaterialet från

mitten av 1970-talet framkommer att utländska adoptivföräldrar som hade genomfört privata adoptioner hade betalat en viss summa pengar till informella mellanhänder. Det finns också vissa kalkylerade uppskattningar i tidskriften *Sydasien* (1984/3) där det totalt sett framgår att privata adoptioner var billigare att genomföra än de via en särskild adoptionsorganisation.

Frågan om hur många mellanhänder och sub-mellanhänder som involverade sig direkt och indirekt i att tillgängliggöra barn i Sri Lanka åt utländska besökare som ville bilda familj genom adoption kan vara svår att reda ut, särskilt eftersom så många blivande adoptivföräldrar adopterade privat. NIA, vissa statstjänstemän i Sri Lanka och de svenska adoptionsorganisationerna kände givetvis till ett flertal informella mellanhänder men säkert inte alla. Eftersom personer som verkade inom turistbranschen kom i kontakt med utländska besökare och kunde utöka sina inkomster genom att förmedla barn eller sätta blivande adoptivföräldrar i kontakt med en mellanhand som kunde förse dem med ett barn utgjorde alla yrkeskategorier inom turistbranschen viktiga delar i marknaden för utlandsadoptioner såsom taxiförare, personal inom hotell- och restaurangverksamheter, turistguider, försäljare av souvenirer, entreprenörer och statstjänstemän. Vissa levererade säkert barn mer eller mindre frekvent och några endast i ett fåtal fall eller indirekt genom att hänvisa blivande adoptivföräldrar till mellanhänder som kunde bistå deras begär att bilda adoptivfamilj.

Eftersom praktiken att förmedla barn från Sri Lanka till andra länder för att upptas i utländska adoptivfamiljer kan betraktas som ett relativt nytt fenomen vilket uppstod under åren kring 1970 blir det svårt att finna historiska motsvarigheter till den typ av informella och formella mellanhänder som bidrog till intensifieringen av adoptionsaktiviteten åren 1970-1995. Några likheter kan ses gällande de lokala historiska personer som assisterade kolonialadministratörer, forskare och äventyrare under kolonialtiden genom att förse dem med exempelvis naturobjekt, kulturspecifika kunskaper och tillträde till vissa områden i landet i utbyte mot exempelvis kapital eller tjänster. Både de historiska och de samtida mellanhänderna förmedlade kulturspecifika objekt respektive subjekt som de inte hade någon närmare relation till åt temporära migranter. Både de historiska och de samtida mellanhänderna kan ha upplevt att förmedlandet utgjorde en god handling samtidigt som den ekonomiska ersättningen också uppskattades, även om det givetvis är skillnad på att förmedla ett naturobjekt och ett levande barn. Både de historiska och de samtida mellanhändernas mäklarskap var politiskt sett tillåtet men medan det kan ses att det var relativt fritt fram för temporära migranter under kolonialtiden att samla in objekt som de önskade föra tillbaka till hemlandet behövde blivande adoptivföräldrar bli godkända för att få adoptera lagligt från Sri Lanka, varesig de adopterade via en adoptionsorganisation eller på egen hand, även om de som inte blev godkända att adoptera via adoptionsorganisationer av olika skäl givetvis kunde resa till Sri Lanka och pröva att genomföra en adoption privat, väl införstådda med att det vore osannolikt att svenska myndigheter skulle neka barnet uppehållstillstånd i Sverige och återsända barnet till sitt ursprungsland.

Några skillnader mellan de historiska och de samtida mellanhänderna finns också. När det gällde tillgången på exempelvis naturobjekt kan den ses obegränsad i relation till den begränsade tillgången på barn som kunde upptas i utländska adoptivfamiljer, vilket givetvis medförde att de historiska mellanhänderna fick mindre ersättning än de samtida mellanhänderna på adoptionsmarknaden. Den historiska mellanhandens möjligheter att kontrollera naturens tillgångar skiljde sig också från de samtida mellanhändernas möjligheter att kontrollera tillgången på barn genom att det gick att övertyga exempelvis biologiska

mödrar och barnhemsföreståndare om att deras barn respektive vissa barn som fanns på barnhemmet skulle adopteras. En annan skillnad utgörs av att under kolonialtiden behövde den historiska mellanhanden som assisterade temporära besökare inte hantera någon dokumentation kring objektet som utbyttes utan det var istället mottagaren som hanterade dokumentationen medan de samtida mellanhänderna behövde samordna interaktioner mellan de temporära besökarna och aktörer som kunde framställa den nödvändiga dokumentationen mot varierande kostnader för att barnet skulle kunna föras ut ur landet.

Adoptionskanal

Under den intensiva adoptionsaktiviteten fördes mer än 13 000 adoptivbarn ut från Sri Lanka till andra länder, huvudsakligen genom två adoptionskanaler under åren 1970-1995 och Sverige blev ett av världens största mottagarländer. Enligt Sri Lankas statistik har 12 899 barn adopterats till andra länder 1964-1999 varav 3078 till Sverige. Men enligt Sveriges statistik från SCB 1932-1999 har 3465 barn adopterats från Sri Lanka. Mer än 380 barn fler har alltså registrerats som adoptivbarn från Sri Lanka jämfört med Sri Lankas statistik. Den ena kanalen utgjordes av så kallade privata adoptioner där blivande adoptivföräldrar själva ordnade adoptionen genom att vända sig till olika mellanhänder och sub-mellanhänder i syfte att realisera sig som en adoptivfamilj. Den andra kanalen som svenska blivande adoptivföräldrar vägledades mot att använda utgjordes av adoptionsorganisationer som hade auktoriserats av Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor (NIA). NIA hade kännedom om att många av de privata förmedlarna som försåg blivande adoptivföräldrar med barn bistod tvivelaktiga adoptioner varför adoptioner via adoptionsorganisationer förespråkades.

Det var svårt att kontrollera varifrån barnen kom, om placering av barnet hade prövats inom landet och hur kapitalet omsattes vid genomförandet av adoptionen till mellanhanden och sub-mellanhänderna. Ett led i regleringen av de privata adoptionerna utgjordes av att blivande adoptivföräldrar skulle uppge för NIA vilken mellanhand de hade vänt sig till för att möjliggöra kontroll av mellanhanden och sub-mellanhänderna som var länkade till varandra. Mot bakgrund av kontrollen av mellanhanden kunde NIA rekommendera eller avråda de blivande adoptivföräldrarna att genomföra adoptionen. Syftet med formaliseringen och regleringen av adoptionsaktiviteten var att skapa ett idealt system för kontrollverksamhet och möjlighet att styra blivande adoptivföräldrar att genomföra adoption via en auktoriserad adoptionsorganisation.

Mellanhänderna som kom i kontakt med blivande adoptivföräldrar som ville bilda familj genom adoption, privat såväl som via en adoptionsorganisation, utgjorde nyckelpersoner i adoptionsaktiviteten. Förmågan att hantera tillgång på barn som kunde tillgängliggöras för adoption genom bland annat övertalning och information om var det fanns potentiellt adopterbara barn samt att förhandla relationer mellan blivande adoptivföräldrar, sub-mellanhänder (barnhemsföreståndare, advokater, läkare, statstjänstemän) och utländska adoptionsorganisationer utgjorde en del av mellanhandens makt. Denna förmåga kan sägas grunda sig i ett förhållande där mellanhanden och blivande adoptivföräldrar står i ett patron-klientförhållande till varandra där mellanhanden samordnar sitt nätverk av vänner, släktingar eller samarbetspartners i syfte att tillgängliggöra ett barn åt de blivande adoptivföräldrarna och utveckla en tillitsbaserad relation som kunde leda till fortsatt kontakt framöver med ekonomiska och serviceinriktade förtecken.

Med införandet av formella mellanhänder i form av auktoriserade adoptionsorganisationer i slutet av 1970-talet uppstod en tilltagande konkurrenssituation om barn som hade tillgängliggjorts som adopterbara, både mellan de informella mellanhänderna som agerade utanför den statsreglerade och formaliserade utlandsadoptionsförmedlingen och de framväxande adoptionsorganisationerna såväl som mellan de dåvarande adoptionsorganisationerna. Under början av 1980-talet konkurrerade de informella mellanhänderna med sex svenska adoptionsorganisationer som i sin tur konkurrerade med varandra och även med en uppsjö av adoptionsorganisationer från ett flertal andra europeiska länder, USA och Australien om barn som hade tillgängliggjorts för utlandsadoption i Sri Lanka.

Enligt Lindquist (2015:171) kan jämförelser mellan de mellanhandspraktiker som klandras och de som hyllas tillåta en problematisering av på förhand etiska distinktioner. Vid en granskning av mellanhandspraktiker gällande utlandsadoptionsförmedling från Sri Lanka till Sverige där informella och formella adoptionstransaktioner jämförs kan det ses att båda praktikerna har innehållit element som gör det svårt att betrakta den ena eller den andra som mer eller mindre etisk och ännu svårare om någon av praktikerna framstår som moraliska utifrån vad som har framkommit i exempelvis svenska nyhetstidningar med rapporteringar om handel med adoptivbarn under den intensiva men relativt korta perioden för adoptionstransaktionerna från Sri Lanka till Sverige. Det som också särskilt framträder som problematiskt vid jämförelsen av de båda mellanhandspraktikerna utgörs av de ekonomiska aspekterna. Svenska staten tog exempelvis ett unikt initiativ till en utredning under 1980-talet av kapitalet som sattes i rörelse i samband med att svenska medborgare vände sig till auktoriserade adoptionsorganisationer där det framkom stora ekonomiska variationer medan tidskriften *Sydasien* i början av 1980-talet visade på att det var nästan hälften så billigt att genomföra en privat adoption åtminstone i jämförelse med en viss adoptionsorganisation.

Adoptionsinfrastruktur

Xiang och Lindquist (2014) introducerar begreppet 'migrationsinfrastruktur' som erbjuder möjligheter att undersöka en förmedlingsprocess genom att analysera de systematiskt sammanlänkade teknologier, institutioner och aktörer som underlättar och villkorar mobilitet. I linje med de fem dimensioner som har stipulerats av Xiang och Lindquist (2014:124) kan migrationsinfrastrukturen för adoptioner av barn i Sri Lanka karaktäriseras på ett liknande sätt: den *kommersiella* (informella mellanhänder och adoptionsorganisationer som förmedlade barn för adoption med varierande kostnader), den *reglerande* (den svenska och den srilankesiska statens strävan att upprätta avtal och procedurer för lämpliga tillvägagångsätt för adoptioner), den *teknologiska* (exempelvis telefonkommunikationer inom länderna och flygtransporter mellan länderna), den *humanitära* (nyhetsmediers representationer av adoptionsaktiviteten) och den *sociala* (exempelvis adoptivföräldrarnas nätverk). Dessa fem dimensioner kan alltså ses sammanlänkade och involverar aktörer som har varit mer eller mindre drivande i rationaliteter och strategier som har bidragit till förmedlingsprocesser av barn för adoption från Sri Lanka till andra länder.

Svenska staten strävade efter att reglera och formalisera adoptionerna med syfte att motverka den handel med barn som pågick under den intensiva adoptionsaktiviteten bland annat genom kommunikationer i media om att blivande adoptivföräldrar skulle vända sig till adoptionsorganisationerna för att genomföra adoptioner i Sri Lanka hellre än till informella

mellanhänder som blivande adoptivföräldrar hade eller fick kännedom om, före avresa eller på plats i Sri Lanka, vilka hade använts av andra adoptivföräldrar som adopterat från landet tidigare. Däremot skulle det under åren framkomma att vissa adoptionsorganisationer inkluderade kommersiell verksamhet i förmedlingen av barn vilket svenska staten kände till men tillät inom ramen för regleringarna och formaliseringarna. Mot bakgrund av uppdraget att underlätta lämpliga adoptioner från andra länder till Sverige kan det alltså ses att svenska staten inte kan särskiljas från den kommersiella dimensionen i infrastrukturen utan i själva verket har varit en självklar del av den även om den givetvis har velat stoppa den informella handeln med barn för adoption.

Med utgångspunkt i mellanhandens rörlighet inom en migrationsinfrastruktur kan det påvisas hur rörelsen utgör en del av en differentierad aktivitet som kan länkas till andra former av rörlighet, exempelvis en biologisk moders rörelse till ett kvinno- eller barnhem i Sri Lanka och utländska turisternas charterflygresor till landet vilka inkluderade boende på hotell och transportkostnader exempelvis mellan flygplatsen och hotellet och mellan hotellet och barnhemmet i syfte att realisera sig som adoptivfamiljer. De utländska besökarnas motivation för att resa till Sri Lanka kan ha underbyggts av information förmedlad av andra turister som besökt landet tidigare om möjligheter att genomföra adoptioner i landet. På det sättet kan det ses att turister som har besökt Sri Lanka och återgivit minnen och upplevelser av den pågående adoptionsaktiviteten i landet under deras vistelse utgör en typ av sub-mellanhänder som underlättade möjligheten för andra svenska medborgare att genomföra en adoption. Detta visar också på en del av en social infrastruktur som öppnade upp för utvidgade sociala relationer. Upptagandet av barnet ingick alltså i en process som ägde rum inom en infrastruktur som gav upphov till en transnationell adoptionsförmedlingspraktik.

Enligt Lindquist (2017:215) finns det nyckelplatser inom migrationsinfrastrukturen som generellt sett kan ses temporära och instabila. Några platser som hade funktion som nyckelplatser inom den transnationella adoptionsförmedlingspraktiken kan lokaliseras till kvinno- och barnhem och sjukhus där barn tillgängliggjordes som adopterbara samt domstolar. För informella och formella mellanhänder kan dessa platser betraktas som produktionsplatser som erbjöd tillgång till barn som efterfrågades av utländska besökare i landet. När mellanhanden exempelvis introducerade blivande adoptivföräldrar för det barn på ett barnhem som de skulle uppta för adoption kan det ses att barnhemmet omvandlades till en förmedlingsplats och att relationer av förtroende skapades mellan aktörerna. I vissa fall uppstod säkert också misstroende i de fall där det uppdagades att en kvinna hade fått betalt för att uppträda i domstolen som barnets moder eller i andra fall när barnet som var planerat att adopteras hade bytts ut mot ett annat vilket somliga adoptivföräldrar har vittnat om i media, även om barnbytet inte bidrog till att avstå från att genomföra en adoption.

Infrastrukturisering

För att beskriva utvecklingen av en infrastruktur som primärt underlättar utveckling av migrationer hellre än att generera hållbara utvecklingsresultat använder Xiang och Lindquist (2018:761) termen 'infrastrukturisering'. Kort sagt innebär infrastrukturisering att underlättandet av migrationer blir ett mål i sig självt. I kontexten för adoptioner från Sri Lanka till Sverige under perioden 1970-1995 menar jag att det går att se en infrastrukturiseringstrend i framväxten av Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor, regleringen genom förespråkandet av att blivande adoptivföräldrar skulle adoptera via

adoptionsoorganisationer hellre än på egen hand, formaliseringen av adoptionsaktiviteten i egenskap av auktoriseringen av adoptionsoorganisationerna (och den sedan år 2005 obligatoriska adoptivföräldrautbildningen). NIA hade i uppdrag att underlätta lämpliga adoptioner från andra länder till Sverige och att auktorisera adoptionsoorganisationer. Med auktoriseringen av adoptionsoorganisationer följde bland annat att svenska medborgare vägledades åt ett formellt tillvägagångssätt och ökade möjligheter att granska förmedlingsprocessen.

De regleringar och formaliseringar som infördes av svenska myndigheter begränsade i någon mån svenska medborgares möjligheter att genomföra adoptioner via informella mellanhänder, även om det informella tillvägagångssättet aldrig förbjöds helt utan pågick parallellt med det formella och pågår än idag. Ett skäl till att vissa blivande adoptivföräldrar valde att adoptera privat kan ha haft att göra med att de upplevde att adoption via auktoriserade adoptionsoorganisationer utgjorde en process som var mer utökad i omfattning, komplicerad i praktiken och djupt ingående i deras liv samt att det tog längre tid och blev dyrare att genomföra adoptionen via denna formella mellanhand medan andra som adopterade via adoptionsoorganisationer kan ha upplevt att det var enklare då de själva inte behövde samordna de nödvändiga interaktionerna med de olika sub-mellanhänderna på plats i Sri Lanka.

Marknaden för adoptioner kan sägas ha fragmenterats med regleringen och formaliseringen och det över åren växande antal auktoriserade adoptionsoorganisationer som följde på statligt initiativ. Med denna process av statsreglering och marknadsfragmentering kan det ses att adoptionsoorganisationer, betraktade som formella mellanhänder, skulle ersätta de informella mellanhänderna som betraktades som opålitliga och svåra att granska, även om de samordnade och samverkade med samma aktörer som formella mellanhänder men med varierande kostnader för blivande adoptivföräldrar. De lokala mellanhänderna som utländska blivande adoptivföräldrar och adoptionsoorganisationer vände sig till för genomförandet av en adoption behövde samordna ett nätverk av aktörer för att tillgängliggöra barn som kunde upptas för adoption, förmedla kulturellt förankrad information som övertygade både biologiska föräldrar och blivande adoptivföräldrar om att adoption utgjorde en lämplig transaktion och framställa de dokument som krävdes för att legalisera adoptionen inom denna nya och växande regim av utlandsadoptionsförmedling.

Före de tillgängliggjorda barnen adopterades hade de generellt sett omvårdats på ett barnhem, undersökts av läkare och advokater hade bistått med legalisering av adoptionshandlingar. Det var inte aktuellt att utforma något träningsprogram som kunde förbereda barnen inför adoptionen från Sri Lanka eftersom adoptivföräldrar främst efterfrågade små späda barn, helst flickor. Priset för adoptionen som blivande adoptivföräldrar betalade till adoptionsoorganisationen kunde inkludera flygresor, hotell, transporter, matkostnader, kostnad för översättning och stämpling av dokument som skulle sändas till myndigheter i Sri Lanka samt nivån på en så kallad frivillig donation till barnhemmet.

När barnet adopterades förändrades dess relation till den srilankesiska staten i samband med att medborgarskapet övergick till att bli svenskt. Den adopterade skulle växa upp inom adoptivfamiljen och förväntades bli självförsörjande som medborgare i det nya hemlandet. Adopterade förväntades inte organisera sig i grupper där de skulle kräva ansvar från aktörer som hade varit inblandade i deras adoption. Varken den srilankesiska eller den svenska staten verkar ha haft något större intresse för att förse den adopterade med kunskap att kunna stå upp

för sina rättigheter om livet inte föll ut väl under uppväxten och som vuxen i det nya hemlandet. Den adopterade fick rätta sig efter den samlade erfarenhet från adoptivföräldrarna och de auktoriserade adoptionsorganisationerna om att adoptionen hade gått rätt till, att allt var i sin ordning och att adoptionen utgjorde det enda och bästa alternativet för den adopterade eftersom en uppväxt i ursprungslandet togs för givet som sämre än en uppväxt i adoptivlandet. Mot bakgrund av föreställningen om att allt annat skulle vara bättre än en uppväxt i barnets ursprungsland kan det ses att barnets talan har förts av de ambitioner, aspirationer och förhoppningar som framhölls av exempelvis statstjänstemän, adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar om att adoptionen var till barnets bästa och ingick i en självförbättringsregim. Dessvärre har det i efterhand visat sig att många adopterade exempelvis har blivit intagna på behandlingshem under uppväxttiden inom adoptivfamiljen och att de mår sämre än andra som vuxna i Sverige.

Som också har framkommit i efterhand, exempelvis när adopterade har sökt sina biologiska familjemedlemmar, har det inte alltid stått klart att den biologiska modern har samtyckt till att uppge sitt barn för adoption och att den biologiska modern kan ha fått betalt för att inte ställa upp i domstolen eller att någon annan kvinna har fått betalt för att ställa upp istället för modern i domstolen. Därmed kan det ses att infrastruktureringen inte nödvändigtvis bidrog till att biologiska föräldrar kunde fatta självständiga beslut om och utforska möjligheter att själva omhänderta sina barn, främst eftersom adoptionsaktiviteten inriktade sig på att underlätta separationer av barn från deras biologiska ursprung och möjliggöra upptaganden av barn inom utländska adoptivfamiljer.

Avslutningsvis, i linje med Lindquist (2015b:173; 2017:223-224), menar jag att det sammantaget kan vara empiriskt och analytiskt produktivt att betrakta mellanhänder och förmedlarskap i adoptionsammanhang som exemplariska metodologiska ingångspunkter för en samtida antropologi exempelvis vid studier av mediamaterial där representationer av mellanhänder kan studeras över en längre tidsperiod i relation till en socio-historisk kontext såväl som att nå en förståelse för hur adoptionerna från Sri Lanka till Sverige och adoptionsmarknaden organiserades generellt sett under den intensiva adoptionsaktiviteten åren 1970-1995.

KOMMODIFIERAD FAMILJEBILDNING

Genomslaget för tanken att genomföra en adoption i Sri Lanka under början av 1970-talet låg i linje med dåvarande etiska föreställningar. Tillgången på barn för adoption i Sverige minskade. Adoptionsorganisationen Adoptionscentrum hade bildats år 1969. Många svenskar kunde inte få barn på egen hand. Vissa svenskar föreställde sig att det fanns så många barn i världen att det var överflödigt att föda egna barn. Andra ville bilda adoptivfamilj snabbt och billigt. Efter att ha genomgått en familjeutredning inom kommunen och erhållit medgivande eller bedömts olämpliga att adoptera bokades en resa till Sri Lanka för att adoptera privat medan de som valde att gå via en auktoriserad adoptionsorganisation fick vänta på sin tur. Det var billigare än Korea. Det antogs vara mindre risk att srilankesiska adoptivbarn skulle bli utsatta för mobbing eller vad vi idag skulle benämna rasism eftersom de generellt sett var ljusare än barn från Afrika. Det skulle ta tre till fem veckor att genomföra adoptionen. Åtminstone om den genomfördes privat. Nämnden för Internationella adoptionsfrågor (NIA), bildades år 1974 och hade i uppdrag att underlätta lämpliga adoptioner från andra länder till Sverige. För att komma till rätta med den handel som pågick med adoptivbarn från Sri Lanka

till Sverige behövde avtal och riktlinjer upprättas mellan länderna. NIA yttrade sig regelbundet i media med uppmaningar till blivande adoptivföräldrar att inte adoptera privat eftersom det kunde innebära ett illegalt tillvägagångssätt. Adoptionscentrum etablerade i början av 1980-talet ett tankesätt i de större nyhetstidningarna att blivande adoptivföräldrar som vände sig till organisationen betalade för omkostnader kring adoptionen, inte för barnet som adopterades. Adoptivföräldrar som hade adopterat privat gjorde sina röster hörda exempelvis i tidskriften *Sydasien* om att det var mycket billigare att adoptera utanför adoptionsorganisationer. Diskussioner i media om tillvägagångssätten för att genomföra adoptioner antingen via auktoriserade adoptionsorganisationer eller privat dominerade i kontexten för adoptionerna från Sri Lanka till Sverige och tävlade om att vinna läsarnas ställningstagande för den ena eller andra diskursen. Nedan kommer jag argumentera för att adoptivbarn, teoretiskt och praktiskt sett, upptas i ett kommodifierat familjebildningsprojekt i samband med att adoptivföräldrar betalar en variation av mellanhänder för att realisera sig som en adoptivfamilj vilket belyser etiska aspekter gällande de livsavgörande val som tar form när formella och informella mellanhänder ställs i fokus på adoptionsområdet.

Antropologen Nancy Scheper-Hughes och Loic Wacquant (2002:7) har argumenterat för en bred uppfattning av kommodifiering som omfattande alla kapitaliserade ekonomiska relationer mellan människor där mänskliga kroppar utgör en symbol för ekonomiskt utbyte vilket ofta maskeras som något annat såsom kärlek, altruism, nöje eller godhet. Scheper-Hughes och Wacquant skriver vidare att ett skäl till att marknader för mänskliga kroppar, kroppsdelar, sexuella tjänster eller reproduktivt material framstår så motbjudande utgörs av att de är och ska betraktas som privata delar bortom förmedlarskap och statlig reglering. Ett exempel ges för att illustrera det motbjudande i marknaden för organtransplantationer där en indisk individ som hade sålt sin njure beklagade att hon inte hade en tredje njure så hon kunde sälja ytterligare en njure. På en nivå argumenterar Scheper-Hughes och Wacquant för att kommodifieringen av kroppen som en ny diskurs kan länkas till den omfattande utbredningen av möjligheter genom framsteg på det medicinska området och spridningen av global kapitalism men på en annan nivå menar de att kommodifiering av mänskliga kroppar och kroppsdelar kan betraktas som en fortsättning på tidigare diskurser av begär, behov och brist på mänskliga kroppar.

I kontexten för adoptionerna från Sri Lanka till Sverige menar jag att adoptionstransaktionen belyser en frivillig eller påtvingad överföring av ett barn från den biologiska modern till de utländska adoptivföräldrarna maskerad som familjebildning vilken döljer ekonomiska relationer, särskilt mellan adoptivföräldrarna och mellanhänderna.

Adoptionsorganisationernas och enskilda adoptivföräldrars förespråkande att adoptivföräldrar betalar för adoptionen, inte för barnet, avgränsar den motbjudande tanken att barnet omvandlas till en vara och ett medel för de blivande adoptivföräldrarnas mål att bilda familj samt ett objekt för förmedlarskap på en statligt reglerad marknad för adoptionstransaktioner. Tillgängliggörandet av barn för utlandsadoption inkluderar en kommodifiering, inte enbart av kroppar, utan av barns liv i sig själva vilket kan länkas till turism och entreprenörskap, statliga regleringsprogram och självförverkligandeprojekt och sociala nätverk inom och mellan länder samt mellanhänder som förlikar narrativ mellan olika aktörer ställda inför omständigheter som begränsar eller möjliggör livsavgörande val. I kärnan av adoptionerna mellan Sri Lanka och Sverige finns spåren av mellanhänder som har bidragit till framväxten av föreställningen om livet självt som ett objekt för oändlig manipulation i kontexten för kommodifierad

familjebildning, underbyggd av tvingande omständigheter och självförverkligande regimer, där folkgrupper delas upp som producenter och konsumenter av adoptivbarn.

Blivande adoptivföräldrar i Sverige stod inför valet att betala en formell mellanhand såsom en adoptionsorganisation och dess lokala mellanhand i barnets ursprungsland eller att ordna adoptionen privat genom att betala en variation av mellanhänder i Sri Lanka såsom entreprenörer, advokater, läkare, barnhemsföreståndare, statstjänstemän och andra som underlättade tillgängliggörandet av barnet. Många valde att adoptera privat från Sri Lanka. Bildandet av en adoptivfamilj innebar att adoptivföräldrarna reste till Sri Lanka och betalade en variation av mellanhänder för att omhänderta ett barn som hade separerats från sin biologiska familj. Barnet omvandlades till en vara i samband med att adoptivföräldrar betalade flertalet mellanhänder för att kunna förverkliga sig som adoptivföräldrar. På det sättet kan det ses att adoptivbarnen upptogs i ett kommodifierat familjebildningsprojekt.

En adoption av ett barn från Sri Lanka till Sverige involverar en eller flera resor mellan länderna och kan teoretiseras som ett slags adoptionsturism där målet utgörs av att bilda adoptivfamilj. Det finns vissa likheter mellan adoptionsturismen och organtransplantationsturism. Glenn Cohen (2013) har diskuterat etiska aspekter av så kallad transplantationsturism där personer från ekonomiskt rikare länder betalar en mellanhand för att kunna köpa ett organ från en fattig individ i ett annat land i syfte att kunna genomföra en organtransplantation utanför köparens hemland. När det gällde mellanhänderna bistod de med falska pass och falska dokument som indikerade att individen donerade en njure till en släkting och gav råd till säljaren att dölja sin identitet för den indiska vårdpersonalen så att de inte skulle neka fallet. Cohen (2013:277) tar upp att samtycket till att sälja ett organ för transplantation behöver delas upp i tre delar gällande huruvida samtycket kan ses frivilligt, informerat eller kompetent. Om en organsäljare har blivit felinformerad om säkerhetsrisker kan det ses att samtycket inte grundar sig i ett informerat samtycke. Och även om organsäljaren har fått all relevant information om exempelvis säkerhetsrisker kanske hen inte kan göra en kompetent bedömning av dessa risker givet hens utbildningsnivå och särskilt eftersom det handlar om en hälsokontext. Cohen (2013:270-271) redogör för en studie där det återges att många av organsäljarna var låginkomsttagare, skuldsatta, fattiga, analfabeter och att merparten av säljarna rapporterade att deras ekonomiska situation försämrades efter transplantationen och att de förlorade sina arbeten eller kunde arbeta färre timmar än tidigare på grund av fysisk hälsoförsämring. När det gäller samtycke i adoptionssammanhang har det visat sig att samtycket från den adopterades biologiska moder ofta saknas i adoptionshandlingarna. Det kan tyda på att adoptionen har ägt rum i en oetisk kontext. Den biologiska modern kan ha fått betalt för att inte skriva under samtycket eller uteblivit från domstolen där samtycket skulle bekräftas. Den biologiska modern kan ha övertalats av närstående eller en mellanhand att inte skriva under eller så har den biologiska moderns närstående eller en mellanhand tagit barnet från den biologiska modern och lämnat barnet till ett barnhem för att uppges för adoption utan moderns kännedom. Vidare, kan barnet ha dödförklarats vid födseln för att separeras från den biologiska modern och sedan ha lämnats till en mellanhands barnhem i väntan på att utlandsadopteras. Det har aldrig utgjort en fråga om att inhämta barnets samtycke till att separeras från sin biologiska moder för att upptas inom den utländska adoptivfamiljen och växa upp i deras hemland.

På ett liknande sätt som Scheper-Hughes (2003:205) har argumenterat i kontexten för handeln med mänskliga organ framför jag här ett liknande resonemang när det gäller den

kommodifierade familjebildningen med adoptivbarn från Sri Lanka som upptogs i svenska adoptivfamiljer. Det har varit förbjudet att köpa och sälja människor sedan den transatlantiska slavhandeln avskaffades men när det gäller handeln med adoptivbarn har medkänsla med blivande adoptivföräldrar utgjort det vardagliga betraktelsesättet av adoptionstransaktioner hellre än kritik mot denna kommodifierade familjebildning via mellanhänder och sub-mellanhänder. I relation till mediamaterialet om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige har det förekommit rubriker om adoptivbarnhandel i såväl Sri Lanka som i Sverige vilket alla som har läst tidningar har kunnat ta del av eller hört talas om via andra varför det kan sägas att den dominerande medkänslan med adoptivföräldrar som har betalat mellanhänder såsom auktoriserade adoptionsorganisationer eller enskilda affärsmän/entreprenörer/mellanhänder och sub-mellanhänder i stora drag kan förklaras som ett medvetet förbiseende men också av att adoptivbarnen inte kunde yttra sig över att inkluderas i ett kommodifierat familjebildningsprojekt.

Möjligheterna för svenskar att resa med flyg till Sri Lanka och Sri Lankas utformning av landet för att kunna motta utländska turister underlättade kontakter mellan de geografiskt skilda länderna. En marknad uppstod i mötet mellan utländska turister och lokala mellanhänder i Sri Lanka där barn tillgängliggjordes för adoptionstransaktioner. Mellanhänderna bidrog till att minska avståndet mellan de lokala biologiska föräldrarnas barn som hade tillgängliggjorts för adoption och de svenska medborgare som ville bilda adoptivfamiljer. Turister som blev tillfrågade om de ville adoptera ett barn eller efterfrågade barn kom till insikt att deras begär att bilda adoptivfamiljer kunde tillfredsställas genom att betala en variation av mellanhänder. I kontexten för adoptionerna från Sri Lanka till Sverige uppstod en samsyn om att barn kunde utbytas på en adoptionsmarknad mot mer eller mindre pengar till en variation av mellanhänder. Mellanhändernas aktiva roll i att förlika narrativ som passade in i skilda aktörers världsbilder, exempelvis om att barnet skulle få en bättre uppväxt i adoptivföräldrarnas hemland eller att barnet var övergivet av den biologiska familjen, underlättade adoptionstransaktionerna och möjliggjorde för variationen av mellanhänder att berika sig på att kommodifiera barn i Sri Lanka, oavsett om barnen adopterades privat eller via någon adoptionsorganisation. Mellanhänderns förmåga att påverka signifikanta aktörer involverade i adoptionstransaktionen genom att framföra narrativ som passade in i respektive aktörs världsbild visar på mellanhänderns maktposition i sammanhanget.

När det gäller blivande adoptivföräldrars resande till Sri Lanka för att adoptera barn uppmärksammade exempelvis nyhetstidningar i Sri Lanka såväl som i Sverige att korrupta statstjänstemän, advokater och affärsmän i Sri Lanka köpte och sålde barn. Det korrupta nätverket av inflytelserika mellanhänder i Sri Lanka som köpte och sålde barn önskade i bästa fall att barnen skulle få ett bättre liv i andra länder precis som att de svenska blivande adoptivföräldrar som ville ha barn till varje pris var övertygade om att deras adoptivbarn skulle få en bättre uppväxt i Sverige jämfört med Sri Lanka. Men konsekvensen av denna adoptivbarnhandel blev att barn började betraktas som kommoditeter och därmed avhumaniserades. Avhumaniseringen av srilankesiska adoptivbarn genom att betrakta dem som varor påbörjades redan i början av 1970-talet och normaliserades mot mitten av årtiondet i takt med den accelererande adoptionsturismen.

Adoptivbarnhandeln etablerade sig som ett fenomen i Sri Lanka som ett sätt att möta de utländska turisternas efterfrågan på barn. Adoptioner av barn var tillåtna men det har aldrig varit lagligt att köpa och sälja barn i Sri Lanka. Sätten på vilka barnen blev tillgängliga för

utlandsadoption varierade men i många fall kan barnen ha adopterats illegalt. Den dåvarande adoptivbarnhandeln bidrog framförallt till att mellanhänder och sub-mellanhänder blev rika och att utländska turister realiserade sig som adoptivfamiljer hellre än att bidra till att möjliggöra en god uppväxt för barn i Sri Lanka. Eftersom många barn tillgängliggjordes för adoption av mellanhänder och sub-mellanhänder bland annat genom att övertala biologiska mödrar att överge sitt barn och övertyga adoptivföräldrar om att barnet var övergivet och skulle få ett bättre liv i deras hemland inkluderar ett stort antal adoptionstransaktioner tvingande omständigheter som framställde adoption som det enda lämpliga alternativet för den biologiska modern såväl som adoptivföräldrarna medan andra alternativ framstod som olämpliga. Istället för att förbjuda adoptionerna från Sri Lanka till Sverige reducerades adoptivbarnhandeln till ett problem som kunde lösas genom att formalisera och reglera adoptionsmarknaden där mellanhänderna berikade sig på adoptionstransaktioner.

Avslutningsvis resonerar jag här på ett liknande vis som Scheper-Hughes (2003:219) kring en problematik som uppstår när mänskliga och etiska dilemman reduceras till ett enkelt ledningsproblem som kan hanteras genom reglering av, hellre än förbud mot, en motbudande marknad. När det gäller adoptionerna från Sri Lanka till Sverige strävade NIA efter att reglera marknaden genom att auktorisera adoptionsorganisationer och begränsa de privata adoptionerna. Denna lösning syftade till att komma till rätta med adoptivbarnhandeln men fäste inte tillräckligt avseende vid att mellanhänder berikade sig på att kommodifiera barn. Sri Lanka stoppade adoptionerna vid några tillfällen men NIA:s uppdrag kvarstod att underlätta adoptionerna. Hellre än att förbjuda svenska medborgare att resa till Sri Lanka för att adoptera erbjöds adoptivföräldrar ett statligt adoptionsbidrag för att klara av att betala de ökanden kostnaderna till variationen av mellanhänder för att kunna genomföra adoptionerna. Det enda sättet att komma tillrätta med adoptivbarnhandeln som följde med adoptionsturismen var att spela ut mellanhändernas betydande inflytande genom att kriminalisera deras verksamhet. Adoptionsturismen från Sverige till Sri Lanka upphörde i princip i samband med att Sri Lanka kriminaliserade den informella adoptivbarnhandeln år 1995. Sammantaget framgår det klart och tydligt i mediamaterialet att adoptionerna från Sri Lanka till Sverige karaktäriserades av ett kommoditetstänkande. Så som Scheper-Hughes framför menar jag att det kan ses enkelt att tillskriva ett kommoditetstänkande till variationen av mellanhänder i Sri Lanka som går bortom svenska medborgares tankesätt medan det däremot kan vara svårare att se hur kommoditetstänkandet generellt sett upprätthölls av Sveriges perspektiv på adoptionsmarknaden i Sri Lanka.

TIDIGARE FORSKNING

Forskningen av mediamaterial som berör adoption och adopterade kan ses begränsad. Även om det har rapporterats en hel del om adoptioner och adopterade i svenska nyhetstidningar och tidskriften *Sydiasien* över åren har jag endast funnit ett fåtal studier av detta mediamaterial. Nedan redogör jag för den tidigare forskningen.

Forskaren Tobias Hübinette (2021) har i sin bok *Adopterad. En bok om Sveriges sista rasdebatt* studerat den offentliga och politiska debatt som bröt ut efter publiceringen av en skrivelse från Medicinalstyrelsen i *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* under början av 1960-talet. Hübinette har bland annat undersökt mer än 500 enskilda artiklar. Syftet i boken utgörs av att försöka förstå hur frågor om internationell adoption och utlandsadopterade har påverkat dagens svenska syn på ras, vad svenskhet innebär och vem som räknas som svensk.

Tidsmässigt står 1960-talet i fokus då bland annat myndighetsföreträdare var skeptiska till adoptioner från andra länder till Sverige medan exempelvis journalister och debattörer såg möjligheter att adopterade från andra länder kunde bidra med att förändra svenskars fördomar mot 'de Andra'. I samband med att utlandsadoptionerna ökade från och med 1960-talets slut resonerar Hübinette (2021:58) att de mer negativa attityderna till de icke-vita adoptivbarnen förändrades även om det kan vara svårt att säga vad allmänheten i övrigt ansåg om utlandsadoptioner. På det hela taget visar Hübinette på den avgörande betydelsen icke-vita utlandsadoptioner har haft för uppkomsten och framväxten av det svenska förhållningssättet till ras, den svenska antirasismen och svenskheten som sådan.

Tidskriften *Sydasiens* har rapporterat om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige sedan 1980-talet. Ett temanummer om adoptioner utkom 1984, *Pengarna eller livet?* som syftade till att ta en samlad bild av problemen kring de internationella adoptionerna och inleda en debatt. Temanumret tar bland annat upp reflexioner från flera adoptivföräldrar som har adopterat från Sri Lanka, diskuterar olika perspektiv på ett lagförslag, redogör för vilka adoptionsorganisationer som det gick att vända sig till för att adoptera, hur mycket det kostade och hur man kunde gå tillväga för att adoptera på egen hand samt pressdebatten om adoptionerna. Journalisten Thomas Bibin redogör för pressdebatten om adoptioner. ”Skiljelinjerna tycks ha varit två. Den ena rör frågan om det är rätt att adoptera alls och om inte adoptivbarn får problem i sitt nya land. Den andra rör adoptionsorganisationerna: ska dom verkligen få ensamrätt att förmedla adoptioner, lite lösligt övervakade av staten” (*Sydasiens* 1984/3:19). Bibin ger bland annat exempel på att två journalister, som hade adopterat barn från Sri Lanka, i *Dagens Nyheter* vid slutet av 1970-talet ställde sig kritiska till att NIA skulle upphöra med adoptionsförmedling och att så kallade ideella organisationer skulle hantera förmedlingsverksamheten, vilket för övrigt blev 1979 års lag om internationell adoptionshjälp, och att representanter för Adoptionscentrum under år 1984 argumenterade för att de privata adoptionerna borde förbjudas så länge som det fanns möjlighet att adoptera genom auktoriserade organisationer. Bibin lyfter även fram Staffan Norrman, en civilingenjör och representant för Riksförbundet för Familjers Rättigheter, som hade framfört argument mot rätten att genomföra adoptioner från andra länder överhuvudtaget, exempelvis i *Aftonbladet* den 5 mars 1984: ”De rika ländernas växande hunger efter barn har skapat en marknad för allsköns profitörer. (...). Välorganiserade ligor skaffar fram barn som de sedan säljer till rika västerlänningar. (...). Detta gör barnhandeln så outhärdligt motbjudande: Det är de starkaste bland de starkaste som exploaterar de svagaste bland de svaga” (citrat i *Sydasiens* 1984/3:19). Bibin beskriver även att adoptionerna från andra länder till Sverige hade diskuterats i TV2:s *Magasinet* under 1984, i ett program som redogjorde för handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige och som avslutades med en debatt som delvis handlade om hur NIA kunde tillåta formerna för den auktoriserade adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänners verksamhet i Sri Lanka. ”Debattens eftersmak blev sur och många adoptivföräldrar har rapporterat att de kände sig utpekade och skamsna över denna draga lans för svenskhetens bevarande. Många tog kontakt med *Magasinet* för att protestera, och två veckor senare sände man ett *Magasinet* med bara adoptivföräldrar (där också undertecknad deltog)” (*Sydasiens* 1984/3:19). Adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner kritiserade också programmet och gjorde en radionämndsansökan. Avslutningsvis framför Bibin att TV2:s program *Kanal 3: Adoption och Ku Klux Klan* som sändes den 10 maj 1984 tog upp det som *Magasinet* valt att förbigå: ”det faktum att det går förhållandevis bra för utländska adoptivbarn i Sverige. Det visar inte minst de undersökningar som har gjorts av psykiatern

Marianne Cederblad” (*Sydasiens* 1984/3:19). Programmet *Kanal 3* som Bibin refererar till tar bland annat upp att en reporter har intervjuat två vuxna personer som adopterades som barn från Sri Lanka till Sverige. ”Idag är de vuxna. Hur har de upplevt att växa upp i Sverige? Och hur är deras situation idag som vuxna?” (se exempelvis *Expressens* TV-tablå 19840510). På det hela taget sammanfattar rubriken för Bibins redogörelse pressdebatten om adoptioner som en fråga om kontroll, krångel och kommers.

Elisabeth Jonsson (2003) har författat en C-uppsats i mediepedagogik vid Musikhögskolan i Piteå, avdelningen för media, Luleå tekniska universitet, med titeln *Kärlek är tjockare än blod. En diskursanalys av adoptioner i pressen under 30 år*, där artiklar i pressen från 1970-talet till och med början av 2000-talet har undersökts. Då denna uppsats berör en stor del av den tidsperiod som jag själv belyser och aspekter som jag fokuserar på i min undersökning kommer jag ingående redogöra för Jonssons studie nedan.

Under början av 2000-talet sändes två dokumentärer i SVT, *Sveket mot de adopterade* (2002-04-11) och *Barn till varje pris* (2002-04-18) vilka enligt Jonsson inte förmedlade någon positiv bild av adoption till tittarna. ”Själv funderade jag i egenskap av adoptivförälder, om detta var den gängse bilden av adoptioner i media? Min egen bild av adoption är ju en helt annan. Men de som aldrig tidigare kommit i kontakt med adoptioner, hur reagerade de? [...]. Och viktigast av allt: vad tänkte och kände alla de drygt 42 000 utlandsadopterade av vilka åtskilliga troligen tittade på programmet?” (Jonsson 2003:1). Dessa dokumentärer väckte Jonssons intresse för att ta reda på vad det hade skrivits och rapporterats om i media när det gällde adoptioner och vilka som fick komma till tals och hur argument för och emot hade presenterats.

Jonssons material, vilket hon kom över i Statens Nämnd för Internationella Adoptionsfrågors pressarkiv, består av 448 artiklar från dags-, vecko- och fackpress. Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor (NIA) har sedan början av 1970-talet haft pressbevakning inom adoptionsområdet. Jonsson avsåg inledningsvis att använda sig av allt material i pressarkivet men då det består av flera tusen tidningsartiklar begränsade hon användningen av detta arkivmaterial. ”Dessutom väcktes frågan om resultatet skulle blivit annorlunda om allt tagits med. Eftersom jag inte tror det, beslöt jag mig för att på måfå välja ut några år och månader spridda över en trettioårsperiod” (Jonsson 2003:2). Ett slumpmässigt urval har alltså gjorts av tusentals artiklar.

Jonsson (2003:25) sammanfattar resultatet av vilka som kommer till tals i hennes mediamaterial. Adoptivföräldrar och adoptionsorganisationer, i synnerhet Adoptionscentrum, dominerar gällande vilka som kommer till tals. Jonsson redogör också för att adopterade gör sina röster hörda i det mediamaterial som hon har analyserat, totalt 52 gånger där 12 var män och 40 kvinnor. Adoptivbarn 0-18 år som kom till tals förekom 16 gånger, där 3 var pojkar och 13 var flickor. Vuxna adopterade 18 år och äldre förekom 36 gånger, varav 9 var män och 27 kvinnor. Sammanfattningsvis förekom alltså vuxna adopterade oftare i mediamaterialet än adopterade under 18 år i Jonssons urval av material, även om Jonsson (2003:24, 25) kategoriserar alla adopterade som ’adoptivbarn’, alltså som personer under 18 år.

Eftersom Jonssons material har valts ut ”på måfå” kan det alltså vara så att både adoptivföräldrar och exempelvis representanter för Adoptionscentrum (AC) samt adopterade förekommer fler gånger i dagspressen. Dock verkar det rimligt att adoptivföräldrar och representanter för adoptionsorganisationen AC förekommer mest i dagspressen. AC har en

lång historia som går tillbaka till slutet av 1960-talet och, som Jonsson nämner "AC har delat upp landet i olika distrikt och dessa är mycket aktiva. Det är alltså inte enbart kansli och styrelse inom AC centralt som 'hörs' i pressen utan också lokala organ inom AC" (Jonsson 2003:25).

Jonsson beskriver att hon har analyserat alla artiklar och strukturerat upp materialet för att förenkla bearbetningen. Läsaren kan ta del av den strukturerade bearbetningen av materialet i den fjärde bilagan till uppsatsen som utgörs av 61 sidor. I denna fjärde bilaga har Jonsson även bedömt om artiklarna kan sorteras in som positiva eller negativa till adoption samt vem eller vilka som kommer till tals och vad respektive artikel handlar om. Jonsson resonerar om svårigheten i att räkna på hur många artiklar som i grunden uttalade sig positivt eller negativt om adoptioner som ett sätt att bilda familj och menar att det inte var helt enkelt. "Vid en första anblick är de allra flesta av dessa positiva till adoption. Jag beslutade mig dock för att enbart de som uttryckligen sade sig vara positiva eller negativa till adoption skulle räknas in i respektive kategori" (Jonsson 2003:4). Övriga artiklar hamnade i kategorin neutrala. Jonsson beskriver att de neutrala artiklarna varken tar ställning för eller emot adoption utan att många handlade om jämställdhetsfrågor ur olika aspekter exempelvis rätten till föräldraledighet eller adoptionskostnadsbidrag. Av 448 artiklar var 65 uttalat positiva. Två var negativa och resterande 381 neutrala (Jonsson 2003:29). Jonsson menar att antalet positiva artiklar antagligen är betydligt högre då hon endast har räknat de som uttryckligen var positiva till adoption som familjebildningsätt (Jonsson 2003:46). Här nedan följer några exempel på hur Jonsson har kategoriserat artiklar med varierande innehåll som neutrala: "Betänkande som är djupt orättvist mot adoptivbarn" *Dagens Nyheter* 19720914, "Svenska familjer köper barn i Finland. En baby till salu för 1000 kr" *Saxons* 1973/3, "Vem vill ha våra barn? Föräldrarna ska utvisas: hellre adopterar vi bort barnen i Sverige än låter dem svälta" *Aftonbladet* 19771206, "Socialminister: upprörande att barn kan säljas för adoption" *Västmanlands Nyheter* 19810904, "44 barn som adopterats illegalt från Brasilien till bland annat England, USA och Västtyskland" *Skånska dagbladet* 19810918, "Lurade på pengar och adoptivbarn. Två kvinnor som polisanmälts och själva blivit lurade i Mexico" *Göteborgs-Posten* 19850114, "Undersöker psykiska besvär hos utländska adoptivbarns hälsa som är ett ökande problem" *Smålands Posten* 19850124, "Här har 20 utländska par köpt sig ett barn" *Aftonbladet* 1990526, "Skum handel med adoptivbarn avslöjad i Honduras" *Södermanlands Nyheter*, "Vår dotter har helt sparat ur, orolig tonårsmamma till en adoptivdotter från Sri Lanka (19 år)" *Allas Veckotidning*, "Åtalet mot misstänkt barnmisshandel ogillas" *Örnsköldsviks Allehanda* 19990605, "En jämförelse mellan Jackie Arklöv och Marcus Bäcklund" *Västerbottens Folkblad*. Dessa artiklar har alltså kategoriserats som neutrala till adoption av Jonsson.

Den ena av de två artiklarna som Jonsson har kategoriserats som negativ är en artikel publicerad i *Aftonbladet* 19940213 som handlar om en adopterad som bland annat uttrycker att adoption är handel med små människor. En av de sextiofem artiklar Jonsson har kategoriserat som positiv hade publicerats i *Norra Västerbotten* 19920305. Den handlar om ett fint sätt att bli förälder, lyckan att adoptera, illegala adoptioner och en FN-rapport där en slutsats presenterades om att stoppa alla adoptioner från tredje världen. Jonsson nämner också att artiklar som uttalat sig om adoptionskostnader, hälsa och förbud mot barnhandel har varit svårbedömda men att hon har kategoriserat enligt vad som uttryckligen sägs i artikeln. "Endast klara uttalanden och ställningstaganden räknas. Ett undantag har dock gjorts från regeln: de adoptivbarn som uttalat sig och sagt att de har en tillhörighet som svensk, att de är

'lika' sina adoptivföräldrar eller att de längtat hem när de varit i ursprungslandet, och då artikeln i övrigt upplevs som positiv till adoption, har räknats in i den positiva kategorin" (Jonsson 2003:4). Utöver den kvantitativa analysen gör Jonsson även en kvalitativ analys av sex artiklar som ingår i materialet.

Den slutsats Jonsson drar utifrån sin studie av det analyserade mediamaterialet är att adoptivföräldrar gör flest uttalanden i undersökningsmaterialet tätt följt av politiker och företrädare för olika organisationer. De adopterade kommer först på fjärde plats men Jonsson ser att det har blivit vanligare att adopterade själva kommer till tals och då främst adopterade kvinnor. När det gäller de samtalsämnen som har förekommit i adoptionsdiskursen visar Jonsson på att de har varit mycket varierande. Det har enligt Jonsson (2003:26) rört sig om exempelvis enskilda ärenden, homosexuella som adoptivföräldrar, TV-program, kostnader och tillvägagångssätt, rapporter om barnhandel, rotlöshet och sökande efter biologiska föräldrar. Jonsson noterar (2003:27) exempelvis förekomsten av tal om adoptionskostnader (48), tillvägagångssätt/adoptionsprocess (23) och rapporter om barnhandel (19). Jonsson avslutar sin uppsats med en reflexion kring en händelse som hon själv hade upplevt som adoptivförälder åt två adopterade barn. Jonsson beskriver hur hon blev påmind om att det som är så självklart för henne själv och hennes adopterade barn inte nödvändigtvis är lika självklart för andra. "En flicka på 8 år som så gott som dagligen leker med mina båda barn, frågade mig helt plötsligt när jag stod och förberedde middagen vad dom kostade. Vilka dom? Undrade jag och tittade på grönsakerna på köksbänken. Dom, sa flickan och pekade på mina båda barn. Jamen, dom kostade ingenting! Svarade jag lätt chockad. Du vet väl att man inte kan köpa barn! Då trodde den 8-åriga flickan att hon förstätt och sa: Jaha, har ni hyrt dom?!" (Jonsson 2007:50). Jonsson uppger att hon kan bli beklämd över obetänksamma frågor från både barn och vuxna och tänker att det inte ska vara så svårt att förstå. Den poäng Jonsson önskar göra är att det finns mycket att göra vad gäller att informera omgivningen om adoption och att de aktörer som berörs av adoptionsdiskursen bör ge sig in i diskussionen för att vinna gehör bland den vidare allmänheten.

Avrundningsvis ska jag redogöra för Elizabeth Martinell Barfoeds avhandling *Berättelser om adoption* (2008). Barfoed undersöker vuxna adopterades sätt att beskriva sin adoptionshistoria och dagspressens sätt att framställa adoption. En omfattande genomgång görs av forskning på adoptionsområdet (2008:30-48) bland annat gällande teman såsom beteende, anpassning, hälsa, prestationer, etnicitet och familjekonstruktioner. Mot bakgrund av den forskning som genomgås kan Barfoeds avhandling ses som ett bidrag till att bredda adoptionsforskningen genom medieanalyser av framställningar av adoption och adopterade vilket kan ge nya infallsvinklar.

Barfoed har gjort en sökning i databasen *Retriever* under slutet av 2005 med sökorden 'adoption' och 'adopterad' från år 2003 till och med år 2005 vilket resulterade i ca 800 träffar. Av dessa artiklar valdes 124 ut. Urvalet gjordes i olika steg med exempelvis bortsortering av dubletter och adoption i annan språklig eller metaforisk bemärkelse. Totalt ingår alltså 124 artiklar i urvalet. Barfoed länkar 117 artiklar direkt till de diskurser som friläggs i analysen. Artiklar som rörde söka-rötter-temat var dock, enligt Barfoed, inte så enkla att inordna i de frilagda diskurserna. Barfoed fann bland annat i mediamaterialet att två diskurser kunde mejslas ut, det gällde framställningar av adoption som lösning eller som problem. "De argumentationer och logiker som anför den ena eller andra hållningen kallas i denna studie lösningsdiskursen respektive problemdiskursen" (Barfoed 2008:57). Med diskurs avses i

avhandlingen de påbjudna sätt att tala om adoption som kan identifieras i vårt samhälle och enligt Barfoeds sätt att definiera diskurser (2013:59) kan de också konkurrera om tolkningsföreträde – en bestämd diskurs kan vara dominerande men utmanas av nya oetablerade diskurser, dessa utmanare kan kallas motdiskurser. Att betrakta adoption som en självskriven lösning för ”föräldralösa barn” kan enligt denna logik ses som en hegemonisk diskurs – självklar, väletablerad och samhälleligt sanktionerad – medan den motretorik som kritiserar utlandsadoptioner ur ett strukturellt perspektiv kan ses som en motdiskurs. Barfoed (2008:67) förtydligar att mediaanalysen kan betraktas som en fristående analys men som också visar hur personliga berättelser samspelar med kulturellt påbjudna förhållningssätt till adoption.

Utifrån sin mediaanalys lyfter Barfoed fram att artiklar i dagspress har ett litet format, bilder och argumentationslinjer som skissas med breda penseldrag. Barfoed ser att skillnader sätts i spel i journalistiken – argument komprimeras och polariseras. En viss grad av förenkling följer denna logik: Mediernas berättelser har ofta en kausalitet och en tydlig struktur – i reportageformen gärna en ”happy ending” eller en moralisk knorr. Implicita och explicita föreställningar om vad som är rätt och fel förutsätts inte sällan. Vidare menar Barfoed att de bilder av adoption som frilagts i dagspressen i hög grad handlar om moral: hur ska barn utan självklara föräldrafigurer behandlas? Barfoed har även noterat att när barnhandel lyfts fram i lösningsdiskursen finns det visserligen en moralisk undertext men det saknas kritik av adoption som fenomen medan det i problemdiskursens mer positionerade del finns kritik mot adoptionsfenomenet i riklig mängd (2008:121-122).

Sammanfattningsvis har jag funnit ett fåtal studier och en artikel i *Sydasien* som har undersökt mediamaterial om adoptioner från andra länder till Sverige. Hübinettes studie berör adoptionsdebatten under 1960-talet. Bibins artikel redogör för pressdebatten från slutet av 1970-talet till början av 1980-talet. Jonsson har undersökt ett slumpmässigt utvalt mediamaterial från början av 1970-talet fram till början av 2000-talet. Barfoed har undersökt artiklar i media för perioden 2003-2005. Ingen av de tidigare studierna behandlar explicit mediamaterial om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige även om det implicit förekommer referenser till artiklar och rapporter till adoptioner såväl som adopterade från Sri Lanka. Följaktligen vill jag med denna studie bidra till att bredda forskningen på adoptionsområdet genom att studera mediarepresentationer av adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka till Sverige.

MEDIAMATERIALET

I denna undersökning utgår jag från mediamaterial som berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka. Den första sökningen under 2020 i Kungliga bibliotekets tidningsdatabas med sökorden ’Sri Lanka’ och ’adoption’ resulterade i 652 träffar i tjugo svenska nyhetstidningar som fanns digitaliserade vid Kungliga Biblioteket perioden 1900-01-01 fram till 2019-12-31. Denna sökning kompletterades med ytterligare en sökning under 2020 efter några specifika artiklar som det bland annat refererades till i materialet från första sökningen.

Eftersom sökningen i Kungliga Bibliotekets tidningsdatabas grundar sig i sökorden ’Sri Lanka’ och ’adoption’ kan mediamaterialet följaktligen inte ses som representativt för alla gånger det har talats om adoption från andra länder till Sverige och adopterade från andra länder i Sverige. Materialet berör alltså främst förekomster av rapporter om adoptioner

från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka i Sverige. Även om jag bör ha tillgång till de flesta artiklarna ur svenska nyhetstidningar som lyfter fram adoptioner såväl som adopterade från Sri Lanka kan det finnas fler. Ett skäl till det är att när jag utförde de båda sökningarna under 2020 fanns artiklar ur *Nerikes Allehanda* inte digitaliserade i Kungliga bibliotekets tidningsdatabas. Detta är viktigt att uppmärksamma dels för att jag har noterat att forskaren Barfoed (2008:120) refererar till en artikel om en adopterad kvinna från Sri Lanka som jag inte har tillgång till, dels för att chefredaktören för *Nerikes Allehanda* under 1980-talet ingick i styrelsen för Sveriges dåvarande näst största adoptionsorganisation, Sri Lanka Barns Vänner, varför det kan förväntas finnas fler rapporteringar om adoptioner från Sri Lanka till Sverige. En artikel författad av chefsredaktören vid *Nerikes Allehanda* som refereras till i tidskriften *Sydasien* (1984/3) fick jag exempelvis tillgång till utifrån pappersversionen vid Kungliga biblioteket där det finns en bild på representanter för SLBV:s biståndsutskott och Sri Lankas dåvarande handels- och sjöfartsminister, ambassadören och den lokala advokaten från Sri Lanka. Artiklar i *Nerikes Allehanda* som jag har funnit mellan åren 1998-2017 framför ingen kritik mot adoptioner, Sverige betraktas som hemlandet medan Sri Lanka betraktas som annorlunda och sämre och de adopterade i artiklarna framstår som avskilda från gruppen av adopterade som mår dåligt men de har inte alltid blivit bemötta som svenskar utan blivit utsatta för rasism.

Materialet ur svenska nyhetstidningar består av insändare eller annonser från adoptivföräldrar som har adopterat från andra länder till Sverige (exempelvis *DN* 19741116:8), annonser såsom från en srilankesisk advokat som arrangerade adoptioner av asiatiska barn (*SvD* 19770220:15), kontaktannonser där srilankesiska kvinnor önskade finna svenska manliga partners (*GP* 19870614:29; 19940313:23), annonseringar om önskemål om gåvor som skulle skänkas till srilankesiska barnhem (*GP* 19890317; *GP* 19930921; *GP* 19931008), dödsfall där personer har haft relationer till Sri Lanka (*SvD* 1984-03-02:16 om Nils-Henrik Nylén, den störste exportören av ädelstenar från Sri Lanka, 1985-10-20:20 om överste Werkmeister Denzil Meurling, teknisk avdelningschef vid Ceylons statliga järnvägar och senare överste och chef för The Ceylon Engineers, *GP* 1987-07-23:18 om Stig Anthin, missionär), ett dödsfall i Sri Lanka (*SvD* 1996-11-10:17 om Julius Jayawardene, premiärminister 1977-1988 och senare landets förste exekutive president), dagens jubilar (*SvD* 1996-07-17:22 Britt Beijer, försäljnings- och insamlingschef på Svenska Unicef-kommittéen som bland annat engagerade sig för barn vid ett privat barnhem i Colombo och bodde tillsammans med sin man Rolf Beijer i Sri Lanka då han var dåvarande chef vid biståndskontoret, *SvD* 1996-11-28:19, Michael Bjerkhagen, församlingspräst, adopterad från Sri Lanka), en kungörelsedelgivning där en svensk medborgare vars senaste kända adress var i Sri Lanka eftersöktes av Stockholms tingsrätt (*DN* 19841217:13), en artikel som uppmärksammar en nordisk film med adoptionstema där priset för att adoptera från Sri Lanka ställs på sin spets i relation till andra länder (*DN* 19800821:14) och tv-tablåer, notiser, reportage och artiklar samt vissa fakta om adoptioner såsom statistik, information om hur man går tillväga för att genomföra en adoption och vilka auktoriserade adoptionsorganisationer som erbjuder adoptionsförmedling. Jag betraktar detta mediamaterial som yttranden i ett tal som har utvecklats om och kan länkas till adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka i Sverige.

Inom ramen för perioden 1900-2019 görs det första yttrandet av två adoptivföräldrar under år 1974 (*DN* 19741116:8) som annonserar om genomförandet av deras adoption av ett barn från Sri Lanka och bland de sista görs under år 2018 i ett reportage om en adopterad man från Sri

Lanka (*Tranåsposten* 20180404:9) och i en debattartikel (*ETC* 20180903:5) av en adopterad kvinna från Sydkorea som argumenterar för att adoptionsorganisationerna måste ställas till svars exempelvis för de uppdagade adoptionsskandalerna i Sri Lanka. Insändarna, annonserna, kungörelsedelgivningen och det populärkulturella uppmärksammandet i en film med adoptionstema kan ses som exempel på yttranden som pekar på genomslaget av den intensiva förmedlingen av adoptioner från Sri Lanka till Sverige, särskilt under åren 1970-1995 och att Sri Lanka var ett populärt land att resa till för svenska medborgare under deras semester. Fyra av de tv-tablåer som har kommit med i materialet (*Arboga Tidning* 20151211:47, *DN* 20020210:15, *Helsingborgsbladet* 20180319:21 om danska 'Spårlöst', *Smålänningen* 20180727) berör programmet *Spårlöst* där adopterade från Sri Lanka har medverkat medan den femte tv-tablåen (*Aftonbladet* 20021209:35) rör ett program av utbildningsradion som tar upp temat adoptioner från andra länder till Sverige. Förekomsten av tv-tablåer som rörde programmet *Spårlöst* var inte helt oväntat. *Spårlöst* har sänts sedan början av 2000-talet i Sverige och kan ses intimt länkat till att förena adopterade med biologiska släktingar i ursprungsländerna. Adopterade från Sri Lanka till Sverige har under åren 2008-2018 medverkat 1:(2010), 1:(2011), 1:(2012), 2:(2013), 1:(2014), 1:(2015), 1:(2016), 2:(2017) (Internetlänk.

[https://sv.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A5rl%C3%B6st#S%C3%A4song_1_\(2008\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A5rl%C3%B6st#S%C3%A4song_1_(2008))). I kontexten för det tal som har utvecklats om adoptioner från Sri Lanka till Sverige menar jag att programmet kan bidra till att upprätthålla och reproducera detta tal, exempelvis när adopterade från Sri Lanka förenas med sina biologiska släktingar, men också genom att väcka frågor inom adopterade om deras biologiska ursprung såväl som inom samhället om adoptionspraktiken från andra länder till Sverige. Därför har jag betraktat tv-tablåerna som en del av mediamaterialet. Däremot har jag uteslutit tre artiklar. Den första artikeln handlade om en srilankesisk advokats besök i Sverige (*Aftonbladet* 20000721:19) vilken inte direkt kan ses relaterad till adoption eller adopterade från Sri Lanka. Den andra artikel uppmärksammar Margareta Ingelstam, som var med och grundande adoptionsorganisationen Adoptionscentrum och att hon bland annat hade tagit emot ett ensamkommande flyktingbarn från Sri Lanka (*DN* 2017-05-30:11). Den tredje artikeln som uteslöts vilken bland annat har publicerats i ett flertal tidningar under 2019 (se exempelvis *Arboga Tidning* 20190904:38) lyfter fram en svensk kvinna som hade skänkt gåvor till ett barnhem i Sri Lanka med kopplingar till en organisation som tidigare förmedlade adoptioner från Sri Lanka till Sverige.

Vidare har jag vid Kungliga Biblioteket tagit del av TV- och radioprogram via *Svensk Mediedatabas*. Jag har sett *Magasinet* som sändes 1984-04-25 och 1984-05-09 i TV2 och lyssnat på en intervju med ett departementsråd som sändes 1984-10-04, Thomas Bibins radioprogram 1991-11-18 samt radioprogrammet där Michael Bjerkhagen, som är adopterad från Sri Lanka till Sverige, medverkade som sommarpratavert 1996-06-27. P1 har även sänt en dokumentär i två delar 2002-04-13 och 2002-04-20 av Bosse Lindqvist som berör adoptioner från andra länder till Sverige och programmet *Barnen* 2003-01-17 som berör en adopterad från Sri Lanka till Sverige. Dessa radioprogram i P1 har jag inte tagit del av. Dessvärre har jag inte heller lyckats finna programmet *Kanal 3* som ska ha sänts i början av maj 1984 där Margareta Hjelm intervjuade två vuxna adopterade från Sri Lanka i Sverige. *Magasinet* som sändes 1984-04-25 och 1984-05-09 finns transkriberade i den radionämndsansökan som adoptionsorganisationen SLBV har gjort av *Magasinet*. Självt har jag transkriberat Bibins radioprogram 1991-11-18 och radiointervjun med departementsrådet 1984-10-04.

På det hela taget består materialet från den första sökningen av 174 artiklar ur svenska morgon- och kvällstidningar vilket inkluderar insändare, notiser, annonser och reportage. Generellt sett kan sägas att av kvällstidningarna förekommer flest rapporteringar om 'Sri Lanka' och 'adoption' i *Aftonbladet* (25) och *Expressen* (16) jämfört med *Göteborgs-Tidningen* (GT) (10). Sedan mitten av 1970-talet har ett fåtal rapporteringar gjorts i de respektive kvällstidningarna någon gång årligen. Året 1976 rapporterades det i alla kvällstidningar. Vidare under 1980-talet ökade rapporteringarna i alla kvällstidningar och det rapporterades om adoptioner från Sri Lanka flera gånger årligen. Under 1990-talet rapporterade GT inte alls om adoptioner från Sri Lanka medan det förekom rapporteringar i *Expressen* (8) och i *Aftonbladet* (3). Under 2000-talet och 2010-talet minskade kvällstidningarnas rapportering.

När det gäller morgontidningarnas rapporteringar finns de flesta i DN (52) följt av *Svenska Dagbladet* (SvD) (26) och *Göteborgs-Posten* (GP) (24). Under 1970-talet lyftes adoptioner fram flest gånger av DN (12) som rapporterade ett flertal gånger årligen, särskilt under år 1976, följt av SvD (7), specifikt frekvent under år 1977 och GP (2), som rapporterade under år 1976. Vidare under 1980-talet rapporterades det frekvent ett flertal gånger årligen i DN (24), följt av GP (14) och SvD (9). Rapporteringarna minskade under 1990-talet, GP (8), DN (6), SvD (5). Under början av 2000-talet rapporterades flest gånger i DN (9), följt av SvD (5) och GP (0) medan det under 2010-talet endast rapporterades i DN (1) och inte alls i GP och SvD.

Sammanfattningsvis kan sägas att morgontidningarna har fler förekomster av rapporteringar om adoptioner från Sri Lanka jämfört med kvällstidningarna. Under 1980-talet förekom många rapporteringar i både morgon- och i kvällstidningarna. Rapporteringarna minskade under 1990-talet och 2000-talet. Under 2010-talet förekom ytterst få rapporteringar om adoptioner från Sri Lanka till Sverige i morgon- såväl som i kvällstidningarna.

Förekomster av 'Sri Lanka' och 'adoption' är färre i de tidningar som jag har kategoriserat som 'övriga': *Arbetet*, *Arboga Tidning*, *Borås Tidning*, *ETC*, *Gotlands Tidning*, *Göteborgs Fria Tidning*, *Helsingborgsbladet*, *iDag*, *Vimmerbytidningen*, *Smålänningen*, *Sydsvenskan*, *Tranåsposten* och *Västerbottenskuriren*. Dåvarande morgontidningen *Arbetet* (<https://sv.wikipedia.org/wiki/Arbetet>, hämtad 2021-11-18) är den enda av de totalt 13 'övriga' tidningar där adoptioner från Sri Lanka förekommer under 1970-1979. Det gäller två artiklar under år 1977 och en under år 1978. I de två artiklarna uppmärksammas handeln med adoptivbarn från Thailand till Sverige (19770414:6; 19780421:11) och det nämns också att liknande problem finns i Sri Lanka. I den tredje artikeln i *Arbetet* (19770604:3) uppmärksammas att två adoptivföräldrar hade vunnit en tio veckor lång process för att få adoptera en tre månader gammal flicka från Sri Lanka. Den dåvarande kvällstidningen *iDag*, som var en sammanslagning av *Göteborgs-Tidningen* och *Kvällsposten* (<https://sv.wikipedia.org/wiki/iDag>, hämtad 2021-11-18) behandlade ämnet infertilitet och adoption i kolumnen för medicin där en adoptivförälder som hade adopterat ett barn från Sri Lanka skrev om hur fantastiskt det var att vara adoptivförälder och adoption som ett bra alternativ för många barnlösa men också om att det kunde vara långa väntetider för att adoptera ett spädbarn och att vuxna adopterade hade framfört synpunkter till adoptivföräldrar under en konferens anordnad av NIA, bland annat om att adoptivföräldrar skulle tala öppet med barnet om adoptionen och ta reda på allt de kunde om barnets ursprung (*Idag* 19900110:9). Under första decenniet av 2000-talet förekommer inga rapporteringar om adoption från Sri Lanka till Sverige i 'övriga' tidningar men under det andra decenniet, 2010-

2019, framträder ett flertal adopterade från Sri Lanka i media exempelvis i TV-programmet *Spårlöst* (*Smålänningen* 20180727:18, *Helsingborgsbladet* 20180319:b21, *Arboga Tidning* 20151211:47), i insändare (*Helsingborgsbladet* 20140110:c13), reportage (*Västerbottens-Kuriren* 20130316:44-45, *Tranås-Posten* 20180404:9, *Sydsvenskan* 20170607:4, *Vimmerbytidningen* 20150618:12, *Göteborgs Fria Tidning* 20140301:4-5, *Borås Tidning* 20171202:27) och debattartiklar (*ETC* 20171002:5).

Vad har uttryckts och vilka har kommit till tals i mediamaterialet åren 1970-2019 där 'Sri Lanka' och 'adoption' förekommer? När jag har läst igenom materialet har jag noterat att det frekvent har talats om handel med barn i adoptionssammanhang från Sri Lanka till Sverige. Därför har jag fokuserat på att undersöka förekomst av tal om adoptivbarnhandel i materialet. Vissa artiklar behandlar dock inte barnhandel formellt sett utan på ett informellt sätt exempelvis genom att adoptionerna sätts i ett sammanhang för efterfrågan på barn, kostnader och utgifter för adoptivföräldrar vid adoptioner som har genomförts inom eller utanför en auktoriserad adoptionsorganisation och adoptionsorganisationernas ekonomiska vinster på adoptionsförmedlingen. Dessutom gick Sri Lankas hälsominister ut med en uppskattning under år 2017 att uppemot 11 000 srilankesiska barn kunde ha adopterats illegalt till andra länder. Det har även kommit utredningar från andra länder såsom Danmark, Schweiz och Holland som har konstaterat oegentligheter gällande adoptioner från Sri Lanka till dessa respektive länder. Sverige är bland de största mottagarländerna av adopterade från Sri Lanka varför det också kan ses motiverat att granska vad som har rapporterats i media om handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige.

Vad har varit allmänt känt i media om handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige? Vad har svenska myndigheter känt till om handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige? Ett sätt att söka svaren på dessa frågor kan vara att studera yttranden från olika aktörer i media såsom NIA, adoptionsorganisationer och debattörer. Det är också av intresse att granska vilka aktörer som har kommit till tals på adoptionsområdet i media för att reda ut vilka aktörer såväl som vilka yttranden som kan ses dominerande och vilka som kan ses marginaliserade. De aktörer som jag har noterat som framträdande i mediamaterialet 1970-2019 är svenska myndighetspersoner, representanter för svenska adoptionsorganisationer, adoptivföräldrar och adopterade. Myndighetspersoner i Sri Lanka och biologiska föräldrar kan ses som marginaliserade aktörer. Jag har slutligen också granskat kritiska yttranden om adoptioner. När det gäller kritiska yttranden om utlandsadoptioner har jag funnit att exempelvis myndighetspersoner och adoptionsorganisationer har ställt sig kritiska mot genomförandet av privata adoptioner medan exempelvis adoptivföräldrar som har genomfört adoptioner utanför adoptionsorganisationer har ställt sig kritiska till NIA:s kontroll av privata adoptioner och adoptioner via auktoriserade adoptionsorganisationer. Myndighetspersoner, adoptionsorganisationer, adoptivföräldrar och adopterade har kritiserat handel med barn i adoptionssammanhang men kritik mot idén att adoptera från andra länder till Sverige kan ses marginaliserad. Nedan ska jag redogöra för förekomster av 'barnhandel', vilka aktörer som har yttrat sig och kritiska röster om adoption i mediamaterialet.

Tal om 'barnhandel' har förekommit i både morgontidningar och kvällstidningar, formellt sett vid 60 tillfällen och vid 8 tillfällen informellt sett. Flest rapporteringar om barnhandel formellt respektive informellt sett har *DN* (22:6) följt av *SvD* (7:1) och *GP* (4:1). Gällande kvällstidningarna förekommer flest rapporteringar om barnhandel i *Aftonbladet* (12:0), följt av *GT* (6:0) och *Expressen* (5:0). I 'övriga' tidningar har det rapporterats om barnhandel vid 4

tillfällen formellt sett och inga gånger informellt sett. De aktörer som har kommit till tals i morgon- och kvällstidningar är adoptivföräldrar (33), NIA (31), representanter för adoptionsorganisationer (främst adoptivföräldrar men även adopterade): AC: 20, SLBV: 6, BFA-A: 3, FFIA: 3. Myndighetspersoner i Sri Lanka har förekommit vid 6 tillfällen medan inga biologiska föräldrar i Sri Lanka har kommit till tals. Adopterade framträder vid 24 tillfällen i mediamaterialet.

Vid sammanställningen av kritiska röster om adoption i morgon- och kvällstidningarna har jag noterat förekomster där kritik har riktats mot idén att adoptera från andra länder. Utslaget på både morgon- och kvällstidningarna samt de 'övriga' förekommer kritiska yttranden vid 8 tillfällen. I *Aftonbladet* (1984-03-05) kritiserades bland annat förekomsten av "babyfabriker" eller avelshus där kvinnor hade gjorts gravida enbart i syfte att producera barn för den internationella barnmarknaden och jämförelser gjordes mellan utlandsadoptionerna och slavhandeln i kontexten för eskortvärdinnorna vid ett flygbolag som deltog i förslingen av adoptivbarn från sina ursprungsländer till Sverige. Efter tsunamin 2004, som bland annat drabbade Sri Lanka, framfördes argument i *Aftonbladet* (2005-01-15) att inga så kallade tsunamibarn skulle adopteras till Sverige mot bakgrund av barnkonventionen och Haagkonventionen. Mot slutet av 2010-talet har adopterade från andra länder argumenterat för att utlandsadoptionerna, bland annat från Sri Lanka, bör utredas (ETC 2017) och kritik har riktats mot organisationsorganisationer (ETC 2018).

Det man kan säga om bilder i kvällstidningarna *Aftonbladet*, *Expressen* och *GT*, som jag fann under första sökningen, är att under 1970-talet representerar merparten av bilderna (4) adoptivfamiljer under andra halvan av decenniet och det finns två artiklar där inga bilder förekommer. Inga bilder förekommer på barn som har fotograferats utan sina föräldrar, inte heller några övriga bilder relaterade till adoptionssammanhang såsom barnhem, sjukhus, politiker, advokater, föräldrar i Sri Lanka. Under 1980-talet framkommer en bild på ett barn utan sina föräldrar, år 1982, i *Aftonbladet* och, år 1984, representeras två anonyma barn i ett icke angivet land där de befinner sig i ett slumområde och plockar skräp. Inga bilder förekommer på adopterade som självständiga individer. Mot slutet av år 1987 förekommer två bilder i kontexten för babyfarmar där srilankesiska myndigheter var oroliga över att landet hade förvandlats till ett center för spädbarnshandel medan den svenska regeringen övervägde att erbjuda ett bidrag på 20 000 kronor till adoptivföräldrar som adopterade från exempelvis Sri Lanka där barnfarmer hade upptäckts. I kvällstidningarna under 1980-talet förekommer de flesta artiklarna utan bilder. Under 1990-talet dyker bilder upp på adopterade ungdomar och vuxna (2) men även bilder på adoptivfamiljer (5), dåvarande ordföranden i NIA (1), en enskild adoptivförälder som författade en debattartikel riktad till NIA (1) och en indisk kvinna som håller i ett barn på ett barnhem i Indien (1). Efter tsunamin kring mitten av 2000-talet förekommer bilder på barn utan sina föräldrar i kvällstidningarna. En bild på srilankesiska barn som förekommer 2005-01-03 i *Aftonbladet* återanvänds 2005-01-15 i en debattartikel i samma tidning. Inga bilder förekommer på adoptivfamiljer under 2000-talet. Däremot en bild under början av 2000-talet på en adopterad kvinna som skulle återförenas med sin biologiska mamma och en bild på Tobias Hübinette i egenskap av författare av en debattartikel. Åren kring mitten av 2010-talet representeras adopterade vid tre tillfällen. I övrigt förekommer inga artiklar som inkluderar bilder på barn utan sina föräldrar, adoptivfamiljer och adoptionsrelaterade personer, platser eller länder.

När det gäller morgontidningarna under 1970-talet framkommer bilder på anonyma asiatiska barn utan sina föräldrar år 1976, både i *DN* (1) och i *SVD* (1), även bilder på dåvarande företrädaren för NIA och en koreansk myndighetsföreträdare (i GP 1976-11-07:25). På några bilder (2) förekommer adoptivfamiljer men också en bild på ett flertal anonyma barn med sina föräldrar som möjligen kom från Sri Lanka. De flesta artiklar i morgontidningarna har inga bilder (13). Från början av 1980-talet och fram mot slutet av 1980-talet representeras barn utan sina föräldrar (6) vilket kan ses i jämförelse till endast en bild på en adoptivfamilj där adoptivpappan och adoptivbarnet vinkar farväl till barnhemsamraterna på barnhemmet i Indien och ett foto av ett adoptivbarn från Sri Lanka som förvaras i en bärbar korg på en bagagevagn vid en flygplats som återger en välkomsttext på engelska till utländska resenärer som har anlänt i Sverige. I morgontidningarna under 1980-talet förekommer även bilder på kartor som indikerar varifrån adoptivbarnen har sitt ursprung och hur många som har anlänt från olika länder till Sverige, en indisk advokat som hade agerat mellanhand vid adoptioner till Sverige, en svenska sjuksköterskan som arvoderades av SIDA och anklagades för handel med barn från Sri Lanka till Sverige, en svensk medborgare som hade varit den största exportören av ädelstenar från Sri Lanka och som hade skapat en fond för att hjälpa barn och några adoptivföräldrar samt några fattiga kvinnor i Indien. Kring merparten av artiklarna, insändarna, notiserna eller kontaktannonserna (28) förekommer inga bilder. På en sida i *SvD* där en notis förekommer år 1987 om att Sri Lanka stoppade utländska adoptioner på grund av den blomstrande handeln med spädbarn som hölls i särskilda babyfarmer tillsammans med sina mödrar i väntan på att adopteras av utländska adoptivföräldrar finns en artikel där Anita Gradin, som tidigare hade varit ordförande i NIA, yttrar sig om mellanhänder i kontexten för Bofors-affären: ”Det brukar gå till så. Provisioner är inget märkligt. Det fick jag också när jag var liten och sålde jultidningar, säger utrikeshandelsministern Anita Gradin” (*SvD* 1987-06-05:6). Gradin såg alltså inget märkligt med att Bofors hade använt mellanhänder och betalat stora summor pengar i mutor för den stora kanonordern från Indien på ett liknande sätt som NIA hade förbisett att de auktoriserade adoptionsorganisationerna och deras lokala mellanhänder berikade och berikar sig på förmedling av barn. Merparten av artiklarna i morgontidningarna på 1990-talet har inga bilder (13). Tre artiklar representerar adopterade, det gäller dagens jubilar, två syskon som återförenades i Sverige och två adopterade som återger perspektiv på frågor om att söka rötter i ursprungsländerna. Under 2000-talet förekommer två artiklar som inkluderar bilder på adopterade. En adoptivfamilj representeras där adoptivmammans och adoptivsonen från Kina porträtteras. I samband med tsunamin i slutet av 2004 inkluderar två artiklar bilder på barn utan sina föräldrar. Ett antal artiklar (6) inklusive en tv-tablå har inga bilder medan två illustrerar en politiker, poliser och en psykolog. Under 2010-talet förekommer endast en bild i mediamaterialet för morgontidningarna. Det är en bild på adoptivföräldern Margareta Ingelstam som var med och grundade adoptionsorganisationen Adoptionscentrum som gratuleras på sin 80-årsdag.

När det gäller de tidningar som jag har kategoriserat som ’övriga’ förekommer tre artiklar i *Arbetet* under slutet av 1970-talet. Ingen av dessa inkluderar några bilder. Under 1980-talet förekommer en artikel som inkluderar en bild på adoptionsorganisationen SLBVs styrelse såväl som Lalith Athulathmudali, Dhamsiri Fonseka och Lal Kurikulasureiya. I början av 1990-talet förekommer en artikel med en bild på en adoptivförälder som hade adopterat ett barn från Sri Lanka och en artikel i *Arbetet* som inkluderar en bild på fem anonyma barn utan sina föräldrar under rubriken: Adopterade illegalt. Under 2000-talet förekommer inga artiklar alls i ’övriga tidningar’. På 2010-talet förekommer i ’övriga tidningar’ ett flertal artiklar (14)

varav två är tv-tablåer. Hälften av bilderna representerar adopterade (7) varav en porträtterar en adoptivfamilj där adoptivmamman också är adopterad. Det förekommer även en bild på ett barn utan föräldrar och två artiklar där den ena representerar en kvinna som har skänkt saker till ett barnhem i Sri Lanka och den andra en krönikör som uppmärksammar att Sri Lankas hälsominister yttrade att merparten av alla adoptioner från Sri Lanka till andra länder kan ha varit illegala. Ett fåtal artiklar (4) varav två var tv-tablåer inkluderar inga bilder.

I ett jämförande perspektiv mellan kvällstidningar, morgontidningar och övriga, som jag fann under första sökningen under 2020, kan det ses att bilder på: 'barn utan sina föräldrar' förekommer i *kvällstidningar*: 1970-talet: 0, 1980-talet: 2, 1990-talet: 0, 2000-talet: 3, 2010-talet: 0. *Morgontidningar*: 1970-talet: 2, 1980-talet:6, 1990-talet: 0, 2000-talet: 2, 2010-talet: 0. *Övriga*: 1970-talet: 0, 1980-talet:0, 1990-talet: 1, 2000-talet: 0, 2010-talet: 1. Sammantaget förekommer flest bilder på barn utan sina föräldrar i morgontidningarna. 'Adoptivfamiljer': *Kvällstidningar*: 1970-talet: 4, 1980-talet: 2, 1990-talet: 4, 2000-talet: 0, 2010-talet: 0. *Morgontidningar*: 1970-talet: 2, 1980-talet:1, 1990-talet: 0, 2000-talet: 1, 2010-talet: 0. *Övriga*: 1970-talet: 0, 1980-talet:0, 1990-talet: 0, 2000-talet: 0, 2010-talet: 1). Sammantaget förekommer flest bilder på adoptivfamiljer i kvällstidningarna. 'Adopterade': *Kvällstidningar*: 1970-talet: 0, 1980-talet:0, 1990-talet: 3, 2000-talet: 2, 2010-talet: 3. *Morgontidningar*: 1970-talet: 0, 1980-talet:1, 1990-talet: 3, 2000-talet: 3, 2010-talet: 0. *Övriga*: 1970-talet: 0, 1980-talet:0, 1990-talet: 0, 2000-talet: 0, 2010-talet: 6). Sammantaget förekommer ungefär lika många bilder på adopterade i mediamaterialet. Åtta i kvällstidningarna, sju i morgontidningarna och sex i övriga tidningar. 'Inga bilder': *Kvällstidningar*: 1970-talet: 2, 1980-talet: 11, 1990-talet: 1, 2000-talet: 1, 2010-talet: 0. *Morgontidningar*: 1970-talet: 13, 1980-talet:28, 1990-talet: 13, 2000-talet: 6, 2010-talet: 0. *Övriga*: 1970-talet: 3, 1980-talet:0, 1990-talet: 0, 2000-talet: 0, 2010-talet: 4) Sammantaget förekommer flest artiklar utan bilder i morgontidningarna (60), följt av kvällstidningarna (15) och övriga (7).

VIDARE SÖKNING

Mediamaterialet från den andra sökningen berör annonser och artiklar där sökorden 'Sri Lanka', 'adoption', 'Ceylon' och 'adoption' förekommer och utgörs bland annat av annonser om te från Ceylon (*Nya Dagligt Allehanda* 18940319, *Göteborgs Aftonblad* 19030127:21 "Försök Dicksons The (äkte Ceylon the) från Dicksonska the-plantagerna", *SvD* 19030623, *Åsbo Häraders Tidning* 19041015, *Hallandsposten* 19041021, *Stockholms-Tidningen* 19050613, *Aftonbladet* 19171010), annons om förlossningshem (*DN* 19131230, där späda barn skulle erhålla god vård under längre eller kortare tid), annonser om adoption, fosterföräldrar, adoptiv-, foster-, daghem, barnvakter (*DN* 19131230, *DN* 19610115:31), annons om en häst som hette Ceylon (*GP* 19960308:18), annonser om resor till Ceylon (*DN* 19131230, *SvD* 19350731:17, *SvD* 19350821:17), annonser om födelsedagar där jubilaren bodde i Ceylon (*DN* 19640318:26), en bild på Ostasiatiska kompaniets båt "Ceylon" (*Aftonbladet* 19120609), notis om att en kommunfullmäktige hade återkommit till Sverige bland annat efter ett besök i Ceylon (*Aftonbladet* 19080228:4) en berättelse från Ceylon (*Härnösandsposten* 19060419), en artikel om barnslaveri i Ceylon (*Söderhamns Tidning* 19330912:6), en recension av en bok författad av en läkare som hade bekämpat farsoter bland annat i Ceylon (*DN* 19371016:5), en artikel om personer som har vunnit pengar i en krysstävling där en vinnare hette Ceylon i förnamn (*DN* 19700404:3), annonser om dödsfall (*SvD* 19741010:2, där en missionär hade tjänstgjort i Ceylon, *GP* 19831126:4, en person som hette Ceylon, *SvD* 19790512:16 där en tjänsteman bland annat hade gjort en tjänsteresa till

Ceylon för att utarbeta ett samarbetsprojekt för Sida och den svenska lantbrukskooperationen, *DN* 19810904, en ingenjör som via sitt företag arbetade i Ceylon på 1930-talet och som år 1947 tillsammans med arkeologen Hanna Rydh grundade Svensk-Indiska föreningen, *SvD* 19850817:20, en missionär som bland annat tillsammans med sin fru hade tagit rollen som reseledare under sina semestrar i bland annat Ceylon, *DN* 19880413:45, en person som avled på ett sjukhus i Sri Lanka, *SvD* 19980523:21, en filmskapare som bland mycket annat skrivit en bok om hans möte med Ceylon, *Nerikes Allehanda* 20171028, en kyrkoherde som hade varit aktiv i adoptionsföreningen Barnens vänner), en kontaktannons (*DN* 19810830:40, där en ”Handsom Ceylonresenär, Södertäljekille 32 år, söker ung kvinnlig reskamrat till det sista paradiset Ceylon-Maldiverna nu i jan-febr 82, 3 veckor ’S-Sri Lankagirl”. Det framgår att många köpte *DN* särskilt med tanke på dessa småannonser i *DN* vilka lästes av de verkliga spekulanterna), annonser om adoptioner av barn från Sri Lanka men adoptivföräldrarna har i de flesta fall angett Ceylon som ursprungsland (*SvD* 19741215:2, *DN* 19741215:54, *DN* 19741217:36, *GP* 19750418:4, *DN* 19750418:44, *DN* 19750425:46, *GP* 19760522:4, *DN* 19760702:18, *GP* 19761114:4, *GP* 19761211:4, *GP* 19761212:4, *GP* 19770102:4, *DN* 19770123:34, *DN* 19770630:23, *GP* 19780228:4, *GP* 19780420:4, *GP* 19800909:4, *DN* 19810904, ursprungslandet framgår ej men adoptivbarnet har ett srilankesiskt namn, *GP* 19811212:4, *Karlskoga Tidning* 20111229, ursprungsorten för adoptivbarnet uppges vara Colombia, Sri Lanka men nästa år korrigeras det i *Karlskoga Tidning* 20120103:15 då det framgår att ursprungsorten var Colombo, Sri Lanka), annons om ett barn som fötts där fadern heter Ceylon (*DN* 19901012), annonser om förlovningar och vigslar i Sri Lanka där paret har angett att trolovningen ägde rum i Ceylon eller att vigseln förrättades i Ceylon (*DN* 19740112:25, *DN* 19740201, *DN* 19741215, *GP* 19810328:4, *DN* 19871103), en artikel om att VM-kocken Peter Ölander ”har åkt till Ceylon d.v.s Sri Lanka för att under 14 dagar lära några av landets ledande köksmästare att laga europeisk mat inklusive svenska köttbullar till de västliga turisternas fromma” (*SvD* 19751102:34), en artikel om en svensk ”adoption” av hela Pakistan vilket handlade om att huvuddelen av svenskt bistånd skulle användas till teknisk utveckling i mindre utvecklade områden (*DN* 19540814), en artikel om skeppsadoption (*Sölvesborgs-Tidningen* 19610104:3, där eleverna i tre folkskolor adopterades av två fartyg som bland annat skulle besöka några länder kring medelhavet och besättningen skulle brevväxla med eleverna och genom att dela med sig av upplevelser ombord och i främmande hamnar bidra till att göra skolarbetet mer aktuellt som ett led i att göra skolan verklighetsbetonad), biofilmsannonser för biografen Ceylon som fanns i Finntorp, Nacka (*SvD* 19591122, *SvD* 19610325:23, vilken invigdes 1958 och namngavs utifrån te från Ceylon. ”På Värmdövägen 115 fanns nämligen ett hus som kallades Ceylon-villan. Där bodde en sjökaptan som importerade Ceylon-te till Sverige och det var därför huset kallades så. Huset revs för att ge plats åt de moderna hus som byggdes runt Finntorps centrum i början av 1950-talet” ([Nu & då – Ceylonbiografen - Lanskan \(lanskan.se\)](http://Nu%20%26%20da%20-%20Ceylonbiografen%20-%20Lanskan%20(lanskan.se))). Biografen Ceylon stängde, enligt hemsidan, år 1968 i samband med den så kallade biografödöden som blev resultatet av att allt fler svenskar skaffade en TV och kunde se film och andra program hemma på 1960-talet), artikel om efterfrågan på svenska barn i USA och förändring i synen på ogifta mödrar i Sverige (*SvD* 19591122: första sidan och 23 samt 10), debattinlägg om adoption av så kallade u-barn (*DN* 19640819:2), artikel om svenska utredare som studerade barnadoption i Korea (*DN* 19660303:13) och en artikel om betänkandet om adoption av utländska barn (*DN* 19680418:22).

CEYLON I MEDIAFLÖDET FRÅN 1890-TALET

De första artiklarna som berör Ceylon i mediamaterialet utgörs av annonseringar om te där den första publicerades redan under slutet av 1800-talet (*Nya Dagligt Allehanda* 18940319).

Nästa annons marknadsför en återförsäljare av te som hade en te-plantage i Ceylon (*Göteborgs Aftonblad* 19030127:21). Frälsningsarmén var en annan återförsäljare som erbjöd prisbelönda äkta och rena Ceylon-Téer vid alla Frälsningsarméns kårer och hos många specerihandlare (*Stockholms-Tidningen* 19050613). Den sista annonsen i mediamaterialet om te från Ceylon kunde läsare av *Aftonbladet* (19171010) ta del av där erbjudande gavs om att köpa te från Ceylon fraktfritt med förhoppning om att sändas snarast möjligt och i varje fall före krigets slut genom att fylla i en rekvisition som skulle komma att effektueras i den ordning desamma anlända. Sammantaget förekom annonser i flera svenska tidningar där svenskar kunde informera sig om möjligheter att inhandla te från återförsäljare av kolonialvaran te, åtminstone från slutet av 1800-talet, som odlades på plantager i Ceylon.

Det gick även att resa till Colombo, Ceylon, åtminstone från mitten av 1930-talet (*SvD* 19350731:17, *SvD* 19350821:17), med fartyget s.s. Ceylon, byggd 1911 i England och levererad 29 september 1911 till Ab Svenska Ostasiatiska Kompaniet, Göteborg (Internetlänk: [S/S CEYLON \(1911\) \(faktaomfartyg.se\)](#) ; [S/S CEYLON \(kommandobryggan.se\)](#) ; i *Aftonbladet* 19120609 finns en bild på Ostasiatiska Kompaniets ”Ceylon”). De som hade råd och önskade resa kunde köpa biljetter av en linjeagentur i Stockholm.

Genom svenska nyhetstidningar har läsare kunnat bekanta sig med Ceylon utifrån berättelser om koloniserare i landet. Ett exempel med starka moraliska inslag finns att läsa i *Härnösandsposten* i början av 1900-talet, som handlar om en brittisk soldat, Rogers, som ingick i 57:e infanteriregementet som verkade i Kandy kring mitten av 1800-talet. ”Han var en kraftig, vacker ung man på 26 år, mycket omtyckt af sina kamrater och formligt afgudad af soldaterna i sitt kompani” (*Härnösandsposten* 19060419). Soldaten bedrev jakt och dödade många djur. ”Småning om blef hans ofelbara bössa betraktad med afvundsjuk fruktan af singhaleserne, som hysa en djup afsky för utrotande af djur och identifiera vapnet med dess ägare” (*Härnösandsposten* 19060419). Rogers beskrivs som manisk i sitt dödande av djur. När hans regemente återvände till England 1844 stannade han kvar och ”inträdde som kolonialresident för distriktet Uvah i den ceylonesiska regeringens tjänst” (*Härnösandsposten* 19060419). Det beskrivs att buddhistiska singhaleser betraktar elefanten som heliga och att då soldaten hade dödat många elefanter behandlade de honom som en pestsmittad. ”Ingen singhales ville taga tjänst hos honom. Hans betjänst, hans kock, hans bössbärare voro malajer eller tameler. Då han passerade genom en by, inneslöt sig den förskräckta befolkningen i sina hyddor, icke emedan de hyste fruktan för honom, utan därför att de icke ville ha någon andel i det himmelska straff, som förr eller senare skulle träffa honom” (*Härnösandsposten* 19060419). Inför en jakt tillsammans med flera plantageägare i januari 1845 yttrade en munk till soldaten: ”Hvite sahib, din stund är kommen. Du har mördat kropparne och förvirrat själarne på våra heliga bröder. Måttet på dina illbragder är rågadt, och du skall förtäras af himmelens eld, innan du skall kunna lyfta ditt förbannade vapen till ännu ett brott mot våra heliga” (*Härnösandsposten* 19060419). Kolonialadministratören Rogers avbröt jakten denna gång men hade ett oemotståndligt begär att gå på jakt igen. Vid nästa jakt slog blixten ner i Rogers och han förvandlades till en oigenkännlig massa. Att blixten slog ner i Rogers kan ha varit en slump. ”Men historien har en fortsättning, som icke kan förklaras genom slump och som är så egendomlig, att man icke ofta hört något liknande” (*Härnösandsposten* 19060419). Lokalbefolkningen uppges inte ha varit överraskade över att elefantdödaren hade blivit träffad av blixten. Rogers begravdes i Nuwara Eliya. ”Knappt två månader hade stenen legat på sin plats, då de europeiska invånarne på Ceylon fingo veta att grafstenen hade träffats af blixten och blifvit betydligt skadad. Men ännu märkvärdigare är, att blixten har under loppet av tritio år minst hundra gånger träffat samma sten, under det att de öfriga grafstenarne i närheten förblifvit oskadade” (*Härnösandsposten* 19060419).

På Namn och Nytt-sidan i *Dagens Nyheter* under mitten av 1930-talet informerades läsare, genom ett slags humoristisk text och bild om en ny trafikförordning för Ceylon. Bilden illustrerar en springande elefant som en människa/passagerare sitter på och vid sidan en efterföljande springande polis som pekar åt människan/passageraren på elefanten då det inte finns några tända lyktor och laternor fram och bak på elefanten. ”Nu göres ock bekant för svensk publik att syd på Ceylon råder tyst trafik och alla snablars tutande musik skall hädanefter vara god och sluta, ty ljus skall vara tänkt på varje slik och lagen stadgar att den ej må tuta” (DN 19350707:6). Om denna trafikförordning trotsades väntade stämning, böter arrest och polisiärt ingripande. Signaturen ’Henrigveda’ anges som artikelförfattare.

I en artikel i *Söderhamns Tidning* från början av 1930-talet kritiseras vad som framställs som handel med barn för slaveri under förklädnad av adoption. Enligt artikelförfattaren, som kan ha varit Hans Grandien (internetlänk: [Söderhamns Tidning – Wikipedia](#)), fick Ceylon sin egen konstitution 1931 bland annat med förhoppningen om att den allmänt florerande barnhandeln skulle inskränkas. ”Det är svårt att avgöra i vad mån det kan vara riktigt att kritisera det brittiska kolonialdepartementet för de rådande missförhållandena, ty den författning, som gavs åt Ceylon 1931, gav full medborgarrätt åt alla ceylonska män och kvinnor över 21 år. De fem miljoner invånarna har styrelsen i sina egna händer” (*Söderhamns Tidning* 19330912:6). Guvernören Graeme Thomson uppges visserligen vara officiell brittisk chef för styrelsen men den exekutiva och lagstiftande styrelsen låg i händerna på ansvariga ministrar vilka hade kritiserat tidigare missgrepp från den tidigare regimens sida. Det uppges att guvernörens gemål, lady Thomson, hade startat en organisation i Colombo som hade för avsikt att mildra lidanden för de barn som var föremål för barnhandel i Ceylon. ”Men det är icke lätt att vinna gehör för dylika filantropiska synpunkter, och man har anledning att anta, att guvernörens gemål skall möta allvarliga hinder i de mera välsituerade ceyloninfödningarnas och de vita kolonistörernas likgiltighet för saken” (*Söderhamns Tidning* 19330912:6). När folkförbundets kommission för förhindrande av slaveriet började sin verksamhet upptäcktes, enligt artikelförfattaren, snart nog att slaveriet existerade på otaliga håll på jorden runt allehanda skyddande förklädnader. ”På Ceylon är ’adoption’ den beteckning, varunder döljer sig en synnerligen upprörande trafik. Däröfver lämnar den rapport, som avlåtits av den av lady Thomson ledda sammanslutningen bl.a. följande upplysningar: ’Under nuvarande förhållanden kan ett barn bli bortskänkt eller sålt som arbetskraft utan varje som helst kontroll, och det finns fall då alla samhällets och myndigheternas ansträngningar icke mäktat ådagalägga de verkliga förhållanden ifråga om ett barn utan allvarliga misstankar om skumraskaffärer funnos för handen” (*Söderhamns Tidning* 19330912:6). Barn såldes till arbete enligt rapporten vilket likställs med slavhandel och barnen behandlades på ett fruktansvärt sätt. ”Sålunda berättas, huru de brännas med glödögat järn och med eldbräner, huru stickor drivas in under deras fingernaglar och huru deras ögon gnidas in med spansk peppar. Så gott som utan undantag äro de utarbetade och undernärda och någon full lön för sitt arbete få de aldrig” (*Söderhamns Tidning* 19330912:6). Artikelförfattaren avslutar artikeln med att beteckna barnhandeln i Ceylon som en skamfläck som med alla tjänliga medel måste avlägsnas inom kortaste frist.

ADOPTIONER FRÅN SVERIGE TILL ANDRA LÄNDER UNDER 1960-TALET

Under slutet av 1950-talet uppmärksammade SvD (19591122a:3, 23) att Sverige och de andra skandinaviska länderna var eftertraktade som barnproducenter av barnlösa amerikanska familjer. ”Det har hänt att socialvårdsstyrelsen i Stockholm fått ett direkt anbud från USA där man erbjudit sig att betala 100 000 dollar för att få över sex flickor för adoption (SvD 19591122a:3). Omfattningen på exporten av svenska barn uppges inte ha varit stor men att det

efter kriget hade dykt upp en rad fall där barn till ogifta eller frånskilda mödrar mer eller mindre hade sålts till familjer utomlands, främst i Amerika. Byråchefen, Gösta Rosén vid Socialstyrelsen, uppges själv ha blivit erbjuden 4000 dollar för att skaffa ett barn åt en familj i USA. ”De stora pengarna och en viss romantisk föreställning om hur barnet kommer att få det i en miljonärsfamilj utgör stora lockelser. Och här hemma finns ju långa köer av folk som vill ha adoptivbarn, så det finns egentligen inga andra motiv för att ett barn skall skickas till ett annat land. Sedan får man också tänka på att det blir i stort sett omöjligt för de riktiga föräldrarna att få tillbaka sitt barn om de skulle ångra sig efter det att de låtit en utländsk familj ta hand om det” (SvD 19591122b:23). Enligt byråchefen Rosén behövdes en lagstiftning som innebar att det fordrades tillstånd för att förmedla barn till adoption. ”Nu kan nästan vem som helst ge sig in på dylik förmedling, vi lyckades t.ex. för inte så länge sedan stoppa två personer som inbjöd spekulanter från USA att komma och välja bland barnen på ett barnhem som innehades av den ena av personerna” (SvD 19591122b:23). Det framgår att det vid privata barnhem också hade hänt att adoptivföräldrar in spe hade erbjudit sig att bekosta vården av ett barn den första tiden och sedan hade modern eller båda de biologiska föräldrarna inte haft råd att ångra sig. ”Vad gäller den förmedling som utförs av advokatfirmor – vilket berördes i lördagens tidning – är det såvitt man känner till helt legala uppdrag som dessa firmor får från utlandet. I allmänhet vänder sig advokaterna i sådana fall till socialstyrelsen, som informerar om problemen på detta område” (SvD 19591122b:23). Läsare av denna artikel kunde ta del av problematiska aspekter gällande adoptioner av svenska barn till andra länder men när adoptioner från andra länder till Sverige kom igång från exempelvis Sri Lanka till Sverige ungefär ett årtionde senare ställdes svenska medborgares vilja att bilda adoptivfamiljer främst hellre än att möjliggöra för föräldrar i andra länder att ta hand om sina barn eller att barnen kunde växa upp inom sina hemländer vilket kan härledas till den debatt som fördes under 1960-talet om adoptioner från andra länder till Sverige.

I samma utgåva av SvD (19591122c:10) uppmärksammas en förändring i synen på ogifta mödrar i Sverige. ”Nästan alla blivande ogifta mödrar möts nu av omgivningen med stor tolerans. Endast ett fåtal fall visar man oförståelse på arbetsplatsen. Inställningen till de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar har radikalt förändrats under de senaste decennierna, menar docent Ragnar Berfenstam och socialkurator Ina Villner i en rapport i Socialmedicinsk tidskrift, vars novembernummer dedicerats till professorn i pediatrik vid Karolinska institutet, chefen för Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus, Curt Gyllenswärd, som fyller 65 år 8 december” (SvD 19591122c:10). Berfenstam och Villner hade gått igenom ett material på 176 ensamstående mödrar på Akademiska sjukhuset i Uppsala och noterat att blivande mödrar av den kategorin var i behov av ytterligare hjälp och stöd vilket framgick av den överdödlighet som rådde bland utomäktenskapliga barn jämfört med inomäktenskapliga. Det framgår att av de 15 mödrar som hade haft för avsikt att adoptera bort barnet ändrade fyra sitt beslut efter nedkomsten. Avslutningsvis nämns att många av mödrarna i materialet sade sig knappast ha erfarit sitt havandeskap som något vanhedrande eller märkt av moraliserande eller negativ attityd från omgivningens sida. Ett exempel på att barn kunde annonseras ut för att omhändertas som fosterbarn eller adoptivbarn finns i DN (19610115:31) där en änkeman med en 6-årig pojke eftersökte ett daghem där det fanns en kvinna som ville vara som en mor till pojken. Pojken beskrivs som pigg, trevlig och tillgiven. En annan annons gällde en ung studerande moder som önskade ett gott och vänligt fosterhem för en 5 månader frisk och rar gosse som eventuellt kunde uppges för adoption.

MOTARBETANDE AV ADOPTIONER FRÅN ANDRA LÄNDER TILL SVERIGE

Under mitten av 1960-talet ställdes den dåvarande chefen för Stockholms stads adoptionsbyrå, Gerhard Bungerfeldt, till svars i *DN* för de argument han hade levererat på en socialvårdskonferens i Jönköping gällande adoption av utländska barn. Enligt fil mag Kerstin Norlind, som underkände adoptionsbyråchefens argument, hade frågan om varför svenska myndigheter motarbetade adoptioner av barn från andra länder tidigare debatterats i pressen men orsakerna till myndigheternas negativa inställning hade inte vunnits.

Kortfattat går Norlind igenom ett referat av ett föredrag som Bungerfeldt, i egenskap av representant för socialvårdsmyndigheterna, höll på Socialtjänstemannaförbundets studiekonferens som refererades i *DN* 7 augusti 1964. Till att börja med hade Bungerfeldt betonat att det gällde att se till barnets bästa vid adoptioner varför han bedömde att det fanns en risk vid adoption av utländska barn eftersom de måste vårdas på barnhem i Sverige under en avsevärd tid. Norlind ifrågasätter Bungerfeldt betonade synsätt. ”Man måste ifrågasätta om en tidsbegränsad barnhemsvistelse i Sverige följd av en varaktig placering som adoptivbarn i ett svenskt hem kan tänkas skada ett utländskt barn mer än en barndoms- och uppväxttid med svält och sjukdom i ett land där medellängden ligger under 30 år. Vilket alternativ skulle vi välja för våra egna barn?” (*DN* 19640819:2). Bungerfeldt betraktade vidare det att vissa länder ej tillät adoption av sina barn till utlandet som ytterligare ett bevis för olämpligheten i att adoptera utländska barn. Norlind kontrar. ”På detta finns bara ett genmäle: Låt oss adoptera barn från de länder som tillåter adoption!” (*DN* 19640819:2). Det tredje argumentet som Bungerfeldt hade anfört var att avråda från adoption av såväl gruppinförda barn som enstaka adoptioner. Norlind demonterar. ”Som bevis för ’dolda riskmoment’ anför han följande: ’Ett utländskt barn kan väntas visa vissa temperamentsdrag – om inte annat – som skiljer sig från svenska och vad detta kan medföra för problem i framtiden är inte lätt att förutse’. Enligt Norlind påvisade argumentet likheter med en vit rasivrare i Mississippi som Bungerfeldt förefaller ha hämtat sitt argument ifrån om skillnader mellan vita amerikaner och färgade barn bland annat gällande uppfattningar om medfödda och ärftliga olikheter i temperament, intelligens, karaktär och andra svårdefinierade egenskaper. ”Om man med inspektör Bungerfeldt har de blivande utländska barnens bästa för ögonen, finner man inte något av de skäl som framkommit ur referatet vara tillräckligt som grund för myndigheternas negativa inställning. Bottenar denna i omtanke om barnen, är det hög tid för berörda myndigheter att tänka om!” (*DN* 19640819:2). I Norlinds perspektiv utgjorde adoptionsfrågan ett humanitärt problem som var angeläget både för barn i andra länder och för blivande adoptivföräldrar som ville öppna sina hem för utländska barn. Avslutningsvis framför Norlind att en allt större opinion reagerade mot att få undvikande förklaringar utan saklig grund och krävde svar på varför svenska myndigheter motarbetade adoption av utländska barn.

På Namn och Nytt-sidan i *DN* (19660303:13) uppmärksammas att ordföranden, riksdagsledamoten fru Mary Holmqvist, och sekreteraren, byråsekreterare vid socialstyrelsen, fru K Brunnsberg, i utredningen om adoption av utländska barn befann sig i Tokyo på väg till Korea bland annat för att besöka barnhem. Enligt *DN* skulle det bli lättare för svenskar som ville adoptera koreanska barn att i framtiden få besked om hur de skall bära sig åt. ”Ett hundratal koreanska barn har redan fått svenska föräldrar. På SAS uppger man att nio flyger till Sverige inom kort” (*DN* 19660303:13). I Tokyo uppges även att SIDA-representanten Stig Ljunggren och doktor Arne Kinch, som var chef för det svenska familjeplaneringsprojektet i Ceylon, befann sig. De skulle förhandla om inköp av varor i Japan avsedda att användas i vissa så kallade utvecklingsländer som SIDA hade engagerat sig i och där befolkningsfrågan utgjorde ett huvudproblem.

Ungefär två år före den svenska charterturismen till Ceylon påbörjades och två år efter de svenska utredarnas besök i Korea när betänkandet "Adoption av utländska barn" hade presenterats uppmärksammar *DN* att Stockholms läns länsstyrelse i sitt utlåtande över betänkandet ansåg att det kunde ifrågasättas om offentlig myndighet borde medverka till adoption av koreanska barn och barn från andra avlägsna platser. "Länsstyrelsen grundar sin reservation till utlåtandet på de svårigheter som uppstår när det gäller barn från avlägsna länder då det gäller att förvissa sig om att de presumtiva adoptivföräldrarna och barnet passar ihop" (*DN* 19680418:22). När det gällde adoption av svenska barn uppges att barnets arvsanlag och de presumtiva föräldrarnas karaktärsegenskaper utreddes. Ett exempel ges att ett barnhem i Grekland med vilket avtal hade träffats ställde som villkor för adoption att de blivande föräldrarna besökte Grekland och levde en tid tillsammans med det barn de ville adoptera. "Motsvarande garantier kan inte skapas då det gäller adoption från avlägsna länder" (*DN* 19680418:22). Detta ställningstagande yttrades alltså ungefär två år före charterturismen till Ceylon hade påbörjats och skulle under åren framöver ändras genom etableringen av NIA som fick i uppgift att underlätta adoptioner från andra länder till Sverige.

Tidskriften *Sydasiën*

Utöver det mediamaterial som jag har inhämtat från Kungliga Biblioteket har jag sedan tidigare tillgång till alla de utgåvor av tidskriften *Sydasiën* som berör adoptioner, ofta från Sri Lanka till Sverige, och adopterade från sydasiatiska länder till Sverige. Specifikt gäller det utgåvorna från 1984-2006. Jag har även gjort en vidare sökning och tagit del av andra utgåvor som berör adoptioner från andra länder eller representationer av adopterade från andra länder. Tidskriften *Sydasiën* har utkommit med fyra utgåvor per år. Totalt har jag studerat ett 30-tal utgåvor av tidskriften *Sydasiën*, varav ett 20-tal berör talet om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige (1984/3, 1984/4, 1985/1, 1985/2, 1986/1, 1986/3, 1987/4, 1990/4, 1991/3, 1992/1, 1992/2, 1992/3, 1992/4, 1993/3, 1996/4, 1997/2, 2001/2, 2006/1). I övriga utgåvor 1993/2, 1993/4, 1994/3, 1997/4, 1998/1, 1999/2, 1999/3, 2000/3, 2000/4, 2005/2 kan det noteras förekomster av framträdanden av adopterade (6), adoptivföräldrar (5) och representanter för adoptionsorganisationer (2) och ämnet barnhandel (3). *Sydasiën* har behandlat ämnet utlandsadoptioner och adopterade frekvent under åren, åtminstone i en till två utgåvor per år.

Tidskriften *Sydasiën* har alltså utkommit fyra gånger per år varför det därmed inte går att direkt jämföra exempelvis förekomster av tal om 'barnhandel' eller 'kritiska röster om adoption' med sådana förekomster i de större svenska morgon- och kvällstidningar. Men i varje utgåva förekommer ofta flera artiklar eller notiser som berör exempelvis adoptivbarnhandel eller kritik mot NIA och/eller oftast en särskild auktoriserad adoptionsorganisation medan morgon- och kvällstidningar kan ha rapporterat om 'barnhandel' eller 'kritiska röster' vid olika tillfällen fördelat på en längre tidsperiod. Under 1992 behandlade alla de fyra utgåvorna adoptioner och adopterade och *Sydasiën* har också publicerat två temanummer om adoptioner. Under perioden 1984-2006 har jag noterat förekomst av tal om adoptivbarnhandel vid 42 tillfällen.

De aktörer som har kommit till tals i tidskriften *Sydasiën* är adoptivföräldrar, NIA, adoptionsorganisationer och adopterade. Även en före detta myndighetsföreträdare i Sri Lanka och dåvarande chefen för DPCCS har kommit till tals. Många av artikelförfattarna i tidskriften *Sydasiën* är adoptivföräldrar. Det kan ha bidragit till ett större engagemang för adoptionsfrågor jämfört med artikelförfattare som skrev för morgon- och kvällstidningar och

eventuellt var mindre insatta i ämnet än artikelförfattarna i *Sydasiens*. Jag har räknat det som att adoptivföräldrar kommer till tals om artikelförfattaren är adoptivförälder vilket har gett 37 förekomster.

I vissa artiklar har representanter för NIA citerats och i andra fall har hänvisningar gjorts till PM som har skrivits av NIA. Jag har valt att notera det som att NIA förekommer i mediamaterialet om representanter citeras eller att det görs hänvisningar till skrivelser eftersom det avser yttranden från myndighetspersoner eller en myndighet. Det visar på att NIA förekommer 7 gånger. När det gäller myndighetspersoner i Sri Lanka har chefen för barnavårdsmyndigheten förekommit två gånger och i utgåvan (1992/3) har en srilankesisk advokat som tidigare varit aktiv i ett politiskt parti citerats.

Under åren har tidskriften *Sydasiens* informerat om adoptioner vid 11 tillfällen i form av att ha faktarutor om adoption eller info om hur man går tillväga för att adoptera privat eller vilka adoptionsorganisationer man kan vända sig till för att adoptera. Adoptionsorganisationerna har kommit till tals, främst AC: 8, SLBV: 6, BFA-A: 2, FFIA: 1, SAW: 1. Redan 1986 kom en adopterad till tals i tidskriften *Sydasiens* och sammantaget förekommer adopterade vid 6 tillfällen i de 20-tal utgåvor som jag har granskat.

Avrundningsvis, när det gäller kritiska röster om adoption har jag delat upp de kritiska yttrandena i fyra kategorier: a) kritik mot adoptionsorganisation (22), b) kritik mot NIA (6), c) kritik mot privat tillvägagångssätt (2), d) kritik mot idén att adoptera från andra länder/barnhandel (8). Vid ett tillfälle (1992/3) har en adopterad uttryckt kritik mot adopterade som nedvärderar sitt ursprungsland. I vissa fall kan artikelförfattaren rikta kritik mot exempelvis både NIA och en adoptionsorganisation samt tillvägagångssätt att genomföra adoptioner som leder till barnhandel men den poäng artikelförfattaren för fram behöver inte vara att stoppa alla adoptioner.

När det gäller bilder i tidskriften *Sydasiens* handlar det oftast om bilder på barn i eller kring dessa artiklar men det kan givetvis förekomma fler bilder på barn i hela utgåvan. Bilderna kring artiklarna som jag har studerat kan vara tagna på ett eller flera barn. Något jag har funnit är att barnen ofta avbildas utan sina föräldrar. Sammantaget förekommer bilder på barn (utan sina föräldrar) (36), bilder på familjer i Sri Lanka (1), bilder på adoptivfamiljer (3) och bilder på adopterade (9). Nu har jag redogjort för det mediamaterial som jag har studerat och övergår till att se närmare på hur talet om adoptioner från Sri Lanka till Sverige inleddes under mitten av 1970-talet.

ÅREN KRING 1976

Det var under åren kring 1976 som ett tal om adoptionerna från Sri Lanka började ta form, särskilt i svenska morgon- och kvällstidningar. Lördagen den 16 november 1974 gjordes det första yttrandet i form av en insändare som publicerades i *Dagens Nyheter* (DN). I kolumnen för familjeannonser under rubriken 'Adoption' annonserade bland annat två adoptivföräldrar från Stockholm att deras adoptivson föddes i början av januari samma år i Sri Lanka. Läsaren av insändaren får även ta del av adoptivföräldrarnas namn och en notering som kan förmodas vara datumet och året då adoptivsonen anlände till Stockholm tillsammans med sina adoptivföräldrar. Adoptivföräldrar hade vid tiden för denna adoption att förhålla sig till rådande lagar i Sverige såväl som i Sri Lanka och givetvis sina egna och allmänt rådande moraliska värderingar och etiska föreställningar. En, av flera, lagar svenska medborgare hade

att förhålla sig till i Sverige vid adoptioner av barn, fram till dess att lagen om internationell adoptions hjälp stiftades år 1979, var barnavårdslagstiftningen från 1960-talet, enligt vilken det var förbjudet för privatpersoner att driva förmedlingsverksamhet för placering av barn i fosterhem, vare sig adoption avsågs eller ej. Överträdelse kunde straffas med böter eller fängelse upp till tre månader. Organisationer hade dock möjlighet att driva förmedlingsverksamhet om de hade auktoriserats av Socialstyrelsen (se exempelvis internetlänk 1 <https://lagen.nu/prop/1960:10> ; DN 19770126:2). I insändaren redogörs inte för hur adoptivföräldrarna gick tillväga för att genomföra adoptionen. Det fanns vid denna tidpunkt ett fåtal tillvägagångssätt. Möjligen kan adoptivföräldrarna ha genomfört adoptionen genom personliga kontakter i Sri Lanka, via adoptionsorganisationen Adoptionscentrum (AC) som uppstod under slutet av 1960-talet eller via Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor (NIA) som växte fram under början av 1970-talet. Dock behövde svenska medborgare, ensamstående eller heterosexuella par, som önskade bli adoptivföräldrar först vända sig till den dåvarande Socialtjänsten inom sin kommun för att genomgå en utredning huruvida de var lämpliga att bli adoptivföräldrar. Om man blev godkänd fick man ett förhandsbesked om att hemmet kunde ta emot adoptivbarn. Den som avsåg använda sig av en personlig eller privat kontaktperson för att genomföra en adoption behövde uppge dennes namn till NIA (se exempelvis *Aftonbladet* 19800914:22).

Hur vanligt var det att adoptera från Sri Lanka till Sverige under åren kring 1976? *Aftonbladet* (19800914:22) skriver att från tiden före 1976 fanns det ingen statistik över hur många utländska barn som adopterades till Sverige men att NIA uppskattade att det kom ungefär 1500 barn per år. Under 1976 och 1977 ska det totalt sett ha registrerats 1767 respektive 1866 adoptioner av barn från andra länder till Sverige. En annan aspekt i detta sammanhang gäller att vissa barn från exempelvis Sri Lanka upptogs som fosterbarn (se exempelvis *GT* 19780810:7) för att kunna föras ut ur ursprungslandet av svenska adoptivföräldrar för att senare adopteras i Sverige vilket skapar en oklarhet kring huruvida adoptivföräldrarna hade eller inte hade registrerat att de hade adopterat barnet väl hemma i Sverige. Många år senare ska *DN* (20030203:7) redogöra för att det först var sedan 1969 som detaljerad statistik började föras över internationella adoptioner. Sri Lanka var bland de fem största länderna som svenskar hade hämtat barn för adoption ifrån. På senare år har Statistiska Centralbyrån (SCB) tagit fram statistik över adoptioner från andra länder till Sverige som visar på att den första adoptionen från Sri Lanka till Sverige gjordes redan 1947 och att en till tre adoptioner registrerades åren fram till 1968 då fyra adoptioner registrerades varefter adoptionerna slog i taket 1980 då 336 adoptioner registrerades. Åren därefter minskar adoptionerna särskilt från och med 1992 då 36 adoptioner registrerades. Inga adoptioner registrerades 1999. Det framgår inte av statistiken om alla dessa adoptioner genomfördes av adoptivföräldrar som hade sitt ursprung i Sverige eller om några av dessa kan kategoriseras som så kallade släktingadoptioner där exempelvis personer med ursprung i Sri Lanka som har varit boende i Sverige har adopterat någon släkting. Som *DN* skriver fick NIA uppgifter om det exakta antalet barn som adopterades varje år från Riksskatteverket. ”Det finns nämligen ingen skyldighet att på annat sätt registrera adoptionen. NIA har skickat ut blanketter till varje kommun och begärt kommunerna rapportera om adoptionerna, men dessa har ingen skyldighet att rapportera” (*DN* 19810723:7). Mot denna bakgrund kan det alltså vara svårt att veta exakt hur många barn som har adopterats exempelvis från Sri Lanka även om SCB:s statistik kan ses som rimlig och tillförlitlig. Det som står klart är att Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka när adoptionsaktiviteten var

som mest intensiv under åren 1970-1995. Men om man granskar Sri Lankas statistik över adoptioner till Sverige framgår att 3078 adopterades under åren 1964-1999 medan exempelvis SCBs statistik redogör för att 3465 barn adopterades från Sri Lanka till Sverige åren 1947-1999. Denna skillnad i statistiken pekar på att 387 barn inte har registrerats i Sri Lankas statistik för utlandsadoption till Sverige vilket reser frågor om oegentligheter i detta statistiska adoptionssammanhang.

Vid mitten av 1970-talet rapporterade *Arbetet Västsvenska editionen* (19741218) om en utställning av två adoptivföräldrar som hade adopterat barn från Sri Lanka och var aktiva i Adoptionscentrums Göteborgsavdelning. Syftet med utställningen uppges vara att informera om att adoptera barn från andra länder. ”Vi möter hela familjen Mattssons ungar i bilder på utställningen. De ser lyckliga ut. Liksom adoptivföräldrarna” (*Arbetet Västsvenska editionen* 19741218). Adoptivpappan får frågan vilka motiven är i allmänhet vid adoption. ”Vi får veta att 10 procent av de adoptionssökande inte själva har möjlighet att få barn. De andra resonerar ofta så att de inte själva skall sätta barn till världen, när det finns så många ungar som inga föräldrar har. Många söker också syskon till sina biologiska barn” (*Arbetet Västsvenska editionen* 19741218). Artikeln tar också upp att det finns skeptiker som menar att det är fel att rycka upp barn från sin ursprungliga miljö och att hudfärgen och ursprunget kan vålla problem såsom mobbing i skolan. ”Ingemar Mattsson säger till *Arbetet*: - Erfarenheterna har hittills visat att det annorlunda utseendet inte spelar någon större roll. Ungarna är så efterlängtade och blir så ompysslade och kärleksfullt behandlade i den nya hemmiljön att de vinner en oerhörd styrka. När de kommer ut bland andra barn kan de ge igen. – Spelar utseendet en negativ roll, så beror det ofta på att alla tycker att de är så söta. Folk kan rent av skämma bort dem” (*Arbetet Västsvenska editionen* 19741218). Vidare beskrivs att adoptivbarnen tas emot av föräldrar som är intensivt intresserade av adoptivbarnens utvecklingsmönster. ”De söker tidigt spåra anlag, tex musikalitet, och uppmuntrar och underbygger dessa. Men adoptivföräldrarna anser sig orättvist behandlade av det svenska samhället. Föräldrapengar utgår till dess barnet är åtta månader. Adoptivbarnen är ofta betydligt äldre när de kommer till Sverige. Men de kräver i många fall en intensiv omvårdnad. Högst 20 dagars föräldrapengar kan en adoptivfamilj räkna med” (*Arbetet Västsvenska editionen* 19741218). Enligt adoptivpappan kostade det mellan 4000 - 10 000 att adoptera ett utländskt barn. ”Alltså blir det bara folk med en någorlunda hygglig lönestandard, som kan tänka på det här. Det är snett. Det finns så oändligt många fina människor, som inget heller önskar sig än att ta sig an ett litet barn, men som helt enkelt inte har råd till det. Här måste staten tänka om” (*Arbetet Västsvenska editionen* 19741218). Det finns en bild på paret som håller en ritad teckning som föreställer ett utländskt adoptivbarn och på väggen bakom adoptivföräldrarna finns en världskarta. Enligt bildtexten var adoptivföräldrarna lyckliga och ville dela med sig av sin lycka.

Göteborgs-Posten rapporterar om en förändring i adoptionsfrågan. ”För bara några decennier sedan kunde det betraktas som status att adoptera ett utländskt barn. Det tillhörde en ekonomiskt, socialt privilegierad klass. Idag har vi vant oss vid att grannen kan ha ett koreanskt barn eller att våra egna har någon färgad klasskamrat. Vi vänder oss i alla fall inte efter dem på gatan. Det är ett positivt socialt framsteg. Likväl finns det idag många som ställer sig frågande inför förfarandet vid adoption” (*GP* 19750907:14). Ett komplex av vanliga och oanade svårigheter uppges ha uppstått när *GP* åtog sig att reda ut begreppen kring adoptionsfrågan. Å ena sidan uppges att det fanns personer i ofrivillig barnlöshet som såg som

sin högsta önskan att få ta sig an ett litet barn medan andra hellre adopterade än att göra egna barn mot bakgrund av en ideell uppfattning om världsläget.

GP betraktar det ideella argumentet för enkelt för att kunna accepteras och snarast länkat till adoptionsförmedlare. I ett försök att redogöra för komplexiteten i korthet beskrivs att det fanns få svenska barn för adoption. Svenska barn adopterades huvudsakligen genom omgiften medan den större delen utgjordes av internationella adoptioner som enligt *GP* fick sin början i mitten av sextiotalet. ”Men tro inte att det finns fler barn att adoptera än det finns föräldrar som vill adoptera, säger man på auktoriserat förmedlarhåll. Detta är en allmänt utbredd vanföreställning, som det är dags att ta kål på. Visst! Det finns miljoner barn, bara det att de KAN inte komma hit! Det handlar pro primo om papperskvarnar!” (*GP* 19750907:14). Det uppges att kraven för adoption i Sverige var få medan det fanns lika många och olika krav som det fanns länder att adoptera ifrån. ”Det bör vara enklare förstå, om man tänker ’tvärtom’. Exempelvis om vi svenskar hade barn för adoption utomlands. Skulle vi acceptera dem hamna i månggiftens familj? Hela tiden rör det sig om en konfrontation av skilda åskådningar och livsinställningar” (*GP* 19750907:14). Artikeln tar också upp att det internationella adoptionsbegreppet var relativt nytt varför regler och praxis inte existerade ännu samt att det fanns ett förslag kring en FN-konferens om ämnet adoptioner. ”Det handlar givetvis också om det känsliga kapitlet kring en nations stolthet. Att erkänna att ett land inte har möjlighet försörja alla sina invånare, vore att tillstå brist på egen kapacitet. Alltså sätts inte sådant på papper. SAMTLIGA adoptioner som görs betraktas som UNIKA, säger ansvariga” (*GP* 19750907:14). Artikelförfattaren hävdar slutligen att det mest avgörande skälet till att svenska myndigheter reagerar mot det ideella anförandet om den rika världen kontra den fattiga var att barnet som adopterades aldrig skulle komma att jämföra sin miljö med den det skulle ha haft om det inte blivit adopterat, vilket uppges punktera välgörenhetstanken. ”–Ingen kommer någon sin tacka dem som av ideella skäl inte skaffade egna barn och vid en adoption är det endast barnet man utgår från hävdar man på förmedlarhåll. Vad vi visas är ett mycket stort förtroende från ett annat land, ett förtroende vi bör förvalta väl. Att få lov att ta hand om en annan människa är ingen rättighet utan ett privilegium och en förmån” (*GP* 19750907:14).

Under rubriken ’Formella kraven i Sverige är få. Utgift för andra barnet problem’ uppges vidare i *GP* att Adoptionscentrum hade 16 lokalföreningar runt om i landet och att samarbetet mellan Adoptionscentrum och NIA var unikt enligt Eivor Jonsson, dåvarande byrådirektören vid NIA. ”Det har kommit till på grund av att AC sedan tidigare har personliga etablerade kontakter ute i världen, vilka vi som statlig myndighet saknar. Och när det gäller adoptioner är dessa kontakter, nästan outhärliga” (*GP* 19750907:14). Enligt Gunilla Andersson vid Adoptionscentrum krävdes i huvudsak endast en hyfsad ekonomi, en motivering och att man inte hade någon social slagsida för att kunna bli adoptivförälder samt en fosterhemsutredning gjord av en social centralnämnd. ”Kostnaderna för adoptionsbarn har alltid varit en uppmärksam fråga. – Under sjutusen kan man inte räkna med att få en adoption genomförd, menar Gunilla Andersson. Extremfall går över tiotusen, men då är ofta sjukhusvistelser tex för barnet inberäknade. Vissa länder som Tailand och Ceylon kräver att en av adoptivföräldrarna skall resa ner till landet för att accepteras. Detta bidrar givetvis höja kostnaderna” (*GP* 19750907:14). Enligt Birgitta Thunström vid NIA var det som regel ganska smärtfritt för adoptivföräldrar att skrapa ihop utgiften för det första barnet. ”Bekymret kommer när de kanske vill skaffa det första barnet ett syskon. Och detta är ett verkligt ömmande problem. Man skakar inte fram tiotusen till ur rockärmen så där varje dag” (*GP* 19750907:14). Artikeln tar också upp att det inte fanns någon undersökning kring hur det hade gått för alla barn som hade adopterats sedan början av 1960-talet men att Ingegärd Gardell på Allmänna Barnhuset i Stockholm höll på att slutföra en. Resultatet var dock

hemlighetsstämplat ännu. Artikeln rundas av med frågan om huruvida en ensamstående mor som önskade ett syskon till sitt biologiska barn hade chans att bli adoptivförälder. ”Under resonemangets gång har framgått att äldre barn, vill säga i fem till sexårsåldern är mer svårplacerade än yngre. De förra kan alltså lättare hamna hos – ofta på heltid yrkesarbetande – ensamstående. Vilket står i bjärt kontrast till deras större anpassningssvårigheter både vad språk och miljö beträffar. På ansvarigt håll medger man problemet!” (GP 19750907:14). Gunilla Andersson vid Adoptionscentrum avslutar artikeln med en önskan om att alla adoptivföräldrar fick någon form av undervisning i att ta emot adoptivbarn.

I ett slags faktaruta i samma utgåva av GP redogörs för att 1500 barn adopterades varje år under 1970-talet. ”Någon statistik i egentlig mening som avspeglar den riktiga situationen över antalet barn, vilka kommit till Sverige i adoptionssyfte det senaste decenniet finns inte. Statistiska centralbyrån har visserligen rapporter om antalet genomförda adoptioner, men här är det realistiskt räkna med en eftersläpning på åtminstone två år” (GP 19750907:14). Det uppges att vissa barn har kommit som fosterbarn och först i vuxen ålder på grund av arvsrätt eller liknande har adopterats och att en tredjedel av barnen kommit hit privat, vilket förtydligas för läsaren, inte var ett förbudet tillvägagångssätt.

Adoptionerna från Sri Lanka till Sverige ramades inledningsvis in i en ekonomisk kontext. Det kan ses i rubriksättningen av en artikel som publicerades på julafton år 1975 i GP: ”Adoptivbarn från Sri Lanka bästa klappen för familjen”. Rubriken går inte att missa då den är placerad i övre vänstra hörnet under sidnumret. Intill rubriken finns en bild på en adoptivpappa som håller i sin adopterade dotter. Artikeln inleds med att beskriva att adoptivdottern som var 5 månader gammal blev den bästa julklappen för familjen. Adoptivpappan kommer till tals i artikeln och nämner att han ser det som något positivt att han har hämtat adoptivdottern själv i Sri Lanka, detta eftersom han själv såg det som en tillgång att kunna återberätta om landet och hans upplevelser av det när adoptivdottern skulle växa upp. Adoptivpappan beskriver att han blev chockad av ”det öppna armodet” men att ”[vi] har inte tagit Lisa som något slags u-hjälp utan för att vi ville ha barn, betonar han” (GP 19751224:14). Barnhemmet beskrivs som överfullt med låg standard men att barnen efter omständigheterna var välskötta och väl omhändertagna. Adoptionen genomfördes via adoptionsorganisationen Adoptionscentrum och adoptivpappan uppger att han fick intyga inför en domstol i Sri Lanka att han skulle ta väl hand om barnet och att han inte hade betalat något för barnet eftersom det var förbjudet i Sri Lanka. Däremot framgår det inte hur mycket denna adoptivförälder, och de andra intervjuade adoptivföräldrarna i artikeln som också var i Sri Lanka för att bilda adoptivfamilj, hade betalat till Adoptionscentrum för att kunna uppta de respektive barnen som sina egna.

Artikeln i *Göteborgs-Posten* är en av få artiklar i mediamaterialet där en myndighetsperson i Sri Lanka kommer till tals. I detta fall gäller det en anställd vid barnavårdsmyndigheten i Sri Lanka som uttrycker att adoptioner från Sri Lanka till andra länder betraktades som något positivt. ”Övergivna barn får föräldrar och möjlighet att växa upp under bättre materiella förhållanden och med högre standard än vad vi kan erbjuda. Att en av föräldrarna kommer hit och hämtar barnet medverkar till större utbyte mellan länder och folk och till ökad förståelse i världen. Föräldrarna spenderar också en del pengar i vårt land, vilket bättrar på vår dåliga valutatillgång. Föräldrarna å sin sida får ett barn att vårda. De får också förmånen att se vårt vackra land och en chans att komma i kontakt med buddhismen, vår religion, som somliga av dem blir intresserade av” (GP 19751224:14). Myndighetspersonen redogör sedan för att goda

kontakter hade upprättats med Adoptionscentrum såväl som enskilda adoptivföräldrar i form av bistånd, såsom mat, kläder och andra förnödenheter, och uppföljningar, såsom rapporter och foton, om hur det går för barnen under fem år framåt. Artikeln avslutas med en slutsats som Adoptionscentrum har dragit rent allmänt utifrån förmedlande av adoptioner i sex år att intrycket var att barnen anpassade sig förvånansvärt bra med tanke på deras start i livet och att de fick adoptivföräldrar som hade planerat för och önskat ta emot barnet.

Det är oklart vilka reflektioner som väcktes hos läsare som tog del av denna artikel under julen år 1975 men det kan enligt min mening tolkas som att vissa barn i Sri Lanka exponerades som varor för att konsumeras inför en av västerlandets största konsumtionsritualer, julafton. *Göteborgs-Posten* beskriver inledningsvis att adoptivbarnet från Sri Lanka, utan tvekan, blev den bästa julklappen för familjen. På det sättet representerades adoptivbarnet som en vara att konsumera och utbyta på julafton. Ett syfte med att presentera adoptivbarn som julklappar skulle kunna ha varit att framställa adoption som en moralisk handling som låg i linje med tidens föreställningar om det goda eller åtminstone att låta läsare reflektera över möjligheten att själva genomföra en adoption från Sri Lanka. Adoptivpappan som avbildas med sitt adoptivbarn från Sri Lanka uttryckte att han ville ha barnet och att adoptionen inte skulle ses som något sätt att hjälpa ett underutvecklat land. Adoptionen tycks kort och gott ha handlat om att bilda familj, åtminstone ur adoptivfamiljens perspektiv, medan exempelvis den srilankesiske myndighetspersonen bland annat betraktade adoptioner i en ekonomisk kontext där barnet erbjöds möjlighet att växa upp under materiellt sett bättre förhållanden i utbyte mot adoptivföräldrarnas valutatillgångar. Det kan ses att adoptionen underbyggdes av vuxnas välvilliga föreställningar om att barns bästa skulle tillgodoseas i adoptivfamiljens hemland. Barnets såväl som de biologiska föräldrarnas perspektiv är frånvarande i artikeln.

Intygandet i domstolen från denna adoptivpappa om att han inte hade köpt barnet signalerade att adoptionen inte handlade om en handel med ett adoptivbarn. Om adoptivpappan hade uttryckt att han hade köpt barnet för en viss summa pengar hade hans förtroende som en god svensk medborgare skadats och det hade framstått som att han hade begått en omoralisk handling. Men genom att påtala förbudet mot att köpa barn bevarar adoptivpappan sin status som en svensk som kan skilja på rätt och fel och vad som kan ses etiskt riktigt i adoptionssammanhanget. Däremot underlåter adoptivpappan eller artikelförfattaren att uppge hur mycket pengar som hade gått till Adoptionscentrum för att kunna uppta adoptivbarnet som adoptivpappans egna barn. Således framträder en berättelse där värderingar och ideal ställs på sin spets och sanningen om sakernas ordning läggs fram med tydliga markeringar kring vad som kan ses som rätt och fel vägar att gå för att bilda adoptivfamilj.

Det var under året 1976 som adoptionerna från Sri Lanka till Sverige började uppmärksammas i de stora morgon- och kvällstidningarna. *DN* (19760324:24) och *SvD* (19760324:11) rapporterade exempelvis samma dag i slutet av mars 1976 om att Sverige och Sri Lanka skulle upprätta ett avtal mellan länderna. Av de små notiserna går det att utläsa att diskussioner fördes med dåvarande socialministern i Sri Lanka för att få fram ett liknande avtal som fanns mellan Sydkorea, Filippinerna och Grekland. Rubriken till *DN*-notisen uppmärksammade att 'Sverige får barn från Sri Lanka' medan *SvD*-notisen pekade på att det handlade om att reglera adoptionsärendena från Sri Lanka till Sverige. Tillvägagångssättet att svenska par vände sig direkt till Sri Lankas regering för adoptionsärenden beskrevs som otillfredsställande. Förutom att statstjänstemän i Sri Lanka fick en högre arbetsbelastning när

svenskar vände sig direkt till dem för adoptionsärenden uppgavs några andra skäl till att upprätta ett avtal mellan Sri Lanka och Sverige några dagar senare i morgontidningen *SvD*. *SvD* återger bland annat att efterfrågan ökade för varje år, särskilt på unga flickor, och att väntetiderna blev längre och längre. Ett annat skäl var att undvika handel med adoptivbarn. Det framförs i artikeln att många adopterade barn med hjälp av privata kontakter och att andra hamnade i händerna på någon som bedrev förmedling och därmed fick barnet olagligt. ”-Många människor känner inte till att förmedling är olagligt och ett adoptionshinder om det kommer till domstolens kännedom, säger nämndens sekr. Ranveig Jacobsson” (*SvD* 19760405:27). Denna typ av informativa yttranden kan ses som ett exempel på att representanten för NIA strävade efter att etablera en diskurs om att adoptionerna skulle gå via NIA eller Adoptionscentrum. Adoptivföräldrar som valde att följa denna väg fick räkna med att adoptionen kunde ta tid. ”Den ständigt ökande efterfrågan gör att väntetiden för blivande adoptivföräldrar blir längre och längre. Sedan fosterhemsutredningen är klar och alla papper inskickade till NIA får man numera räkna med tre år av väntan. Väntetiden varierar något beroende på barnets ålder, kön och ursprungsland” (*SvD* 19760405:27). Det faktiska avgörandet om adoptivföräldrarna godkändes som lämpliga behandlades i förhandlingsutskottet där representanter för både NIA och Adoptionscentrum ingick. Artikeln avslutas med en redogörelse för att kostnaderna för adoptioner varierade men att det som allmänt gällde var att blivande adoptivföräldrar skulle betala fosterhemskostnaderna i moderlandet när barnet hade utsetts, vaccinationer, nödvändiga dokument samt resan till Sverige.

Ett exempel på en privat adoption som kan ha inneburit ett olagligt förmedlingsätt framkommer i *Aftonbladet* (19760703:13) där det uppges att adoptivföräldrarna bestämde sig under år 1975 för att adoptera ett barn och vände sig till några bekanta som hade gjort det och fick hjälp av dem. Att vända sig till bekanta eller privata kontakter innebar alltså ett olagligt förmedlingsätt men inget nämns om det i artikeln, som tar upp hela sidan. De blivande adoptivföräldrarna uppges ha skrivit ett brev till Sri Lanka och ordnade alla andra papper som var nödvändiga. Sedan följde en väntan. Adoptivmodern blev mot alla odds gravid i väntan på att adoptera. ”I samma veva kom det ett telegram från Sri Lanka. På ett barnhem fanns Anders, född några dagar tidigare. Kunde vi hämta honom nu?” (*Aftonbladet* 19760703:13). Efter att adoptivmodern hade fött ett biologiskt barn och adoptivpappan hade hämtat adoptivbarnet i Sri Lanka väckte deras familj allmänhetens uppmärksamhet. ”-En del står helt handfallna och vet inte vad de ska säga. Vi tycker det är bäst att tala om så de inte behöver fundera. Det är väl inte så vanligt med en mörk och en ljus i en tvillingvagn, säger Kristina” (*Aftonbladet* 19760703:13). Läsaren av artikeln kan beskåda en bild på adoptivmodern med sitt nyligen födda respektive adopterade barn och således uppskatta strävan som ligger bakom bildandet av denna familj. Namngivningen av adoptivbarnet före adoptionen ger läsaren en bild av att Anders hade utnämnts adopterbar för just dessa adoptivföräldrar och att placering av barnet inom landet inte hade prövats.

De långa väntetider för att kunna adoptera via Adoptionscentrum och NIA bidrog följaktligen till att svenskar som önskade bli adoptivföräldrar övervägde om de helt enkelt skulle resa till Sri Lanka och själva ordna adoptionen. Detta tillvägagångssätt för att genomföra en adoption utan att gå via NIA eller Adoptionscentrum och efter år 1979 utanför de auktoriserade adoptionsorganisationerna har haft flera benämningar över åren. Den mest förekommande benämningen har varit att adoptivföräldrar genomförde så kallade privata adoptioner. Andra benämningar har varit enskilda, inofficiella eller vilda. Jag kommer använda mig av benämningen ”privata” då det är den som förekommer främst i mediamaterialet. De privata

adoptionerna har ofta associerats till sammanhang som berör handel med barn men det finns också exempel på att adoptioner via adoptionsorganisationer och NIA kan ha genomförts i en adoptivbarnhandelskontext.

Under 1975 anmälde sig 1800 potentiella adoptivföräldrar till Adoptionscentrum för att få möjlighet att adoptera ett barn medan 715 anmälde sig till NIA, enligt *DN* (19760410:13), och det uppskattades att omkring 1500 utländska barn kom till Sverige för adoption årligen. *SvD* (19760405:27) beskriver att antalet ansökningar och antalet barn som adopterades steg för varje år och informerade läsaren om att Sverige inom kort skulle skriva ett avtal om adoptioner med Sri Lanka. ”Troligen kommer fler länder att begära avtal med svenska regeringen bl.a. för att undvika handel med barn” (*SvD* 19760405:27). Dåvarande sekreteraren vid NIA, Ranveig Jacobsson, kommunicerade att adoptioner borde gå via NIA men att många adopterade barn med hjälp av privata kontakter medan andra hamnade i händerna på någon som bedrev förmedling och fick barnet olagligt. ”-Tyvärr händer det ofta att svenska par tar en charterresa till något land i tron att de själva kan klara en adoption på ort och ställe. När de sedan dagen före hemflygningen inte fått något barn inträffar ofta obehagliga intermezzon. Det föder irritation och förbättrar inte precis våra relationer med landet i fråga, konstaterar Ranveig Jacobsson” (*SvD* 19760405:27). Det var bland annat mot den bakgrunden, vilken konstaterades av NIA:s sekreterare, som Sri Lanka uppgavs vilja ha ett avtal om hur formaliteterna skulle gå till. Enligt Ranveig Jacobsson hade NIA ett mycket nära samarbete med Adoptionscentrum och gav exempel på att det satt representanter både från NIA och Adoptionscentrum i ett förhandlingsutskott där det avgjordes om sökanden blev godkända eller fick avslag. *SvD* redogör avrundningsvis för att kostnaderna för en adoption varierade exempelvis eftersom en del länder krävde att de blivande föräldrarna själva hämtade barnen medan andra tillät barnen resa med en eskortvärdinna vilket medförde att själva resekostnaderna sjönk.

I *Expressen* (19760619:16), under rubriken “Småbarn säljs till Sverige för 100 kronor”, anges att det fanns 300 barn i Sverige som hade adopterats från Sri Lanka varav merparten hade kommit till Sverige på inofficiella vägar. Rapporteringen om att barn från Sri Lanka såldes till bland annat svenska adoptivföräldrar kom från en engelskspråkig tidning i Sri Lanka som presenterade uppgifter om att barnhandlarna gjorde en vinst på 3000 kronor per barn. “Smarta affärsmän, ofta advokater, läkare och högt uppsatta tjänstemän köper småbarn av fattiga föräldrar med för många munnar att mätta” (*Expressen* 19760619:16). Madeleine Kats, ordförande i Adoptionscentrum och även ledamot i NIAs styrelse kom till tals i artikeln. “Många har tagit Gud i hågen, rest till Sri Lanka och plockat med sig barn hem på ett mer eller mindre hederligt sätt. Det gäller både svenskar och andra” (*Expressen* 19760619:16). Det avtal som höll på att upprättas mellan Sri Lanka och Sverige i adoptionssammanhang syftade alltså till att försöka motverka handeln med barn från Sri Lanka till Sverige. Riksdagskvinnan Anita Gradin som också var ordförande i NIA reste bland annat till Sri Lanka och diskuterade avtalet som skulle upprättas. “Utvecklingsländer är utvecklingsländer, säger hon. Visst kan det hända att människor köper och säljer barn” (*Expressen* 19760619:16). Gradin menade dock att rapporten från den engelskspråkiga tidningen i Sri Lanka var överdriven. “Avsikten med ett avtal är just att undvika ‘vilda’ adoptioner och slippa anklagelser som den här” (*Expressen* 19760619:16). Enligt avtalet som ännu inte var undertecknat skulle adoptioner av barn endast kunna ske av barn på barnhem och barn som blivit övergivna på sjukhus direkt efter födseln.

Dagen efter *Expressen* hade rapporterat om handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige publicerade *GT* (19760620:8) en artikel om att fattigdomen utnyttjades i Sri Lanka

vilket exemplifierades av att svenskar köpte barn för 3000 kronor. Artikeln tar upp ungefär en tredjedel av hela uppslaget och har placerats överst på sidan vilket bidrar till att rikta läsarens uppmärksamhet till sig. Ett åttiotal barn i Sri Lanka ska ha sålts på detta sätt årligen till Sverige medan lika många uppges ha adopterats på ett regelrätt sätt. Enligt den engelskspråkiga srilankesiska tidningen arbetade barnhandlarna med maximalt sex barn per gång. "Men förfaringssättet är inte olagligt, uppger Adoptionscentrums ordförande, journalisten Madeleine Kats. - Föräldrarna har skaffat de intyg som behövs från Sverige. Det är i Sri Lanka som de mindre justa kontakterna kommer in i bilden. -Det finns till exempel hotellägare som organiserat förmedlar de kontakter som behövs för att hitta ett lämpligt barn åt den nedresta familjen. Man kan säga att det ingår i rumsservicen" (GT 19760620:8). Vidare beskriver Kats att det fanns domstolar i Sri Lanka som inte var underställda de statliga myndigheterna och som utfärdade de intyg som behövdes för att få ut barnet ur landet. Enligt Kats hade den form av barnhandel som pågick i Sri Lanka i stor utsträckning tillkommit mot bakgrund av charterresorna till landet och hon bekräftar att det kan vara så att inflytelserika advokater, läkare och högt uppsatta tjänstemän stod bakom adoptivbarnhandeln. Denna bekräftelse från Adoptionscentrums ordförande och ledamot i NIA pekar på att handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige var känd både inom Adoptionscentrum och på statlig nivå inom NIA, även om ordföranden för NIA tonade ner förekomsten av adoptivbarnhandeln och betraktade avtalet mellan länderna som en väg mot att stoppa handeln med barn för adoption från Sri Lanka till Sverige.

Även i *Arbetet* (19760620:5) uppmärksammas att svenska par som ville ha ett adoptivbarn snabbt reste till Sri Lanka och köpte med sig ett barn för 3000 kronor. "Går man de vanliga vägarna tar en adoption ungefär två år. Reser man dit och köper ett spädbarn kan det gå på ett halvår. Uppgifterna om den omfattande barnhandeln kommer från en tidning i Sri Lanka. Och på svenskt håll bekräftar man att det är ett problem" (*Arbetet* 19760620:5). Hotellägare, läkare och advokater uppges köpa upp spädbarn från ensamstående mammor och fattiga barnrika familjer för 100 svenska kronor och som sedan såldes vidare för över 3000 kronor till utländska adoptivföräldrar. Madeleine Kats, dåvarande ordförande i Adoptionscentrum uppger att en del reser dit bara för att köpa med sig ett barn hem. "I fjor tog vi hit ett 80-tal barn. Men minst lika många har kommit vid sidan om. Det är lätt att få tillstånd av de lokala domstolarna där nere. – Just nu är det fullt kaos vad gäller adoptioner från Sri Lanka. Vi skulle vilja att man går genom de institutioner som finns. Men det är svårt att hindra – föräldrarna har ordnat fosterhemsbevis innan de åker ner och 'affären' är på så sätt laglig" (*Arbetet* 19760620:5). Det framgår att det var svårt att adoptera barn från Sri Lanka eftersom barnen var slutsålda, särskilt eftersom stora grupper av blivande adoptivföräldrar från Australien hade köpt barn i Sri Lanka för adoptionssyften. Anita Gradin, dåvarande ordförande i NIA, uppges ha varit i Sri Lanka och förberett ett avtal med Sverige som skulle stoppa barnhandeln. "Man måste vara försiktig med uppgifter av den här typen – men det rör sig om ett utvecklingsland där sådant kan hända, säger Anita Gradin. – Vi vill nu stoppa de "vilda" adoptionerna som går utanför våra gängse vägar. Målsättningen är att stoppa handeln och ordna så att bara övergivna barn och barnhemsbarn tas hit" (*Arbetet* 19760620:5).

Under rubriken 'De köpte sin drömbaby' finns en bild i *Arbetet* på en adoptivfamilj. "Det kostade [adoptivföräldrarna] över 7.000 kr att få hem sin drömbaby Susanne – ett av de många barn från Sri Lanka som adopteras hit utanför de vanliga vägarna" (*Arbetet* 19760627:3). Adoptivpappan hävdar att inget lagbrott har begåtts. "Hon kom från ett hem för föräldralösa barn och var bara några månader gammal. Visserligen gav vi 500 kr när vi tog över henne, men det gick till de andra barnen på hemmet. Vi fick vårt drömbarn. -Andra har köat i fyra år hos Adoptionscentrum, men vårt tålamod tog slut. Genom kontakter i Sri Lanka

ordnade vi upp pappren per brev, sedan åkte vi själva ner och hämtade hem henne” (*Arbetet* 19760627:3). Det framkommer att resan till Sri Lanka kostade adoptivföräldrarna 7000 kronor plus uppehälle i två veckor. Medan adoptivpappan hävdade att adoptivbarnet var föräldralöst återberättar adoptivmammans en annan historia. ”-Susannes mamma är ensamstående och var hårt drabbad av andra människors moraldomar, hon valde mellan att se sitt barn svälta ihjäl eller adoptera bort henne. Susanne vägrade bara tre kilo fast hon var fem månader gammal när vi hämtade henne, berättar [adoptivmammans]” (*Arbetet* 19760627:3). Sri Lankas ambassadör i Stockholm yttrade att de svenskar som reser till Sri Lanka och köper adoptivbarn riskerar fängelse i sex månader med anledning av de uppgifter om omfattande handel med spädbarn i Sri Lanka. Men ambassadören förnekar samtidigt att det förekommer en handel med barn för adoption i Sri Lanka. ”Jag betraktar påståendena som rent nonsens, säger Rex Koelmeyer. Det förekommer ingen sådan handel med barn i Sri Lanka. Så vitt jag vet. – Lagstiftningen säger att den som i samband med adoption tar eller ger betalt för ett barn ska dömas till fängelse i sex månader. Men den adoption som förekommer är helt lagenligt” (*Arbetet* 19760627:3).

Lite mer än en månad efter artiklarna i *Expressen*, *GT* och *Arbetet* publicerades om adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige bjöd *GP* (19760808) in två adoptivföräldrar som hade adopterat ett barn från Etiopien, en socialarbetare och två adoptivföräldrar som var aktiva i Adoptionscentrum och som hade adopterat två barn från Sri Lanka, för ett samtal om aktuella adoptionsfrågor, såsom om det var riktigt att ta hit barnen? vilka som adopterade och varför? och hur det gick för barnen? Det finns fyra bilder i artikeln där adoptivföräldrarna och deras respektive barn förekommer och även fyra informativa notiser, bland annat en där det redogörs för att adoptivföräldrar under 1976 var yngre än adoptivföräldrar som tidigare år genomförde adoptioner. ”Förr var föräldrarna i allmänhet äldre. Det blev aktuellt med adoption när det inte längre fanns hopp om egna barn. Då kunde adoptivföräldrarna vara mellan 35 och 40, ja t o m 45 år gamla. Då hade de ett långt barnlöst äktenskap bakom sig och ofta liten erfarenhet av barn. Allt detta skapade stora problem. Nu är föräldrarna mycket yngre - i allmänhet i 25-35 årsåldern. De har intresse för barn och vill ha barn till varje pris!” (*GP* 19760808:8). Notisen avslutas med frågan om barnen tar slut vars svar rymmer en osäkerhet som härleds till den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen i givarländerna.

Den ena adoptivföräldern som var aktiv i Adoptionscentrum framför i artikeln att det grundläggande var att det fanns barn som inte hade föräldrar och att det viktiga var att dessa barn fick växa upp i en hemmiljö. ”Adoption är inget nytt i Sverige. Det nya är att det praktiskt taget inte finns några svenska barn att adoptera utan bara utländska” (*GP* 19760808:8). En av adoptivföräldrarna som hade adopterat från Etiopien uttryckte att det var allmänt bekant att många barn hade det besvärligt. ”Det finns bara plats för ett visst antal människor i världen. Ska man då skaffa barn, finns det alltså ett alternativ, även om man kan få biologiska barn” (*GP* 19760808:8). Reportern för *Göteborgs-Posten* uppgav att det för närvarande kostade ungefär 10 000 kronor att adoptera ett utländskt barn och reste frågan om det innebar att adoption bara var till för de rika. Socialsekreteraren besvarade frågan med att konstatera att det var dyrt att adoptera och att främst väletablerade aktörer sökte medan representanterna för Adoptionscentrum menade att det främst var medelklassen som adopterade.

Frågan om hur det gick för barnen avrundar artikeln. Socialsekreteraren som inte hade några adopterade barn uppgav att det fanns en oro bland många att deras adoptivbarn skulle bli mobbade för sitt exotiska utseende. ”Jag tror inte att den risken är så stor, om man ger barnen en medvetenhet om sin identitet och stärker deras ‘jagkänsla’” (*GP* 19760808:8).

Adoptivföräldrarna hade dock noterat att allmänheten uppmärksammade deras adoptivbarns annorlunda utseende. En adoptivförälder framförde att hon skulle tala med barnen om att de fick räkna med att deras utseende skulle ställas i fokus medan en annan adoptivförälder hoppades att uppmärksamheten skulle upphöra då barnen blev äldre. Sammantaget skapade artikeln en positiv bild gentemot utlandsadoptioner och gav läsarna möjligheter att reflektera över om de själva kunde tänka sig att adoptera exempelvis mot bakgrund av adoptivföräldrarnas kommunicerade erfarenheter av adoption och socialsekreterarens råd.

Bland ett flertal annonser, om bland annat veckans vara och nedsatta priser på barnkläder vid ett företag med ett namn som refererar till ett sydasiatiskt land varifrån många barn adopterades samt en bok författad av en professor som hade växt upp på barnhem i Sverige, som tycks söka den svenska medelklassens uppmärksamhet, ställer *DN* (19760816:31), på den så kallade Vardagssidan, olika perspektiv på adoptionsområdet mot varandra, i synnerhet perspektiv från medborgare som hade genomfört eller önskade genomföra privata adoptioner gentemot statstjänstemännens hantering av adoptioner från andra länder till Sverige. *DN* uppmärksammade att flera hundra gifta par stod i kö hos Socialstyrelsen och Adoptionscentrum för att adoptera utländska barn och att väntetiderna var långa varför många försökte adoptera på egen hand. ”De svenska myndigheterna avråder från att adoptera barn privat. Det finns många tråkiga erfarenheter av privata adoptioner, säger man på socialstyrelsen. Privata adoptioner saknar alltför ofta de handlingar från barnets hemland som visar att adoptionen ägt rum, säger man på justitiedepartementet som utreder adoptionsfrågor – utredningar som kan ta flera år” (*DN* 19760816:31). Läsaren möter sedan en bild på fyra små barn som sitter tillsammans på en soffa, utan sina föräldrar. Rubriken under bilden talar om att privata adoptioner förbjuds. Ett gift par som önskade adoptera privat från Sri Lanka intervjuas och redogör för att de plötsligt informerades att de måste ställa sig i Socialstyrelsens adoptionskö istället för att adoptera privat eftersom ett avtal slutits med Sri Lanka som gällde retroaktivt från början av året. ”-Det är en stor affär att få barn när man inte kan föda dem själv. Det kostar 10.000 kronor att få ett adoptivbarn. När man ställer in sig på att kunna ta emot ett barn inom ett par månader blir man fruktansvärt besviken över att det inte klaffar, säger paret” (*DN* 19760816:31). Anita Gradin, ordförande för NIA, porträtteras med en mindre ansiktsbild som uttrycker beklagan och allvarsamhet exempelvis gällande de många tråkiga erfarenheterna gällande privata adoptioner från Sri Lanka till Sverige. ”-Men Sri Lanka är ett utvecklingsland, och det kan innebära att människor berörs illa. Jag har hört talas om att barnhemsföreståndare har mutats för att lämna ut barn. Att föräldrar sålt sina barn för att få pengar till mat. – Jag vill absolut inte påstå att majoriteten av dem som söker adoptivbarn skulle bete sig på detta sätt. Men i Sri Lanka har det funnits fler blivande föräldrar än barn. Ett sätt att klara situationen för myndigheterna där är att adoptionen kontrolleras säger, Anita Gradin” (*DN* 19760816:31). Ambassadören och en sekreterare vid Sri Lankas ambassad hävdade att all adoption som avtalat skulle ske via Socialstyrelsen eller Adoptionscentrum och förnekade att enskilda skulle ha lovats att adoptera från Sri Lanka. Avslutningsvis uppmärksammas läsaren på att köerna vid Adoptionscentrum var ungefär lika långa som vid NIA.

En adoptivförälder som hade adopterat från Peru, som hade väntat två år på att få adoptionen godkänd, ställer i ett brev till Vardagssidan den svenska regeringen till svars angående handläggningen av adoptionsärenden. ”Vad innebär egentligen handläggningen på justitiedepartementet? Är det så att departementet registrerar de översatta handlingarna,

vidarebefordrar originalhandlingarna via utrikesdepartementet tillsammans med en förfrågan om myndigheten i barnets hemland vill vara så vänlig att godkänna det beslut som myndigheten själv fattat, samt stilla invänta svar i upp till fyra års tid?" (DN 19760816:31). Adoptivföräldern framför sedan synpunkter på utebliven service och de svar som utgått. En representant för Justitiedepartementet bemötte adoptivföräldern genom att redogöra för handlägningsprocessen och hävdade att det var i undantagsfall det tog väldigt lång tid. "- Om handläggningen drar ut på tiden beror det på rättsutredningen i barnets hemland, säger han. För att få de upplysningar vi behöver anlitar vi Sveriges utrikes representationer – ambassader och liknande – och det händer att advokater måste kopplas in" (DN 19760816:31). Representanten för Justitiedepartementet redogör vidare för att allt behövde göras om i de fall Justitiedepartementet hade kommit fram till att adoptionen inte var giltig och att det var viktigt att blivande adoptivföräldrar utnyttjade NIA som hade till uppgift att underlätta adoptioner. "Alltför ofta tar önskan att få ett barn överhanden, och man ger fan i det formella" (DN 19760816:31). Enligt representanten för Justitiedepartementet orsakade de många privata adoptionerna alla problem.

Yttrandet från representanten vid Justitiedepartementet om de privata adoptionerna representerar en diskurs om att adoptivföräldrars efterfrågan på och längtan att snabbt kunna uppta ett utländskt barn för adoption bidrog till genomföranden av en informell adoptionspraktik som kringgick NIA:s uppdrag och skapade merarbete för andra svenska myndigheter, särskilt då de behövde vända sig till ursprungsländernas myndigheter där tvistemål kunde uppstå om vad som var gällande rätt. Denna diskurs som framfördes av representanten för Justitiedepartementet grundade sig alltså i statens önskan om att medborgare som ville bilda familj genom utlandsadoption skulle gå via NIA eller Adoptionscentrum för att genomföra sin adoption.

Lite mer tillspetsat gick Anita Gradin ut i DN fyra månader senare (19761203:17) och hävdade att de 'vilda' adoptionerna av utländska barn måste stävjas och hon synliggjorde även en aktör som särskilt problematisk i detta sammanhang, förutom adoptivföräldrar som åkte till andra länder för att adoptera informellt, nämligen den så kallade privata förmedlaren, vilken kan betraktas som ett slags mellanhand. "-Vi är inte glada åt dessa mindre nogräknade privata förmedlare. De bryr sig inte alltid om varken vilka personer de förhandlar med i utlandet eller vart barnen kommer i Sverige. NIA har nyligen haft allvarliga överläggningar med ett par sådana privata förmedlare, och sagt att de måste upphöra med sin verksamhet, annars kan det bli fråga om åtal. Man får inte bedriva förmedling av barn, enligt barnavårdslagen" (DN 19761203:17). I artikeln beskrivs sedan att den samordnande speciella lagen som tillåter adoption av utländska barn utgjorde grunden för Socialdepartementets tillsättande av NIA vars huvuduppgift var att underlätta adoptioner.

Två adoptivföräldrar som var insatta i privata adoptioner från Sri Lanka till Sverige reagerade på Gradins yttrande i DN under början av december 1976 om att stävja de privata adoptionerna från andra länder till Sverige vilket de uppfattade som att NIA motarbetade och förhalade adoptionsärenden istället för att hjälpa och bistå allmänheten med råd och hjälp. De två adoptivföräldrarna ansåg bland annat att NIA borde bistå och kontrollera de privata adoptionerna. "Givetvis önskar ingen en okontrollerad privat adoptionsväg länder emellan, med allt vad det kan medföra av mutor, tragedier och t o m handel med barn. Men det är de statliga myndigheterna i de sk givarlandet som har misslyckats härvid. Det är svenska NIA som i stället för att hjälpa dem som lyckats gå förbi byråkrater och mutkolvar nu försöker

stoppa dem helt” (DN 19770104:2). Adoptivföräldrarna ger ett exempel på att en kvinna som uppgav till NIA i september 1976 att hon, istället för att stå kvar i den 3-4 år långa kön, skulle resa med sin man till Sri Lanka för att adoptera ett barn från ett barnhem, hade fått höra av Anita Gradin att NIA skulle göra allt för att hindra dem från att genomföra denna planerade privata adoption. Enligt de två adoptivföräldrarna satte NIA internationell prestige före adoptivföräldrars och adoptivbarns välfärd. ”Men vem tänker på att skydda barnen – de barn som inte har någon framtid i det land de råkat födas? Och det är ju som bekant inte få, vare sig det gäller Sri Lanka, Filippinerna eller Korea, för att nämna några av de vanligaste ’adoptionssländerna’ för Sveriges del” (DN 19770104:2). Mot bakgrund av föreställningen att det fanns många barn som hade behov att adopteras och framställningen av ursprungsländer som oförmögna att ta hand om sina barn uppmanade adoptivföräldrarna slutligen NIA att förhandla med ursprungsländerna i positiv anda och bortse från prestige. ”Och kanske svårast av allt: försök att få era utländska kollegor att göra detsamma. Lycka till – vi håller tummarna! (DN 19770104:04:2). Anita Gradin gav svar på de två adoptivföräldrarnas yttranden några veckor senare i DN. Inledningsvis återgav Gradin att NIA skapades 1973 för att på lämpligt sätt underlätta internationella adoptioner och för att ge service åt familjer i Sverige som ville adoptera barn från andra länder. ”Alla länder är inte positiva till att placera sina barn i de forna kolonialmakterna eller länder som förknippas med ’rikemansklubben’. Och i det stora perspektivet räknas också Sverige dit, hur ogärna vi än vill se det” (DN 19770126:2). Gradin bekräftade att den ökande efterfrågan på barn hade lett till förekomst av öppen handel med barn. ”I samband med den verksamheten förekommer det också att barn, som inte är föräldralösa och som inte skulle behöva placeras som adoptivbarn – och i vissa fall inte ens avsågs att placeras för adoption – kommer till föräldrar i annat land. Och det är de här typerna av adoption vi avser när vi talar om ’vilda’ adoptioner” (DN 19770126:2). I artikeln betonade Gradin att NIA:s instruktion inte bara föreskrev att nämnden skulle underlätta adoption utan också att adoptionerna skulle ske på ett lämpligt sätt. Enligt Gradin gjorde NIA detta på skilda sätt men hon framhöll också att det saknades tillräckliga resurser. Ett exempel gavs att NIA erbjöd möjligheter att reglera adoptioner från vissa länder till Sverige genom bland annat avtal om rutiner och dokument och instanser som skulle användas. Avtalen uppgavs kunna betraktas som instrument för barnens hemländer med vilka de skulle kunna stoppa den oönskade verksamheten vilket allt fler länder tycktes ha blivit intresserade av som en följd av utvecklingen på adoptionsområdet. Gradin betonade att ett beslut om att endast legalisera handlingar som behandlats i NIA:s förmedlingsutskott gällande adoptioner från Sri Lanka hade fattats på initiativ av Sri Lankas regering och hon dementerade att NIA hade sökt hindra en viss kvinna att adoptera privat från Sri Lanka ”[...], samtidigt som vi var över öronen överlupna med arbete att hjälpa familjer med privatkontakter på Sri Lanka att, i de fall de kommit i kontakt med ett barn och de srilankesiska myndigheterna fann det lämpligt, få adoptionerna genomförda?” (DN 19770126:2). Artikeln avslutas med att Gradin bemöter påståendet från de två adoptivföräldrarna, att det fanns många barn tillgängliga för adoption. ”Nej, det saknas sannerligen inte barn för adoption – inte om man tänker på alla äldre barn (från 4-5 år och uppåt) och alla handikappade och sjuka barn som ’blir över’. Men tänker man på de barn som de flesta sökanden önskar sig, späda barn, helst flickor, så är situationen en helt annan. Det finns en internationell konkurrens om de små barnen, och är man inte beredd att ge sig in i den ’handel’ som faktiskt bedrivs så ’saknas det barn’” (DN 19770126:2). Enligt Gradin kunde Sverige inte kräva barn från andra länder då de inte alltid ville, av politiska, religiösa eller andra skäl, placera sina barn i andra länder och betonade

även att vissa barn som med svenskt synsätt skulle betraktas som föräldralösa enligt ett annat kulturellt perspektiv kunde ses som tillhörande en familj.

En lag antogs i Sri Lanka några dagar efter Gradins yttranden i *DN* vilket *SvD* (19770203:6) uppmärksammade i en liten notis där den dåvarande inrikesministern kom till tals. Lagen innebar en skärpning av kontroller av utländska adoptioner av barn från Sri Lanka varav de flesta uppgavs ha kommit till Sverige, Norge och Australien. *DN* (19770415:34), i en artikel på den så kallade Vardagssidan, som bland annat uppmärksammade att svenskar misstänktes för brott mot barnavårdslagen i kontexten för att Thailand hade stoppat utlandsadoptioner sedan thailändska myndigheter hade avslöjat omfattande illegal försäljning och förmedling av barn till Västeuropa och Nordamerika, återger att Thailand, Sri Lanka och andra länder planerade för en mer restriktiv lagstiftning gällande adoptioner. ”Efterfrågan på adoptivbarn från i-världen ökar stadigt, samtidigt som motståndet i u-länderna mot att deras barn adopteras bort till främmande länder ökar” (*DN* 19770415:34). Anita Gradin citeras i artikeln: ”Många av dem som själva ger sig ut i världen och hämtar hem adoptivbarn gör det på mer eller mindre olagliga vägar. Till nu har Thailand varit ett populärt resmål eftersom det finns billiga charterresor dit. Idag är tre svenskar misstänkta för att ha förmedlat kontakter så att privata adoptioner kunnat äga rum” (*DN* 19770415:34). En tjänsteman vid UD:s rättsavdelning yttrar sig även i artikeln angående att ett tjugotal familjer i norra Sverige hade haft kontakt med en och samme man i Etiopien som nu hade häktats med en större summa pengar som härrörde från barnförmedlingen. Över 5 000 svenska medborgare uppgavs stå i kö för att adoptera barn från andra länder vilket kunde ta upp till två år varför den privata barnförmedlingen tenderade att öka. Ett yttrande från en representant vid Adoptionscentrum avslutar artikeln: ”Vi vill inte hindra några föräldrar att själva resa till något land och adoptera ett barn, säger Madeleine Katz på AC. Men vi vill inte gärna ställa upp med hjälp utan att vi själva får ställa krav på de föräldrar som ger sig i väg” (*DN* 19770415:34).

Medan Madeleine Katz vid Adoptionscentrum inte direkt tog avstånd från svenskar som genomförde illegala adoptioner var Anita Gradins yttrande i *Arbetet* klart och tydligt: ”Anlita inte privata adoptionsförmedlingar. De är olagliga! Anita Gradin, ordförande i socialstyrelsens nämnd för internationell adoption (NIA) vill varna alla svenskar som planerar att adoptera barn från utlandet. Risken att råka illa ut är stor” (*Arbetet* 19770414:6). Gradin uppger vidare att hon nyligen hade skrivit till privata förmedlare och varnat dem att NIA avsåg vidta rättsliga åtgärder om de inte upphörde med sin olagliga verksamhet. ”-Varningen gäller inte bara Thailand. Vi har problem med många länder, bl a Sri Lanka, Bangladesh och Indien. Efter den senaste utvecklingen i Thailand ska ansträngningarna från socialstyrelsen sida att reglera adoptionsrutinerna där förstärkas, lovar Anita Gradin” (*Arbetet* 19770414:6). *Arbetet* redogör också för att thailändsk massmedia hade startat en intensiv hatpropaganda mot skandinaviska adoptivföräldrar. ”-Men det är i och för sig på tiden att denna osmakliga handel med barn upphör, säger Jean Christophe Öberg, svensk ambassadör i Bangkok” (*Arbetet* 19770414:6). Enligt *Arbetet* pågick det tveklöst ett stort så kallat geschäft eller en handel med spädbarn i Thailand där samvetslösa advokater förmedlade barnen till aningslösa skandinaviska adoptivföräldrar till svindlande priser. ”Man tvingas betala ca 6.000 svenska kronor i ’administrativa omkostnader’. Det påstås gälla barnens uppehälle på barnhem, pass, läkarvård, matpengar etc. Men vem som helst som är något så när insatt i thailändska förhållanden vet att advokatens utlägg för spädbarn endast är småmynt. Ca 75% av beloppet stoppar han i egen ficka” (*Arbetet* 19770414:6). Den svenske ambassadören i Bangkok redogör slutligen för att adoptionsprocessen gick till ungefär som i ett snabbköp där man

kunde peka på det barn man ville ha, att det rådde oklarheter kring varifrån barnen kom och att det ofta verkade som att personer hade blivit mutade att ställa upp som mamma och pappa över en eftermiddag i samband med mötet med de svenska adoptivföräldrarna. Men som framkommer i *Arbetet* (19780421:11) kan inte alla adoptivföräldrar betraktas som 'aningslösa' utan vissa adoptivföräldrar hade köpt thailändska barn via mellanhänder och fört ut barnen ur landet på olika sätt genom att undvika kontroll och förfälska resedokument. "På socialstyrelsens Nämnd för Internationella Adoptionsfrågor (NIA) bekräftar man att svenska familjer har smugglat ut adoptivbarn från Thailand trots att NIA bestämt avråder från detta: - Det finns olika smygvägar som används av adoptivföräldrar, säger Ranveig Jakobsson, som nyligen var i Thailand för att diskutera ett adoptionsavtal mellan Sverige och Thailand" (*Arbetet* 19780421:11). *Arbetet* återger en rapportering från en tidning lokaliserad i Bangkok att de thailändska myndigheterna övervägde ett förbud mot adoption för att få bukt med den allt livligare handeln med adoptivbarn.

I Sri Lanka där ett avtal fanns på plats rapporterade både *Arbetet* (19770604:3) och *SvD* (19770604:5) samma dag om två adoptivföräldrar som hade genomgått en lång adoptionsprocess i Sri Lanka. "Paret har som många andra hamnat i kläm mellan gamla och nya regler. Tidigare kunde man få en snabb adoption till stånd genom olika mellanhänder som tog bra betalt. Den 18 februari i år trädde en ny lag i kraft på Sri Lanka som förbjuder både inhemska och utländska mellanhänder vid adoption. De berörda ländernas myndigheter ska samarbeta" (*SvD* 19770604:5). Dessa adoptivföräldrar hade vänt sig direkt till en domstol i Sri Lanka istället för att ställa sig i NIA:s eller AC:s kö, precis som många andra svenskar som önskade bilda familj så snabbt som möjligt till en för dem rimlig summa pengar genom adoption från Sri Lanka. Det framgår i *Arbetet* att advokaten som anlätades av adoptivföräldrarna spelade en stor roll i att få adoptionen beviljad genom att presentera nödvändiga och tillräckliga dokument till domstolen medan *SvD* inte nämner något om advokatens roll i detta sammanhang som ett slags mellanhand.

SvD påbörjade en artikelserie om olika aspekter av adoption (19771106:framsidan och sidan 4) där den första behandlade koreanska barn som kom till Sverige med speciella eskortvärdinnor. Det tvåhundraåttioförsta sydkoreanska barnet exponerades på bild tillsammans med sina svenska adoptivföräldrar. I en senare artikel tar *SvD* (19780328:14; se även *GT* 19780328:26) upp frågan om barnhandel i adoptionssammanhang i anknytning till ett TV-reportage som politiserade adoptionsverksamheten från andra länder till europeiska länder. Artikeln tar bland annat upp att Sverige började adoptera från andra länder för ungefär tio år sedan, att det var långa väntetider för att adoptera via NIA och AC och att svenskar som hade ekonomiska förutsättningar själva reste till barnets ursprungsland för att genomföra adoptionen samt att Sverige hade avtal med bland annat Sri Lanka men att samarbetet med Thailand avbröts i samband med rapporteringar om att barnhemsföreståndare hade sysslat med ren barnhandel. Artikelförfattaren som tidigare hade intervjuat ordförande vid NIA, återger Gradins bemötande av påståendet att det alltid var av ondo att flytta ett barn. "-Alla barn har rätt att växa upp i lugn och ro i sin egen miljö. Men sådan ser världen inte ut idag. Och det präktigaste barnhem kan aldrig ersätta en familj" (*SvD* 19780328:14). Detta citat pekar på att ordföranden för NIA höll samma föreställning för sann som adoptionsorganisationerna i Sverige skulle komma att förespråka om att en uppväxt på barnhem var sämre än en uppväxt inom en familj som exempelvis hade betalat en adoptionsorganisation eller olika mellanhänder för att kunna uppta ett utländskt barn som sitt eget.

Ett exempel på att även enskilda adoptivföräldrar betraktade en uppväxt i Sri Lanka som ett sämre alternativ än att växa upp inom en utländsk adoptivfamilj kommunicerades i *GT* (19780810:7) där två adoptivföräldrar framträder på bild tillsammans med sin nyligen adopterade son från Sri Lanka. ”I allra sista stund lyckades de få ut honom – som fosterbarn – innan gränserna på Sri Lanka spärrades för alla internationella adoptioner. Annars hade Peter lämnats att dö. Och Åke och Berit hade fått åka hem tomhänta – 20.000 kronor fattigare!” (*GT* 19780810:7). En uppväxt i Sri Lanka likställdes med döden utifrån dessa adoptivföräldrar. Som framgår av citatet hade dessa adoptivföräldrar betalat dubbelt så mycket till mellanhänderna jämfört med adoptivföräldrarna som *DN* rapporterade om 1976 och till skillnad från den långa och utdragna adoptionsprocessen som *Arbetet* rapporterade om under 1977 genomförde dessa adoptivföräldrar adoptionen i Sri Lanka under tre veckor vilka de upplevde som att sväva mellan hopp och förtvivlan. Läsaren kan också ta del av att ett skäl till att de, och andra svenska blivande adoptivföräldrar som vistades i Sri Lanka, inte återvände till Sverige tomhänta utgjordes av att den dåvarande svenske konsuln i Sri Lanka utverkade ett undantag från den nya lagstiftningen vilket bidrog till att barnen kunde föras ur landet som fosterbarn istället för adoptivbarn.

Sri Lanka utgjorde ett av de största adoptionsländerna för svenska adoptivföräldrar att adoptera från på privat väg, rapporterar *DN*. Thailand, Sri Lanka och Iran stod för ungefär en tredjedel av samtliga adoptioner till Sverige (*DN* 19790114:28). Sedan juli 1978 stoppades adoptionerna från Sri Lanka i väntan på en ny adoptionslag som skulle förhindra insatser av så kallade mellanhänder. Anita Gradin vid NIA (i *DN* 19790311:27) ställde prognosen att kulmen för adoptioner av utländska barn hade nåtts. Ovanför ett mindre ansiktsporträttet på Gradin finns en större bild på ett flertal yngre och äldre barn som avbildas utan sina föräldrar och deras namn återges inte i bildtexten. Läsaren presenteras föreställningen att det fanns många barn i världen utan föräldrar och att svenskar som önskade adoptera kunde göra en insats för ett enskilt barn i ett annat land. ”-Det är bra att våra siffror sjunker när det beror på att barnen har fått det bättre där de är, säger Anita Gradin. Men det är inte bra när ett land stoppar utlandsadoptioner enbart på grund av nationell stolthet och prestige. De nationella rörelserna är väldigt starka i utvecklingsländerna. De upplever allt oftare andra länders önskan om barn som nykolonialism och utsugning. Men det är ingen tillfällighet att u-länderna kräver sin rätt i världen. Vi måste sätta in adoptionerna i deras politiska sammanhang” (Gradin i *DN* 19790311:27). Den svenska adoptionspolitiken beskriver Gradin som passiv i den meningen att Sverige tog emot de barn som erhöles utan att lägga sig i andra länders adoptionspolitik. När det gällde barnlöshet uppgav Gradin att samhället aldrig kunde garantera människor att få barn. ”Vi kan inte hävda att det är en mänsklig rättighet att ha barn. Vi utgår alltid från barnet. Vår ståndpunkt är att det alltid är bäst för barnet att vara välkommet i sin egen familj. Men eftersom världen inte ser ut på det sättet har vi sagt oss att familjeplacering (adoption) i det egna landet är näst bäst för barnet. Finns inte den möjligheten ser vi familjeplacering utomlands som det tredje alternativet. Det sista och sämsta – det visar all forskning – är institutionsplacering. Anita Gradin påpekar också att man inte löser problem i världen med hjälp av adoption” (*DN* 19790311:27). På samma gång som NIA skulle verka för att underlätta adoptioner kan det ses att NIA var tvungen att balansera det växande politiska motståndet i ursprungsländerna mot svenska adoptivföräldrars efterfrågan på framförallt flickor under tre år eller så små som möjligt och önskan att genomföra adoptioner i andra länder, ofta utan medverkan av NIA eller Adoptionscentrum.

SRI LANKA KÄNNER TILL ADOPTIVBARNHANDELNS ORGANISERING UNDER SLUTET AV 1970-TALET

Redan år 1979 rapporterade en srilankesisk dagstidning att srilankesiska myndigheter kände till hur handeln med adoptivbarn organiserades, vilka aktörer som låg bakom adoptivbarnhandeln och mellanhändernas vinster (i *DN* 19791211:10). ”Vice ministern i socialdepartementet J. L. Sirisena säger i en intervju att många av de 242 småbarn som under innevarande år har adopterats av utländska par köptes för mellan 4.000 och 13.000 kronor. Myndigheterna känner till de ’mycket rika och högt uppsatta kvinnor’ som organiserar och drar vinst av handeln, säger Sirisena” (*DN* 19791211:10). Viceministern uppgavs misstänka att dessa barn gick ett sorgligt öde till möte. Enligt informerade källor skulle de flesta av barnen ha hamnat i de skandinaviska länderna.

”Därför framförde vi till Adoptionscentrum att vi inte kunde tänka oss ett barn från svartaste Afrika” (Adoptivförälder till adoptivbarn från Sri Lanka)

Kvällstidningen *Expressen* (19790114:24) uppmärksammade att en adoptivfamilj i Malmö som hade adopterat en flicka från Sri Lanka hade kommit i närkontakt med svenskarnas syn på andra nationaliteter varför de ställde sig frågan om adoptivdottern skulle komma att bli mobbad. Under bilden på adoptivfamiljen uppges att adoptivdottern var sex år och ett av de många adoptivbarnen i Sverige som på grund av sin annorlunda hudfärg löpte risk att bli mobbade. ”-Om dom kallar mig neger, säger jag viting tillbaka. Tina har ett orubbligt självförtroende. Hon är van att få höra kommentarer om sin hudfärg men har lärt sig ge tillbaka. – Akta dig för solen, svarar hon rappt när någon påpekar hennes brunhet” (*Expressen* 19790114:24). Adoptivföräldrarna adopterade via Adoptionscentrum och var ängsliga före adoptionen. ”Jag har hört så många kommentarer om ’utlänningar’ att jag blev rädd. Därför framförde vi till Adoptionscentrum att vi inte kunde tänka oss ett barn från svartaste Afrika. Jag tror att det skulle bli för jobbigt. Inte för att vi själva har något emot mörk hudfärg, utan på grund av omgivningens reaktioner, säger Kaj” (*Expressen* 19790114:24). Adoptivföräldrarna hade också mött tvivel från omgivningen angående om de verkligen kände sig som föräldrar till adoptivdottern och att de skulle ha adopterat av snällhet hellre än att de hade adopterat av viljan att bli föräldrar samt att de hade fått frågor om hur mycket adoptivdottern kostade. Eftersom adoptivföräldrarna var villiga att ta emot ett barn upp till fem års ålder samt att själva åka och hämta ett barn gick det relativt snabbt att genomföra adoptionen, kötiden uppges ha uppgått till två år. De fick besked att en fyraårig flicka väntade på dem i Sri Lanka. ”[Adoptivdottern] visade sig vid läkarundersökningen bara vara två år, och inte fyra. Det förklarade hennes litenhet” (*Expressen* 19790114:24). Läsare av denna artikel uppmärksammades följaktligen på en form av oegentlighet när det gällde denna adoption som genomfördes via Adoptionscentrum, nämligen att barnets ålder inte visade sig vara korrekt angiven. Reportern gör ingen poäng av detta utan avslutar istället artikeln med att uppmärksamma läsaren på ett yttrande från adoptivdottern om att hon trivdes bra i adoptivfamiljen. Därefter följer en artikel om en flicka i 16 års åldern som uppger att hon hade blivit mobbad för sin mörka hud och som återges vara säker på att adoptivdottern från Sri Lanka i den tidigare artikeln skulle komma att bli mobbad.

GLOBAL OCH LOKAL KONKURRENS VID OMLANTERINGEN

Konkurrensen om adoptivbarn från andra länder blev allt hårdare enligt Ranveig Jacobsson, sekreterare vid NIA. ”Där endast Sverige tidigare hade kontakter utomlands står idag också

USA, Holland, England och Västtyskland i kö" (*Aftonbladet* 19800914:22). I artikeln redogörs för att 8000 svenskar godkändes varje år som tänkbara adoptivföräldrar och att 1500 barn årligen togs emot i Sverige vilket innebar att kön växte med flera tusen sökanden varje år, med väntetider på alltifrån ett halvår till fem år. Det nämns också att från och med 1 juli 1977 hade Socialstyrelsen upphört med förmedling av adoptioner. "Tidigare hade den egen och gratis förmedling av barn från Korea och Filippinerna. Det har upphört. Numera förmedlas adoption av sju privata organisationer under inspektion av NIA" (*Aftonbladet* 19800914:22).

Några representanter för Adoptionscentrum kommer till tals i *Göteborgs-Posten* och klargör bland annat organisationens perspektiv på adoption från andra länder. "En adoption i sig är en omplantering, en internationell adoption är en ganska stor sådan. Det är omöjligt att blunda för att det är enklare för ett barn att planteras inom den kultur där det redan tillbragt ett eller flera år" (*GP* 19800316:5). Dåvarande ordföranden för AC, Madeleine Kats, påpekar att adoptioner inom ursprungsländerna kunde vara problematiska men att det fanns en "vaknande medvetenhet" om att adoption kunde vara ett naturligt och accepterat sätt att bilda familj. "- Adoptivbarn får aldrig bli en vara som man kan ställa krav på, som länder och föräldrar konkurrerar om, som man kan byta om de inte passar... – I annat fall går vi med på att adoption inte är ett likvärdigt alternativ till biologiska barn, utan en vara som man skaffar. Det var så adoption gick till förr i Sverige. Det är så man fortfarande ser på adoption i många länder. Och det är den synen vi vill vara med och förändra" (*GP* 19800316:5). Artikeln tar även upp sambandet mellan stigande abortsiffror i Sverige och det minskande antalet inhemska svenska adoptionerna och föreställningen om att "miljontals nyfödda är dömda till en tillvaro i total förödmjukelse" och att adoption inte ska ses som u-hjälp utan betraktas som ett sätt att tillfredsställa flera människors djupaste behov samtidigt (*GP* 19800316:7).

Mediaflödet åren kring 1976: MAN GER FAN I DET FORMELLA

Sammanfattningsvis, det var under åren kring 1976 som talet om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige växte fram i svensk media. Svenska myndighetspersoner, representanter för den dåvarande enda svenska adoptionsorganisation Adoptionscentrum, enskilda adoptivföräldrar och socialarbetare har haft en framträdande roll medan de så kallade mellanhänderna, srilankesiska myndighetspersoner, biologiska föräldrar i barnets ursprungsland och barnen som adopterades kan ses marginaliserade i mediadiskurser som framförallt handlade om de informella eller privata adoptionerna.

Som en svensk myndighet har NIA haft som främsta uppgift att underlätta adoptioner från andra länder till Sverige på ett lämpligt tillvägagångssätt bland annat genom upprättade rutiner och avtal mellan Sverige och ursprungsländerna för att motverka handel med adoptivbarn. NIA förmedlade adoptioner tillsammans med Adoptionscentrum fram till år 1979 då Lagen om Internationell Adoptionshjälp stiftades vilken innebar att adoptioner främst skulle ske via auktoriserade adoptionsorganisationer. Genomgående har NIA strävat efter att främja en diskurs om att tillvägagångssättet vid adoptioner skulle vara att adoptivföräldrar genomförde adoptioner via de av NIA auktoriserade adoptionsorganisationerna och precis som adoptionsorganisationerna i Sverige har NIA betraktat Sri Lanka som ett underutvecklat land där det fanns ett behov att omplantera barn i svenska adoptivfamiljer. Som mediamaterialet visar har NIA haft en god kännedom om hur adoptivbarnhandeln organiserades mellan Sri Lanka och Sverige genom svenska adoptivföräldrars efterfrågan som

bidrog till att mellanhänder kunde dra vinster på konkurrenssituationen som uppstod bland blivande svenska adoptivföräldrar och mellan blivande svenska adoptivföräldrar och blivande adoptivföräldrar världen över, om framförallt små späda flickor, vilka i samband med många privata adoptioner fördes ut från ursprungsländer med förfalskade dokument.

I Sri Lanka motiverades adoptionerna till bland annat Sverige av att landet skulle erhålla valuta från utländska adoptivföräldrar i en turismkontext som involverade ökad förståelse och att barnen som adopterades skulle få en materiellt sett bättre uppväxt i Sverige. Myndigheter i Sri Lanka uppmärksammade redan i slutet av 1970-talet, genom yttranden i srilankesisk media som också återgavs i svensk media, om att mellanhänder drog vinster av adoptionerna genom försäljning av barn till utländska adoptivföräldrar och uttryckte oro över barnens öde i adoptivföräldrarnas hemland. Det politiska motståndet mot adoptivbarnhandeln bidrog till att formellt stoppa utlandsadoptionerna tillfälligt men de fortsatte informellt via inflytelserika lokala mellanhänder. En svensk konsul i Sri Lanka underlättade även omplantering av srilankesiska barn i svenska adoptivfamiljer genom att kringgå dåvarande lagstiftning vilket möjliggjorde för ett flertal adoptivföräldrar att föra ut sina barn som fosterbarn.

Svenska adoptivföräldrar har haft rådande lagar i Sverige såväl som i Sri Lanka och sina egna och allmänt rådande moraliska värderingar och etiska föreställningar att förhålla sig till i samband med genomförandet av adoptionerna i Sri Lanka. Medan vissa svenska adoptivföräldrar under 1960-talet var äldre och hade ett långt barnlöst äktenskap bakom sig och betraktade adoption som sista alternativet att få barn var adoptivföräldrarna från mitten av 1970-talet yngre och önskade adoptera till varje pris. Det har funnits tre olika tillvägagångssätt att genomföra adoptioner fram till år 1979 varefter det endast gick att genomföra adoption via auktoriserade adoptionsorganisationer eller privat. Motiven för att genomföra en adoption som framkommer i mediamaterialet utgörs av att adoption betraktas som ett tillvägagångssätt för att bilda familj, inte direkt som ett sätt att bistå med så kallad utlandshjälp, även om både myndighetspersoner i Sverige såväl som i Sri Lanka samt adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar har ramat in adoptionshandlingen i en ekonomisk kontext där en uppväxt i Sverige framställs som materiellt sett bättre än en uppväxt i Sri Lanka, bland annat mot bakgrund av föreställningar om att en placering på barnhem framstod som otänkbar och att det endast fanns plats för ett visst antal människor i världen.

I kontexten för adoptionerna mellan Sri Lanka och Sverige kan media ses som en kommunikationsplats där diskurser etablerades och tävlade med varandra om att erövra läsarnas perspektiv på sakernas ordning. De två diskurser som etablerades och strävade efter dominans i svensk media utgjordes av myndigheternas kommunikationer om att adoptionerna i andra länder skulle genomföras via de auktoriserade adoptionsorganisationerna medan adoptivföräldrar ville adoptera privat utan att vända sig till NIA och adoptionsorganisationerna. Läsare som följde rapporter i media hade möjlighet att ta ställning till och reflektera över det moraliska och det etiska i de båda diskurserna som framförallt har handlat om olika mer eller mindre hederliga tillvägagångssätt för att genomföra adoptioner i andra länder.

MEDIAFLÖDET UNDER 1980-TALET: Mellanhänderna och babyfarmerna

I svensk media under 1980-talet stod handeln med utländska adoptivbarn i fokus. Sri Lanka var ett av de länder som de flesta barnen hämtades ifrån via adoptioner utanför de

auktoriserade adoptionsorganisationerna. *Aftonbladet* (1980-09-14:22) rapporterade att 8000 svenskar godkändes varje år som tänkbara adoptivföräldrar medan det uppskattningsvis årligen anlände 1500 adoptivbarn vilket innebar att kön för att adoptera växte med flera tusen sökanden varje år. Denna situation bidrog till ökad konkurrens om adoptivbarn från andra länder. Socialstyrelsen, som tidigare hade förmedlat adoptioner kostnadsfritt, upphörde med detta från 1 juli 1977. NIA uppskattade att av de genomförda adoptionerna före 1980 kom hälften via Socialstyrelsens och den privata förmedlingens kanaler medan den andra hälften kom via adoptivföräldrars helt privata personkontakter i andra länder. "Privatpersoner utgör idag 40 procent av dem som får hit adoptivbarn. En minskning med 10 procent. Resten, 60 procent, förmedlas av de sju godkända privatorganisationerna" (*Aftonbladet* 1980-09-14:22). De privata adoptionerna kommer att få stor uppmärksamhet i såväl kvälls- som morgontidningarna detta decennium.

DN (1981-07-22:14; *DN* 1981-07-23:7) uppmärksammade exempelvis hur en colombiansk advokat hade agerat som mellanhand i privata adoptionsfall på ett liknande sätt som mellanhänder agerade i Sri Lanka. Den colombianske advokaten var sedan länge känd av svenska myndigheter såväl som Adoptionscentrum för sina arrangemang av privata adoptioner till utländska adoptivföräldrar. Advokaten hade stulit och kidnappat barn från biologiska mödrar i Colombia som hade övertygats om att deras barn föddes döda eller dog direkt efter födseln. "Vázquez Morales hade enligt de colombianska polismyndigheterna agenter i Sverige, Frankrike, Spanien och USA. Agenterna erbjöd adoptionsmöjligheter för par utan barn i dessa länder" (*DN* 1981-07-22:14). Det nämns att organisationen förfogade över fem olika hus dit barnen fördes i väntan på adoptivföräldrar och att adoptivföräldrar fick betala stora summor pengar för adoptionen. "Barnen registrerades av en kvinna med falskt namn och falska papper. Man kom sedan överens om adoption med en utländsk familj. I allmänhet fick familjen betala 7.500-15.000 dollar för adoptionen. Samma kvinna som figurerat i födelseregistret uppträdde sedan som moder till barnet inför de colombianska myndigheterna under den byråkratiska process som krävs för att adoptionen ska godkännas" (*DN* 1981-07-22:14). En speciell domare hade utsetts för att hantera utredningen då den blivit omfattande på grund av alla personer som var tvungna att höras såsom nunnor, sjuksköterskor och ogifta såväl som gifta kvinnor. I artikeln intervjuas en svensk biståndsarbetare som uppger att hen hade hjälpt en svensk familj att adoptera ett barn genom advokaten Morales. "Biståndsarbetaren berättar att advokaten kunde ordna adoptioner snabbare än om det gick den vanliga vägen genom Adoptionscentrum" (*DN* 1981-07-22:14). Enligt Elisabeth Sandberg, dåvarande kanslichef vid Adoptionscentrum förekom inget samarbete med just denne advokat. "Det är sånt här föräldrar som är i god tro eller som längtar väldigt mycket efter ett barn kan råka ut för, säger Elisabeth Sandberg" (*DN* 1981-07-22:14).

Det framgår (i *DN* 1981-07-23:7) att Adoptionscentrum länge hade misstänkt att advokaten bara var ute efter pengar och undrat varifrån han fick barnen som erbjöds för adoption. En representant för Adoptionscentrum uppger att det var viktigt att kontrollera var barnen kom från vid privat adoption. "-Det enda sättet att stoppa människor som Morales är att helt stoppa privata adoptioner, säger hon" (*DN* 1981-07-23:7). En representant för NIA uttrycker oro över de privata förmedlarna som svenska adoptivföräldrar kom i kontakt med. "-Vi är mycket oroad över de privata förmedlarna, säger Nils Magnusson, ordförande i NIA. Det är ett stort problem, särskilt i Sydamerika och Sri Lanka. Godtrogna svenskar luras med förfälskade handlingar" (*DN* 1981-07-23:7). NIA-representanten påtalar att det fanns många "skumma förmedlare". "-Det vore fruktansvärt grymt för alla inblandade att forska efter var barnen

kommer från. Det kan aldrig bli fråga om att vi i Sverige skulle göra det. Det är möjligt att man agerar i Colombia, men det är osannolikt att man förklarar adoptionerna ogiltiga” (*DN* 1981-07-23:7). Enligt NIA-representanten var det bättre att införa bättre ordning och skapa garantier för att det inte skulle hända igen.

Några företrädare för de svenska adoptionsorganisationerna resonerar i *DN* (1981-10-22:36) om adoptioner från andra länder till Sverige. Det framgår bland annat att adoptionsorganisationernas medlemsantal, resurser, arbetsformer, utlandskontakter och administrativa avgifter varierade och att de erhöll olika stora statsbidrag samt att Adoptionscentrum hade ett kansli med över trettio anställda som bar upp månadslön medan en mindre organisation förmedlade barn på fritiden utan att ha någon anställd. Adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner bemöter ett påstående i artikeln om att de försökte locka till adoption genom information till medlemmarna om att en resa till Sri Lanka ’är en fantastisk och annorlunda upplevelse’. SLBV-representanten uppger att tanken var att beskriva landet och att det även informeras om en baksida av landet med svåra sociala förhållanden. Sri Lanka togs också upp som ett land där flera adoptionsorganisationer arbetade jämsides exempelvis med samma myndigheter och barnhem. ”Detta kan tolkas som att de konkurrerar inbördes. Och även om adoptionerna sker i ordnade former bidrar, anser kritikerna, den totala efterfrågan på adoptivbarn till den gigantiska hantering med barn som pågår runt om i världen” (*DN* 1981-10-22:36). Adoptionscentrums dåvarande ordförande bemötte kritiken. ”-Visst finns risken att det uppfattas som att vi uppmuntrar barnhandel. Samtidigt vore det fel att lägga av, fel mot alla barn som behöver hjälp” (*DN* 1981-10-22:36). Efter detta bemötande av kritiken övergår artikeln till att informera läsaren om att precis som flertalet övriga adoptionsorganisationer ville Adoptionscentrum att de privata adoptionerna skulle upphöra. Läsaren får bilden av att adoption via de auktoriserade adoptionsorganisationerna genomfördes korrekt och att problematiken gällde de privata adoptionerna, trots att det rådde en konkurrenssituation mellan adoptionsorganisationerna såväl som mellan adoptionsorganisationer från andra länder och de svenska och andra utländska medborgare som valde att adoptera privat. En representant för en annan adoptionsorganisation yttrade tveksamhet till att det kunde gå att lagstifta bort de privata adoptionerna. ”-Drivkraften att få barn är så stor att man inte kan hejda den med lagar. Och vad gör myndigheterna om folk ändå står där på Arlanda eller Landvetter med ett barn som tagits med illegalt?” (*DN* 1981-10-22:36). Enligt ett tidigare yttrande från NIA:s dåvarande ordförande (*DN* 1981-07-23:7) var det osannolikt att adoptionen skulle ogiltigförklaras. Således var det aldrig tal om att återsända barn till sitt ursprungsland även om adoptivföräldrarna hade adopterat barnet illegalt.

Den dåvarande srilankesiske socialministern var på besök i Sverige under år 1981 och uppmanade Sverige att inte tillåta några privata adoptioner från Sri Lanka fortsättningsvis. Socialministern önskade att adoptioner skulle genomföras via de av Sri Lankas myndigheter godkända kanalerna hellre än genom privata initiativ såsom missionärer och vänner (*Aftonbladet* 1981-07-23:7). Med allt fler adoptivföräldrar som ställde sig i kö för att genomföra adoption och ett minskande antal barn som var möjliga att adoptera, bland annat på grund av att flera länder hade stoppat utlandsadoptionsverksamheten, ökade konkurrensen om barn som hade utnämnts adopterbara. Denna situation bidrog till att adoptionsverksamheten i exempelvis Sri Lanka blev en lukrativ affärsverksamhet för mellanhänder såsom advokater, ämbetsmän och barnuppköpare, i den bemärkelsen att de hanterade delar av förmedlingen av lokala barn till utländska adoptivföräldrar. Mot slutet av

1981 rapporterade *Aftonbladet* om att polisen i Sri Lanka hade avslöjat en liga som sålt hundratals småbarn till bland annat svenskar. De som enligt den srilankesiska polisen låg bakom den informella adoptionsförmedlingen hade formellt sett haft som uppgift att kontrollera att illegal adoption inte skulle förekomma. ”Enligt polisen förs föräldrarna ofta bakom ljuset av ’uppköparna’ som påstår att barnen som vuxna skall återsändas till föräldrarna. Det är vanligt att barnlösa utländska par betalar 35.000 rupier (ca 10.000 kr) för barnet men de ursprungliga föräldrarna får ofta bara några kronor för sitt barn” (*Aftonbladet* 1981-12-01:8). Kanslichefen för Adoptionscentrum kommenterar försäljningen av barn till Sverige. ”-Jag är tyvärr inte så väldigt förvånad. Vi har länge misstänkt att det förekommit sånt här på Sri Lanka” (*Aftonbladet* 1981-12-01:8) och ”[p]å Adoptionscentrum vill man avråda alla svenska par som önskar sig ett barn från Sri Lanka att skaffa det på privat väg. Det är omöjligt för oerfarna att veta om de har med seriösa förmedlare att göra” (*Aftonbladet* 1981-12-01:8). Under denna tid utgjorde Sri Lanka, i förhållande till sin storlek, ett stort adoptionsland då det genomfördes ett femtiotal adoptioner till svenska adoptivfamiljer det första kvartalet under 1981 vilket kan jämföras mot ett åttiotal från Indien till Sverige. Av de totalt 1700 barn som adopterades till Sverige under 1980 hade de blivande föräldrarna fått tag på 800 barn på privat väg (*Aftonbladet* 1981-12-01:8). Även *DN* (1981-12-02:12) rapporterade om att bland annat skandinaver hade köpt barn från Sri Lanka. En representant för NIA yttrar sig. ”-Det räcker med att ett enda barn förmedlats illegalt för att det ska var allvarligt, anser Mona Danielsson. Enligt NIA-representanten var det en omöjlig uppgift att kontrollera om alla papper var riktiga när föräldrarna stod med sitt adoptivbarn på Arlanda. Mona Danielsson vill att all adoption kanaliseras genom auktoriserade organisationer. Hon menar att det är enda sättet att komma åt illegal adoption” (*DN* 1981-12-02:12).

Efter uppmärksammandet om handel med adoptivbarn mellan bland annat Taiwan och Sverige under 1982 uttryckte Birgitta Thunström vid NIA en oro över handeln med barn för adoption och att det behövdes en större kontroll av de privata adoptionerna. ”-Svenska makars desperation och längtan efter barn kan utnyttjas av organiserade ligor som upptäckt att det finns mycket pengar att tjäna på handel med barn. Därför är det i dag i det närmaste omöjligt för svenska makar att själva på ett hederligt sätt adoptera barn från utlandet” (*DN* 1982-08-21:11). Det framkommer i artikeln att ett argument för svenska medborgare som ville adoptera barn på privat väg var att det rädde flera års väntan på adoptivbarn via auktoriserad organisation. Men i samband med att det då fanns sju organisationer auktoriserade uppgavs väntetiderna ha blivit korta (se också tex *GP* 1982-01-18:27 om att väntetiderna hade blivit kortare). Av de närmare 1800 barnen som adopterades till Sverige från andra länder under 1981 återges att 29 procent adopterades privat. ”När det gäller privata adoptioner är Sri Lanka barnens vanligaste hemland” (*DN* 1982-08-21:11).

BABYFARM

Sri Lanka associerades med landet från vilket lokala barn adopterades från så kallade ’babyfarmer’ till barnlösa utländska medborgare. Begreppet ’barnfarm’ introduceras i *Aftonbladet* (1981-12-01:8) men definierades inte. Det nämndes att poliser i Sri Lanka den senaste tiden hade slagit till mot flera ’barnfarmer’ runt huvudstaden. Representanter för de lokala högre sociala skikten uppgavs stå bakom ’babyfarmerna’ medan lokala fattiga barnrika familjer uppgavs sälja barn utifrån en ”bitter nödvändighet” vilket omvandlades till en lönande affär för barnuppköparna. Myndigheterna återges ha försökt komma åt denna affärsverksamhet under de senaste åren. Även i en notis i *GP* (1981-12-02:30) talas det om

'barnfarmer', som har avslöjats av polisen i Sri Lanka, från vilka hundratals småbarn hade sålts till bland annat skandinaver. I det som följer nedan härleder jag ursprunget och bakgrunden till begreppet 'babyfarm' i mediamaterialet.

UTFORMNING AV EN DEFINITION AV BABYFARM

Den första artikeln som jag har funnit i mediamaterialet där en babyfarm representeras finns i *Östgöta-Kuriren* (18880616) under sektionen 'Hvarjehanda Nyheter'. Där framgår att en doktor under slutet av 1800-talet hade startat en 'barnfarm' i syfte att bevisa att människor kunde leva på en lätt måltid av växtbaserad mat. Doktor Tanner, den så kallade svälddoktorn, befann sig i USA och avsåg värva ytterligare 40 barn till sitt experiment. Några dagar senare uppmärksammade *Sundsvalls Tidning* (18880619) sina läsare på att Doktor Tanner hade anlagt en 'baby farm' i staten New Mexico. Till skillnad från *Östgöta-Kuriren* som skriver 'barnfarm' använder *Sundsvalls Tidning* 'baby farm' men det handlar om samma person, barn, sammanhang, plats och syfte. Dr Tanner tog hand om spädbarn på en hygieniskt utformad plats där han utförde sitt experiment med syftet att visa på att människor kunde klara sig på växtbaserad mat. Det framgår inte varifrån Dr Tanner hade fått barnen ifrån och inte heller varifrån han skulle värva ytterligare fyrtio barn för experimentet. Barnen förefaller inte vara tillsammans med sina föräldrar och det är oklart om föräldrarna såväl som barnen hade gett sitt samtycke till att medverka i experimentet samt hur barnen skulle värvas för att delta i experimentet. Eventuellt kom läkaren, Dr Tanner, i kontakt med blivande föräldrar som inte kunde ta hand om sina nyfödda barn och eventuellt erbjöds ersättning för att uppge sitt barn. Möjligen kan barnmorskor eller närstående till nyblivna mödrar ha övertalat nyblivna mödrar att uppge sina barn som exempelvis hade fötts utanför äktenskapet eller mödrar som inte kunde försörja sitt barn inom familjen. Artikelförfattaren i *Östgöta-Kuriren* skriver uttryckligen att hen tycker synd om barnen och menar uppenbarligen att Dr Tanner utförde ett omoraliskt och oetiskt experiment på spädbarn medan *Sundsvalls Tidning* lämnar till läsaren att ta ställning till det moraliska och etiska i Dr Tanners experiment. Experimentet framstår som lagligt i båda artiklarna möjligen med anledning av att det genomfördes inom ett vetenskapligt sammanhang.

I början av 1900-talet uppmärksammar *Åsbo Häraders Tidning* (19041015) att det som benämns som änglamakeri i Sverige och i många europeiska länder kallas babyfarming i USA. Änglamakeri inom Europa uppges ha varit ett begränsat eller sällsynt fenomen vid tillfället men att det hade kommit till allmänhetens kännedom i USA allt mer i samband med att tio olika amerikanska babyfarmare eller änglamakerskor hade arresterats. En Fru Holward Assmead och hennes assistenter framställs ha haft de flesta synderna på sitt samvete då 16-18 barn, nästintill på ett löpande band, röjdes ur vägen varje vecka, exempelvis genom att packas in i tidningspapper och lämnas för att dö varefter de brändes i en ugn i källaren eller kastades bort på avsides gator. Vissa barn uppges enligt vittnesmål ha varit levande när de kastades i ugnen vilket pekar på en representation av att änglamakerskan saknade moral och etik. Babyfarmen framställs som en inrättning som lönade sig ekonomiskt för fru Holward Assmead, så lönsam att hon kunde avlöna fyra så kallade assistenter som var behjälpliga med att döda barnen. Fru Assmead hade två gånger förut blivit arresterad för änglamakeri men på grund av inflytelserika förbindelser och kunder i de högsta kretsarna hade hon ej fällts för något brott.

På en annan babyfarm beskrivs att spädbarn kastades i gravar med osläckt kalk vilket skaffade dem ur världen. När det gällde äldre barn uppges att de utgjorde en handelsvara och de fick

utföra fysiskt arbete åt sina ägare till dess att de var kroppsligen nedbrutna och då medicinerades till döds. De äldre barnen såldes alltså ungefär som slavar för att utföra ett fysiskt krävande arbete eller förgiftades med viss så kallad medicin vilket ledde till att de dog. Detta tillvägagångssätt presenterade sig som ett enkelt alternativ då det dessutom uppges ha funnits läkare som mot betalning var villiga att skriva ut falska dödsattester. Enligt en uppskattning av en chef vid en medicinsk förening hade änglamakeriet tagit ohyggliga dimensioner då det årligen hittades 1200 lik av nyfödda barn och att omkring 12 000 födselar inte kom till myndigheternas kännedom. Det ska ha funnits minst tjugofem babyfarmer där omkring tusen barn bringades om livet varje månad till ett pris som varierade från 25-250 dollar vilket innebar att varje babyfarm hade en genomsnittsinkomst på 5500 dollar och sammantaget för de tjugofem babyfarmerna en inkomst på 137 500 dollar per månad. Änglamakeriet involverade en handel med barn som berikade änglamakerskorna och de som utfärdade falska dödsattester. Företrädaren för den medicinska föreningen och även en annan medicinsk förening tydliggjorde att de önskade stoppa änglamakeriet. Däremot verkar ett hinder för att stoppa änglamakerskorna ha varit att lagen tillät dem att utfärda dödsattester. På det hela taget kan det ses att medicinska föreningar engagerade sig för att råda bot på änglamakeriet, som utfördes i det dolda bortom ett vetenskapligt sammanhang, genom etablerande av en moraliskt fördömande röst som stärkte läkarens och den medicinska föreningens auktoritet.

Aftonbladet listar några kvinnor som kan ha mördat hundratals spädbarn, bland annat Amelia Dyer och Frances Lydia Alice Knorr. I fallet med Frances Lydia Knorr, som föddes 1868 i Australien, framkommer att hon avsåg försörja sig själv och hennes dotter genom att starta en 'baby farm' där hon tog emot utomäktenskapligt födda barn mot betalning men istället för att sköta om barnen såldes de vidare till barnlösa par eller kvävdes. Amelia Dyer, som föddes 1837 i England, uppges ha dödat 200-400 barn vid hennes babyfarm som hon drev i sitt hem. "Hon tog mot betalning hand om spädbarn födda utom äktenskapet. Till att börja med försökte hon sköta om barnen, men verksamheten urartade snart till ett systematiskt dödande. I flera fall ströp hon barnen med sina bara händer. Den groteska mordserien pågick i två decennier" (*Aftonbladet* 20190412:16). Efter avslöjandet hängdes Dyer år 1896 och fallet uppges ha lett till att adoptionslagarna blev striktare i Storbritannien.

Socionomen och civilekonomen Kristian Graah-Hagelbäck (2019:9), som har skrivit en bok om en svensk änglamakerska i 40 års åldern som under åren 1914-1916 röjde åtta spädbarn ur vägen, uppges att begreppet änglamakerska redan fanns på 1700-talet och syftade på kvinnor som tog hand om oönskade barn och som såg till att de försvann på ett eller annat sätt. År 1778 stiftades en lag som benämndes barnamordsplakatet vilken innebar att en kvinna som ville föda sitt barn anonymt kunde göra det på annan ort. Om kvinnan hänvisade till barnamordsplakatet fick hennes identitet inte efterfrågas. "Anledningen till lagen var att allt för många ogifta mödrar tog livet av sina nyfödda barn för att undvika den skam och utsatthet som följde på att vara ogift mor. På så vis kunde de slippa att agera barnamördare och barnen kunde få en möjlighet att växa upp hos någon annan vårdnadshavare" (2019:8). Således öppnade detta, enligt Graah-Hagelbäck, upp för en handel med barn där verksamheter inriktade på inackordering av gravida kvinnor växte fram i Sverige. Verksamheterna inkluderade olika mellanhänder såsom fosterbarnsförmedlare och barnmorskor vilka tjänade pengar på verksamheten genom att ta betalt för olika mödravårdstjänster och matchning av barnen mot barnlösa familjer.

Graah-Hagelbäck bok grundar sig på dokument och samlade faktauppgifter om fallet med änglamakerskan Hilda Nilsson som bland annat inkluderar polisrapporten,

domstolsprotokollen, åklagarens och försvarsadvokatens sakframställningar, vittnesutsagor, hovrättsdomen och artiklar ur *Helsingborgs Dagblad* åren 1916-1917. Efter att ha fött två utomäktenskapliga barn, som båda hade dött kort efter förlossningarna, och några års arbete som prostituerad gifte sig Hilda med en man som kom att föreslå att hon kunde ta hand om en arbetskamrats barn som fosterbarn mot ersättning. Hilda Nilsson, som blev känd som änglamakerskan på Bruksgatan, under slutet av 1910-talet var den sista personen i Sverige att dömas till döden. Om hon inte hade dött före sin avrättning hade hon varit den sista personen som avrättades i Sverige. Hilda följde världshändelserna genom dagstidningar och fann även annonser om barn här. ”I Skånska Dagbladet fanns också annonser där unga ogifta flickor ville bli av med sina barn och var villiga att betala för att någon annan skulle ta hand om dem” (Graah-Hagelbäck 2019:30). Mot slutet av år 1916 uppmärksammar en artikel i *Helsingborgs Dagblad* (HD 19161229, se exempelvis Graah-Hagelbäck 2019:57-59) en fruktansvärd förbrytelse i Helsingborg. En änglamakerska vid Bruksgatan uppges ha tagit livet av tre barn. I en senare artikel i samma tidning (HD 19170127, se exempelvis Graah-Hagelbäck 2019:74-78) framgår att Hilda Nilsson hade erkänt att hon hade tagit emot barn för att sedan ta livet av dem. I inledningen till artikeln uppges att Hilda, inför Helsingborgs Rådhusrätt, hade gett ett förvånansvärt gott intryck och att det var svårt att förstå att hon kunde vara en grov brottsling. Enligt Hilda hade hon tagit emot barnen för att bättra på ekonomin hemma. Det framhålls i artikeln att i de flesta fallen hade en fosterbarnsförmedlare i Malmö, som Hilda hade kommit i kontakt med via en annons under år 1915, agerat som mellanhand genom att föra samman Hilda och barn från mödrar som hade varit inkvarterade i fosterbarnsförmedlaren verksamhet. Händelserna kring Hilda Nilsson kom, enligt Graah-Hagelbäck (2019:5), att påverka socialvårdsdebatten i riksdagen och hennes gärningar blev riksnyheter som spriddes långt utanför Sveriges gränser.

Vad kan vara ursprunget och bakgrunden till begreppet babyfarm? Ett möjligt svar kan finnas i Stuart-Bennett (2023) där babyfarming ifrågasätts som synonymt med mördande av barn till ogifta kvinnor och kvinnlig patologi. Istället söks förståelse för fenomenet inom en vidare social, kulturell och historisk kontext av sociala mödraskapspraktiker som inkluderade amning, daglig barnpassning och permanenta adoptionsarrangemang mot betalning. Som Stuart-Bennett framhåller (2023:25) och visar på i boken kan det sociala stigmat länkat till illegitimt mödraskap, dess konsekvenser för modern och hennes barn såväl som sätten på vilka stigmat kunde hanteras ses som centralt för förståelsen av babyfarming i alla dess manifestationer. Boken fäster bland annat avseende vid Amelia Dyer som har kommit att associeras med babyfarming i termer av att döda barn som hon tog emot i syfte att adoptera och uppfostra mot betalning.

Begreppet babyfarming uppstod under perioden för det brittiska imperiet och dess civilisationssträvanden att forma medborgare till moraliska, stabila och ansvariga arketyper med framstående exempel såsom 'the English Lady and Gentleman'. Civilisationssträvandena kan, enligt Stuart-Bennett (2023:24), ses i ett flertal kanaler som inkluderar religion, lagar, läkevärderna, massmedia, utbildning och familjen genom vilka det brittiska imperiet skulle bevaras och avanceras. Myntandet av termen babyfarming härleder Stuart-Bennett (2023:17) till kampanjer i *British Medical Journal*, från slutet av 1860-talet till första decenniet av 1910-talet, där läkare etablerade sig själva som auktoriteter gällande barnuppfostran. Genom auktoritära manliga röster demoniserades kvinnor genom narrativer av patologi med liten hänsyn till normativa processer, mekanismer och relationer som underbyggde babyfarmingfenomenet i sin helhet.

Bakgrunden till begreppet babyfarm kan i Stuart-Bennetts bok exempelvis härledas till hur det talades om fenomenet i tidningar (2023:82) i termer av en plats där många barn samlades under omvårdnad av en ensam barnskötare med tvivelaktig karaktär som drev verksamheten i det dolda mot profit där motivet sällan var att ta hand om barnet utan istället att det skulle dö. En pastor reflekterade över att det var ren instinkt som bidrog till att dessa verksamheter för barn benämndes som farmar eftersom de kunde jämföras med fårfarmar där många djur hölls i syfte att försörja ägaren genom att erhålla fårskinn och kött som kunde säljas. Mot denna bakgrund kan det ses att babyfarmen likställs med djurhållning vilket innebär att barnen avhumaniseras och omvandlas från självständiga subjekt till objekt för handel. Som Stuart-Bennett framhåller (2023:142), barnens objektifiering bidrog till deras kommodifiering och avhumanisering.

Många redogörelser av babyfarming har, enligt Stuart-Bennett, förbisett vikten av annonser i tidningar som en central källa av primära data. Därav har Stuart-Bennett utvecklat en analys av 838 London-baserade annonser mellan åren 1800-1919 för att bättre kunna förstå fenomenet i sin helhet (2023:18). Stuart-Bennett (2023:112) lyfter fram att tidningen *The Morning Post* utgjorde ett exempel på hur tryckt media erbjöd en unik kommunikationskanal mellan fullständiga främlingar från skilda socio-ekonomiska bakgrunder. De som arbetade inom hushållsarbeten betraktas ha varit en primär publik vilka också hade en unik tillgång till nyhetstidningar såsom *The Morning Post*. Annonserna i tidningen kan betraktas som en marknadsplats där de som erbjöd sociala mödraskapstjänster och de som hade behov av sådana tjänster kom i kontakt inför att göra överenskommelser om interaktioner och transaktioner. Ett exempel ges (2023:14) på ett fall där en brittisk ogift kvinna som nyligen hade fött barn hade svarat på en annons och uppgett sitt barn för adoption mot 10 pund. Kvinnan som hade annonserat om att hon och hennes man gärna tog emot barn för adoption uppgav i annonsen att hon ville uppfostra barnet som sitt eget då hon inte hade något eget barn och att hon gjorde det främst för att få sällskap, inte för att få pengar. Kvinnan som hade satt ut annonsen var Amelia Dyer som har kommit att associeras med babyfarming i termer av att döda barn som hon tog emot i syfte att adoptera och uppfostra mot betalning. Dyer hängdes 10 juni 1896 då hon befanns skyldig till barnmord. Vid tiden för Amelia Dyers rättegång och avrättning menar Stuart-Bennett (2023:15) att termen babyfarmare utgjorde en sammanblandning av legitima sociala mödraskapstjänster, som främst erbjöds av de lägre klasserna, och associationer med försummelse av omsorg om barn och infanticid.

Stuart-Bennett (2023:49) fäster avseende vid att familjen blev central under den victorianska och edwardianska perioden som en symbol för social ordning, stabilitet och framsteg där giftermål underbyggde dess formation. Genom giftermålet uppnådde kvinnor en respektabel status och endast genom giftermålet kunde en kvinnas status som respektabel moder legitimeras. Barn som föddes utanför äktenskapet betraktades således illegitima och gav sociala konsekvenser för modern. Medan det är omöjligt att fullständigt känna till omfattningen av brotten associerade med babyfarming mellan 1868-1909 kan åtminstone 30 fall uppmärksammas som framställdes vid domstolen Old Bailey i London (2023:15). Stuart-Bennett (2023:16) betonar att det också är viktigt att uppmärksamma att många barn, både vid förlossningen och under spädbarnsåldern, dog av naturliga orsaker, särskilt barn födda av ogifta mödrar vilka hanterade omsorgen ensamma och ofta saknade tillräckliga resurser att försörja barnet. Avslutningsvis framhåller Stuart-Bennett (2023:164) att dödandet associerat med babyfarming blev en logisk förlängning av systemet av stigma och att det tillgängliga bevismaterialet som han har studerat inte visar på att detta utgjorde det vanliga eller ens var

förbestämt vid början av processen eller något mer än en underliggande aspekt av marknadsplatsen. Men däremot att avhumaniseringen av barnet bidrog till en transaktion som var otänkbar för barn som betraktades som legitima inom det brittiska imperiet.

Åren kring sekelskiftet 1900 användes babyfarm eller barnfarm i ett särskilt sammanhang med vissa likheter till hur det senare kom att associeras med transnationella adoptioner från Sri Lanka under den intensiva adoptionsaktiviteten framför allt från 1980-talet. Betydelsen har skiftat och utvidgats till att inkludera olika innebörder av barnfabrik under 1900-talet och brukats i skilda sammanhang där produktion av barn för olika syften har ställts på sin spets, ofta med negativa förtecken ur moraliska och etiska perspektiv.

Här följer en kort redogörelse för skiftningarna, utvidgningarna och kontextualiseringarna av begreppen babyfarm, barnfarm och barnfabrik med utgångspunkt i mediamaterialet. I en insändare på Namn och Nytt-sidan i *DN* argumenteras för att äktenskapet borde ses ur ett statsekonomiskt perspektiv hellre än som en barnfabrik för fosterlandet med hänvisning till de former detta hade tagit i dåvarande Tyskland under mitten av 1910-talet (*DN* 19161021). Till skillnad från artiklarna i slutet av 1800-talet där babyfarming åskådliggjorde en plats där barn röjdes ur vägen mot betalning representeras en specifik svensk barnfarm som en lekskola (i *Aftonbladet* 19650516:17). Från 1960-talet och framåt representeras produktion av barn inom en vetenskaplig kontext som ett moraliskt och etiskt problem med utgångspunkt i Aldous Huxleys vision om framtida barnfabriker (*SvD* 19680422:9; *Arbetet* 1969-01-12:6; *DN* 1978-07-27:7; *SvD* 1986-04-25) medan katolska kyrkan åtminstone sedan början av 1950-talet har tagit tydligt avstånd från artificiell insemination och förespråkat adoption av barn eller att bära sin försakelse med kristen undergivenhet (*DN* 19521029). Mot slutet av 1960-talet rapporterades om barnarbete inom marockanska barnfabriker för textilproduktion (*SvD* 19690604:18). Vid början av 1970-talet representerades kvinnor i så kallade u-länder i behov av utbildning för att kunna bryta sig loss från rollen som enbart barnfabrik inom en familjeplaneringskontext (*SvD* 19720506:23). I den samhällskritiska barnboken *Pojke på burk* av Christine Nöstlinger, där barnfabriken har felexpedierat en pojke på burk och därav återkräver pojken i syfte att förena med hans rätta föräldrar, finns vissa likheter till konsumtion av adoptivbarn från andra länder och den uppmanar till att förbättra världen och att göra motstånd mot överhet (*DN* 19770423:14). Kritik riktades i en debattartikel mot utformningen av svenska barnomsorgen på dagis som en barnfabrik där de vuxna saknade känslomässigt engagemang i barnen med påverkan på barnens utveckling (*DN* 19770521:2). För att vända trenden med lågt barnafödande började den östtyska staten premiera fruktbarhet på olika sätt bland annat genom att erbjuda daghemsplatser samt att rationalisera förlossningsvården vilket uppges ha gett en obehaglig känsla av barnfabrik och löpande band (*Expressen* 19800303). Ett barnhem i Libanon framställdes som en barnfabrik där spädbarnen lades upp på en lång bänk för att personalen skulle kunna köra ner nappflaskan i två spädbarn samtidigt (*SvD* 19841228). Barnfabriker har även representerats som en del av nazistiska och kommunistiska samhällsprojekt (*DN* 19900514; *DN* 19921123:25; *Aftonbladet* 2016-01-16:26-27) såväl som i politiska diskussioner om utformning av svensk förlossningsvård och förskola (*GP* 19930404:första sidan; *Skånska Dagbladet* 20160414:A14). I egenskap av ett land har Kina representerats som en barnfabrik (*Expressen* 19930524:25) och i egenskap av kvinna ville en känd skådespelare som var tillsammans med en annan känd skådespelare inte reducera sig själv till en barnfabrik eftersom hon var mitt uppe i karriären (*Expressen* 20000602:46). I början av 2000-talet begreppsliggjordes en musikskola vilken skulle utformas för barn som en barnfabrik (*Expressen* 20031127:30). Inom ett transnationellt adoptionssammanhang har representationer förekommit av barnfabriker i Guatemala (*DN* 20031107:12) och Nigeria (*Aftonbladet* 20110603:24; *DN* 20120414:28; *SvD* 20120414:24;

Vimmerby Tidning 20131031; *Folkbladet Umeå* 20131221; *Eskilstunakuriren* 20131221). Under början av 2010-talet kontextualiserade teaterföreställningen *Made in India. Notes from a babyfarm* specialistklinikerna för surrogatmödraskap som bebisfabriker eller barnfarmer (*DN* 20120911:14; *SvD* 20120919:34; *DN* 20121012:32; *DN* 20121014:4). En KD-kommunpolitiker i Sävsjö kommun argumenterade för att barnkonventionen måste respekteras och efterlevas med fokus på att barn så långt det är möjligt har rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem men att svenska lagar och regler har varit inriktade på att tillfredsställa vuxna människors rätt att skaffa barn medan barns rätt till sina biologiska föräldrar knappt har beaktats exempelvis inte inom kontexten för indiska barnfabriker för surrogatmödraskap (*Smålandstidningen* 20141110:2). Möjligheten för utländska par att anlita thailändska kvinnor som surrogatmödrar stoppades efter uppdagandet av flera skandaler (*Karlshamns Allehanda* 20150221:17; Internetlänk: [Mitsutoki Shigeta: 'Baby factory' dad wins paternity rights - BBC News](#)). Degraderingen av kvinnan till barnfabrik och barn som handelsvaror i kontexten för surrogatmödraskap ifrågasätts i kommentarer på Facebook (*Dagens ETC* 20171005) och i en recension i *Dagens ETC* av en bok författad av en sydkoreansk adopterad kvinna ställs övertalningsaspekten i fokus som mellanhänder utför, i detta fall en lokal administrativ person och en överläkare, vilka båda var knutna till en adoptionsorganisation. Recensenten benämner situationen som babyfarming med innebörden att kvinnan utsätts för övertalningskampanjer från olika instanser (*Dagens ETC* 20160329:21). Mellanhändernas övertalning svarar mot efterfrågan från blivande utländska adoptivföräldrar som har vänt sig till adoptionsorganisationen. Platsen där övertalningen sker är på ett hem för kvinnor som ägs av adoptionsorganisationen. Det är alltså ingen plats som associeras till kriminalitet utan en plats där slutgiltiga beslut fattas som varken kan återtas eller omprövas och dokument legaliseras inför att adoptivföräldrar som har betalat stora belopp till adoptionsorganisationen ska kunna adoptera ett barn som lokala mellanhänder har övertalat en kvinna att överge. Dessa kvinnor som befinner sig i svåra situationer har, efter det att de har skrivit under dokumenten om att uppge barnet för adoption, ingen rätt att ångra sig.

Ovan har jag visat på hur representationer av babyfarm och barnfarm övergick i framställningar av barnfabriker i olika kontexter och avrundningsvis ställdes mellanhänders övertalning i fokus för babyfarming inom ett transnationellt adoptionssammanhang. Nedan övergår jag till att visa på några inslag i mediarepresentationerna hur babyfarm återinträder i rapporteringar i sammanhanget för transnationella adoptioner från 1980-talet och framåt. Som jag har visat på tidigare etablerades begreppet babyfarm inom ramen för det brittiska imperiets civilisationssträvanden då Ceylon styrdes av de brittiska kolonistörerna. I det postkoloniala Sri Lanka under början av 1980-talet återupptas begreppet babyfarm i sammanhanget för transnationella adoptioner. Srilankesiska barn röjs inte ur vägen utan rycks upp från sitt ursprungsland mot profit för omplantering i adoptivföräldrarnas hemland. Nedan följer en kort summering av representationer av babyfarmar.

Till att börja med representerades i mediamaterialet en babyfarm i termer av en plats för ett vetenskapligt experiment i USA där barn uppfostrades i syfte att bevisa att människor kunde leva på en enda växtbaserad måltid (*Östgöta-Kuriren* 18880616; *Sundsvalls Tidning* 18880619). Under denna tid fanns även så kallade änglamakerskor eller babyfarmare i England (Amelia Dyer) och Australien (Frances Lydia Alice Knorr) som drev babyfarmar (i England: 1870-1890-talet respektive i Australien: 1880-1890-talet) där barn födda utom äktenskapet röjdes ur vägen eller såldes för adoption åt barnlösa par, även om barnets föräldrar inte alltid önskade att barnet dödades eller uppgavs för adoption (*Aftonbladet* 20190412:16). I USA vid början av 1900-talet uppmärksammades exempelvis att ett tiotal

amerikanska änglamakerskor hade arresterats (*Åsbo Häraders Tidning* 19041015; *Hallandsposten* 19041021). Vid en av dessa babyfarmar dödades 16-18 spädbarn i veckan och när det generellt sett gällde äldre barn såldes de som arbetskraft. När de var odugliga som arbetare avlivades de genom att medicineras till döds. Vissa läkare skrev då ut falska dödsattester mot betalning och eftersom vissa änglamakerskor hade inflytelserika förbindelser och kunder i de högsta sociala skikten klarade de sig undan att fällas för de brott som begåtts.

I mitten av 1930-talet används babyfarm och barnfabrik i samma artikel (*DN* 19350707:6) i kontexten för en omfattande babymarknad för adoption i England. En adoptionsorganisation, med kopplingar till kungahuset, som kostnadsfritt hade placerat mer än 5000 adoptivbarn, ville få till en lagändring i adoptionsområdet. Företrädaren för adoptionsorganisationen uppger att den inte var en barnfabrik som kunde svara mot adoptivföräldrarnas alla efterfrågade krav de ställde på barnen om exempelvis utseende, släktskap, intelligens. Men det uppges också finnas andra adoptionsorganisationer eller adoptionsagenturer, vilka benämns 'baby farmer', som bedrev sin verksamhet bortom moralens ramar med mellanhänder som bland annat svarade mot adoptivföräldrarnas efterfrågade krav på barnen mot betalning och erbjöd vissa ogifta mödrar en mindre summa pengar för att uppges sina barn förutsatt att de respektive barnen ansågs motsvara adoptivföräldrarnas krav. Intresset för att adoptera småbarn i England hade ökat men det framgår att adoptionsmarknaden var mindre reglerad än marknaden för att köpa en hund eller kanariefågel. Det var således lättare att adoptera ett barn än att köpa ett husdjur och om adoptivföräldrarna betraktades som olämpliga och fråntogs sitt adoptivbarn kunde de adoptera ett annat barn. Babyfarm och barnfabrik representerar här en omoralisk verksamhet samlad under vissa adoptionsorganisationer där mellanhänder matchade barn från ogifta mödrar med blivande adoptivföräldrar mot betalning. Det handlar alltså inte om att röja barn ur vägen utan att mellanhänderna tjänade pengar på adoptionsförmedlingen och svarade mot adoptivföräldrarnas efterfrågan.

BABYFARM I SAMMANHANG FÖR TRANSNATIONELLA ADOPTIONER, 1980-TALET OCH FRAMÅT

För att kunna stoppa handeln med småbarn som hade medfört att tusentals barn hade sålts från exempelvis Sri Lanka och Colombia till svenska adoptivföräldrar via en variation av mellanhänder fanns det ett behov i Sverige att skriva om lagen om internationell adoptionshjälp som stiftades 1979. NIA framförde bland annat krav till dåvarande socialministern om att det behövdes en skärpning av gällande bestämmelser. Detta eftersom en tredjedel av alla adoptioner genomfördes privat vilket utgjorde en lukrativ affärsverksamhet för de så kallade mellanhänderna. ”-Vi ser helst att adoptionerna sker via etablerade organisationer typ Adoptionscentrum, säger Mona Danielsson, kanslichef på statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA)” (*Aftonbladet* 1981-12-02:8). Dåvarande kanslichefen uttryckte även några skäl till NIA:s önskan att adoptioner genomfördes via adoptionsorganisationer. ”-Det kan visa sig både dyrt och förrädiskt att resa till ett främmande land och försöka ordna saken själv. Då kan den som har otur råka i händerna på hänsynslösa figurer, säger Mona Danielsson” (*Aftonbladet* 1981-12-02:8). Dåvarande ordföranden för Adoptionscentrum kommer även till tals i artikeln och introducerade ett perspektiv på adoptioner som senare kom att dominera diskursen om tillvägagångssätt för genomförande av adoptioner från andra länder till Sverige. ”-Hos oss finns det inga dolda poster. Det primära är att föräldrar inte betalar för barnet utan för omkostnader i samband med adoptionen, säger Johan Lind” (*Aftonbladet* 1981-12-02:8).

Yttrandet från Adoptionscentrums ordföranden flyttar fokus från adoptionsorganisationernas och deras lokala mellanhänders kapitalisering på adoptionstransaktionen till kostnader för adoptionen som adoptivföräldrar betalar till adoptionsorganisationen för att kunna adoptera ett barn som har tillgängliggjorts av en lokal mellanhand i barnets ursprungsland. Detta perspektiv på adoptioner från andra länder till Sverige innebar alltså att de stora summor pengar mellanhänder erhöi i samband med privata adoptioner betraktades illegitima medan adoptionsorganisationernas genererande av bokförda vinster på adoptioner framställdes som legitima, trots att de bland annat berikade deras lokala mellanhänder. Det kan ses att läsare av *Aftonbladet* gavs en möjlighet att ta ställning till det moraliska dilemmat att tillvägagångssättet att genomföra en adoption involverade informella respektive formella mellanhänder och etiska föreställningar om ekonomisk vinning i adoptionsammanhang.

TT rapporterade under början av 1980-talet att Sri Lankas regering planerade att göra en översyn av adoptionslagarna i ett försök att begränsa den blomstrande handeln med lankesiska spädbarn. ”Socialminister Asoka Karunatne berättade nyligen inför parlamentet i Colombo att i en del fall har spädbarn sålts till utlandet för motsvarande 25000 kr, av vilket modern bara fått omkring 400 kr. De flesta barnen har fått nya hem i västeuropa. I fjol sändes omkring 900 lankesiska barn till utlandet. Av dem fick omkring 260 nya hem i Sverige, enligt preliminära uppgifter från Socialstyrelsen. Nästan hälften av barnen förmedlades av privata adoptionsbyråer, medan resten kom genom auktoriserade organisationer” (*TT* 19820222). Enligt Karunatne hade vissa grupper upprättat ’babyfarmar’, där spädbarnen förvarades innan de såldes till utländska adoptivföräldrar. ”-Detta har blivit en jätteaffär och många människor har blivit rika över en natt, sade socialministern i parlamentet” (*TT* 19820222). Det framgår att vid en nyligen genomförd razzia i närheten av Colombo fann polisen tre spädbarn som alla var under tolv veckor gamla och som uppges ha köpts för omkring 275 kr vardera. Två personer hade gripits och tagits in till förhör. ”Myndigheterna i Colombo uppger att adoptionsbyråer ordnar grupper [text saknas] till Sri Lanka för par som vill adoptera lankesiska barn. I vissa fall extraknacker sjukhusanställda åt adoptionsbyråerna genom att snabbt tipsa om mödrar som inte vill behålla sina nyfödda barn” (*TT* 19820222). Avslutningsvis nämns att de srilankesiska myndigheterna vid tillfället inte såg några möjligheter att begränsa handeln med spädbarn eftersom de flesta byråerna hade fått giltiga adoptionsdokument utfärdade av domstol. ”-Våra adoptionslagar är så flexibla att det är svårt att stoppa försäljningarna, säger Leel Gunasekera, som är chef för barnavårdssty” [text saknas] (*TT* 19820222).

I ovan artikel från *TT* kan det ses att srilankesiska regeringen var väl medveten om företeelsen att srilankesiska barn såldes för adoption och därav planerade en översyn av adoptionslagarna för att begränsa handeln med adoptivbarn. Socialministern tillkännagav förekomst av ’babyfarmar’ som definierades som platser där spädbarn förvarades innan de såldes till utländska adoptivföräldrar vilket bidrog till att lokala mellanhänder som engagerade sig i ’babyfarmar’ hade blivit rika. ’Babyfarmen’ utgör här en förvaringsplats som avskiljer barnet som har tillgängliggjorts för adoption från sina biologiska föräldrar i väntan på att en lokal mellanhand ska sälja barnet till blivande utländska adoptivföräldrarna. Myndigheterna kände också till att adoptionsbyråer ordnade gruppresor till Sri Lanka för utländska par som ville adoptera srilankesiska barn som hade köpts för en mindre summa pengar från de biologiska föräldrarna och att sjukhuspersonal i vissa fall ökade på sin inkomst genom att tipsa adoptionsbyråerna om barn som kunde tillgängliggöras för adoption. Till skillnad från representationen av babyfarmen under slutet av 1800-talet är babyfarmen här lokaliserad utanför USA och Europa och förekommer utanför ett vetenskapligt sammanhang, främst representerad inom ett ekonomiskt sammanhang som ett svar på efterfrågan på barn från

utländska barnlösa par och ensamstående exempelvis i europeiska länder och den biologiska föräldern erhåller i vissa fall en mindre ersättning för att uppge barnet för adoption. En likhet med 1800-talets babyfarm är att barnmorskor spelar en framträdande roll som sub-mellanhänder.

Medias roll som kommunikationsplats för att ta ställning till hur man borde och i vissa fall kunde gå tillväga för att genomföra en adoption från ett annat land visar sig i en artikel i *Aftonbladet* under början av 1980-talet där en adoptivförälder framträdde, som länge hade försökt få biologiska barn men slutligen genomförde en adoption av ett barn från Sri Lanka. ”En kväll i höstas hände något som fick Lena att reagera starkt. Hon satt ensam hemma och såg på TV. Först var det *Dallas*. Sue Ellen hade fått barn och var intagen på ’torken’ för att avgiftas från sprit. – Å, hon har väl ingen rätt att supa, hon har ju fått barn, tänkte jag då” (*Aftonbladet* 19820307:14). Efter *Dallas* sändes programmet *Magasinet* som handlade om surrogatmammor i USA. Dåvarande hälsovårdsministern ska i en efterföljande debatt ha uttryckt att hon hoppades att Sverige aldrig fick surrogatmammor eftersom världen var full av fattiga, svältande, behövande barn. ”-Då blev jag arg. Det lät på henne som att det bara var att bestämma sig och resa ned till ett u-land och hämta ett adoptivbarn. Hon visste ju inte vad hon talade om! Jag blev så ilsken att jag ringde upp TV. Så kom *Magasinet* hem till Lena och hon berättade om sina problem” (*Aftonbladet* 19820307:14). Efter kvinnans deltagande i *Magasinet* återges att en adoption från Sri Lanka kunde genomföras. ”-Sen lossnade allting. Jag fick kontakt med hjälpsamma människor. Min ansökan om adoption behandlades äntligen, jag betraktades som frisk från min tidigare operation – och i december kunde jag åka till Sri Lanka. Å, vad jag var lycklig! Och nervös! (*Aftonbladet* 19820307:14). Adoptivmodern återger även historien bakom adoptionen. ”Man hade sagt mig att ’kvinnorna’ där nere inte alls har samma syn på barn som vi’. Men det var inte sant. Emmas mamma var en 24-årig kvinna. Babyn var hennes andra barn – och maken hade övergivit henne. Nu hade hennes egen familj också förskjutit henne. Hon var förkrossad. Hon tyckte mycket om sin baby. Den unga mamman stod ändå på sig och ville genomföra adoptionen. Det var enda sättet för henne att bli accepterad av sin familj igen och garantera sin dotter en trygg framtid” (*Aftonbladet* 19820307:14). Dåvarande socialministern i Sri Lanka uppges ha intervjuat adoptivmodern och hennes man när de var i Sri Lanka och deltog även vid adoptionsrättegången. Det nämns vidare att adoptivmodern fick lova att inte ta kontakt med den biologiska modern då hon återges ha haft ett behov att glömma det som varit för att kunna bli accepterad igen. Avslutningsvis återges adoptivmoderns upplevelse av adoptionen. ”-Om jag hade fött henne själv hade jag inte kunnat älska henne mer än jag gör nu, säger Lena. Något mer fantastiskt har jag aldrig varit med om” (*Aftonbladet* 19820307:14). Detta utgör en av få artiklar där perspektivet från en biologisk moder i Sri Lanka framkommer, även om det kommuniceras av den svenska adoptivmodern som hade tagit emot barnet. Läsare av artikeln kunde notera att den uppmärksammade att den biologiska modern ställdes inför valet att bli utesluten från sin familj om hon behöll barnet eller att lämna bort barnet för att kunna bli accepterad igen. Denna situation ställer frågan om samtycke på sin spets utifrån den biologiska moderns perspektiv. Samtycket till att lämna bort barnet skedde under tvingande omständigheter och att nå insikten om att valet att lämna bort barnet var det rätta och riktiga att göra i denna situation underlättades förmodligen av att den srilankesiske socialministern engagerade sig i adoptionen.

Den biologiska moderns samtycke till att uppge sitt barn för utlandsadoption och rättsprocessen i ursprungslandet utgjorde viktiga delar för genomförandet av en adoption från ett annat land till Sverige. I samband med uppmärksammandet av att kidnappade taiwanesiska barn hade sålts till svenska familjer som adoptivbarn lyftes frågan om möjligheten att dessa sålda barn kunde återföras till Taiwan. En representant för utrikesdepartementets rättsavdelning kom till tals i *Aftonbladet*. ”Om adoptionen är färdig och beslutad av svensk domstol är den omöjlig att upphäva. Om den däremot fortfarande behandlas av domstol kommer saken i annat läge. Domstolen kan då neka adoption eller uppskjuta den för vidare utredning eftersom det inte är klart att de biologiska föräldrarna godkännt att deras barn ska adopteras” (*Aftonbladet* 19820507:8). Dåvarande kanslichefen Ranveig Jacobsson vid NIA uttryckte att ”-Under de senaste åren har vissa internationella adoptioner utvecklats till en osmaklig handel med människor. Eftersom de människor som står bakom handeln ofta är advokater eller barnhemsföreståndare är det mycket svårt för de blivande föräldrarna att avslöja dem” (*Aftonbladet* 19820507:8). Men det nämns också i artikeln att ”ett bolag i Thailand och en adoptionsförmedling i Australien” misstänktes för att ha förmedlat kidnappade barn. Enligt Ranveig Jacobsson vore det knappast troligt att kidnappade taiwanesiska barn som hade adopterats av svenska adoptivföräldrar skulle återgå till sina biologiska föräldrar igen. Detta med anledning av att Sverige inte erkände Taiwan. Inget fall uppgavs ha prövats i Sverige vid den tiden.

Adoptivbarn som anlände till svenska adoptivföräldrar ökade under början av 1980-talet. En konferens om internationella adoptioner anordnades 26 maj 1982 där läkare, forskare, representanter för adoptionsorganisationer och myndighetspersoner samlades. Det nämns att de flesta barnen kom från Indien, Sri Lanka och Republiken Korea. ”De barnen som kommer hit för adoption är oftast övergivna barn utan framtid i det egna landet” (*Aftonbladet* 19820526:20). Artikeln återger en redogörelse från en studie som refererades på konferensen om att adoptivbarnen vägde mindre och var kortare än jämnåriga svenska barn och att vissa hade ett nedsatt hälsotillstånd inledningsvis som de återhämtade sig från efter ett års vistelse i Sverige. Läsare av artikeln kunde följaktligen informera sig om att barn som adopterades till svenska adoptivföräldrar mötte en bättre framtid här än i ursprungslandet även om det skulle dröja mer än ett år innan de hade återhämtat sig från omplanteringen.

KRITISKA RÖSTER I MEDIADEBATTEN

NIA hade i uppdrag att underlätta lämpliga adoptioner från andra länder till Sverige exempelvis genom att upprätta avtal och rutiner för att undvika handel med barn i adoptionssammanhang. Adoptivbarnhandeln uppmärksammades i media gällande de privata adoptionerna bland annat från Sri Lanka och NIA har under åren genomgående framfört yttranden om att adoptionerna skulle gå via adoptionsorganisationer. Till skillnad från övriga länder i Skandinavien var Sverige det enda landet som tillät privata adoptioner obehindrat medan de andra nordiska länderna endast tillät detta i undantagsfall. Enligt en faktaruta i *DN* (19830413:18) var ett syfte med lagändringen i Sverige 1979 att på frivillig väg avveckla de privata adoptionerna. Detta ledde till en minskning av privata adoptioner från 50% till 22%, åtminstone under år 1982. ”Både statens nämnd för internationella adoptioner (NIA) och de sju auktoriserade adoptionsorganisationerna begärde för ett och ett halvt år sedan att de privata kanalerna skall täppas till, men ännu har regeringen inte gått dem till mötes” (*DN* 19830413:18). Således kunde svenska medborgare efter det att de hade blivit godkända som adoptivföräldrar resa till exempelvis Sri Lanka och andra länder för att adoptera och med en

variation av mellanhänders hjälp få adoptionen godkänd av socialministeriet och en domstol i ursprungslandet. Mot bakgrund av tidigare adoptionsskandaler som hade uppmärksammats i media hade det framgått att risken att adoptionen skulle ogiltigförklaras var osannolik.

Åren kring mitten av 1980-talet växte det fram kritiska röster mot adoptioner via adoptionsorganisationer såväl som privata adoptioner från andra länder till Sverige. Tidigare hade främst representanter för NIA och adoptionsorganisationen Adoptionscentrum framfört kommunikationer om att blivande adoptivföräldrar borde adoptera via adoptionsorganisationer hellre än privat. Enskilda adoptivföräldrars röster hade främst uppmärksammats i kontexten för deras genomförda adoptioner och betraktats som något positivt men i samband med att kritiska röster började höras i media ställdes adoptivföräldrar till svars bland annat för privata adoptioner. Staffan Norrman gjorde sin röst hörd i mediadebatter om adoptioner. Norrman kritiserade adoptivbarnhandeln från andra länder till Sverige och argumenterade för att adoptionerna grundade sig i en efterfrågan på små och friska barn från fattiga länder. ”U-landsföräldrar frånluras sina barn eller får dem kidnappade. Smarta förmedlare fixar ’klara papper’ genom att muta myndigheter. Barnen säljs sedan för stora penningbelopp. Sverige har vid flera tillfällen utpekats som mottagarland för dessa barn – senast gällde det barn från Latinamerika och nu från Taiwan. Medan barnhandeln florerar, tiger de närmast berörda här” (SvD 1983-03-09:32). Enligt Norrman föreföll det som att det fanns ett intresse i att trafiken av barn fick fortgå ostört. ”Dessutom är det så, att medan det råder brist på små, friska barn, finns det gott om litet äldre barn och handikappade barn, som ingen vill adoptera” (SvD 1983-03-09:32). Norrman ifrågasatte också adoptivföräldrars skäl till att adoptera utanför auktoriserade adoptionsorganisationer och betala svindlande belopp trots att väntetiden hade blivit kortare än tidigare. ”Är man rädd att en auktoriserad organisation, inte i första hand ser till adoptivföräldrarnas önskemål, utan till föräldralösa barns behov?” (SvD 1983-03-09:32). Avslutningsvis vände Norrman på perspektivet och ställde en retorisk fråga. ”Hur skulle det kännas om asiatiska industrimagnater kom hit för att välja ut svenska praktbarn?” (SvD 1983-03-09:32). Innan jag redogör för hur adoptivföräldrar bemötte kritiska yttranden om adoptivbarnhandeln och tillvägagångssättet att genomföra adoptioner utanför auktoriserade adoptionsorganisationer ska jag visa på ett unikt uppmärksammande om adoptivbarnhandel i svensk media.

I en artikel i *DN* (19830413:18), som kan ses unik då den uppmärksammar en srilankesisk journalist som uppges vara den förste att avslöja handeln med adoptivbarn till utländska adoptivföräldrar, framkommer att ’oäkta’ barn såldes via så kallade babyfarmer till adoptivföräldrar för 45 000 vilket bland annat berikade mellanhänder såsom agenter/barnuppköpare från barnhem och advokater. Journalisten Christine Nadarajah definierar ’baby farm’ som ett hus där en fattig kvinna hade omsorgen om ett antal barn medan hennes uppdragsgivare väntade på köpare eller adoptivföräldrar. ”-De små spädbarnen låg i ett litet rum, de var oskötta och smutsiga, men de blev nog uppsnyggade innan de visades fram för adoptivföräldrarna. Runt om låg det blöjor, kläder, mjölkpulverburkar och vitaminpiller som ’Rukmani’ tagit dit, förklarade kvinnan för mig. Rukmani är förnamnet på en känd advokat i Colombo som misstänks för att ligga bakom mycket av den illegala adoptionsverksamheten” (DN 19830413:18). Vidare uppger Nadarajah att agenter/barnuppköpare håller till utanför det största sjukhuset i Colombo. ”Agenterna skaffar sig upplysningar om vilka mödrar som är ogifta och övertalar dem. Några gånger blir barnen kidnappade” (DN 19830413:18). Nadarajahs uppmärksammande av ’babyfarmen’ bidrog till att hon blev hotad ett flertal gånger och även erbjuden pengar för att sluta skriva om

adoptionsskandalen. En dåvarande statssekreterare vid Sri Lankas socialdepartement kommer till tals i artikeln. ”-Vi känner till situationen. Det försiggår olagliga adoptioner som i verkligheten är försäljning av spädbarn och det sätter vårt land i en olycklig dager. Vi kommer emellertid att försöka hejda denna verksamhet, säger statssekreterare T G Gunasakara på socialdepartementet” (DN 19830413:18). Statssekreteraren uppger att departementet var uppmärksammat på adoptivbarnhandeln redan 1978 och att de försökte övertala regeringen att ändra på lagen. ”Den gången var regeringen av den uppfattningen att den inte önskade begränsa individens rättigheter i en demokrati. Den uttalade att den skulle ha situationen under fortlöpande bevakning” (DN 19830413:18). Statssekreteraren nämner sedan att departementet skulle föreslå att regeringen gjorde en ny bedömning av situation. ”Vi vill inte förbjuda adoption till utlandet, men den ska bara ske genom statskontrollerade barnhem. Det skulle underlätta kontrollen, säger statssekreteraren” (DN 19830413:18). Enligt den srilankesiska journalisten fanns det bara ett sätt att stoppa affärsverksamheten. ”Det enda, enligt Christine Nadarajah, som kan stoppa handeln med små barn är avslöjanden i utländsk press så att regeringen känner sig tvingad att handla” (DN 19830413:18). Denna mediarapportering om adoptivbarnhandel från Sri Lanka till Sverige bidrog till att svenska adoptivföräldrar tog bladet från munnen och drog lans för sina adoptivbarn med yttranden om att rapporteringarna påverkade och väckte känslor hos deras adoptivbarn.

Fyra adoptivföräldrar från Stockholmstrakten som bland annat hade adopterat barn från Sri Lanka reagerade starkt (i DN 19830507:12) på skrivierna i exempelvis DN (19830413:18) om adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige även om de ansåg att artiklarna behövdes och fyllde en viktig funktion. Adoptivföräldrarna, som var aktiva inom Adoptionscentrum, tog avstånd från privata adoptioner. De uppgav att deras adopterade barn som var i skolåldern hade börjat fråga sig om det var fel att bli adopterad varav några även hade blivit mobbade och retade i skolan för att de skulle ha blivit köpta för en liten summa pengar, bland annat i samband med DN:s rapportering om att barn såldes från ’babyfarmer’ i Sri Lanka till Sverige. Adoptivföräldrarna upprepar NIA:s och Adoptionscentrums budskap om att en uppväxt på barnhem utgjorde ett sämre alternativ än en uppväxt inom en adoptivfamilj och att adoptivföräldrar inte köpte barn utan betalade för omkostnaderna kring adoptionen.

Fyra andra svenska adoptivfamiljer från olika delar av landet ifrågasatte DN:s rapportering om en indisk advokat som under ett flertal år hade förmedlat barn till Sverige via Adoptionscentrum. ”Indien är ett land med närmare 800 miljoner invånare med samma förhållanden beträffande vällevnad och misär, korruption och oklanderlighet, brutalitet och omsorg som vilket annat överbefolkat u-land som helst. Att ur ett sådant vimmel kunna välja och vraka bland de mest upprörande fallen, måste vara himmelriket för en journalist med samhällskritisk inställning” (DN 19830606:52). Enligt adoptivföräldrarna genomsyrades svensk journalistik av att marginalföreteelser förstörades upp i media. ”I DN:s artikel har man glömt att tala om att de fall som handlagts av Shenoï alltid har följt rättspraxis och skötts med största noggrannhet och ärlighet. Vi vill därför betona: I inget fall har Shenoï anklagats för att ha köpt eller kidnappat något barn” (DN 19830606:52). Adoptivföräldrarna menar att DN:s rapportering bidrog till att göra adoptivbarn en björntjänst som de skulle få svårt att glömma. Journalisterna som hade författat artikeln redogör för att adoptivföräldrarnas ifrågasättande förbigick det faktum som redogjordes för i artikeln, nämligen att advokaten hade kringgått adoptionslagar för att tillgängliggöra barn för adoption. ”Det stod klart och tydligt i artikeln att han inte misstänks för något brott, men att en domstol efter granskning just av hans

adoptionsverksamhet förklarar transport av barn över delstatsgränser för olaglig" (*DN* 19830606:52).

Ytterligare fyra adoptivföräldrar yttrar sig i *Göteborgs-Posten* (19830724:9) i en samstämmig upprördhet över en insändare från debattören Staffan Norrman vilken hade publicerats tidigare i *GP*. "Han kritiserade då, liksom i ett tidigare inlägg 9 juli, vad han kallar 'handel med barn' som enligt honom blivit en mångmiljonindustri. Ett svar från Adoptionscentrum publicerades 12 juli och idag får Staffan Norrman ytterligare mothugg, bl a från arga föräldrar" (*GP* 1983-07-24:9). Signaturen 'Adoptivförälder' sammanfattar Norrmans artikel i fyra punkter, "rika människor i Sverige köper eller stjälar fattiga människors barn i U-länder. Detta görs av statusskäl. Medhjälpare i Sverige är Adoptionscentrum och i U-länderna barnhandlare = miljonärer. Länder utanför Västeuropa är genomkommersialiserade, dess regimer är totalitära och dess institutioner är korrumpade" (*GP* 1983-07-24:9). På det hela taget anser 'Adoptivförälder' att Norrmans artikel var rasistisk och att syftet var att eftersträva ett förbud mot adoption. En andra adoptivförälder, som förefaller ha genomfört en privat adoption, menar att Norrman avslöjar sig som en extremist som inte bidrar till en vettig debatt. En tredje adoptivförälder, bakom signaturen 'ANTI-RASIST' betraktar Norrmans insändare som en hatkampanj mot de vid den tiden runt 20 000 icke-vita adoptivbarnen i Sverige. "Varför tycker du att det är så mycket bättre att på konstgjord väg framställa vita barn, än att ta hand om föräldralösa barnhemsbarn med en annan hudfärg?" (*GP* 1983-07-24:9). En fjärde adoptivförälder som skriver under signaturen 'Mor till 3 adoptivbarn, varav 2 utländska' uppfattar Norrmans inlägg som ett otäckt och orättvist påhopp på både adoptivbarn och deras föräldrar. "Alla vet att adoptioner ibland inte går rätt till och alla gör sitt bästa för att undvika detta. Som du framför det låter det som om största delen av adoptioner är kidnappning och att ingen bryr sig om det" (*GP* 1983-07-24:9).

Signerat 'Barn som handelsvara' skriver Norrman att det försiggår en utbredd barnhandel som omsätter miljonbelopp via välorganiserade mellanhänder som säljer små friska barn till rika västerlänningar. "Även den som anlitar godkända kanaler kan få betala uppemot 60.000 kronor. Bara penningstarka kan således adoptera utländska barn. Detta trots att verksamheten stöds med allmänna medel. Bland jämförbara länder är Sverige ett av de få som tillåter blivande adoptörer att resa ut i världen och skaffa sig barn, helt vid sidan av samhällets kontroll" (*Aftonbladet* 1984-03-05:xx). Norrman lyfter fram att svenska Socialdepartementet (i DS S 1983:14 *Internationella adoptioner*) föreslog åtgärder mot adoptivbarnhandeln. "Av departementets siffror framgår att de utländska adoptivbarn som kommit till Sverige på skumma vägar kan räknas i tusental" (*Aftonbladet* 1984-03-05:xx). Vidare menar Norrman att svenskar kunde ha svårt att sätta sig in i andra människors situation och förstå att de också hade starka band till sina barn. "Alla dessa utblottade människor, som har så blygsamma materiella krav – måste de inte också ha ringare behov på det sociala och känslomässiga planet? Inte kan väl en indisk trashank ge sitt barn lika mycket kärlek som en materiellt välförsedd svensk?" (*Aftonbladet* 1984-03-05:xx). Ett exempel förs också fram om att familjer i ursprungsländer i första hand borde stöttas så att de inte behövde splittras och Norrman drar även paralleller mellan den tidigare slavhandeln och den samtida adoptivbarnhandeln i kontexten för flygvärdinnor som eskorterade adoptivbarn från andra länder till svenska adoptivfamiljer. Istället för att underlätta adoptioner menade Norrman att samhället borde stötta medicinska metoder för att lösa ofrivilligt barnlösas problem, vilket också vore mer jämlikt eftersom inte endast ekonomiskt välbärgade kunde erbjudas insemination. Slutligen pekar Norrman på att vissa undersökningar hade gjorts vilka visade på

att små adoptivbarn hade fått det bra i Sverige. ”Då många adoptivbarn nu börjar komma upp i tonåren blir bilden mer splittrad. Särskilt barn som adopterats vid något högre ålder visar anpassningsproblem. Detta är särskilt oroande då andelen sådana adoptioner väntas öka i framtiden” (*Aftonbladet* 1984-03-05:xx).

”Vi kände oss som skurkar” (signaturen ’Två som älskar sin son från Sri Lanka, Sörmland’, reaktion efter att ha sett programmet *Magasinet*)

Den 25 april 1984 tog programmet *Magasinet* i Sveriges Televisions kanal TV2 upp adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige både privat och via en svensk adoptionsorganisation i Sri Lanka. I en notis i *Aftonbladet* (1984-04-25:52) nämns att de flesta adoptivbarnen kommer från Sri Lanka och att programmet inkluderar ett 25 minuter långt reportage från Sri Lanka som kommer följas av en diskussion. ”-De som tjänar på adoptionerna är inte föräldrarna. De får inte många spänn. Nej, i stället är det mellanhänderna som gör sig ordentliga förtjänster på adoptionerna, säger Sune Kempe” (*Aftonbladet* 1984-04-25:52). *SvD* (1984-04-25) tipsar om programmet under rubriken ’Handel med barn’ i en notis där det bland annat framkommer att efterfrågan på barn från så kallade u-länder ökar i takt med att födelsetalen minskar i västvärlden vilket hade bidragit till en vidsträckt affärsverksamhet där mellanhänder tjänade stora pengar på barnlösas längtan efter barn samtidigt som de fattiga ländernas invånare exploaterades. ”Flera u-länder har stoppat möjligheterna till utländsk adoption, beroende på att affärsverksamheten har urartat. Men Sri Lanka är fortfarande öppet för adoption” (*SvD* 1984-04-25:23). Notisen avrundas med information till läsaren om att *Magasinet*s reporter, som hade vistats några veckor i Sri Lanka, hade gjort ett reportage där tonvikten låg på svenskarna som adopterade barn i Sri Lanka.

Programmet väckte starka reaktioner. I *GT* (1984-04-26:43) reagerar en journalist på att adoptionsverksamheten innehåller så obehagliga inslag att den inte borde tillåtas fortsättningsvis. ”Den elitistiska mönstringen av tänkbara barn är osmaklig. Uppgiften om köp av barn, olagliga överlämnanden och nu de nya påståendena om barnfarmer för kommersiell verksamhet med adoptioner till västerlandet är vidriga. De skäl som framförs av ulandsadopterande är att de så gärna vill ta hand om ett fattigt barn utan framtid. I så fall tror jag att fadderverksamhet är att föredra” (*GT* 1984-04-26:43). Enligt journalisten utgör de skumma inslagen i sammanhanget en alltför stor risk för att adoptionsverksamheten ska kunna uppmuntras. På insändarsidan i *Expressen* (1984-05-11:3) skriver signaturen ’Två som älskar sin son från Sri Lanka, Sörmland’ ett indignerat inlägg under rubriken ’Vi kände oss som skurkar’. ”En gång för alla, att adoptera är inte att köpa ett barn. Adoption betyder ordagrant att ’ta som sitt eget’. Att det sedan finns en del mellanhänder som tjänar pengar på andras olycka är oförlåtligt. Detta gör man allt för att förhindrar (sic!), men det kan vara svårt” (*Expressen* 1984-05-11:3). Personen bakom signaturen som hade adopterat en pojke från Sri Lanka beskriver att många ställde frågor om hur mycket adoptivpojken kostade. ”Han kostar inget, det är omkostnaderna att få honom hit som kostar” (*Expressen* 1984-05-11:3). Frågor om hur mycket adoptivbarnet kostade och tal om barnexport, handel med barn och avelshus (även benämnda babyfarmer) uppfattar adoptivföräldern som att spotta på adoptivfamiljen i ansiktet. Adoptivföräldern föreställde sig att något positivt kunde växa fram ur barnlösa olyckliga pars längtan efter barn och olyckliga föräldrar som inte kunde ta hand om sina barn, förutsatt att man inte var rasist. När det gällde åsikter som framkom i *Magasinet* menade

adoptivföräldern att de var enkelspåriga och fördomsfulla, såsom att man kunde betala bistånd istället för att adoptera och att adoptera handikappade istället för att efterfråga små späda barn samt att välja insemination före adoption. Den andra signaturen 'Avslöja smygrasismen, Ångermanland' skriver att adoptionsmotståndarna fick fritt fram i programmet och menar på att den kontaktperson som förmedlade barn via adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner utgjorde en mindre anmärkningsvärd sak än att adoptivbarnen upptogs i kärleksfulla svenska adoptivfamiljer. "I både u-länder och i-länder går det alltid att hitta något lite skumt att slå ned på. Att en man i ett land på ca 17 miljoner tycks ha tjänat en slant på ett antal godtrogna svenska adoptivföräldrar väger för TV mer än att, under 1983, 250 utstötta, övergivna svältande barn fått värme och kärlek och gett mening åt livet för 500 barnlösa svenskar" (*Expressen* 1984-05-11:3). Signaturen betraktade programmet som ett timplågt hatprogram vilket bagatelliserade nöd och svält med fokus på att förbjuda adoptioner. "Magasinet har mage att sitta och propagera för att de utseendemässigt avvikande adoptivbarnen skulle må bättre av att svälta på barnhem bland rasfränder än att växa upp i Sverige. Varför inte lika gärna säga som man tänker: 'Skicka hem svartskallarna. Det är bäst för alla parter.' Svenskens största fördom är att han tror att han inte har några fördomar" (*Expressen* 1984-05-11:3). Intill de båda insändarna finns en bild på två barn utan sina föräldrar som befinner sig i ett förefallande fattigt område i ett annat land utanför Sverige. Det finns ingen bildtext som klargör vilket land som står i fokus eller var bilden är tagen.

Dåvarande styrelsen för adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner gjorde en radionämndsansmälan av *Magasinet* som handlade om adoptivbarnhandeln mellan Sri Lanka och Sverige. Ärendet i sin helhet, som finns att begära ut vid Riksarkivet, inkluderar en transkribering av *Magasinet* som sändes 1984-04-25 såväl som det efterföljande programmet som också behandlade adoption vilket sändes 1984-05-09, ett antal aktbilagor samt Radionämndens beslut som fattades i ärendet 1984-10-23. I ansökan från SLBVs styrelse hävdas att programmet som sändes 1984-04-25 stred mot utformning av såväl radiolagens krav på saklighet och opartiskhet som 1979 års avtal mellan staten och Sveriges Television AB, i den del som avtalet stadgar en särskild skyldighet för TV att ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter och kontrollera sakuppgifter. "Till TV:s skyldigheter när man behandlar ett ämne som detta bör rimligen – i enlighet bl a med kravet i radioavtalet på att 'ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter' – höra att inte gå ut i sådana former att de adoptivbarn som finns i Sverige utpekades som 'handelsvara' och att låta företrädare för adoptionsorganisationerna – som även utgör föräldrar- och intresseföreningar för de familjer som adopterat – komma till tals" (Radionämndsansökan). Förutom att SLBV upplevde att de inte fick komma till tals och att adoptivbarn pekades ut som handelsvaror angav styrelsen att ett flertal aspekter utelämnades i programmet samt fann det märkligt att Staffan Norrman gavs utrymme i programmet.

Styrelsen som radionämndsansökt *Magasinet* framförde vidare att programmet innehöll en rad felaktigheter och glidningar med sanningen. Enligt ansökan gick SLBV:s verksamhet inte endast ut på att slussa barn vidare för adoption utan även ut på att bland annat hjälpa barn som inte blev aktuella för adoption. Skälet till att barn slussades vidare för adoption angavs inte handla om kommers utan om att det ansågs skadligt för barn att vistas under en lång tid på institution. Skillnaderna i kostnader för att adoptera från SLBV:s barnhem uppgavs vara liten. "Den lilla kostnadsskillnaden som finns förklaras väsentligen av att vår samarbetsförening är inhemskt förankrad och inte har stödet av någon kyrka i väst. Det gör att våra medlemmar och adoptivfamiljer måste klara hela kostnaden för att driva barnhemmet,

vilket blir dyrare än motsvarande verksamhet i till exempel kristen regi. Motsvarande situation råder för andra adoptionsorganisationer i andra länder” (Radionämndsansmälan). Vidare framhålls SLBV:s kopplingar till den dåvarande säkerhetsministern som ett positivt tecken på nationell förankring vilket bland annat begärdes av SIDA för biståndsprojekt. SLBV underströk samtidigt att de inte förnekade att det fanns problem i adoptionsverksamheten såsom samarbete i svåra och känsliga frågor över långa avstånd och kulturgränser. ”Det är vi och andra adoptionsorganisationer djupt medvetna om och arbetar ständigt med, i nära kontakt med kontrollerande myndighet” (Radionämndsansmälan). Slutligen ifrågasatte styrelsen programmets faktagranskning. ”Till adoptionsverksamheten hör också att den omges av en omfattande ryktesspridning. Vi finner det anmärkningsvärt att en erfaren journalist och programledare som Christer Petersson mitt under pågående program, utan att ha haft möjlighet till någon som helst faktakontroll, väljer att förmedla en utifrån kommande och så uppseendeväckande uppgift som att mänskliga ’avelsfabriker’ skulle förekomma på Sri Lanka. Vi har ingen aning om huruvida det finns någon grund för denna uppgift. Men det kan inte vara i överensstämmelse med TV:s ansvar och krav på saklighet att sprida okontrollerade uppgifter på ett så mänskligt känsligt område som detta” (Radionämndsansmälan).

I den sjätte aktbilagan, där programmet som sändes 1984-04-25 har transkriberats, framgår att programmet inleddes med en redogörelse för att mer än fyra adoptivbarn kom till svenska flygplatser varje dag. ”Magasinet ska ikväll visa ett reportage om handeln med barn i de (sic!) fattiga Sri Lanka. Vad är det egentligen de här barnen lämnar bakom sig och vad är det som väntar dem här?” (Aktbilaga 6). En av programledarna introducerar reportaget från Sri Lanka. ”Men adoptionen där har börjat bli en stor affärsverksamhet, en handel med barn. Där finns det enda barnhemmet i världen som är helt inriktat på adoption till utlandet, i huvudsakligen till Sverige. Och Sverige är också det största mottagarlandet av barn från Sri Lanka.” Reportaget inleds med att beskriva paradoxen att Sri Lanka ses som ett semesterparadis som lockar tusentals svenskar bort från vintern och att ett fåtal familjer i Sri Lanka levde i lyx medan medelinkomsten bara utgjordes av ett par hundra kronor i månaden. Det uppges också att oroligheterna i landet mellan singaleser och tamiler hade gjort situationen i landet värre, bland annat genom nedläggning av fabriker, hotell, biografer och minskade utländska investeringar samt en halvering av turismen. I reportaget beskrivs att slumområdena växer och att man ser alltfler tiggare. ”De här barnen är alla offer för fattigdomen i Sri Lanka. Några har hittats övergivna, andra har lämnats här på Frälsningsarméns barnhem av föräldrar som inte kan försörja sina barn. Barnhemmets föreståndare har själv växt upp på det här barnhemmet sen hon hittades föräldralös. Nu ägnar hon sitt liv åt att hjälpa barn i nöd” (Aktbilaga 6). Barnhemsföreståndaren uppger att hon såg det som att barn som adopteras till exempelvis Sverige hade tur eftersom de skulle få en familj och en utbildning. Vidare i reportaget nämns också att vissa av barnen på Frälsningsarméns barnhem som hade föräldrar återvände till den biologiska familjen när den hade bättre ekonomi medan andra barn stannade på barnhemmet och fick hjälp med skolgång och yrkesutbildning. När det gällde barn som blev aktuella för adoption uppger reportern att adoptivföräldrarna fick betala omkring 14 000 kronor för flygresan, 3500 kronor i stämpelavgift till Sri Lankas ambassad, 4000 kronor till adoptionsföreningens administration i Sverige. 1000 kronor för översättningen av adoptionshandlingarna. Pensionatet kostade 2500 kronor för tre veckor, matkostnad tillkom. ”Själva adoptionen är den minsta kostnaden, 800 kronor till advokaten som ordnar alla handlingar i Sri Lanka, alltså knappt 30.000 kronor” (Aktbilaga 6). Reportaget

uppmärksammar SLBV:s lokala mellanhands barnhem som uppges vara byggt med ett enda syfte, att förmedla adoptivbarn till Sverige. Det anges att det var dyrare att adoptera från detta hem jämfört med ett av Frälsningsarméns barnhem. ”Utöver resor, stämpelavgifter och administrativa kostnader i Sverige får föräldrarna här betala drygt 10.000 kronor för barnhemmets drift, läkare, advokat, transporter m.m. Dessutom är föräldrarna tvingade att bo på barnhemmets luxuösa gästhem, äta på barnhemmets restaurang, hyra barnhemmets bilar. Och det till ett pris som är högre än om föräldrarna själva fick välja de billigaste alternativen. Summan för adoptioner här är omkring 40.000 kr” (Aktbilaga 6). Dåvarande svenska ambassaden i Sri Lanka hade slagit larm till myndigheterna i Sverige om att adoptioner via SLBV var avsevärt dyrare än andra organisationer och att SLBV:s lokala mellanhand tjänade pengar på svenska adoptivföräldrar på många olika sätt.

Reportern uppger att Mount Lavinia Friendship Society Limited i själva verket var ett företag. ”Tillsammans med gästhemmet, restaurangen och biluthyrningen omsätter barnhemmet bortåt ett par miljoner kronor om året. Pengar som kommer från adoptionsföräldrar i Sverige och som bekostar allt även lånen till det nybyggda barnhemmet” (Aktbilaga 6). Det uppges att SLBV:s lokala mellanhand hade förmedlat barn till Sverige i bortåt tio år och hade goda relationer till dåvarande säkerhetsministern. Barnhemmet lokaliserades för övrigt till säkerhetsministerns valkretsområde. Dessutom uppger reportern att det var säkerhetsministern som hade drivit igenom den dåvarande adoptionslagen i Sri Lanka som gav rätt åt privatpersoner och föreningar att förmedla adoption trots att socialministern och barnavårdsmyndigheter hade försökt stoppa privata adoptioner för att bland annat hejda kommersen kring adoptionerna. Säkerhetsministern framförde sitt perspektiv: ”Å ena sidan hyser vi medkänsla och vill inte göra det omöjligt för en människa att skänka en annan människa moderskärlek. Men vi uppmuntrar det inte. Blir det för många fall uppstår problem. Men om antalet är måttligt och om man följer vår ganska stränga lag så tillåter vi det tills vidare just för att det handlar om kärlek” (Aktbilaga 6). Som framgår av säkerhetsministerns yttrande hystes en medkänsla med utländska adoptivföräldrars vilja att adoptera srilankesiska barn och att adoptioner betraktades i en kontext av kärlek så länge de var legala och ägde rum i måttlig omfattning. Samtidigt var det allmänt känt att mellanhänder berikade sig på utlandsadoptionerna och att många föräldrar i Sri Lanka ställdes inför tvingande omständigheter vilka bidrog till att de uppgav sina barn för utlandsadoption.

I reportaget redogörs också för ett besök vid ett hotell där ägaren uppges förmedla barn för adoption. ”Men vi vet att många svenskar har kommit hem med barn från den här trakten och att en kvinna i Västsverige fungerar som agent för den här förmedlaren. I Sverige är det förbjudet att utan auktorisation systematiskt förmedla adoptioner. Men trots att svenska myndigheter håller ögonen på den svenska kvinnan och förmedlaren i Sri Lanka är det svårt att bevisa någonting brottsligt. För adoptivföräldrarna är det dock tillåtet att adoptera så här utan förmedling av auktoriserade svenska adoptioner” (Aktbilaga 6). Reportern pekar på att i övriga Norden och i många andra länder måste man däremot adoptera genom officiella kanaler, detta för att undvika kommers och korruption. Det nämns vidare att den privata adoptionsverksamheten var mycket väl organiserad och att det ofta var på förlossningskliniken som barnmäklarens agenter tog kontakt med en mamma som skulle föda barn, ofta en ung ogift kvinna, alltid fattig. ”Hon erbjuds en liten summa pengar och sen slipper hon försörjningsbördan och skammen att vara ogift mor, vilken kan vara mycket tung att bära i det här traditionella samhället” (Aktbilaga 6). Förfarandet att adoptionen fastställdes i domstol och att adoptivföräldrarna liksom den biologiska mamman och hennes barn

behövde framträda framhålls som en garanti för att adoptionen gick korrekt till enligt lagen ”[även om det har hänt att falska mammor har uppträtt, adoptionshandlingar förfalskats och domare mutats]” (Aktbilaga 6).

Barnavårdsmyndigheten i Sri Lanka uppges ha avstått från att framträda i reportaget då frågan om adoption utgjorde en känslig fråga i landet. ”Men man är angelägen om att slå hål på myten att unga ogifta mödrar främst på grund av skammen inte kan ta hand om sina barn. Det handlar i stället om fattigdom och ofta om övertalning av adoptionsförmedlarna, säger barnavårdsmyndighetens ledning. De allra flesta skulle kunna behålla sina barn om de fick en ekonomisk möjlighet tex med utländskt bistånd. Nån hundralapp per månad och en mamma skulle kunna försörja sitt barn och sig själv” (Aktbilaga 6). Reportern uppger att barnavårdsmyndigheten var mycket kritisk mot privata adoptioner och kommersen omkring dem. Reportaget avslutas med frågan ”Och vad har vi för svar när de här barnen frågar om sitt ursprung en dag?” Sedan övergår programmet till en diskussion i studion.

Det är i diskussionen i studion som Staffan Norrman yttrar sig om förekomsten av ’avelsfabriker’. ”Ja, det låter ofattbart, men det finns alltså vederhäftiga uppgifter om att man direkt håller gravida kvinnor, som har gjorts gravida enbart för att producera barn för den internationella adoptionsmarknaden” (Aktbilaga 6). Detta yttrande menade SLBV:s styrelse som radionämndsansmälde programmet utgjorde en okontrollerad uppgift. Men läsare av exempelvis *Aftonbladet* (1981-12-01:8) tre år tidigare och även läsare av *DN* (1983-04-13:18) föregående år kunde informera sig om förekomsten av så kallade babyfarmer som drevs av mellanhänder som engagerade sig i försäljning av barn till bland annat svenska medborgare som genomförde privata adoptioner.

Norrman uppgav att Sverige hade ett speciellt ansvar när det gällde adoptioner av utländska barn. ”Det finns förmodligen inget land som har adopterat så många barn i förhållande till sin folkmängd, och det här gör att Sverige är dominerande internationellt när det gäller internationella adoptioner. Och det betyder mycket vad Sverige gör och inte gör. Å andra sidan har vi dålig kontroll över adoptionerna i Sverige. Vi tillåter någonting man kallar för privatadoption, att svenskar efter att ha fått tillstånd av sin kommun kan ta pengar med sig och åka ut i världen och skaffa sig ett barn helt vid sidan av samhällets kontroll” (Aktbilaga 6). Enligt Norrman rådde en konkurrenssituation om de små friska barnen som man ville adoptera i västvärlden medan de äldre sjuka handikappade barnen oftast inte adopterades vilket hade lett till att mellanhänder såg en marknad och tjänade pengar. Norrman tog även upp att det bara var Sverige i Norden som tillät privata adoptioner och att Sverige hade fått kritik från de nordiska grannländerna, Danmark och Norge. ”Sverige har också varit drivande i arbetet att få fram en FN-deklaration om adoption. Och i den deklarationen så förbjuder man privat adoption. Så därför kan jag inte förstå varför man inte förbjuder adoption i Sverige, privat adoption” (Aktbilaga 6).

Birgitta Thunström, statstjänsteman, utlandsansvarig vid NIA, hälsades välkommen och fick bland annat frågor om Mount Lavinia Friendship Society och SLBV:s lokala mellanhand, som hon uppgav att hon kände till och att hon hade träffat honom. Men hon uppgav att NIA och MLFS inte hade något samarbete utan förtydligade att NIA auktoriserade organisationer med stöd av en särskild lag som tillkom 1979. Thunström menade att Norrman talade om den privata sektorn när svenskar reste till andra länder med en utredning från kommunen för att söka komma i kontakt med ett barn för adoption. ”Svenska myndigheter har varit medvetna

om att här finns problem på den här sektorn, det har vi känt till sen slutet av 70-talet” (Aktbilaga 6). Thunström hade svårt att förstå frågan om samarbetet mellan Sverige och Sri Lanka fungerade på ett tillfredsställande sätt. Detta trots att hon exempelvis själv hade besökt Sri Lanka i början av 1976 tillsammans med ordföranden i NIA för att upprätta ett avtal mellan Sverige och Sri Lanka som syftade till att förhindra de så kallade privata adoptionerna som hade möjliggjorts genom de billiga charterresorna till Sri Lanka.

En biträdande vårdchef som hade sitt ursprung i Sri Lanka framträdde även i studiodiskussionen. Vårdchefen hade för länge sedan hjälpt en svensk familj att adoptera ett barn från Sri Lanka men kunde aldrig föreställa sig att adoptionsverksamheten skulle utvecklas i sådan hög omfattning till en affärsverksamhet. ”Nu finns det barnhem som har som sin främsta uppgift att mot betalning, mot täckande av sina så kallade kostnader” (Aktbilaga 6). Vårdchefen menade att de humanitära sociala mänskliga motiven saknades i relation till sådana barnhem och att sådana barnhem blev som en uppsamlingsplats, inte ett barnhem som gav barnet trygghet i Sri Lanka utan syftade till att tillfredsställa en efterfrågan hos svenska adoptivföräldrar. ”Jag minns de här barnhemmen som har funnits, de traditionella, som drivs av trossamfund på Sri Lanka. De har haft till uppgift att ta hand om barn, ge dem en trygg uppväxtmiljö och så småning om placera de ut i samhället, att finna sin plats i samhället, i det samhälle där de föddes där de växte upp. I dag så finns det barnhem vars enda syfte, existensberättigande är just att vara en leverantör av barn” (Aktbilaga 6). Enligt vårdchefen borde man från svensk sida angripa frågan om vinstdrivande privata barnhem.

I det andra programmet där *Magasinet* behandlade ämnet adoptioner deltog ett flertal adoptivföräldrar som hade adopterat barn från Sri Lanka och från andra länder, via auktoriserade adoptionsorganisationer liksom privat. Programmet inleddes med en återblick till det tidigare programmet där ett reportage hade visats om handeln med barn i Sri Lanka där bland annat ett barnhem var helt inriktat på utlandsadoptioner till framförallt Sverige och att det fanns personer som tjänade stora pengar på att hjälpa barnlängtande svenskar att uppta barn för adoption. Många adoptivföräldrar återges ha blivit upprörda över kommersen med adoptivbarn och upplevde att det kastade en skugga över deras egen adoption, hur den än hade gått till. En adoptivförälder som representerade adoptionsorganisationen Adoptionscentrum framhöll att den enda sanna bilden av adoption var att den gick ut på att hjälpa fattiga barn i utlänterna till ett bättre liv. En annan adoptivförälder hade bland annat uttryckt att hon föredrog adoption framför insemination då hon önskade ta hand om ett barn som redan existerade. Ytterligare en annan adoptivförälder hade uppgett att det var mycket ”jobb och slit” med att skaffa det biologiska barnet varför de tog chansen att adoptera från Sri Lanka.

En adoptivförälder som intervjuas i ett reportage uppger att hon blev ledsen när hon såg det tidigare programmet om adoption i *Magasinet*. Adoptivföräldern får frågan om hon hade hört att det förekom personer som tjänade på adoptionerna i landet. ”Ja, det var ju en uppfattning som de flesta hade. Man talade alltså inte om för folk att man var nere för att adoptera. Rent personligt känns det ju väldigt skönt att vi alltså har adopterat då genom Barnen framför allt, att vi vet att det är inget kommersiellt alls bakom det. Men å andra sidan så får man ju kanske då förklara för alla människor att vi har adopterat genom en väldigt bra organisation” (Aktbilaga 1). Adoptivföräldern uppger vidare att de försökte ordna adoptionen privat men då det inte gick kontaktade de en organisation. Adoptivföräldern uppger också att det fanns negativa reaktioner från vuxna över att de hade adopterat. ”Jag vet bekanta som har åsikter om att man helst inte ska ta bort barnen från sin egen miljö, och man vet inte vad de har för

arvsanlag” (Aktbilaga 1). Ytterligare två adoptivföräldrar som framträdde i programmet uppgav att skälet till att barnet blev tillgängligt för adoption var att den biologiska modern blev utstött från familjegemenskapen och inte hade några möjligheter att ta hand om barnet. En av dessa adoptivföräldrar uppgav också att barnet skulle ha hamnat på ett barnhem och det var också vad de sociala myndigheterna försökte övertala mamman att göra. ”Och där hade hon förblivit tills hon hade fått lämna barnhemmet när hon var tonåring antar jag någongång. Det är inget liv jag hade önskat henne” (Aktbilaga 1). En annan adoptivförälder reflekterar över vad som skulle ha hänt om barnet som hon adopterat hade blivit kvar på barnhemmet. ”Och hon hade det ju bra på barnhemmet men hennes prognos är ju då att antingen ja, man får ju tugga när man blir vuxen om man inte har någon familj eller någon utbildning, och det är svårt att få utbildning utan familj. Man har ingen möjlighet på äktenskapsfronten heller utan någon familj eller släkt bakom sig. Adoptivföräldern uppfattade det sammantaget som att adoptivbarnet inte hade haft någon framtid i Sri Lanka. En adoptivförälder som hade adopterat via en adoptionsorganisation uppgav att den första informationen han och hans fru fick reda på om adoptivbarnet var att fadern hade lämnat modern med två barn och bara stuckit sin väg och hade ingen adress och att modern inte klarade av att försörja barnen. ”Men sen när vi kom upp i domstolen då fick vi så att säga sannolikt nån helt annan information, därför att domaren där han var helt övertygad om att den kvinna som bar fram barnet inte var hans moder” (Aktbilaga 1). Adoptivföräldern uppger att det sannolikt var fel mamma till barnet. ”Och när vi kom hem på lasarettet i Umeå, dan efter vi landade så var vi uppe på infektion, och då sa de att åldern på den här pojken stämmer inte, och det misskilde på ett och ett halvt år efter röntgen både på benkärnorna i handen och tandanlag och andra anlagstest. Så vi vet inte om vi ska tro på den här informationen vi har fått så att säga utav mr Nil på Mount Lavinia” (Aktbilaga 1).

Thomas Bibin, en av de adoptivföräldrar som medverkade i programmet och hade engagerat sig i adoptionerna från Sri Lanka till Sverige under åren genom rapporteringar i Tidskriften *Sydasien*, förklarar varför han hörde av sig till *Magasinet*. Det gjorde han bland annat för att privata adoptioner framställdes som fula och kommersiella medan däremot organisationernas adoptioner betraktades som goda. ”Och adoptionsorganisationerna anser ju väldigt tydligt att privata adoptioner är av ondo, medan jag då med mitt eget exempel och massor av andra exempel som jag har hört menar att skiljelinjen går inte mellan privata eller organiserade adoptioner utan mellan kommersiella och icke kommersiella. Och jag tycker då att det exemplet som visades här för några veckor sen visar på att en organisation kan också, kanske ofrivilligt, det vet vi ju inte, men de kan lika gärna vara indragna i en kommersiell verksamhet. Och varför NIA hymlar om det kan inte jag förstå, för det gjorde de ju uppenbarligen” (Aktbilaga 1). Bibin uppger vidare att han och hans fru hade genomfört en hederlig adoption och inte hade betalt mer än självkostnadspriset såsom flygbiljetter, mat och stämpelavgifter vilket kostade hälften av vad organisationerna tog ut för motsvarande adoption. Innan programmet avslutades informerade programledaren om att debatten om adoptioner skulle fortsätta nästa dag i ett program på SVT2 som hette *Kanal 3*. I det programmet, som jag dessvärre inte har haft möjlighet att ta del av, intervjuades bland annat två vuxna adopterade från Sri Lanka om deras uppväxt i Sverige och situation som vuxna (se exempelvis *Expressens* TV-tablå 10 maj 1984).

På det hela taget anmäldes *Magasinet* som sändes 1984-04-25 av SLBV:s styrelse och fyra privatpersoner som ansåg att programmet var osakligt och partiskt och kritiserade att ingen adoptivförälder och/eller adoptionsorganisation medverkade i detta program. Två av

privatpersonerna, som även anmälde det andra programmet som *Magasinet* sände om adoptioner 1984-05-10 ansåg att en hel del av den kritik som framfördes mot föreningen Sri Lanka Barns Vänner, dess samarbetsorganisation i Sri Lanka och dess lokala kontaktperson var lögnaktig. Radionämnden fann emellertid inte att något av programmen stred mot radiolagen eller avtalet mellan staten och Sveriges Television.

TILLTAG MOT MELLANHÄNDER

Handeln med barn i ett globalt perspektiv uppmärksammades vid mitten av 1980-talet i en rapport som lades fram till ett kongressutskott i Washington, USA av Defence for Children International. I rapporten gavs exempel på att barn köptes och såldes på auktioner i Amsterdam och att barnsexresor erbjöds från bland annat europeiska länder till Sri Lanka, där fler än 2000 minderåriga pojkar återgavs operera som prostituerade i huvudstaden. Ett annat exempel gavs också om att ett internationellt sexsyndikat i Melbourne, Australien hade importerat filippinska småpojkar under täckmantel av en organisation för utländska fosterföräldrar. ”-Det krävdes på sin tid gemensamma insatser av Sällskapet mot slaveri och brittiska flottan för att göra slut på slaveriet, konstaterade igår organisationens ordförande, professor Kenneth Herrmann. På liknande vis krävs nu en kombination av offentliga och privata insatser för att stoppa utnyttjandet av värnlösa barn” (*Aftonbladet* 1984-11-30:23).

I Sverige fattade Riksdagen ett beslut som syftade till att skärpa kontrollen av privata adoptioner av barn från andra länder från och med den 1 januari 1985. ”Det är i första hand oegentligheter på Sri Lanka som lett till dessa strängare regler” (*DN* 1984-12-13:21). Vid denna tid fanns fyra svenska adoptionsorganisationer som förmedlade barn från Sri Lanka. Adoptionscentrum hade upphört med samarbetet med Sri Lanka två år tidigare bland annat på grund av omständigheter och fördröjningar som återgavs ha att göra med ointresse från lokala tjänstemän att bistå vid adoptioner. Det nämns att det i Sri Lanka fanns många registrerade organisationer som sysslade med förmedling av barn till andra länder men även organisationer och privatpersoner som inte var registrerade vid de sociala myndigheterna. ”Bland dem har förekommit såväl handel med barn som förfälskning av dokument. Många svenska familjer har adopterat med hjälp av sådana icke registrerade kontakter. Det är den typen av adoptioner man nu vill sätta stopp för” (*DN* 1984-12-13:21). Representanter för NIA uppgavs ha besökt Sri Lanka i slutet av november 1984 för att informera sig om läget i landet. ”Idag fattar NIA:s styrelse beslut om en ovanlig åtgärd som gäller just Sri Lanka. Man vill att oberoende revisorer på Sri Lanka ska granska den adoptionsverksam (sic!) där som svenska organisationer är inblandade i. Något sådant har aldrig tidigare förekommit” (*DN* 1984-12-13:21). Samma revisorer som tidigare hade granskat svenskt SIDA-bistånd skulle nu genomföra en revision av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige. ”NIA:s styrelse beslutar också om att kostnaderna för internationella adoptioner ska jämföras grundligt med kvitton och verifikationer för att man ska få en uppfattning om varför det är stora skillnader i kostnader mellan olika organisationer” (*DN* 1984-12-13:21). Även *SvD* (1984-12-14:21) rapporterade om regleringen av adoptioner som grundade sig i oegentligheterna i Sri Lanka. ”NIA har också kommit överens med Sri Lankas socialdepartement om andra åtgärder för att komma ifrån de problem som har funnits. Nämnden har bl.a. åtagit sig att vid privata adoptioner i tveksamma fall kontrollera förmedlarens trovärdighet med departementet. Detta blir möjligt eftersom riksdagen i onsdags kväll beslutade att alla som vill adoptera privat

måste få sin kontakt i det landet barnet kommer ifrån kontrollerad av NIA” (SvD 1984-12-14:21).

På samma gång som NIA önskade åtgärda problemen med oegentligheter gällande adoptioner, privata såväl som via auktoriserade adoptionsorganisationer, hade NIA ett uppdrag att underlätta adoptioner. ”Nämnden – som förkortas NIA – föreslår att regeringen låter utreda frågan om ekonomiskt stöd för att minska den enskildes kostnader i samband med adoption av ett utländskt barn. På några år har kostnaderna stigit från 20 000 till 50 000 kr” (DN 1985-03-05:45). Skälet till stigningen av priset för att adoptera angavs vara devalvering och internationella valutaförändringar som hade bidragit till dyrare resor. ”Det händer att sökande måste avstå från adoption på grund av de höga kostnaderna. NIA skriver att allt fler avstår från att ta emot mer än ett barn” (DN 1985-03-05:45). Under rubriken ’Adoption skall stödjas’ rapporterade *GT* om de allt dyrare adoptionerna av utländska barn. ”Riksdagen har flera gånger uttalat att internationella adoptioner inte får bli något som bara de välbeställda har råd med. Nu är det dags att regeringen griper in, anser NIA” (*GT* 1985-03-05:7). I de båda notiserna i *DN* och *GT* som kommunicerade NIA:s strävan att uppfylla sitt uppdrag att underlätta adoptioner framkommer också att NIA hade formulerat ett annat brev till regeringen angående att en adoptionsorganisation borde få avslag på sin ansökan om att bli en auktoriserad adoptionsorganisation för att hantera adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Nedan undersöks vad som låg bakom NIA:s skäl för att avslå ansökan om auktorisation.

NIA AVSLÅR AUKTORISATION

I kontexten för att det blev allt dyrare att adoptera utländska barn kommunicerades i *DN* och i *GT* den 5 mars 1985 att föreningen S:t Lewis Internationella adoptioner i Floda inte borde auktoriseras för att kunna förmedla barn från Sri Lanka till Sverige. Utifrån offentliga handlingarna går det att nå en förståelse om vad som låg bakom avslaget, problematiken med mellanhänderna exempelvis gällande kostnader, sammanblandning av bistånd och adoption såväl som turismkontexten och vad som var allmänt känt om adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Den 2 juli 1984 registrerades ett flertal handlingar som inkomna till NIA. Handlingarna inkluderade bland annat info om styrelsen för S:t Lewis Internationella Adoptioner i Floda, rekommendationsbrev från två ministrar i Sri Lanka, minnesanteckningar från ett möte mellan föreningsmedlemmarna och NIA och prisangivelser för genomförandet av en adoption som involverade lokala resor, personal- och barnhems-kostnader och boende. Styrelsen bestod bland annat av två adoptivföräldrar som hade adopterat barn i Sri Lanka från de tilltänkta samarbetspartnerna. Dessa tilltänkta samarbetspartners var två makar som arbetade inom turismindustrin i Sri Lanka. I rekommendationsbrevet från ministern i Sri Lanka beskrivs makarna som ledande affärsmän i turistindustrin såväl som engagerade i sociala aktiviteter och att de hade för avsikt att besöka Tyskland och andra skandinaviska länder. Ministern rekommenderade dem som arbetsamma, tålmodiga, ärliga och tillförlitliga. En av affärsmännen hade deltagit under ett möte i Sverige tillsammans med föreningen och NIA. I minnesanteckningarna från mötet 19840910 informerades föreningen av Ulla Fredriksson vid NIA om några faktorer som kunde leda till att auktorisation inte blev aktuell trots att villkoren uppfylldes. ”Faktorer som tex antalet organisationer med kontakter i ett visst land, risk för konkurrenssituationer måste också vägas in i NIA:s bedömning. Hon redovisade också besluts- och besvärordningen i dessa ärenden” (Socialdepartementet A 1985-08-29, minnesanteckningar 19840910). Vad var då motivet till att ansöka om auktorisation för att kunna adoptera barn från Sri Lanka till Sverige? ”På upprepade frågor om

motivet till att man söker auktorisation framhölls från Karlssons och Davidssons sida att makarna Fernando bildat organisation i Sri Lanka och önskade få arbeta med en egen organisation i Sverige, som arbetade direkt med deras barnhem” (Socialdepartementet A 1985-08-29, minnesanteckningar 19840910). Barnhemmet uppgavs vara en fastighet som hade skänkts av den ene affärsmannens svärfar där det fanns 15 bäddar och 15 anställda. Adoptivföräldrarna skulle få bo på ett hotell som ägdes av en kusin till den ene affärsmannens make.

I ett handskrivet brev till Birgitta Thunström redogjorde en styrelsemedlem för ett besök i Sri Lanka under perioden 6:e oktober till 25:e oktober 1984 där styrelsemedlemmen bland annat uppgav att verksamheten styrelsen önskade bedriva framstod som bättre än andra adoptionsverksamheter i Sri Lanka baserat på vad styrelsemedlemmen hade sett och hört. Det framgår i den handskrivna redogörelsen att kostnaderna hade ökat med nästan tiotusen kronor för att genomföra en adoption. Ökningen hade skett bara några månader efter mötet vid NIA i augusti 1984 där affärsmannen som styrelsen avsåg samarbeta med deltog. Adoptions- och barnhemskostnaderna hade ökat med ungefär fyratusen kronor och det uppskattades bli dyrare att bo på andra platser än affärsmannens släktings hotell och att äta på valfria platser utanför hotellet. Styrelsemedlemmen beskrev att barnhemmet hade blivit helrenoverat ”som har gjort det jättefint utan att vara lyxigt” (Socialdepartementet A 1985-08-29, handskrivet brev). Styrelsemedlemmen uppgav att under hennes tre veckor långa vistelse i Sri Lanka var det många mödrar som hade besökt barnhemmet och bett om hjälp att få adoptera bort barnen. ”De fick hjälp med mat och efter en pratstund skulle de fundera mer på om detta var det rätta för dem. Flera återkom och ville fortfarande adoptera bort sitt barn. Det finns så många barn som de inte kan ta hand om utan ber dem gå till något annat barnhem och be om hjälp eller återvända senare. De klarar knappt att försörja sig själva och en stor familj så detta är deras enda utväg” (Socialdepartementet A 1985-08-29, handskrivet brev). Styrelsemedlemmen uppgav också att hon hade talat med Ulf Sörmark som arbetade vid svenska ambassaden i Sri Lanka som återgavs ha uppfattat att allt verkade mycket bra vilket kunde ställas i relation till styrelsemedlemmens notering: ”Jag fick veta att det finns 2 organisationer här i Sverige som inte har sina barnhem registrerade hos Department of Probation and Care Services och godkända för adoptioner” (Socialdepartementet A 1985-08-29, handskrivet brev). Inför år 1985 hade S:t Lewis Internationella Adoptioner skrivit ett avtal med en lokal advokat som samarbetade med affärsmännen i Sri Lanka som utgjorde samarbetspartners till föreningen.

NIA avslag ansökan om auktorisation för St. Lewis Internationella adoptioner i slutet av 1984. Det framgår att samarbetspartnern till föreningen redan under oktober 1983 hade begärt information om kraven för att bilda adoptionsorganisation och fått info av NIA att undersöka möjligheten att samarbeta med någon av de dåvarande auktoriserade organisationerna som redan bedrev verksamhet i Sri Lanka. Kontakt togs då med en representant för adoptionsorganisationen Föräldraföreningen för Internationell Adoption (FFIA). ”De krav som FFIA ställde på makarna Fernandos sociala verksamhet dels på samarbetets organisation i Sverige kunde emellertid vid den tiden inte uppfyllas” (Socialdepartementet A 1985-08-29, avslag). NIA anger att det fanns fyra organisationer som hade auktorisation vid tillfället i Sri Lanka. ”Verksamheten med internationella adoptioner i landet är svåröverskådlig och har utsatts för kritik. Företrädare för NIA har vid ett nyligen genomfört besök där bl a besökt lankesiska myndigheter samt studerat verksamheten hos de auktoriserade organisationernas samarbetskontakter. Nämnden har därefter beslutat låta genomföra en revision avseende samarbetskontakternas verksamhet” (Socialdepartementet A 1985-08-29, avslag). På det hela

taget ansåg NIA att det inte var lämpligt att auktorisera ytterligare adoptionsorganisationer i Sri Lanka och tog därför inte ställning till om föreningen St. Lewis Internationella Adoptioner uppfyllde kraven för auktorisation.

Föreningen inkom i början av januari 1984 med en besvärsskrivelse där de önskade överklaga avslaget. ”Motiveringen tycks vara att redan befintlig auktoriserad (sic!) verksamhet ej arbetar på bästa sätt. Föreningen är helt på det klara med att viss adoptionsverksamhet på Sri Lanka ej fungerar seriöst och vi har därför satt oss i Sri Lanka lands lagstiftning angående internationell adoptionshjälp och vi utgår från att NIA har dels kunskap om och dels möjlighet att följa upp redan befintlig adoptionsverksamhet, utan att göra temporära stopp för auktorisation av nya föreningar” (Socialdepartementet A 1985-08-29, besvär). Sammantaget godtar Föreningen St. Lewis Internationella adoptioner inte avslaget. NIA besvarade besvärsskrivelsen med hänvisning till paragrafer i lagen om internationell adoptionshjälp och angav bland annat att den inte innebar att en organisation ovillkorligen skulle auktoriseras så snart de formella krav lagen hade ställt upp var uppfyllda. Andra bedömningar uppgavs också kunna bli utslagsgivande såsom risk för konkurrens.

ÖKADE KOSTNADER, FÄRRE ADOPTIONER

I slutet av november 1985 rapporterade *DN* (1985-11-29:8) om att regeringen hade tillsatt en utredning som skulle se över den enskildes utgifter i samband med adoption av utländska barn. Ett syfte med utredningen var att komma med förslag som kunde göra det ekonomiskt möjligt för fler att adoptera ett eller flera barn. ”För några år sedan kostade en adoption ca 20 000 kr, men i dag har den summan mer än fördubblats” (*DN* 1985-11-29:8). Det nämns att ungefär 1 500 utländska barn adopterades i Sverige varav två tredjedelar kom från asiatiska länder såsom Indien, Sri Lanka och Korea medan resten kom från Syd- och Mellanamerika. I kontexten för de ökande kostnaderna till formella och informella mellanhänder rapporterar *GT* om att en familj i Göteborg, som tidigare hade adopterat en flicka från Sri Lanka, hade vänt sig till Sveriges regering för att få ekonomiskt stöd för att kunna uppta ytterligare ett barn från Sri Lanka. ”Familjen har inte råd med de 34 000 kronor som det kostar att åka till Sri Lanka och genomföra adoptionen. – Vi vill så gärna att vår dotter skall få ett syskon. Det finns också så många föräldralösa barn runt om i världen som behöver ett hem, skriver paret till socialministern” (*GT* 1986-04-22:19). Det framgår inte om adoptivföräldrarna önskade adoptera via någon organisation eller privat och inte heller hur de hade planerat att försörja barnet under dess uppväxt givet adoptivfamiljens svåra ekonomiska situation. De tre morgontidningarna (*GP* 1986-06-25:14; *SvD* 1986-06-25:22; *DN* 1986-06-25:8) rapporterade samma dag om de stora skillnaderna i priser på barn och hur dyra adoptionerna hade kommit att bli varför regeringen hade gett Statskontoret i uppdrag att undersöka kostnadsutvecklingen hos de dåvarande sex auktoriserade organisationerna. ”60 000 kostar ett adopterat barn från Colombia eller Bolivia. 40 000 betalar föräldrar för att få hit ett barn från Sri Lanka, som idag är det stora adoptionslandet för svensk del” (*GP* 1986-06-25:14). Variationerna i priser föreföll enligt utredaren Bertil Rapp vid Statskontoret kunna härledas till nivån på servicen till föräldrarna och graden av ideellt arbete. Det fanns även stora variationer mellan åren vilka utredaren härledde till omständigheter i barnens ursprungsländer såsom ”inre oroligheter”. ”Antalet adoptioner som föreningen lyckas genomföra återverkar också på nettokostnaderna” (*GP* 1986-06-25:14). Statskontorets utredare uppmärksammar här alltså att upprätthållandet av adoptionsorganisationernas verksamhet bland annat bygger på hur många barn de förmedlar för adoption.

Av de totala kostnaderna till organisationerna framgick att ungefär 20 procent betalades av adoptivföräldrarna. ”AC:s avgifter per adopterat barn låg 1984, det sista undersökningsåret, på drygt 8 000 kr. Billigast var Indo-Swedish Association for Inter-country Adoption, ISIA. Den föreningen har riktat in sig på barn från Indien och Sri Lanka och har enbart en heltidsanställd; AC har 28. Avgiften till ISIA var drygt 1200 kr” (*GP* 1986-06-25:14). Generellt sett hade alla föreningar inklusive ISIA fått ökade kostnader sedan 1980. ”Nettokostnaderna för barnen framför allt, BFA, har ökat 15 gånger under perioden. För AC:s del redovisas en ökning med 80 procent” (*GP* 1986-06-25:14). En slutsats som utredaren kom fram till var alltså att avgifterna från föräldrar påverkades av nivån på den service organisationen gav och antalet anställda. Därav menade utredaren att en högre kostnad för föräldrarna mycket väl kunde vara motiverad av en bättre service och en större trygghet i adoptionsärenden. Det framgick inte något om utredaren hade dragit någon slutsats av att adoptionsorganisationernas avgifter gick till mellanhänder som berikade sig på adoptionerna. Materialet från Statskontorets utredning omhändertogs av en särskild utredning inom Socialdepartementet, skriver *SvD* (1986-06-25:22), för vidare utredning vilken beräknades bli klar till årsskiftet 1986. En av uppgifterna var att överväga om adoptivföräldrar skulle få någon ekonomisk hjälp från staten.

Under åren hade de fem riksdagspartierna skrivit motioner om adoptioner där en översyn av procedurer och kostnader skulle genomföras, skriver en artikelförfattare i *DN* som också var adoptivförälder. ”Endast folkpartiet konkretiserade sig i sin familjepolitiska motion. Där föreslogs att blivande adoptivföräldrar skulle få ett bidrag på 10 000 kronor per adoption. Det är ett kliv i rätt riktning” (*DN* 1986-07-27:2). Artikelförfattaren beskriver adoption som ett fint men krångligt och dyrt sätt att bilda familj som kunde ta uppemot två år. ”Till viss del är krånglet befogat. Barnet, som flyttas över halva jorden, måste kunna garanteras bästa möjliga uppväxtförhållanden i det nya hemlandet” (*DN* 1986-07-27:2). Det nämns också att barnlösa föräldrar som skaffade barn genom reproduktionsmetoderna insemination och in vitrofertilisering fick stor ekonomisk hjälp medan regeringen hade beslutat (se exempelvis *DN* 1986-07-25:9) att adoptivföräldrar inte skulle beviljas någon sjukpenning om de blev sjuka i samband med att de hämtade adoptivbarnet i dess ursprungsland. ”Men den som hämtar sitt barn på Sri Lanka i stället för på BB bör inte bli sjuk på vägen” (*DN* 1986-07-27:2). Enligt artikelförfattaren visade detta på en ojämlikhet mellan nyblivna adoptivföräldrar och alla andra föräldrar. Begränsningen av möjlighet till sjukpenning påverkade givetvis många adoptivföräldrar som exempelvis adopterade från Sri Lanka då det ställdes krav på att adoptivföräldrarna skulle stanna en längre tid i landet.

SvD (1986-08-25:8) presenterade tre artiklar om adoptioner från andra länder till Sverige som bland annat inkluderade en intervju med en representant från Adoptionscentrum och dåvarande kanslichefen vid NIA samt information om hur man gick tillväga för att genomföra en adoption. ”De senaste åren har allt färre svenskar ansökt om att få adoptera barn. Det kan finnas flera förklaringar till detta – bland annat utvecklingen av området artificiell insemination och provrörsbefruktning. Det har också förekommit en delvis ganska kritisk rapportering i massmedia om adoptioner, liksom rapporter om adoptivbarn som fått psykiska problem” (*SvD* 1986-08-25:8). Representanten för Adoptionscentrum, som själv var adoptivförälder och var med och bildade AC, uppgav bland annat att massmedia oftast rapporterade om problemen istället för glädjen i att bilda familj genom adoption. *SvD* redogjorde för att det sammanlagt hade kommit ungefär 25 000 utländska adoptivbarn till Sverige under 20 års tid. Sydkorea, Indien och Colombia nämndes som vanliga

ursprungsländer för adoptivbarn i Sverige. ”De höga kostnaderna för adoption beror bland annat på att det krävs advokathjälp i barnets hemland för att adoptionen skall genomföras. Man betalar också för uppehälle och vård, samt för legalisering och översättningar. Det exakta förfarandet varierar, liksom kostnaderna. Resan för att hämta barnet kostar förstås också, liksom adoptionsorganisationens administration” (SvD 1986-08-25:8). När det gäller Sri Lanka uppmärksammas att det hade riktats kritik mot adoptionsverksamheten från Sri Lanka till Sverige, bland annat i ett par uppmärksammade TV-program. ”Även på Sri Lanka, liksom i Indien, har en intern debatt förekommit. Det har talats om barnhandel, om mödrar som har övertalats om att ’sälja’ sina barn till rika västerlänningar” (SvD 1986-08-25:8). Dåvarande kanslichefen för NIA kommer till tals och uppger att en revision hade företagits efter kritiken. ”Vi tog också kontakt med socialministeriet för att diskutera en riktlinje för att adoptioner skall gå till på tillförlitliga sätt” (SvD 1986-08-25:8). NIA fann dock inga oegentligheter när det gällde adoptionerna från det barnhem som kritiserades i de uppmärksammade TV-programmen. ”I januari förra året infördes också en ny regel för att kontrollera de privata adoptionerna. Sådana tillåts numera bara från barnhem som NIA känner till. Också adoptionsorganisationerna begränsar sina kontakter till barnhem man anser sig kunna lita på” (SvD 1986-08-25:8). Det rapporteras också om att NIA i sin kontakt med socialministeriet i Sri Lanka hade förhört sig om möjligheter att adoptera från de statliga barnhemmen. ”Där finns många hittebarn och barn med handikapp, som skulle behöva nya föräldrar, men de lankesiska bestämmelserna säger att modern måste godkänna att hennes barn adopteras bort. Därför får inte barn som saknar mödrar bortadopteras, men man arbetar vidare för att försöka lösa detta, och möjliggöra adoptioner från dessa barnhem” (SvD 1986-08-25:8).

Vissa svenska medborgare var emellertid inte lika intresserade av att adoptivbarn upptogs av svenska adoptivföräldrar under 1980-talet. ”Sverigepartiet är rasistiskt. I sitt partiprogram – som är identiskt med det program BSS formulerade för ett år sedan – vill partiet lagstifta mot adoption av utländska barn” (*Aftonbladet* 1986-11-21:10). I partiprogrammet skrivs bland annat att barn från Korea, Sri Lanka, Indien eller Afrika aldrig skulle kunna bli fullt svenska. Det är oklart hur utbredd föreställningen var att adoptivbarn inte kunde bli svenskar och huruvida det berörde svenska medborgares vilja att adoptera från exempelvis Sri Lanka. Det som stod klart var att de omkring 25 000 utländska adoptivbarnen i Sverige vid den tiden väckte allmänhetens uppmärksamhet och att deras annorlunda utseende gick över gränsen för att accepteras som svenskar, åtminstone bland vissa politiska grupper, trots att de flesta av adoptivbarnen upptogs som spädbarn från andra länder och därmed saknade minnen och upplevelser från ursprungslandet vilket ledde till att de växte upp som svenskar i sina adoptivfamiljer.

TT rapporterar under rubriken ’Babyfarm’ att polisen i Sri Lanka upprepade gånger under 1980-talet hade ingripit mot inhemska illegala adoptionsorganisationer och att det inte var ovanligt att regeringstjänstemän hade varit inblandade. ”Ofta förs de riktiga föräldrarna bakom ljuset av ”uppköparna” som påstår att barnen som vuxna skall återsändas till föräldrarna” (*TT* 19870121). NIA uppges ha undersökt adoptionsverksamheten för några år sedan och inte funnit någon anledning att kritisera eller anmärka på de svenska auktoriserade adoptionsorganisationerna. Organisationerna i sin tur uppges ha krävt för några veckor sedan att adoptivföräldrar skulle jämföras med andra föräldrar och få ett ekonomiskt bidrag vid adoptioner. ”Att ta hem ett adoptivbarn från t ex Sri Lanka kostar idag mellan 30 000 och 60 000 kronor för resa, vård, dokument och administration. Organisationen vill att bidraget åtminstone skall motsvara ett basbelopp, d v s i dag 24 100 [text saknas] nor” (*TT* 19870121).

Sri Lanka stod, enligt *TT*, för omkring tio procent av alla utländska barn som adopterades i Sverige och låg därmed på andra plats efter Indien.

För de auktoriserade adoptionsorganisationerna som hade bildats av adoptivföräldrar spelade adoptivbarnens utseende ingen roll även om det generellt sett fanns en ordning där ljusare barn adopterades i större utsträckning än mörkare och för de organisationer som förmedlade adoptioner från Sri Lanka till Sverige var det naturligtvis viktigt att inte förknippas med rapporteringar om barnhandel. En svensk adoptionsorganisation yttrade sig angående en så kallad babyfarm som srilankesiska polisen hade avslöjat under början av år 1987 där mödrar och nyfödda barn hade hållits fångna i väntan på att barnen skulle adopteras till utländska adoptivföräldrar. ”-Jag tror inte att någon av de svenska organisationerna är inblandade i det här, säger Britt-Marie Hembart för Familjeföreningen För Internationell Adoption, FFIA, till *GT*” (*GT* 1987-01-21:21). Det rapporterades att beväpnade vakter bevakade kvinnor och deras barn som väntade på utlandsadoption. Enligt srilankesisk media hade mödrarna fått 200 kronor för varje barn medan de utländska adoptivföräldrarna skulle betala 40 000 kronor för att få barnet. ”Hotellet utgav sig för att vara ett vanligt turisthotell och de västerländska adoptivföräldrarna anade ingenting” (*GT* 1987-01-21:21). Fenomenet att bedriva illegal adoptionsverksamhet rapporterades inte vara något nytt i Sri Lanka. ”Det är det som gör det svårt att jobba på det landet, säger Britt-Marie Hermansson för FFIA” (*GT* 1987-01-21:21). Representanten för FFIA föreställde sig att inga svenskar berördes av rapporteringen om adoptivbarnhandeln då de svenska organisationerna inte uppgavs ha arbetat så långt söderut där den illegala adoptionsverksamheten i detta fall verkade ha pågått. Vidare återgavs att FFIA aldrig hade märkt några oegentligheter trots att de regelbundet hade besökt landet precis som NIA, som för några år sedan hade undersökt adoptionsverksamheten i Sri Lanka och inte hade funnit någon anledning att kritisera de auktoriserade adoptionsorganisationernas verksamhet i landet.

En representant för Sri Lanka Barns Vänner yttrade sig i *SvD* ett par dagar senare. ”Inga adoptivbarn från s k babyfarmer’. – Vi kan garantera att de adoptivbarn som vi förmedlat inte kommer från några ’babyfarmer’, säger Jan-Olof Wernersson, ordförande i föreningen Sri Lankabarns vänner, angående Sri Lankapolisens nyligen gjorda razzia mot en så kallad babyfarm” (*SvD* 19870123:6). Det framgår att SLBV förmedlade 160 barn föregående år och att samtliga barn kom från föreningens egna barnhem i Mount Lavinia. Representanten för SLBV avskiljde SLBVs egna barnhem som enbart var inriktat på att förmedla barn för utlandsadoption från babyfarmer i Sri Lanka.

MISSTANKE OM ADOPTIVBARNHANDEL FRÅN SVENSKT BARNHEM I SRI LANKA

På Sri Lankas nationaldag den 4 februari 1987 rapporterar både *DN* och *Aftonbladet* om att en svensk sjuksköterska hotades av utvisning då hon misstänktes för handel med adoptivbarn till Sverige. ”Inga-Lill Lundström från Karlstad förestår ett hem för handikappade barn i Negombo. Verksamheten är ideell och stöds av Mariahjälpens i Sverige. Lönen får hon från det svenska biståndsorganet SIDA” (*Aftonbladet* 1987-02-04:8). Den svenska sjuksköterskan uppgav att anklagelserna var ogrundade. ”Enligt Inga-Lill Lundström är det en gammal historia som ligger bakom anklagelserna. Vid sidan av Mariahjälpens och ISIA driver även svenska Lions ett barnhem i Negombo. Barnhemmet sköttes tidigare av en lokal föreståndare, men efter misstankar om förskingring av Lions medel togs förvaltningen över av bland andra

Mariahemmet och Inga-Lill Lundström. – Den här mannen ska upp i en rättegång om förskingring den 12 februari och därför vill han ha ut mig ur landet. Han har skickat ett 30-tal brev till olika myndigheter och misskrediterat mig” (*Aftonbladet* 1987-02-04:8). Det framgår att den svenska sjuksköterskan hade bistått adoptioner bland annat för ISIA. En bild visar tre kvinnor som håller sina barn i famnen. Enligt texten under bilden fruktar myndigheterna i Sri Lanka att ön håller på att förvandlas till ett asiatiskt center för spädbarnshandel där gravida kvinnor får en liten summa pengar på en babyfarm för att lämna sina barn för adoption via mellanhänder såsom den svenska sjuksköterskan vilken anklagades för att delta i spädbarnshandeln.

Sven Backlund, som i egenskap av konsul tidigare hade utverkat ett undantag i relation till Sri Lankas lagstiftning för att svenska adoptivföräldrar skulle kunna adoptera barn från Sri Lanka till Sverige, kommer till tals i *DN* angående den svenska sjuksköterskans hot om utvisning på grund av misstänkt inblandning i handel med adoptivbarn via den svenska adoptionsorganisationen ISIA. ”-Vi känner till henne väl och har haft en god inblick i hennes verksamhet en lång tid. Därför har vi väldigt svårt att tro att det förelegat några oegentligheter, säger Sven Backlund, förste ambassadsekreterare vid den svenska ambassaden i Colombo till *Dagens Nyheter*” (*DN* 1987-02-04:22). Ambassaden agerade för att få den svenska sjuksköterskan släppt och hade talat med polisen och chefen för immigrationsmyndigheten utan att ha fått fram någon exakt anklagelse och vilka bevis som fanns i fallet. Det beskrivs att målsättningen med sjuksköterskans hem var att återplacera de handikappade barnen hos föräldrarna men om detta inte visade sig vara möjligt hade barnen adopterats till Sverige via ISIA. ”-Hennes arbete har koncentrerats på vård. Det är bara de svåra fallen, som inte kan anpassas i det lankesiska samhället, som hon förmedlat till Sverige säger Sven Backlund” (*DN* 1987-02-04:22). Enligt Backlund var adoption ett väldigt känsligt ämne i Sri Lanka vare sig det gällde legal adoption eller inte vilket han härledde till en föreställning om att många unga ogifta mödrar ville adoptera bort men verkade hindras av en sträng moraluppfattning.

Ett exempel på den svenska sjuksköterskans bidrag till att en srilankesisk flicka adopterades till Sverige rapporterades i *DN* (1987-02-22). I artikeln finns ett flertal bilder på barnet, som enligt en bildtext uppges ha en lycklig och harmonisk vardag, och den svenska sjuksköterskan, som uppges ha funnit flickan vanvårdad och återgett henne livet. Enligt rubriken till artikeln levde flickan ensam i en jordgrop och var dödsdömd och övergiven när hon räddades till en familj i Sverige. Historien om hur denna srilankesiska flicka slutligen kom att adopteras till Sverige började en sen och regnig augustikväll i Sri Lanka med upprepade knackningar på den svenska sjuksköterskans dörr. ”Utanför dörren, dyblöt av regnet, står en singhalesisk kvinna. – Vill ni se ett apbarn som håller på att dö? Frågar hon. Så började Inga-Lills kontakt med Ester, ’apbarnet’, som nu har en tryggad framtid någonstans i Sverige” (*DN* 1987-02-22:36). Läsaren informeras om att den svenska sjuksköterskan drev ett barnhem i en turistort som uppgavs vara känd för barnprostitution. ”Inga-Lill är inte populär hos de lankesiska myndigheterna. Hon är kontroversiell, säger rakt ut vad hon tycker om myndigheternas brist på intresse för de utslagna barnen. Negombo är centrum för barnprostitutionen i Sri Lanka. Nyligen avslöjade Inga-Lill på egen hand en österrikisk ’uppköpare’ som med hjälp av mutor och falska adoptionspapper försökte smugga ut tre lankesiska småpojkar” (*DN* 1987-02-22:36). Den srilankesiska flickan uppges ha befunnit sig i närheten av Negombo i en grop där hon skulle ha legat i drygt två år. I samband med att fadern lämnade modern uppgavs modern, som hade ytterligare åtta barn, ha förskjutit denna

flicka. ”Den första kvällen i hyddan var också mamman närvarande. Hon var kraftigt berusad och nekade först till att det var hennes barn. När hon till sist medgav det sa hon: - Hon ska dö nu. Låt den vita kvinnan ta henne. Jag vill inte ha henne” (DN 1987-02-22:36). När den svenska sjuksköterskan återvände med en doktor och en katolsk präst bestämde hon sig för att ta hand om flickan trots uppmaningar från flera representanter i lokalsamhället om att det vore bättre att flickan lämnades att dö. ”-Om jag klarar Ester till livet gör jag det med förpliktelsen att jag aldrig går ifrån henne förrän hon är tryggad till livet. Det tar jag Gud till vittne på, svarade Inga-Lill. De två månader som följde var fruktansvärda. Ester klarade inte av att äta mat, hon kräktes och hade diarréer. Hon hade ständigt infektioner och en maskflora som jag aldrig tidigare sett, berättar Inga-Lill. Hon blev själv smittad av Ester och under en månad låg de sjuka båda två ’lika magra i var sin säng’” (DN 1987-02-22:36). Flickan återges ha utvecklats under den svenska sjuksköterskans vård och omsorg som uppges ha erfarenheter av att hantera vanvårdade srilankesiska barn. ”Jag har märkt på andra lankesiska barn hur de lärt sig förtränga smärta. Jag hade en liten buddistflicka på barnhemmet som misshandlats av sin mor sedan hon föddes. Jag kallade henne Anna. Vid minsta lilla kontakt som skulle kunna innebära smärta kunde hon försätta sig i trance. Hon blev nästan medvetlös. Mamman brukade skära henne med en kniv. Ibland hällde hon olja över henne och tände på. Lite av samma förmåga märkte jag hos Ester, berättar Inga-Lill” (DN 1987-02-22:36). Det presenteras två teorier till hur flickan hade kunnat överleva under två år utan mat och dagsljus och tillsynes övergiven. ”En teori är att Ester på något sätt haft förmågan att kunna sätta sitt liv på sparlåga, att åren i hyddan kan jämföras med den dvala som djur försätter sig i när de ligger i ide. En annan teori är att Ester fungerat som en botgöringssymbol för folket i byn. Barn eller vuxna som syndat kan i hemlighet ha stuckit till henne mat för att på det sättet få någon form av syndernas förlåtelse” (DN 1987-02-22:36). Den svenska sjuksköterskan fick slutligen vårdnaden av flickan. ”Jag är nog den enda utländska fostermamman i Sri Lanka” (DN 1987-02-22:36). Det framgår att den biologiska modern hade eftersökts och att när hon påträffats ska ha blivit avvisad av flickan och istället betraktat den svenska sjuksköterskan som moder. ”Jag ser Ester som mitt barn och det kommer jag alltid att göra, säger Inga-Lill. Du har ju fött henne, säger läkarna, hon var ju död när du fann henne. Men Inga-Lill tror ändå inte att hon är rätt mor för Ester. – Jag är en otroligt upptagen och splittrad person. Ester behöver någon som kan ge henne mer än jag kan, en lugn och sansad familj. Jag älskar Ester så mycket att jag vill att hon ska leva i en vanlig stabil familj och inte med mej här” (DN 1987-02-22:36). Artikeln avslutas med att läsaren informeras om att flickan lever i en adoptivfamilj i Sverige medan Inga-Lill nyligen hade arresterats anklagad för handel med barn till Sverige.

DN (1987-02-27:6) rapporterade att Sri Lankas socialminister skulle granska fallet med den svenska sjuksköterskan som anklagades för handel med barn för adoption. Dåvarande förste ambassadsekreteraren vid svenska ambassaden i Colombo i Sri Lanka uppger att socialministern kände till den svenska sjuksköterskans verksamhet och uttryckte även förhoppning om att det skulle lösa problemet. ”De lankesiska myndigheterna uppger sig ha bevis för att Inga-Lill Lundström har köpt barn och förfalskat födelsecertifikat. – Men de har aldrig visat dessa ’bevis’, säger Sven Backlund, som istället tror att fru Lundström utsetts till syndabock i den hetsiga kampanjen mot utländska adoptioner som sedan en tid pågår i den lankesiska pressen” (DN 1987-02-27:6). Det framgår att hemmet startades av den svenska sjuksköterskan i början av 1980-talet och att en fjärdedel av barnen som hade befunnit sig på barnhemmet hade adopterats bort medan övriga hade återförenats med sina mödrar. ”-Att det

skulle finnas ett ekonomiskt motiv är helt uteslutet, säger Sven Backlund. Adoptioner förmedlas bland annat genom ISIA (Indo Swedish Association for Intercountry Adoptions), som stöder barnhemmet med ett mindre bidrag. Dessutom rör det sig endast om mellan 20 och 30 adoptioner per år, vilket knappast skulle vara ekonomiskt lönande” (DN 1987-02-27:6). I artikeln uppges att det inte krävs något särskilt tillstånd för att förmedla adoptioner i Sri Lanka utan att det hela var en affär mellan den biologiska modern och adoptivföräldrarna som gjordes upp i domstol varför det inte kunde ses olagligt att förmedla adoptioner. ”-I tidningarna har man påstått att utlänningar kommer hit och köper sig ett barn att använda som tjänstefolk eller som donator för olika slags transplantationer, berättar Sven Backlund. Snaskiga anklagelser som faller på sin egen orimlighet, menar han vidare” (DN 1987-02-27:6). Förutom att socialministern hade engagerat sig i fallet uttryckte dåvarande ordföranden för Sri Lankas advokatsamfund sitt stöd för den svenska sjuksköterskans verksamhet och erbjöd hjälp att få utvisningsbeslutet, som föreskrev att hon behövde lämna landet inom en vecka, upphävt.

Den svenska sjuksköterskan som anklagades för att driva en barnfarm och handla illegalt med adoptivbarn friades från misstankarna och fick besked att hon inte skulle komma att utvisas. ”-Myndigheterna har konstaterat att det inte finns någon grund för beskyllningarna, säger Inga-Lill Lundström. – Presidenten och utrikesministern har bestämt att jag får stanna. Inga-Lill driver ett hem för utvecklingsstörda barn för Mariahjälpen. Hemmet stöds också ekonomiskt av de lankesiska myndigheterna” (Aftonbladet 1987-03-03:10). Inga-Lill uppger vidare att hon har hjälpt till att ta emot familjer eftersom adoptionsorganisationen ISIA:s barnhem var överbelastat och att hon aldrig har trott att hon skulle tvingas lämna Sri Lanka. Det finns en bild på den svenska sjuksköterskan tillsammans med förste ambassadssekreteraren Sven Backlund och en polis i Sri Lanka.

Den svenske sjuksköterskans make kommer till tals i fallet i en artikel i *Expressen* som publicerades 26 februari 1987 (se exempelvis *Expressen* 1987-04-21:33). Där presenterades ett annat motiv till anklagelserna om försäljning av adoptivbarn. ”-Sanningen är att Inga-Lill blev obekvä. Hon bekämpade prostitutionen. I synnerhet barnbordellerna. Maffian har länge velat ha bort henne, säger maken Krister Lundström i Karlstad” (*Expressen* 1987-04-21:33). Maken uppger att hans maka är känd för att säga vad hon tänker vilket kan chockera många. Arbetet med adoptionerna uppges ha försvårats av srilankesernas handel med barn för uppköp till så kallade barnbordeller. ”Så länge Inga-Lill Lundström bara talade emot prostitutionen fick hon hållas. Men sedan ett par år bekämpar hon aktivt barnbordellerna. Som enda kvinna ingår hon i en grupp av socialarbetare och lankesiska poliser som har till uppgift att ta itu med barnprostitutionen. – Inga-Lill var den enda aktiva i den gruppen säger Krister Lundström. Hon verkade energiskt för att stänga en bordell där pojkar mellan 6 och 15 år arbetade under ohyggliga förhållanden” (*Expressen* 1987-04-21:33). I *Expressen* (1987-04-21:33) framgår att den svenska sjuksköterskan trotsade beslutet att lämna Sri Lanka på grund av anklagelserna om att hon hade sålt adoptivbarn till bland annat Sverige. Istället uppges att hon stämde Sri Lankas polis och passmyndighet för brott mot de mänskliga rättigheterna och inväntade en rättegång 29 april mot bland andra Sri Lankas högste polischef. Enligt sjuksköterskan blev hon obekvä för myndigheterna då hon opponerade sig offentligt mot barnprostitution under början av år 1986 varefter rykten sattes igång om att hon sålde barn. I rättegången uppges hon bli försvarad av advokat Nimal Senanayake, ordförande i Sri Lankas advokatförbund vid den tiden, som uppges vara en ivrig förespråkare för att Amnesty skulle få in en fot i Sri Lanka.

ADOPTIONERNA FRÅN SRI LANKA STOPPAS

Vid ett sammanträde i början av juni 1987 beslöt den srilankesiska regeringen att med omedelbar verkan stoppa alla utländska adoptioner av barn (*GP* 1987-06-05:26; se även *SvD* 1987-06-05:6). ”Det har bildats en stark opinion mot utländska adoptioner efter rapporter om en blomstrande handel med spädbarn som säljs till utländska par. Det har avslöjats att barnen hålls i särskilda babyfarmer tillsammans med sina mödrar. Ägarna av dessa farmer köper och säljer barn som vilken vara som helst, enligt uppgifter i tidningarna. Ett utländskt par kan betala upp till 95 000 kronor för ett barn, medan modern bara får en spottstyver av ’uppköparna’ (*GP* 1987-06-05:26). Enligt GP:s notis framgår även att endast 37 av 1670 barn som adopterades till utländska adoptivföräldrar under år 1986 kom från statskontrollerade barnhem. Utifrån denna statistiska uppgift kan det alltså ses att många barn kan ha tillgängliggjorts för adoption av mellanhänder som hade berikat sig på utlandsadoptioner.

Den dåvarande första ambassadssekreteraren vid svenska ambassaden i Colombo påtalade i *DN* (1987-06-06:11) att en fanatisk antiadoptivkampanj hade förts bland annat i lokala nyhetstidningar men också från adoptionsmyndigheterna och vissa religiösa grupper det senaste halvåret i Sri Lanka där det hade påståtts att adoptivbarnen utnyttjades som hemhjälp, pumpades fulla med heroin eller dödades vid framkomsten för att använda deras organ i forskningssyften. ”-Allt är mycket vulgärt. Det är mycket känsligt för ett u-land att adoptera bort sina barn till i-länder. Kampanjen har fått nationalistiska övertoner, säger Sven Backlund” (*DN* 1987-06-06:11). Dock skulle en FN-rapport mot slutet av årtiondet som behandlade brott som begicks mot barn i världen vilket inkluderade illegala adoptioner visa på att barn världen över i stor utsträckning utnyttjades som donatorer vid organtransplantationer (se exempelvis *GP* 1989-08-03:13). Exemplet med antiadoptivkampanjen som förde samman adoptivbarnhandel med andra former av exploatering synliggör ett motbjudande kommoditetstänkande som upprätthålls av en efterfrågan och omvandlar barn till objekt för oändlig manipulation.

En adoptivfamilj som tidigare hade adopterat ett barn från Sri Lanka och avsåg genomföra ytterligare en adoption kommer till tals i *DN* och beskriver känslor av maktlöshet inför adoptionsstoppet. I samband med att den srilankesiska regeringen stoppade adoptionerna uppges att adoptionsorganisationen Barnen Framför Allt (BFA) i Göteborg fick ett telex från Sri Lanka om beslutet. ”Både ambassaden i Colombo och BFA påpekar att det dock förekommer illegal barnförmedling på Sri Lanka och att liknande stopp för adoptivverksamheten skett två gånger tidigare. – De har då lagt locket på under ett halvår ungefär, men sedan har verksamheten kommit igång igen, säger Ingrid Lindström på BFA. Hon hoppas att det denna gång inte ska ta så lång tid” (*DN* 1987-06-06:11). För adoptionsorganisationerna utgjorde beslutet om att stoppa adoptioner från Sri Lanka givetvis en krissituation relaterad till deras möjligheter att bedriva adoptionsförmedling eftersom verksamheten byggde just på att förmedla exempelvis srilankesiska barn till varierande priser som betalades av de blivande respektive adoptivfamiljerna.

Trots att Sri Lanka hade stoppat alla utlandsadoptioner kan det ses att NIA tog med i beräkningen att adoptionsstoppet skulle komma att hävas och att adoptionerna skulle fortsätta. Det kan ses i NIA:s förordande i yttrandet över den statliga adoptionskostnadsutredningen om att inrätta ett statligt stöd på 20 000 kronor per adoption till adoptivföräldrar. ”NIA tar fasta på de höga kostnaderna för resor till Sri Lanka, Indien, Korea, Colombia och de andra stora

adoptionssländerna för Sveriges del. Föräldrarna skall ha råd att själva åka och hämta sina barn och inte behöva anlita eskort” (*DN* 1987-08-27:12). Samtliga politiker i riksdagspartierna var eniga om att införa ett statligt adoptionsbidrag.

AIDSTESTA ADOPTIVBARNEN!

Förutom att adoptionsverksamheten befann sig i en krissituation genom att vissa av barnens ursprungsländer hade stoppat adoptionerna utgjorde föreställningar om barnens hälsa ett annat besvär relaterat till förmedlingen av barn från andra länder till Sverige. Ett exempel på när adoptivbarnens hälsa ställdes i fokus presenteras i *DN* (1987-07-16:9) där kommunalrådet Lena Jarnbring, dåvarande ordförande i Socialnämnden rekommenderade att alla adoptivbarn som hade adopterats de senaste åren av svenska adoptivföräldrar omgående skulle genomgå aidstester. ”I USA kommer man också att låta alla adoptivbarn undergå HIV-test, säger Lena Jarnbring till *DN*. Vi bör överväga att här i Sverige ta upp frågan till allvarlig diskussion” (*DN* 1987-07-16:9). Enligt Jarnbring kan det vara problematiskt att få fram informationer om barnets bakgrund, särskilt beroende på barnets ursprungsland. ”På barnhem i Colombia vägrar man att lämna ut moderns identitet men på platser som i t ex Sri Lanka och Indien kan man få fram uppgifter och där kan man lättare låta modern, och barnet, genomgå HIV-test” (*DN* 1987-07-16:9). Det framhålls dock att det inte fanns anledning att aidstesta alla utländska adoptivbarn. ”Risken är väldigt liten att barn från exempelvis Colombia, Sri Lanka och Indien är HIV-smittade, säger Margareta Böttinger i regeringens aidsdelegation” (*DN* 1987-07-16:9). Enligt Böttinger måste det vara adoptivföräldrarnas eget ansvar om de ville testa barnen eller inte och att de behövde avgöra om de skulle klara av att ta hand om ett smittat barn samtidigt som det hade dåliga förutsättningar att överleva varesig barnet adopterades eller stannade kvar i ursprungslandet.

NIA, precis som adoptionsorganisationerna, har under alla år betraktat en uppväxt på barnhem i adoptivbarnens hemländer som ett sämre alternativ än att växa upp i en svensk adoptivfamilj. Mot den bakgrunden har adoptivbarnhandelns roll ofta förminskats, det kan ses i ett yttrande från Eivor Jonsson vid NIA som uttalades i kontexten för hennes deltagande vid en konferens om internationella adoptioner vilken uppmärksammades av *Göteborgs-Posten*. ”-Visst förekommer det barnhandel och barnfabriker i världen, men i Sverige har vi idag ett system som gör att de adoptioner som sker hit äger rum på ett mycket betryggande sätt. En adoption är barnets chans att slippa växa upp på en institution” (*GP* 1987-11-29:6). En representant för Adoptionscentrum förstärker betraktandet om en uppväxt på barnhem i adoptivbarns ursprungsländer. ”Jag brukar räkna med att för varje år på barnhem så tar det tre år att läka såren...” (*GP* 1987-11-29:6). Ingen adopterad kommer till tals i artikeln men det framkommer i ett slags faktaredogörelse att undersökningar har visat på att vart tredje barn som adopteras till Sverige var helt friskt vid framkomsten till Sverige medan majoriteten av dem som var sjuka hade infektioner som snabbt läkte ut. Det redogörs inte för någon undersökning kring huruvida adopterade påverkades av rasismen i det svenska samhälle annat än att representanten för Adoptionscentrum återger att den så kallade torgrasismen utgjorde ett storstadsproblem och att adoptivbarn inte skulle vara utsatta för mer mobbing än andra barn.

ADOPTIONSDEBATT OM STATLIGT STÖD TILL ADOPTIVBARNHANDELN

I oktober 1987 bryter en debatt ut som fokuserar på adoptivbarnhandeln från barnfarmarna i Sri Lanka till svenska adoptivföräldrar och Sveriges regerings övervägande att bevilja

blivande adoptivföräldrar ett stöd på 20 000 kronor som syftade till att underlätta för svenska medborgare att kunna genomföra adoptioner från andra länder. På DN Debatt (i *DN* 1987-10-16:5) argumenterade Agneta Cloarec, Staffan Norrman och Gail Watt mot att Sverige övervägde att införa ett statligt stöd till blivande adoptivföräldrar och framhöll att adoptionsverksamheten omgärdades av en rad myter. Debattartikeln inkluderar en bild på tre barn avbildade utan sina föräldrar med en bildtext som förklarar att det inte var fattiga gatubarn som adoptivföräldrar efterfrågade utan små friska spädbarn. Debattörerna menar exempelvis att det inte stämde att världen översvämmades av övergivna barn som endast kunde räddas genom adoption till västvärlden utan att det rådde en brist på adoptivbarn som hade medfört en framväxt av barnfabriker där fattiga kvinnor gjordes gravida i syfte att sälja det kommande barnet, att ensamstående och ogifta mödrar givetvis kände kärlek till sina barn men kunde ha behov av stödinsatser för att kunna behålla sina barn, att adoptionsverksamheten inte utgjorde en form av humanitärt bistånd utan istället kunde ses som styrd av efterfrågan på friska spädbarn, att svenska myndigheter och adoptionsorganisationer inte hade kontroll på adoptionsverksamheten som bland annat visat sig i att en auktoriserad adoptionsorganisation öppet hade medgett korrupcion i förmedlingen av barn, att adoptivbarn kunde anpassa sig som barn men att vuxenlivet kunde bli problematiskt och att vuxnas önskningsar gick före barnens i adoptionssammanhang vilket kunde ses i föreställningar om att förtränga och tysta ned information om barnens bakgrundshistorier. ”De årliga 30 miljoner regeringen tycks beredd att satsa på dem som adopterar skulle betyda mycket om pengarna istället gavs till projekt för stöd åt förtryckta människor så att de kan behålla sina barn och till organisationer som bekämpar barnhandel” (*DN* 1987-10-16:5). På det hela taget såg debattörerna att hjälp på plats i barnens ursprungsländer vore lämpligt och att infertilitetsproblemet måste lösas i Sverige.

Gunilla Andersson, en representant för Adoptionscentrum, bemötte Cloarek, Norrman och Watt med en debattartikel (*DN* 1987-10-20:5) genom att bland annat påtala att adoptivföräldrar aldrig har betraktat adoption som en form av bistånd, att många länder och en FN-deklaration från 1986 såg internationell adoption som en positiv möjlighet för vissa barn, att adoptivföräldrar inte ansåg att de biologiska föräldrarna inte ville ta hand om sina barn, att det kunde vara svårt att placera äldre barn i svenska adoptivfamiljer och att Adoptionscentrum erkände att vissa adoptivbarn mötte svårigheter under sin uppväxt men att det inte var adoptionen i sig som bidrog till exempelvis känslor av rotlöshet utan att det var något som hade följt med även om barnet inte hade adopterats. ”Återstår anklagelsen för handel, korrupcion, ’barnfabriker’. Tyvärr har artikeln rätt här, sådant förekommer. Som alla goda intentioner kan även adoptioner missbrukas, och eftersom internationella adoptioner sker mellan i- och u-värld, finns det all anledning att ha en rigorös kontroll och strikta kriterier för adoptionsverksamheten. Oetiska adoptioner, inom eller utanför organisationer, är en styggelse och har inget som helst berättigande” (*DN* 1987-10-20:5). Andersson framhåller avslutningsvis att Adoptionscentrum engagerade sig på internationell nivå för att diskutera och utarbeta etiska riktlinjer för adoptioner.

GT (1987-10-19:10) uppmärksammar regeringens förslag att erbjuda 20.000 kronor i bidrag per barn som svenska par adopterar trots upptäckten av handel med adoptivbarn. ”Så kallade ’babyfarms’ eller ’barnfabriker’ har upptäckts i Indien och Sri Lanka. Troligen finns det även i andra länder” (*GT* 1987-10-19:10). Staffan Norrman beskriver barnfabrikerna som platser där gravida, fattiga kvinnor fördes och övertalades att sälja sina barn för pengar och att det även förekom att kvinnor medvetet gjordes gravida för att möta den stora efterfrågan från

Väst. ”Förhållandena har uppmärksammats i bland annat FN och i Europarådet och i organisationen Defence for Children International. Men verksamheten är mycket svår att komma åt. – När FN satte en person att undersöka saken härom året försvann både han och hans arbetsmaterial, berättar Staffan Norrman. Förmodligen köptes han loss från sitt uppdrag” (GT 1987-10-19:10). Dåvarande riksdagsledamoten Kerstin Ekman, som även var ledamot i den juridiska kommittén i Europarådet där fakta hade insamlats angående barnhandeln gällande adoption och prostitution, kom till tals i artikeln och menade att den relativa tystnaden som rådde om missförhållandena i adoptionsverksamheten måste brytas. Men hon höll inte med Staffan Norrmans argumentation mot det statliga adoptionsstödet till adoptivföräldrar. ”-Det är dyrt att adoptera barn och det är bra om vi kan ge dem som behöver adoptera bidrag. Det är lovvärt att underlätta adoptionen, och det kan dessutom vara ett sätt att få bättre kontroll över hur det går till. Och rensa ut de oseriösa agenterna” (GT 1987:10-19:10). Åsikterna bland personer som GT hade frågat om huruvida det kunde betraktas som rätt att ge ekonomisk hjälp åt barnlösa som adopterade från utlandet eller om det uppmuntrade till människohandel var delade. En av de fem tillfrågade personerna såg adoption som slavhandel och att svenska barn främst skulle behöva hjälp. Tre andra av de tillfrågade personerna betraktade adoptionsstödet som något bra för de som inte hade råd att adoptera medan den fjärde tillfrågade ansåg att stödet endast skulle gå till de blivande adoptivföräldrar som hade det sämst ställt ekonomiskt. Många adoptivföräldrar hörde av sig till GT efter Norrmans artikel och var upprörda. Bland annat en adoptivmamma som hade adopterat två barn från Sri Lanka. ”-Jag vill inte att de ska behöva lida för sin ras eller sin hudfärg när de är stora, säger hon. Men när det skrivs om olaglig handel späds rasfördomarna på. Mina barn har inte råkat illa ut, men det finns andra som får höra att de är ’köpebarn’ och mår dåligt av det” (GT 1987-10-21:14). Adoptivmammans upplevelse på det hela taget kontrollen utomlands såväl som i Sverige som mycket sträng och hade ingen förståelse för att det fanns möjligheter att ägna sig åt skumraskaffärer i adoptionssammanhang. Adoptionsorganisationerna Barnen Framför Allt Adoptioner och Adoptionscentrum kom också till tals. ”Alla är ense om att det förekommit tvivelaktigheter på Sri Lanka, säger [ordföranden för Barnen Framför Allt Adoptioner] Leif Pettersson. Men inte i Indien” och Eva Mohlén som arbetade vid Adoptionscentrum i Skövde höll med om detta. Mohlén yttrade också: ”-Staffan Norrman förföljer alla adoptionsföreningar. Han vill inte ha någon adoption över huvud taget och vi har ofta undrat varifrån han har sina källor” (GT 1987-10-21:14).

Dåvarande kanslichefen vid NIA, Ulla Fredriksson gav sig också in i debatten med anledning av den artikel som Cloarec, Norrman och Watt stod bakom i DN Debatt och som delvis återgavs i GT den 19 oktober 1987. Enligt Fredriksson blandade debattörerna ihop påståenden som ägnade att ställa internationella adoptioner i mycket negativ dager med uppgifter om det arbete som pågick vid NIA om ett eventuellt ekonomiskt stöd till adoptivföräldrar. ”Artikeln ger näring åt fördomar och drabbar adoptivbarn och adoptivföräldrar hårt. Det är därför viktigt att kommentera de olika påståendena” (GT 1987-10-29:5). Fredriksson redogjorde för NIA:s uppdrag och beskrev att de flesta barnen kom genom de auktoriserade adoptionsorganisationerna som uppgavs vara ideella föreningar vilka handlade adoptioner på ett seriöst sätt mot bakgrund av de regler som hade utformats av regering och riksdag. De skäl som uppgavs ligga till grund för adoption var enligt Fredriksson att det fanns många övergivna och föräldralösa barn i världen, som i bästa fall hamnade på institutioner om de överlevde men i andra fall hamnade i fängelse eftersom institutionerna inte räckte till. Alternativet för de barn som inte kunde få kontakt med sin biologiska familj eller släktingar

och inte kunde adopteras i ursprungslandet kunde erbjudas adoption till exempelvis Sverige, något som, enligt Fredriksson, även föredrogs av ansvariga i barnens ursprungsländer framför ett fortsatt liv på institution eller på gatan. Ett annat skäl till att barn lämnades för adoption uppgavs vara att det var omöjligt för en ogift mor att behålla sitt barn. ”De barn som adopteras är en försvinnande liten del av alla de barn som behöver en familj men som av olika skäl inte kan adopteras. Naturligtvis vet vi att grava missförhållanden existerar och att det kan förekomma adoptioner där allt inte går rätt till. Det är därför Sverige tillämpar en sådan rigorös kontroll av de internationella adoptionerna” (*GT* 1987-10-29:5). Fredriksson framhöll också att det var NIA:s uppgift att korrigera eller stoppa adoptionsverksamhet vid misstanke om att adoptionerna inte hanterades på ett korrekt sätt och att beloppet för att genomföra en adoption skulle gälla de verkliga kostnaderna, exempelvis avseende resor för att barnet skulle komma till Sverige såväl som vården och vistelsen på barnhemmet. ”Det bidrag regeringen eventuellt kan komma att ge till adoptivföräldrar betyder således inte att man undanhåller de fattiga ländernas barn eller deras föräldrar behövlig hjälp. Ett bidrag kommer inte heller att ’trissa upp priserna’, dvs öka kostnaderna och står inte heller i motsatsförhållande till insatser för att bekämpa barnhandel och utnyttjande av barn” (*GT* 1987-10-29:5).

En journalist vid *Göteborgs-Posten* och adoptivpappa reagerade också på artikeln i *GT* där bland annat Staffan Norrmans ifrågasättanden av adoptivbarnhandeln yttrades. Journalisten och adoptivpappan upplevde sorg och ilska då han ansåg att *GT* hade lyckats ge en fullständigt felaktig bild av internationella adoptioner. ”Syftet med *GT*:s artikel är, som jag och många adoptivföräldrar med mig ser det, att utpeka oss som grupp som slavhandlare och våra barn som slavar. Förmodligen tror ni att det säljer!” (*GT* 1987-10-29:5). Adoptivpappan hävdade att adoptionsorganisationerna kontrollerades genom auktorisation av NIA och att alla barn som adopteras hade varit övergivna av sina biologiska föräldrar samt att det var adoptionen som kostade, inte barnet i sig, varför ett statsbidrag inte kunde bidra till att driva upp ’barnpriserna’. ”Ingenstans på vägen betalar vi en enda krona för barnet. Hur kan det då uppstå barnhandel i detta sammanhang??? Visst förekommer det barnhandel, barnprostitution och andra fruktansvärda händelser där barn drabbas oerhört hårt. Och de företeelserna ska bekämpas med alla medel. Men att, som *GT*, gör det genom att attackera en väl fungerande adoptionsverksamhet, som jag vet är till stor glädje för såväl barnlösa svenska par som övergivna barn och som skapar en ökad livskvalité för tusentals svenskar, är ett skamgrepp och en kvalificerad taskspark. Det är bara att beklaga att *GT*:s omdöme lämnar mycket i övrigt att önska” (*GT* 1987-10-29:5).

Chefredaktören för *GT* bemötte dåvarande kanslichefens, *GP*-journalistens och de många andra läsarna som reagerat på artikeln som bland annat berörde adoptivbarnhandeln från exempelvis Sri Lanka till Sverige och förslaget att utforma ett adoptionsstöd till adoptivföräldrar. ”Å *GT*:s vägnar beklagar jag om artikeln i *GT* den 19 oktober om adoptioner och om barns utsatta situation i tredje världen kommit att uppfattas som ett angrepp mot svenskar som nyligen har adopterat eller tänker adoptera ett barn från tredje världen. Enligt min uppfattning är det en angelägen uppgift för pressen att försöka ge en bild av under vilka fruktansvärda förhållanden barn lever i många utvecklingsländer” (*GT* 1987-10-29:5). Dåvarande chefredaktör vid *GT* framhöll att en diskussion om adoptioner inte fick hindras av överreaktioner från företrädare för adoptionsverksamheten och lyfte fram två diskussionspunkter. Den första om att myndighetskontrollen i andra länder inte fungerade på samma sätt som i Sverige. ”De flesta svenskar är övertygade om att Bofors skandalomsusade miljardaffär med Indien omfattar stora mutor. Samtidigt skall vi tro att adoptioner från Indien

går rätt till, trots att vi vet att myndigheterna i Indien tolererar barnarbete, barnprostitution etc. [Journalisten vid *GP* och adoptivpappan] nämner i sin artikel själv att en del av adoptionskostnaderna består av 'inköp och varor och presenter'. Denna dubiösa beskrivning är ett uttryck för att det förekommer mutor eller ekonomiska 'smörjmedel'" (*GT* 1987-10-29:5). Chefredaktören tar även upp att en adopterad flicka som vuxit upp i Sverige hade lyft frågan om det var rätt mot barn från andra världsdelar och kulturer att bli omplacerade i det svenska folkhemmet. Enligt chefredaktören skulle bara själva kostnaden för adoptionsförfarandet räcka till att ge flera barn en dräglig uppväxt i hemlandet. "Jag är medveten om att en del läsare nu tycker att jag är brutal; men det mest angelägna i detta sammanhang är trots allt inte de svenska adoptionsföräldrarnas välbefinnande utan frågan om vad som är bäst för barnen i tredje världen" (*GT* 1987-10-29:5).

Cloarek, Norrman och Watt besvarade bemötanden på den debattartikel de publicerade i *DN* 16 oktober 1987. "Vi framförde på *DN* Debatt 16/10 ett antal fakta om adoption av utländska barn, uppgifter som hämtats från internationellt erkända organ, svenska myndigheter och adoptionsorganisationer" (*DN* 1987-11-16:5). Vidare skriver de att avslöjandena om förekomster av barnhandel, korruption och 'barnfabriker' bekräftades av Gunilla Andersson men förnekades av dåvarande ordföranden för NIA, riksdagsmannen Åke Gustavsson på *DN* Debatt 24 oktober 1987 genom att benämna uppgifterna som presenterades för 'vandringshistorier' och dessutom förnekade svensk inblandning i oegentligheter. "NIA-ordförandens uttalande är särskilt märkligt mot följande bakgrund: Under senare år har NIA och dess kansli tillställt regeringen och socialdepartementet promemorior, vilka utförligt behandlar problem – just av den art vi anför, sammanhörande med att 'flera nya fall av handel med barn, där även svenska familjer varit inblandade, blivit kända'" (*DN* 1987-11-16:5). Det framgår att NIA-ordföranden framhöll att kontrollen av att allt stod rätt till bekräftades av att NIA kontaktade exempelvis motsvarigheter till socialstyrelsen och domstolar i ursprungsländerna. Debattörerna Cloarek, Norrman och Watt tvivlade på att exempelvis Pinochets inrikesminister visade upp problematiska aspekter av adoptionsverksamheten för NIA. Debattörerna gav även exempel på att en företrädare för Colombias socialministerium hade uppgett att inga colombianska barn lämnades för utlandsadoption efter 1985 medan det i själva verket hade anlänt ett stort antal adoptivbarn från Colombia till Sverige under år 1986. Avslutningsvis poängterar debattörerna att lösningen på de ofrivilligt barnlösa västerlänningarnas önskan om barn behöver finnas i Väst. "Med stigande utveckling kommer alla länder att bli allt mindre benägna att lämna ifrån sig sina barn. Flera länder har ju redan stoppat adoptionsverksamheten, till exempel Indonesien och Sri Lanka. Förr eller senare måste lösningen finnas här hos oss själva" (*DN* 1987-11-16:5).

Debatten fortsatte även under 1988. I ett svar på en debattartikel författad av Staffan Norrman den 20 oktober 1988 om illegal barnhandel framhåller Gunilla Andersson att hon precis som Norrman tog avstånd från alla former av utnyttjanden av barn men hade svårt att se likheter mellan den illegala vapenhandeln och adoptivbarnhandeln. Andersson beskriver att NIA kontrollerade adoptionsorganisationerna, deras utlandskontakter och deras ekonomiska redovisningar och menade att Sveriges svaga punkt berörde de privata adoptionerna. "Där har samhället inte någon möjlighet att kontrollera den ekonomiska delen. Ute i världen kritiserar Sverige för att de privata adoptionerna tillåts. De utgör i dag cirka 10-15 procent av det totala antalet adoptioner till Sverige" (*Aftonbladet* 1988-10-28:3). Andersson uppger vidare att propositionen om stödet på 20 000 kronor till adoptivföräldrar handlade om en jämlikhetsfråga då svenska samhället även stöttade andra former av familjebildning såsom

medicinska behandlingar vid ofrivillig barnlöshet. I Anderssons perspektiv var det sannolikt att adoptionskostnaderna skulle komma att öka på ett liknande vis som exempelvis matpriser och lönekostnader inom all verksamhet reagerade på höjd kostnadsnivå i samhället. ”Till detta kommer, för Adoptionscentrums räkning, att vi kommer att satsa extra mycket på att finna familjer till litet äldre barn och barn med olika medicinska problem. Om vi ska göra det på ett ansvarsfullt sätt, kommer det att medföra högre kostnader” (*Aftonbladet* 1988-10-28:3).

Avslutningsvis hävdar Andersson, som ett svar på Norrmans argumentation om adoptivbarn som plåster-på-såren-barn, att adoptivföräldrar kunde bli en hel familj trots allt, att Adoptionscentrum parallellt med adoptionsverksamheten arbetade för att barn skulle få stanna i sin biologiska familj eller adopteras i ursprungslandet och att Adoptionscentrums verksamhet tålde granskning.

SISTA ALTERNATIVET

Vid slutet av årtiondet redogjordes (i *Aftonbladet* 1989-02-17:16) för ett ofrivilligt barnlöst par för vilket adoption presenterade sig som sista alternativet efter att både ha försökt få biologiska barn på naturlig såväl som medicinsk väg utan resultat. Adoption av ett barn från Sydkorea blev lösningen på barnlösheten. I en faktaruta intill artikeln under rubriken ’Priset för att bli en familj’ nämns att det från första juli förra året utgick ett statligt bidrag på 20 000 kronor vilket syftade till att täcka hälften av adoptionskostnaderna. Priset för att bilda familj med ett adoptivbarn från Sri Lanka återgavs uppgå till 42 000 kronor medan de som önskade adoptera ett colombianskt barn fick betala 52 000 kronor.

Sammanfattning av mediaflödet under 1980-talet: MELLANHÄNDERNA OCH BABYFARMERNA

De privata adoptionerna som involverade mellanhänder utgjorde ett särskilt stort problem i Sri Lanka. Den dåvarande socialministern i Sri Lanka, som var på besök i Sverige under början av 1980-talet, uppmanade Sverige att inte tillåta några privata adoptioner från Sri Lanka. NIA och adoptionsorganisationerna fortsatte att förespråka adoptioner via adoptionsorganisationer bland annat mot bakgrund av den adoptionsskandal som hade uppdragats i Colombia. Mot slutet av 1981 rapporterades att den srilankesiska polisen hade avslöjat ett nätverk av personer som bland annat sålt barn till svenska adoptivföräldrar och begreppet babyfarm introducerades i svensk media. Ett nätverk av inflytelserika mellanhänder i Sri Lanka såsom advokater och statstjänstemän som bland annat hade haft i uppdrag att kontrollera att illegala adoptioner inte skulle äga rum stod bakom de så kallade barnfarmerna. Barnen blev tillgängliggjorda för adoption på ett illegalt sätt genom att föräldrarna fick felaktig information om vad som skulle hända med deras barn eller stod inför tvingande omständigheter där uppgivandet av barnet framstod som enda alternativet och adoptivföräldrar fick betala stora summor pengar för barnet.

Begreppet babyfarm etablerades inom ramen för det brittiska imperiets civilisationssträvanden. Myntandet av begreppet babyfarm kan härledas till kampanjer i en brittisk medicinsk journal där läkare från slutet av 1860-talet till första decenniet av 1900-talet etablerade sig själva som auktoriteter gällande barnuppfostran och bakgrunden till begreppet kan ses hur det talades om babyfarmer i nyhetstidningar i termer av en plats där många barn samlades under omvårdnad av en ensam barnskötare med tvivelaktig karaktär som drev verksamheten i det dolda mot profit där motivet sällan var att ta hand om barnet utan att det skulle dö. Ett skäl till att dessa verksamheter för barn benämndes som farmar bestod i att de

kunde jämföras med fårfarmer där många djur hölls i syfte att försörja ägare genom att erhålla fårskind och kött som kunde säljas. Barnen avhumaniserades och omvandlades från självständiga subjekt till objekt för handel. Babyfarmens innebörd har skiftat och utvidgats till att inkludera olika betydelser och brukats i skilda sammanhang där produktion av barn för olika syften har ställts på sin spets ofta med negativa förtecken ur moraliska och etiska perspektiv. Med utgångspunkt i svenska nyhetstidningar kan det ses att begreppet babyfarm återupptogs i det postkoloniala Sri Lanka under början av 1980-talet i kontexten för de transnationella adoptionerna där srilankesiska barn rycktes upp från sitt ursprungsland mot profit för omplantering i adoptivföräldrars hemländer.

Trots att ett barn hade adopterats illegalt var det aldrig tal om att återsända barnet till dess ursprungsland. NIA framförde att det aldrig kunde bli fråga om att ogiltigförklara en adoption utan att det var bättre att införa ordning och skapa garantier för att det inte skulle hända igen. Däremot var det en omöjlig uppgift för NIA att kontrollera att alla papper var i sin ordning när adoptivföräldrar hade genomfört en privat adoption och stod på flygplatsen med adoptivbarnet. Om sedan en svensk domstol hade beslutat att adoptionen var giltig var den omöjlig att upphäva. Endast om adoptionen fortfarande var under behandling av en domstol kunde domstolen neka en adoption eller uppskjuta den för vidare utredning om det inte stod klart att de biologiska föräldrarna hade godkänt adoptionen.

Efter uppmärksammandet av handeln med småbarn för adoption i Colombia och Sri Lanka krävde NIA och adoptionsorganisationer att lagen om internationell adoption skulle skärpas. Ett perspektiv på adoptioner via adoptionsorganisationer etablerades i detta sammanhang av Adoptionscentrums dåvarande ordförande om att adoptivföräldrar betalade för omkostnaderna för adoptionen, inte för barnet, när de vände sig till en adoptionsorganisation för att adoptera. Ekot av detta perspektiv skulle höras i den mediadebatt som växte fram åren kring 1985 och långt därefter när adoptivföräldrar bemötte kritik om att de hade köpt sina adoptivbarn.

En kritik växte fram mot adoptionerna från andra länder till Sverige mot bakgrund av de uppmärksammade adoptionsskandalerna i Colombia, Sri Lanka och Taiwan. Staffan Norrman argumenterade för att adoptionerna styrdes av en efterfrågan på små och friska barn från så kallade utvecklingsländer där de biologiska föräldrarna hade fått sina barn kidnappade och mellanhänder berikade sig på adoptionerna genom att sälja barnen för stora belopp med förfälskade dokument till välbärgade utländska adoptivföräldrar.

Den srilankesiska journalisten Christine Nadarajahs som hade avslöjat babyfarmer återgav i *DN* att mellanhänder höll till utanför det största sjukhuset i Colombo och övertalade mödrar att adoptera sina barn och i vissa fall kidnappade barn som sedan såldes via babyfarmer till utländska adoptivföräldrar för stora summor pengar. Avslöjandet bidrog till att Nadarajah utsattes för hot och hon blev även erbjuden pengar för att sluta skriva om adoptionsskandalen men hon ansåg att enda sättet att få stopp på handeln med adoptivbarn var genom uppmärksammanden i utländsk media för att den srilankesiska regeringen skulle agera.

Svenska adoptivföräldrar reagerade starkt på uppmärksammandet om adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige men ansåg generellt sett att de inte hade köpt barnen utan att de hade betalat för omkostnaderna kring adoptionen. Vissa adoptivföräldrar framställde kritiker av adoptionsverksamheten som rasister då det uppfattades som att kritikerna förespråkade att reproduktion av vita barn utgjorde ett bättre alternativ än att adoptera barn med annan hudfärg.

Efter TV-programmet *Magasinet*s belysning av adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige utbröt ytterligare debatter i media om adoptionsverksamheten. *Magasinet* tog bland annat upp att det rådde en konkurrenssituation om barn, att adoptionshandlingar hade förfalskats, att falska mödrar hade framträtt i domstolar i Sri Lanka, att domare hade mutats, att unga ogifta mödrar övertalades av mellanhänder att uppge sina barn för adoption och att de hade kunnat ta hand om sina barn om de hade fått ekonomiskt stöd samt att det fanns så kallade avelshus i Sri Lanka där kvinnor hade gjorts gravida enbart för att producera barn för den internationella adoptionsmarknaden. Adoptivföräldrar kände sig kränkta och menade att barnen inte hade någon framtid i Sri Lanka och att de upptogs i kärleksfulla adoptivfamiljer. Adoptionsorganisationen SLBV, som erbjöd de dyraste adoptionerna och vars barnhem i Sri Lanka var direkt utformat för att leverera barn för adoption till svenskar, gjorde en radionämndsansmälan av programmet. Sri Lankas dåvarande säkerhetsminister som hade drivit igenom en ifrågasatt adoptionslag i landet uttryckte medkänsla med biologiska föräldrar och adoptivföräldrar och karakteriserade adoptionsverksamheten i en kontext av kärlek. Det framkom också kritik i *Magasinet* mot att Sverige var det enda land i Norden som tillät privata adoptioner.

Riksdagen i Sverige fattade ett beslut som syftade till att skärpa kontrollen av privata adoptioner från och med 1 januari 1985, med särskilt hänseende till de oegentligheter som hade uppmärksammats i Sri Lanka. Detta för att stoppa handeln med barn som involverade förfalskade handlingar. NIA beslutade också om en unik åtgärd som gällde just Sri Lanka. Oberoende revisorer, samma som hade granskat det svenska SIDA-biståndet, skulle genomföra en revision av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige. Syftet var att få en uppfattning om de stora skillnaderna i kostnader mellan adoptionsorganisationer. NIA föreslog också att regeringen skulle utreda frågan om ett ekonomiskt stöd till adoptivföräldrar eftersom kostnaderna hade ökat avsevärt på bara några år. Utredningen tillsattes i slutet av år 1985 och landade i att skillnaderna i kostnader berodde på den service som utgick till adoptivföräldrar, antalet anställda inom respektive adoptionsorganisation och antalet barn som förmedlades.

Alla svenska medborgare var inte positiva till adoptioner från bland annat Sri Lanka till Sverige. Det visade sig i ett partiprogram med rasistiska värderingar där partiet ville lagstifta mot adoption av utländska barn. Enligt partiprogrammet kunde barn från andra länder aldrig bli fullt svenska. De omkring 25 000 utländska adoptivbarnen väckte uppenbarligen allmänhetens uppmärksamhet och deras annorlunda utseende föreställdes gå över gränsen för att accepteras som svenskar. Men det är oklart hur utbredd denna föreställning var och om det påverkade svenska medborgares vilja att adoptera exempelvis från Sri Lanka.

Mot slutet av 1980-talet inträffade några uppmärksammade adoptionsskandaler i Sri Lanka. Den srilankesiska polisen hade under början av år 1987 avslöjat en babyfarm lokaliserad i ett hotell för turister där nyfödda barn och deras mödrar hade hållits fångna av beväpnade vakter i väntan på att de skulle adopteras till utländska adoptivföräldrar. En representant för en svensk adoptionsorganisation föreställde sig att ingen av de svenska adoptionsorganisationerna berördes av rapporteringen. På Sri Lankas nationaldag den 4 februari 1987 uppmärksammades att en svensk sjuksköterska misstänktes för handel med adoptivbarn till Sverige via en svensk adoptionsorganisation och riskerade utvisning från Sri Lanka. Sjuksköterskan förnekade inblandning i adoptivbarnhandel och stöttades av svenska

ambassaden i Sri Lanka som uteslöt att det skulle finnas ekonomiska motiv bakom adoptionerna.

Antiadoptionskampanjer i bland annat srilankesiska nyhetstidningar fördes där andra former av exploatering av barn länkades till adoptivbarnhandeln. Svenska ambassaden tolkade kampanjen i termer av negativa känslor och nationalistiska övertoner medan en FN-rapport några år senare skulle visa på att barn exploaterades när det gällde illegala adoptioner och att barn världen över utnyttjades som donatorer vid organtransplantationer.

Antiadoptionskampanjen som förde samman adoptivbarnhandel med andra former av exploatering av barn synliggjorde ett motbudande kommoditetstänkandet som upprätthölls av en efterfrågan och omvandlade barn till objekt för oändlig manipulation.

Opinionen i Sri Lanka mot utlandsadoptioner ledde till att den srilankesiska regeringen med omedelbar verkan stoppade alla utländska adoptioner i början av juni 1987. Detta var tredje gången utlandsadoptionerna stoppades i Sri Lanka. För adoptionsorganisationer som byggde sin verksamhet på att förmedla adoptivbarn till varierande priser som betalades av adoptivföräldrar utgjorde stoppet en krissituation relaterad till deras möjligheter att fortsätta bedriva adoptionsförmedling. Men trots att Sri Lanka stoppade utlandsadoptionerna tog NIA med i beräkningen att Sri Lanka skulle öppna upp igen vilket visade sig i förordandet att inrätta ett statligt adoptionsstöd på 20 000 kronor per adoption till adoptivföräldrar som skulle täcka resekostnader till och från landet. Riksdagspartierna enades om att införa ett statligt adoptionsbidrag.

Adoptivbarns hälsa ställdes i fokus när ett kommunalråd som också var ordförande i en socialnämnd rekommenderade att alla barn som hade adopterats de senaste åren skulle genomgå AIDS-tester och att barn och mödrar i bland annat Sri Lanka skulle genomgå tester inför genomförandet av en adoption. En representant för regeringens AIDS-delegation framhöll att det var liten risk att exempelvis barn från Colombia, Sri Lanka eller Indien var HIV-smittade och att det måste vara adoptivföräldrars eget ansvar om de ville testa eller inte och avgöra om de skulle kunna ta hand om ett smittat barn.

En debatt bröt ut mot slutet av år 1987 med fokus på handeln med adoptivbarn från babyfarmer i Sri Lanka och införandet av ett statligt adoptionsbidrag. Bland andra argumenterade Staffan Norrman mot införandet av det statliga adoptionsbidraget genom att bland annat framhålla att adoptionsverksamheten styrdes av adoptivföräldrars efterfrågan på små friska barn som hade medfört framväxt av barnfabriker. NIA bemötte kritiken genom att beskriva den som negativ och fördomsfull och framhöll positiva aspekter av adoptionsbidraget.

MEDIAFLÖDET UNDER 1990-TALET: Nedgång för adoptionsverksamheten, uppgång för adopterade i media

En adoptivförälder och journalist som hade adopterat ett barn från Sri Lanka beskrev läget på adoptionsområdet i en krönika. ”I flera länder har nu de internationella adoptionerna stoppats helt. I andra är det bara äldre och handikappade barn som kan få adoptivföräldrar utomlands. Det par som absolut vill adoptera ett spädbarn måste ofta vänta mycket länge – med risken att bli för gamla, enligt givarlandets sätt att se” (*Idag* 1990-01-10:9). Adoptivföräldern och journalisten redogjorde också för en konferens som NIA hade anordnat där vuxna adopterade fick berätta om sin uppväxt i Sverige. ”De hade många synpunkter på adoptivföräldrar.

Adoptivföräldrar ska inte vara för unga och inte för gamla. De ska tala öppet med barnet om adoptionen och de ska ta reda på allt de kan om sitt barns ursprung” (*Idag* 1990-01-10:9). Denna krönika som inledde 1990-talet visar på en nedgång för adoptionsverksamheten och synliggör samtidigt att adopterade tonade fram i media som vuxna personer med egna perspektiv.

Ett skäl till att adoptionerna från andra länder till Sverige minskade hade att göra med att möjligheten att genomföra privata adoptioner begränsades. Det kan ses i den andra av två artiklar i *Expressen* som uppmärksammade adoptivföräldrar och deras adopterade barn. Den första artikeln inleds med en historisk återblick. ”För 25 år sedan damp spädbarn ner på Arlanda från andra sidan jordklotet och nästan som från skyn med bara en kort historia på papper och de kläder de bar på kroppen. Idag far de flesta adoptivföräldrar själva och hämtar sina barn i fjärran land. Med hem får de en annan kultur, prylar, minnen och en – om än kort – gemensam historia” (*Expressen* 1997-08-10:20). I artikeln framställs adoptivfamiljen som en rikedom som syns utanpå genom att barnen har hämtats från ett annat land och sedan adopterats i Sverige. En adoptivmoder som hade hämtat tre barn från Guatemala kommer till tals som föreställer sig att adoption utgjorde ett självklart alternativ om man inte kunde få barn själv och betraktade adoption som ett ödmjukt sätt att få barn på. ”Även om köerna var kortare för barn från Sri Lanka eller Indien, kände vi att Syd- och Centralamerika var vår del av världen, helt enkelt” (*Expressen* 1997-08-10:20). Det framgår att adoptivföräldrarna bestämde sig för att adoptera efter år av väntan och var sin sjukdom med komplikationer samt att de behövde ta ett banklån för att adoptera det tredje barnet. Hur de adopterade själva betraktar sin situation som adopterade till Sverige framgår inte i artikeln men enligt adoptivmodern bekräftades riktigheten i genomförandet av adoptionen just i adoptivfamiljskonstellationen. ”Och så får man en sådan solstråle, som bara är en enda bekräftelse på att alltihop var rätt, säger Inger och tittar mot Oskar, som just hittat en ny lekkamrat och nästan kiknar av skratt” (*Expressen* 1997-08-10:20). I den andra artikeln i *Expressen* (1997-10-23:19) uppmärksammas bland annat att det hade blivit svårare för ensamstående att adoptera barn sedan Sverige hade ratificerat Haag-konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. En ensamstående adoptivmamma uppmärksammas i artikeln som var närmare 50 år. ”Elisabeth drömde länge om ett eget barn. – Men inte ville jag gå ut och skaffa mig en karl bara för att skaffa barn, säger hon. – Så kan man inte göra. Inte mot en man och inte mot ett barn” (1997-10-23:18). Adoptivmamman uppger att hon ser det som viktigt att barnet får manliga förebilder och menar att barnet kommer få det via hennes släktingar. ”Jag provade i Estland och i Polen först, men när jag sökte hade man stängt dörrarna för ensamstående att adoptera därifrån. Men i Brasilien tycker man inte att det är något märkvärdigt med ensamstående mödrar, de är så många där och dessutom spelade åldern ingen roll heller. De brasilianska kvinnorna börjar föda tidigt och sedan håller de på så länge naturen tillåter, skrattar Elisabeth” (1997-10-23:18). Den ensamstående adoptivmamman ser åldern som ett plus då hon anser sig ha mognat och har den trygghet ett barn behöver. Dessutom uppger hon att hon inte har någon förståelse för tanken att det skulle vara fel att ha ett adoptivbarn som ensamstående. ”Det är klart att jag också inser att ett lyckligt parförhållande kanske är det bästa för barnet, men det finns ju aldrig några garantier för att parförhållanden håller” (1997-10-23:18). Under texten finns en bild på den ensamstående adoptivmamman, adoptivbarnet och två anonyma leende brasilianska kvinnor. Intill bilden finns en jordglob där Brasilien och Sverige har markerats med respektive flaggor på länderna. ”Tidigare var det tillåtet med privata adoptioner.

Ensamstående och par hade samma möjligheter att få ett barn om givarlandet gick med på det. Idag är privata adoptioner endast tillåtna om det gäller släktförhållanden, eller om du till exempel har stark anknytning till det land du vill adoptera ifrån” (*Expressen* 1997-10-23:19). Men möjligheten för ensamstående att adoptera fanns fortfarande kvar om de exempelvis var beredda på att ta ett större barn vilket inte återgavs ha samma attraktionskraft på adoptionsmarknaden. Sedan redogörs för vilka adoptionsorganisationer potentiella adoptivföräldrar kunde vända sig till och informera sig om adoptionsorganisationernas samarbetsländer.

Ett av de 1000 barn som adopterades från ett av de nya adoptionsländerna till Sverige under år 1998 genomfördes av en före detta svensk partiledare, som då var i 50 års åldern, och hans fru. Den före detta partiledaren besvarade frågan om åldern med ett yttrande om att det kunde ses bättre sent än aldrig. Det framgick inte hur barnet ställde sig till sin adoptivpappas ålder. I ett slags faktaruta intill artikeln under en bild på hela adoptivfamiljen informeras läsaren om att hälften av alla barnen som adopterades kom från Asien men att allt fler hade börjat komma från Öststaterna. ”Många adopteras också från sydamerikanska länder samt från Sri Lanka och Indien” (*Expressen* 1998-07-11:24). Uppgiften om att många barn adopterades från Sri Lanka i slutet av 1990-talet stämmer inte. Det kan exempelvis ses i MFoFs statistik där det framgår att sex barn adopterades från Sri Lanka till Sverige åren 1996-1999. Men det kan stämma att det då fanns ungefär 38 000 adopterade i Sverige från olika länder varav omkring hälften var över 18 år. Sedan återges vilka adoptionsorganisationer som potentiella adoptivföräldrar kunde vända sig till och de nya reglerna som hade gjort det svårare med privata adoptioner. Enligt en faktaruta i *Aftonbladet* framgår att adoptivföräldrar i Sverige generellt sett hade blivit allt äldre. ”1988 var 25 procent av männen och 14 procent av kvinnorna över 40 år gamla. Förra året var 36 procent av männen och 25 procent av kvinnorna 40 plus. Kostnaden för en adoption är 50 000 – 150 000 kronor” (*Aftonbladet* 2000-07-21:19). Det framgår också att det var från 1996 som statistik började föras på antalet barn som adopterades av ensamstående.

För adoptionsorganisationerna innebar nedgången för adoptionsverksamheten en krissituation. Antalet adoptioner hade minskat med 50 procent mellan 1986 och 1989 varför NIA önskade att statsbidragen borde räknas upp med en miljon kronor medan adoptionsorganisationerna själva ansåg att de behövde omkring fem miljoner för att kunna fortsätta. ”De fyra auktoriserade organisationerna har avgifterna som förmedling av adoptioner som sin främsta inkomstkälla. 1989 förmedlade de 700 adoptioner, jämfört med det dubbla 1986” (*DN* 1990-08-30:15). Enligt NIA behövde adoptionsorganisationerna få möjlighet att utvidga sin verksamhet för att undvika att adoptivföräldrar fick bära högre kostnader vilket riskerade att leda till en ökning av privata adoptioner. På en helsida i *Expressen* (1991-10-21:30) som nästintill kan ses som en annonskampanj riktad åt potentiella adoptivföräldrar uppmärksammas att det för första gången i den internationella adoptionshistoriens tidevarv fanns en brist på adoptivföräldrar. Läsaren informeras om hur man enklast gick tillväga för att genomföra en adoption, främst via auktoriserade adoptionsorganisationer, och svårigheter med privata adoptioner samt vilka respektive adoptionsorganisationer man kunde vända sig till och hur snabbt det kunde gå att adoptera via en adoptionsorganisation. ”FFIA har ett antal föräldrar som ansökte om adoption i somras och nu redan är på väg ner till Sri Lanka för att hämta barn” (*Expressen* 1991-10-21:30). Det framgår också av artikeln att adoptionsorganisationen FFIA var den första svenska organisationen som hade skrivit ett avtal med Kina. En representant för NIA uppgav att det hade förekommit omfattande

adoptivbarnhandel i Rumänien och Polen bland annat med anledning av möjligheten att genomföra privata adoptioner. ”-Jag avråder generellt från att adoptera privat, säger Kerstin Brydner. Barnen kan vara kidnappade eller köpta från nödställda föräldrar eller också kan de blivande adoptivföräldrarna bli lurade på stora summor pengar” (*Expressen* 1991-10-21:30). På det hela taget hade 481 adoptivbarn kommit till Sverige och sammanlagt fanns det möjlighet att genomföra utlandsadoptioner från fyrtiotre länder. I *Expressen* (1992-06-21:5) kan det ses att de nya så kallade adoptionsländerna marknadsfördes, bland annat med ett reportage om en adoptivfamilj som hade adopterat ett barn för 40 000 varav 20 000 drogs av med adoptionsstödet. ”Då var Lettland liksom övriga baltiska stater fortfarande en del av Sovjet och ett stängt land. Under månaderna som följde trappades frihetskampen upp i Lettland och på TV flimrade bilder av döda människor på Rigas gator. Det var mycket oroligt och vi kände oss givetvis betydligt mer engagerade än vanliga TV-tittare. De hade ett foto på Erik och detaljer om hans bakgrund. Erik blev övergiven av sin mamma redan på BB och pappan var okänd, så Erik fick växa upp på ett barnhem” (*Expressen* 1992-06-21:5). Det kommunicerades även positiva yttranden från en representant för NIA och snittkostnader för adoptioner från vissa länder. ”På bara några år har antalet barn från Polen och Rumänien fördubblats. – Många barnlösa ser i dag chansen att få ett barn från ett östland som enkelt och billigt, säger Annika Grünwald på Adoptionscentrum (AC). – Och visst har människor påverkats av massmediernas bild av misären på många barnhem i öst, även om vi i Sverige inte har sett samma rekordsnabba ökning av adoptionerna från till exempel Rumänien som andra västländer. I Sverige går de flesta adoptioner genom etablerade organisationer. De undviker mellanhänder som tjänar pengar på den stora efterfrågan på adoptivbarn” (*Expressen* 1992-06-21:5). Det framgår att 7000 barn adopterades från Rumänien till västländer och USA under år 1991. ”Många på mer eller mindre lagliga vägar. – Och det var inte de mentalt störda barnhemsbarnen vi sett i TV-reportagen, säger Annika Grünwald. Efterfrågan på adoptivbarn är i dag betydligt större än de drygt tusen barn som varje år adopteras till Sverige” (1992-06-21:5). Det stod enbart i AC:s kö 3 000-3500 barnlösa. Totalt hade ungefär 32 500 barn adopterats från andra länder till Sverige sedan 1969. Gällande de senare åren uppgavs dock att adoptionerna från Sydkorea, Sri Lanka och Colombia hade minskat och att kommersen kring adoptionerna hade medfört att Indonesien och Bangladesh helt hade stängt möjligheterna till utlandsadoptioner.

I slutet av 1991 presenterades uppgifter i media om ett samarbete mellan en svensk kvinna och adoptionsorganisationen SLBV:s lokala mellanhand där blivande adoptivföräldrar hade fått betala stora summor pengar för att kunna genomföra adoptioner av barn från Sri Lanka. Uppgifterna framkommer i *DN* (1991-11-19:6), *Arbetet* (1991-11-19:7) och i radioprogrammet *PI förmiddag* (1991-11-18). I *DN* uppges att SLBV hade upphört att samarbeta med deras mellanhand i Sri Lanka ”eftersom det visade sig att denne sysslade med privata förmedlingar med den svenska kvinna vars verksamhet nu polisutreds” (*DN* 1991-11-19:6). NIA drog delvis in SLBV:s auktorisation i mars 1991 men SLBV återauktoriseras i juni efter att SLBV hade informerat NIA att den lokala mellanhanden inte längre involverade sig i förmedlingsverksamheten annat än genom att erbjuda boende, transporter och andra praktiska uppgifter åt blivande adoptivföräldrar. ”I Thomas Bibins radioprogram, som sändes på måndagen, hävdades att familjerna fått betala 60 000 kronor utöver ordinarie kostnader. Dessa pengar ska ha använts till att muta tjänstemän och politiker för att kunna kringgå de lagar som finns. Dessutom sägs det i programmet att samarbetet mellan adoptionsföreningen och Silva på olika sätt fortsatt efter förbudet” (*DN* 1991-11-19:6). Enligt dåvarande

ordförande i SLBV, som nyligen hade tagit över ordförandeskapet, var Bibin partisk eftersom han skulle ha genomfört en privat adoption som kritiserades av SLBV. I tidningen *Arbetet* uppges att den misstänkta kvinnan hade hjälpt svenska adoptivföräldrar att gå förbi årslånga köer för att kunna skaffa adoptivbarn från Sri Lanka på bara några veckor. ”För detta misstänks föräldrarna ha betalat 4 000 kronor till kvinnan och 60 000 till en man i Sri Lanka. Pengarna ska ha betalats vid sidan av de vanliga kostnaderna för resor, boende, avgifter och liknande. Föreningen Sri Lanka Barns vänner (SLBV), som anmält kvinnan, räknar med att minst ett 20-tal svenska familjer adopterat på detta sätt” (*Arbetet* 1991-11-19:7). Det framkommer att den utpekade kvinnan hävdade att hon var oskyldig och att den olagliga förmedlingen hade utförts av en annan person samt att svenska myndigheter inte hade någon möjlighet att vidta åtgärder mot SLBV:s lokala mellanhand som kvinnan hade samarbetat med. En adoptivförälder, som framträdde i artikeln under fingerat namn, ansåg att det var en stor skam att SLBV:s lokala mellanhand inte hade stoppats tidigare. ”Under de tre veckor Sven och hans fru var därnere inträffade en rad egendomligheter och de tvingades ställa upp på saker som egentligen inte alls hade med själva adoptionen att göra. Allt tycktes gå ut på att Silva skulle tjäna så mycket extrapengar som möjligt på affären” (*Arbetet* 1991-11-19:7). Adoptivföräldern berättar att han hade fått intrycket att SLBV:s lokala mellanhand skulle försvåra möjligheten att genomföra adoptionen om de inte rättade sig efter hans krav såsom att bo på hans hotell och delta i hans utflyktsprogram. ”Adoptivföräldrar kan ofta känna sig totalt utsatta för myndigheternas godtycke och då ställer man inte till bråk i onödan. Därför är Sven Jonsson glad över att Niel Silvas verksamhet ska granskas ordentligt. – Det är säkert många adoptivföräldrar som råkat ut för sånt som vi och värre ändå” (*Arbetet* 1991-11-19:7).

I *PI förmiddag* som sändes 1991-11-18 avslöjade Thomas Bibin hur adoptionsorganisationen SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka hade handlat med barn i adoptionssammanhang via en svensk kvinna i Sverige. ”Många adoptivföräldrar har känt på sig att det är någonting som inte stämmer med Niel Silvas verksamhet i Sri Lanka. Men rädslan att dra vanära över adoptionerna, ja till och med kanske över sitt eget barn, har liksom rädslan från att bli stoppad från att adoptera igen har gjort att många backar för att berätta offentligt om vad som har hänt” (*PI förmiddag* 1991-11-18). Tre adoptivföräldrar framträder i radioprogrammet. En av dessa adoptivföräldrar beskriver att barnet som skulle adopteras byttes ut mot ett annat och att hon skulle komma hem utan barn om hon ifrågasatte SLBV:s lokala mellanhand. En annan adoptivförälder uppger att barnen som gavs för adoption inte var så kallade hittebarn utan att de hade föräldrar som besökte adoptivföräldrarna. Den svenska kvinna som pekades ut som mellanhanden i Sverige framträdde i radioprogrammet och hävdade att det inte var hon utan en annan kvinna som hade begått brottet att handla med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige. Hon medgav dock att SLBV:s lokala mellanhand hade berikat sig på adoptionsverksamheten. SLBV:s lokala mellanhand uppges inte ha förnekat att han hade tagit emot stora summor från svenska adoptivföräldrar. I ett brev till NIA hade han medgivit samarbetet med den svenska kvinnan som agerade mellanhand, men han ansåg inte att han skulle ha begått något brott enligt srilankesisk lag. Chefen för Sri Lankas barnavårdsmyndighet, som Bibin hade intervjuat, hävdade dock att den som gjorde pengar på adoptionsförmedling kunde betraktas som en barnhandlare. Bibin återger också att en icke-officiell rapport författad av en person med god insyn i adoptionsverksamheten hade pekat ut ett antal barnhandlare i Sri Lanka där bland annat SLBV:s lokala mellanhand och hans advokat ingick. ”Med detaljerade sifferuppgifter redogörs för vilka tjänstemän som mutats och var och hur mycket för att låta trafiken flyta smidigt. Flera av [chefen för

barnavårdsmyndigheten, Mrs Ranasinghes] underställda är djupt inblandande utan hennes vetskap och spåren leder långt in i det regeringsparti som suttit vid makten sedan 1977" (*PI förmiddag*, 1991-11-18). SLBV:s nyligen tillsatta ordförande, som Bibin hade intervjuat, hänvisade till den pågående polisutredningen angående den handel med adoptivbarn som hade avslöjats och besvarade frågor om SLBV:s mellanhand, barnbyten, mutor och SLBV:s strävan att få ensamrätt på alla adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Avslutningsvis intervjuas representanter för adoptionsorganisationerna FFIA och BFA som tog avstånd från avslöjandet om adoptivbarnhandel via SLBV:s lokala mellanhand och den svenska kvinnan i Sverige.

Mot bakgrund av den skrivelse dåvarande ordföranden för SLBV gjorde 1991-02-14 till NIA med en uppmaning om att NIA skulle ta sitt ansvar att inte låta kvinnan bedriva illegal adoptionsförmedling gjorde NIA en polisanmälan mot kvinnan den 22 mars 1991 (se NIA:s Dnr 49:106/91). I ett brev som sändes till Polisen 1991-08-28 angav NIA ett tiotal svenska adoptivfamiljer som misstänktes för att ha anlitat den svenska kvinnan som gett specifika instruktioner om hur de skulle gå tillväga för att genomföra adoptionerna. Brevet avslutas med ett uppgivande om att NIA åter hade fått uppgifter om ett stort antal ärenden som gällde yttranden över förmedlingssättet vid privata adoptioner från Sri Lanka. "Uppgifterna är sådana att vi känner oss föranlåtna att göra särskilt grundliga utredningar i ärendena för att utröna bakgrunden till att så pass många ärenden beträffande privata adoptioner från Sri Lanka åter förekommer" (Dnr 49:106/91). Ungefär två år efter att NIA hade gjort polisanmälan mottog NIA en underrättelse om att förundersökningen mot den svenska kvinnan hade lagts ned på grund av preskription och att hon bestämt hade förnekat brottsligt förfarande (Polisens Dnr B305-91).

Några månader efter Bibins radioprogram och artiklarna i *DN* och *Arbetet* om handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige, som SLBV:s lokala mellanhand hade medverkat i, bröt en debatt ut mellan en adoptivförälder och journalist, Sven-Åke Aulin som hade adopterat från Sri Lanka och under åren författat ett flertal artiklar om adoptioner mellan Sri Lanka och Sverige, och NIA. Aulin argumenterade för att NIA utsatte små barn för övergrepp mot deras mänskliga rättigheter eftersom NIA återauktorisade SLBV som adoptionsorganisation efter det uppmärksammade avslöjandet om att SLBV:s lokala mellanhand hade erkänt inblandning i handel med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige. "Denne har tjänat grova pengar på blivande adoptivföräldrars okunnighet om skäliga priser på olika slag av service (hälsovård, barnomsorg, transporter, juridisk hjälp). Mellanskillnaden mellan oskäliga avgifter till förmedlingen och förmedlingens verkliga kostnader blir i praktiken en köpeskillning" (*Aftonbladet* 1992-05-20:3). Aulin skrev också att SLBV:s lokala mellanhand på egen hand hade bedrivit regelrätt barnhandel utan förskönande tal om kostnader och att åtskilliga barnbyten hade förekommit i samband med adoptionerna, vilket kränkte de inblandades människovärde. Enligt Aulin skulle svenska myndigheter och domstolar aldrig se genom fingrarna på samma sätt beträffande barn födda i Sverige. Dåvarande riksdagsledamoten och ordföranden för NIA, Christer Eirefelt bemötte Aulins debattinlägg med att bland annat påpeka att NIA hade ställt krav på SLBV för fortsatt auktorisation. "Vi har ställt två viktiga krav för fortsatt auktorisation: helt nya arrangemang när det gäller att föra över medel till Sri Lanka samt att SLBV avvecklar sitt organiserade samarbete med Swede Lanka Tours Ltd. Företaget driver det gästhem som SLBV hänvisar sina familjer att bo på. NIA kräver att SLBV skall erbjuda sina medlemmar verklig valfrihet i boendet" (*Aftonbladet* 1992-06-07:3). SLBV hade i sin tur överklagat NIA:s beslut att begränsa auktorisationen till och med augusti 1992 men NIA vidhöll att kraven behövde

uppfyllas för att sökanden till adoptivbarn med förtroende skulle kunna vända sig till SLBV. NIA pekade även på brister i yrkeskunnande varför SLBV behövde anställa en socialarbetare i Sri Lanka som bland annat skulle utarbeta bakgrundsrapporter om barnen och skapa rutiner till barnens bästa. ”Ett viktigt inslag i NIA:s beslutsunderlag är att Sri Lanka i mars antog en ny adoptionslag. Den innebär att endast barn på godkända barnhem får lämnas för adoption och att det är chefen för myndigheten i Sri Lanka som direkt till organisationen i Sverige föreslår ett barn. Dessförinnan skall myndigheten utreda barnets bakgrund och om det kan adopteras inom Sri Lanka. Det betyder en avsevärt bättre kontroll över adoptionerna inom landet” (*Aftonbladet* 1992-06-07:3). Enligt Eirefelt hade NIA gjort en grundlig utredning, ställt specifika krav och begränsat organisationens auktorisation. Aulin framhöll i en slutreplik (*Aftonbladet* 1992-06-07:3) att NIA välsignade en svensk adoptionsorganisations samarbete med en barnhandlare, att den nya lagen skulle gynna barnhandlaren eftersom den stoppade hans konkurrenter och att NIA:s uppgifter borde flyttas över till tingsrätterna för att kunna hålla sig inom lagen och ställa barnets behov i centrum.

Regeringen avtog SLBV:s begäran om förlängning av tillstånd att förmedla barn från Sri Lanka till Sverige den 20 augusti 1991 (*DN* 1992-08-21). ”Vi ser regeringens beslut som att vi har fog för vår inställning. Bland annat har organisationen inte haft den kontroll över samtliga kostnader i Sri Lanka som vi kräver, säger Ulla Fredriksson, NIA:s kanslichef” (*DN* 1992-08-21:6). Det nämns att SLBV:s lokala mellanhand hade tagit emot pengar för att låta svenska adoptivföräldrar gå förbi i kön och att den lokala mellanhanden, som hade ett avtal med SLBV om transporter och logi för svenska blivande adoptivföräldrar, hade ersatts av en annan lokal mellanhand. ”NIA kräver att adoptionsorganisationen avvecklar sitt organiserade samarbete med mannens turistbyrå, Swede Lanka Tours. Innan nytt tillstånd för adoptionsförmedling kan bli aktuellt kräver NIA också att SLBV omarbetar rutiner för utbetalande av ersättningar av kostnader i samband med adoption” (*DN* 1992-08-21:6). SLBV:s dåvarande ordförande uppgavs vara besviken över regeringens beslut och att han skulle kontakta NIA igen. ”Vi hoppas få generella ramar för verksamheten. Men vi tycker inte om att en svensk myndighet blandar sig i detaljer och krasar i petitesseer, säger Jan Blomstrand till TT” (*DN* 1992-08-21:6). Enligt en notis i *GP* uppsköt NIA beslutet att ta ifrån SLBV rätten att förmedla adoptioner. ”Före sista oktober måste förmedlingen ha bättre kontroll över de pengar som förs över till Sri Lanka från svenska adoptivföräldrarna annars är det slut på adoptionsförmedlingen” (*GP* 1992-10-22:6). Det kan ses att SLBV till slut uppfyllde NIA:s krav och tilläts fortsätta adoptionsverksamheten vilket kan exemplifieras med att SLBV tillsammans med de övriga organisationerna bokade in en annons i *DN* (1993-11-16:50) under rubriken ’Adoptera – ett bra alternativ!’ följt av organisationernas respektive namn och telefonnummer dit potentiella adoptivföräldrar kunde slå en signal. Annonserna kan även ses i ett led där köerna för att adoptera barn från andra länder knappt fanns kvar. ”Väntetiderna är mycket korta. Det beror på att de dåliga tiderna har gjort tilltänkta adoptivföräldrar mera försiktiga. Även barnens hemländer har blivit mer återhållsamma. Knappast något land vill lämna ett barn till en familj med en arbetslös pappa. Det säger Ulla Fredriksson, kanslichef på Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor” (*SvD* 1993-12-18:8). Det framgår av artikeln att utlandsadoptionerna hade minskat med en tredjedel sedan början av 1980-talet från omkring 1500 adoptioner per år till omkring 1000 vilket härleddes till den medicinska utvecklingen som underlättat möjlighet att få barn genom exempelvis hormonbehandlingar. ”Men även utförelsen av barn från traditionella länder som Korea, Sri

Lanka och Indien minskar. Från Sri Lanka kom 1987 186 barn. I år väntas bara 25 barn därifrån” (*SvD* 1993-12-18:8).

Vid slutet av 1990-talet fick adoptivföräldrar betala närmare 100 000 kronor för att adoptera ett barn från ett annat land medan adoptionsbidraget låg på samma nivå som i början av 1990-talet. *Aftonbladet* (1999-04-29:44) ställde frågor kring detta och redogjorde för svar från fem personer som var i 30-40 års åldern. Två av de tillfrågade som eventuellt hade sitt ursprung i andra länder eller föräldrar från andra länder ansåg att det var bra att det kostade mycket pengar att adoptera eftersom de inte ansåg att man borde adoptera barn från andra länder. De övriga som troligtvis var födda i Sverige eller inom Europa ansåg att det var för stor ekonomisk kostnad bland annat eftersom det bidrog till att göra adoption till en klassfråga och försvårade möjligheten för adoptivföräldrar att göra en god gärning för sig själva och för barnet. Redogörelsen för dessa åsikter kan sägas spegla några föreställningar om adoptionsfenomenet i det svenska samhället. Frågor om huruvida det kan ses rätt eller fel att genomföra adoptioner från andra länder, att betala stora summor pengar för att bli adoptivförälder, adoption som klassfråga eller god gärning och svenska statens underlättande för att skapa adoptivfamiljer har kommunicerats i mediamaterialet sedan adoptionerna från Sri Lanka till Sverige intensifierades från början av 1970-talet.

Enligt faktauppgifter (i *DN* 1999-05-02:5) går det att utläsa av statistik från SCB och RSV att adoptionerna från andra länder, särskilt från asiatiska länder, hade minskat sedan slutet av 1980-talet. I faktarutan över adoptionsländer nämns att mellan 1969-1998 hade 39 026 utomnordiska barn adopterats i Sverige och att de flesta barnen, 23 247, företrädesvis kom från Korea, Indien och Sri Lanka. Representanter för Adoptionscentrum och NIA yttrade sig över det minskade antalet adoptioner i artikeln. Även om det återgavs råda oklarheter kring varför antalet adoptioner sjönk mer i Sverige än i andra länder presenterades fem möjliga förklaringar som föreställdes ligga till grund för minskningen. Den första förklaringen var att Sverige var inne i en period med sämre arbetsmarknad. Andra förklaringen var hanteringen av ofrivillig barnlöshet med medicinsk hjälp. Tredje förklaringen som hindrade adoptioner härleddes till ekonomiska förutsättningar. Fjärde förklaringen uppgavs vara att personer som ville adoptera försökte få egna barn för länge och därmed blev för gamla för att kunna genomföra en adoption. ”För några år sedan gick NIA och Socialstyrelsen ut med en rekommendation till socialnämnderna, som utreder och godkänner de blivande adoptivföräldrarna, att föräldrar över 45 år inte bör få adoptera. – Adoptivbarn ska inte ha äldre föräldrar än andra barn. Åldern sätter ju gräns även för graviditeter. En del länder börjar ställa krav när det gäller åldern på de föräldrar som ska få adoptera. Men 45 år är ingen knivskarp gräns här i Sverige. Det handlar främst om att orka vara förälder under barnets hela uppväxt, säger Eivor Jonsson” (dåvarande byrådirektör vid NIA i *DN* 1999-05-02:5). Den femte förklaringen till minskningen av antalet adoptioner relaterades till rädsla för att barnen skulle drabbas av främlingsfientlighet. Enligt en representant för Adoptionscentrum satte adoptivföräldrar ord på sin oro men det var inte helt klarlagt om skälet till att adoptivföräldrar önskade vita barn hade att göra med rädsla för främlingsfientlighet eller om det handlade om nya möjligheter att adoptera barn inom europeiska länder. Avslutningsvis nämns i artikeln att få föräldrar fick avslag från socialnämnden vid begäran att få bli godkända som adoptivföräldrar men att betydligt fler själva avbröt utredningen och drog tillbaka sin begäran.

TVÅNGSOMHÄNDERTAGNA ADOPTERADE

En sjätte förklaring till minskningen av adoptioner skulle kunna vara att adopterade ungdomar oftare hamnade i krissituationer i jämförelse med övriga befolkningen i Sverige. *DN* (1999-06-12:5) uppmärksammar en undersökning som gjorts av Statens institutionsstyrelse som omfattade samtliga särskilda ungdomshem i Sverige och intervjuer med adoptionsorganisationer, barn- och ungdomspsykiatriska kliniker och ett antal utlandsadopterade. ”Våld, hot, misshandel och akut kris i familjen är de vanligaste anledningarna till att adopterade ungdomar tas om hand. För ungdomar med svensk bakgrund dominerar narkotikamissbruk och skolproblem” (*DN* 1999-06-12:5). Det var nästan dubbelt så vanligt bland adopterade ungdomar att bli tvångsomhändertagen av samhället på grund av att de ansågs vara en risk för sin egen hälsa och utveckling och att relationerna i adoptivfamiljer jämfört med andra familjer var starkt infekterade enligt undersökningen. En representant för Adoptionscentrum som kom till tals i artikeln menade att det i regel gick bra för utlandsadopterade ungdomar men att i de fall då komplikationer uppstod blev dessa mycket svåra. Enligt Adoptionscentrums representant väntade många familjer för länge med att söka hjälp och när de väl sökte hjälp fick de eventuellt ingen hjälp. ”Gunilla Andersson menar att familjer som tidigt adopterade barn snarare betonade likheter än olikheter för att få familjebildningen socialt accepterad. – Därmed sopade vi problemen under mattan alltför länge” (*DN* 1999-06-12:5). Det framgår i artikeln att fler adopterade flickor än pojkar vistades på särskilda behandlingshem i mitten av 90-talet och att det vanligaste problemet var det komplicerade förhållandet till adoptivföräldrarna utifrån ungdomarnas perspektiv. Vissa adoptivföräldrar uppgavs i vissa fall vilja avsäga sig adoptionen. Kommunikeringen av denna information i *DN* kan ha utgjort ett stöd för att underlätta för svenska medborgare att överväga adoption som en familjebildningsmetod och slutligen ta ställning till att genomföra en adoption. Även om det vanligaste problemet med adoption utgjordes just av komplicerade relationer inom adoptivfamiljen var ett kunskapscentrum i blivande där det fanns möjligheter till behandling. ”Att barnen flyttar tillbaka hem är kanske sedan inte alltid det bästa, säger Jan Åke Eriksson på Folåsa. Men de måste ha kontakt med sina adoptivföräldrar” (*DN* 1999-06-12:5). Det framgår inte hur många av ungdomarna som hade vistats på särskilda behandlingshem som var adopterade från Sri Lanka till svenska adoptivfamiljer och inte heller huruvida adoptionerna av de intagna adopterade hade genomförts privat eller via adoptionsorganisation.

En representant för Sveriges dåvarande näst största adoptionsorganisation Familjeföreningen för Internationell Adoption som hade förmedlat närmare 2000 adoptioner, där de flesta kom från Indien men även Sri Lanka, Thailand, Brasilien, Guatemala och Rumänien, uppmärksammades för sitt adoptionsengagemang. ”De första åren jobbade Britt-Marie Nygren ideellt, men arbetet växte och blev ett heltidsarbete. Hon har arbetat mycket med administration genom åren. Men numera är det nya kontakter och utveckling av organisationens utbildnings- och biståndsverksamhet som Britt-Marie Nygren ägnar sig åt” (*GP* 1999-11-11:25). Engagemanget för adoptioner kom av att hon själv adopterade barn bland annat via adoptionsorganisationen Adoptionscentrum. Britt-Marie Nygren beskriver adoptivföräldraskapet som annorlunda och att man behöver förbereda sig på att barnet kan ha haft det svårt innan det kom till adoptivfamiljen och att barnet saknar egenskaper som man kan känna igen från biologiska familjemedlemmar. Nygren framhåller att barnets annorlunda utseende var något som vuxna fokuserade på men inte andra barn. Det nämns inget om barnet kunde möta främlingsfientlighet exempelvis under ungdomstiden eller som vuxen. ”Britt-

Marie Nygren tror att de adopterade barnen har en viktig funktion i samhället: att öppna våra ögon för att vi egentligen är ganska lika” (*GP* 1999-11-11:25). Som heltidsarbetande med adoptioner önskade Britt-Marie Nygren att adoption kunde jämföras med att få konstgjord befruktning istället för att behöva betala mellan 50 000 – 100 000 kronor för att adoptera ett barn. ”Målet för FFIA är att hitta föräldrar till barn som annars skulle växa upp på barnhem enligt övertygelsen att alla barn behöver en familj. – Och det är märkligt att uppleva hur människor kan känna att deras adoptivbarn är ödesbestämt just för dem. Många börjar knyta an till barnet redan när man ännu bara har sett det på foto. Sedan kan föräldrarna komma hit och berätta om vilken tur de haft som fått just det speciella barn de har” (*GP* 1999-11-11:25). Vad säger då de adopterade i mediamaterialet om att ha blivit upptagna inom svenska adoptivfamiljer?

ADOPTERADE FRAMTRÄDER

Medan adoptionerna från andra länder minskade under början av 1990-talet kom adopterade från Sri Lanka att framträda mer som individer hellre än som objekt för barnhandel i svenska nyhetstidningar. Denna vändning kan exemplifieras i mediamaterialet från mitten av 1990-talet, exempelvis i en artikel i *Expressen* (1996-08-04:3) och *SvD*:s uppmärksammande av Michael Bjerkhagens födelsedag (*SvD* 1996-11-28:19). I artikeln i *Expressen* kan det ses att några särskilda teman lyfts fram som ska komma att utgöra ett mönster i representationer av adopterade. Det gäller framställningar av a) försanthållanden om vad som hade hänt om de hade blivit kvar i ursprungslandet och uppfattningar att det var bra att adopteras till Sverige b) funderingar kring biologiska föräldrar och syskon och tankar om att söka upp dem c) yttranden av känslor om tillhörighet till både invandrare och svenskar eller att känna sig helt svensk d) viljan att själv adoptera ett barn från ett annat land e) och mötet med allmänhetens närgångna frågor såväl som upplevelser av mobbing. Båda de adopterade flickorna som porträtteras i artikeln uppger att de såg adoptionen som något bra och uttryckte funderingar om att söka upp de biologiska föräldrarna. Den adopterade flickan från Sri Lanka, som var tolv år, uppger att hon kände sig som både svensk och lankes medan den adopterade från Colombia, som var tretton år, uppger att hon kände sig som helt svensk. Eftersom den adopterade flickan från Sri Lanka hade blivit mobbad tidigare ställde hon sig tveksam till att själv adoptera ett barn medan den adopterade från Colombia gärna skulle adoptera från Colombia och skaffa biologiska barn. Ingen av de båda adopterade flickorna uppskattade närgångna frågor från folk i allmänhet som de inte kunde besvara exempelvis om deras biologiska mödrar. I *SvD*:s uppmärksammande av Michael Bjerkhagen, som också hade varit sommarpratare under år 1996, fokuseras främst på hans arbete som församlingspräst men det framkommer också att han kände sig som svensk och tänkte svenskt samt gärna skulle besöka Sri Lanka framöver. I *Sommarpratet* (*P1*, 1996-06-27) tar Michael bland annat upp en händelse där hans icke-vita utseende ställdes i fokus när en tant skrek åt honom att han inte skulle spela en viss musik som associerades till personer med en viss hudfärg. Michael uppgav att han tänkte tillbaka på denna episod med ett leende. Reaktionen på det rasistiska yttrandet kan ses som ett exempel på att man som adopterad identifierar sig som svensk medan andra svenska medborgare exkluderar adopterade från svenskheten.

I *GP* (1998-02-28) framträder två adopterade kvinnor i 20 års åldern, Anna och Maria, som var biologiska syskon i Sri Lanka men som hade adopterats till olika svenska adoptivfamiljer. Maria kände inte till att hon hade en yngre biologisk syster medan Anna alltid hade känt till Marias existens och även haft kontaktuppgifter. En gemensam bekant förde dem samman i

samband med en resa till Sri Lanka där Anna hade lämnat ett brev till Maria. ”-Jag var väldigt skeptisk när jag läste brevet. Jag undrade hur hon kunde vara så säker på sin sak. Jag hade ju aldrig hört talas om någon syster i Sverige. Samtidigt blev jag givetvis nyfiken och när jag pratade med mamma fick jag bekräftat att det som stod i brevet verkligen stämde. När mina föräldrar adopterade mig, bestämde de att om min biologiska mamma fick några fler barn, så ville de ta hand om dem också. Men när Anna adopterades bort två år senare till en annan familj, förträngde mamma att hon överhuvudtaget fanns” (GP 1998-02-28). De träffades nyligen för första gången i Sverige trots att den yngsta systemen alltid hade känt till sin äldre biologiska syster. ”Det är mycket som ska diskuteras, många frågetecken som ska rätas ut. Även om de inte själva har svar på alla funderingar så känns det skönt att prata med någon som förstår. De har båda varit på semester i Sri Lanka, ön i Indiska oceanen där de en gång föddes” (GP 1998-02-28). Artikeln som utgör ett reportage med bilder på de båda biologiska syskonen som vuxna tar upp likheter och skillnader mellan dem, hur de till slut kom i kontakt med varandra och ämnen som vikten av att besöka ursprungslandet, kulturkrockar som kan uppstå både i ursprungslandet och i vuxen ålder i Sverige i egenskap av att vara adopterad och att söka upp den biologiska familjen samt frågan om de själva kunde tänka sig att adoptera. Det framgår inte om syskonen adopterades privat eller via någon adoptionsorganisation men det återges att den biologiska modern fick två ytterligare barn som fanns kvar i Sri Lanka. De adopterade syskonen hade bestämt sig för att åka tillbaka tillsammans till Sri Lanka och leta reda på den biologiska modern. I en faktaruta intill artikeln framgår bland annat att anledningen till att utlandsadoptioner hade minskat på senare år hade att göra med att fler provrörsbefruktningar genomfördes och lyckades såväl som hög arbetslöshet och riksdagens beslut att Sverige skulle ansluta sig till Haag-konventionen. ”Detta innebär bland annat att familjer inte kan skaffa ett adoptivbarn själva, utan måste gå via en förmedling. Då förhindras det att någon sätter ett pris på barnet. Det innebär också att socialnämnden måste godkänna familjen två gånger istället för en” (GP 1998-02-28). Den genomsnittliga kostnaden för att genomföra en adoption återgavs vara 80 000 kronor och det statliga adoptionsbidraget hade höjts till 24 000 kronor.

Några månader senare presenterade GP (1998-05-02:1) ytterligare ett reportage om två adopterade i 17 års åldern, Ida från Sri Lanka och Oscar från Chile. I fokus står deras val kring att söka sina rötter. De hade kommit fram till olika val angående att träffa sina biologiska föräldrar. Det framkommer att den biologiska modern till Ida, som adopterades från Sri Lanka, tvingades att lämna bort sin dotter av hennes familj. ”Ida tycker att mamman gjorde rätt som adopterade bort Ida. För det är lite annorlunda kultur i Sri Lanka än i Sverige. Idas mamma var mycket ung när hon blev gravid. Hon kom från en välbärgad familj, som praktiskt taget tvingade henne att adoptera bort Ida” (GP 1998-05-02:1). Ida uppger att hon fann likheter i sin biologiska mamma och att hon uppfattade det som att den biologiska modern var ledsen över att ha behövt adoptera bort henne. Det framgår att Ida hade upplevt svårigheter med sin annorlunda hudfärg och att hon har blivit upprörd över frågor om hennes ursprung. Även i Sri Lanka upplevde hon känslor av annorlundahet. ”-Jag kände samhörighet med folket, biologiskt sett. Men jag var annorlunda. Var jag än gick så glodde folk på mig för klädernas och kroppsspråkets skull” (GP 1998-05-02:1). Vistelsen i Sri Lanka återges ha blivit för mycket och fick avbrytas i förtid men den ska ha bidragit till att göra henne mer ödmjuk. När det gäller Oscar, som adopterades från Chile, framhålls ett intresse för ursprungslandet hellre än att träffa den biologiska familjen men också funderingar kring vad som hade hänt om han hade levt kvar i Chile. Det kan ses oklart varför de biologiska

föräldrarna till Oscar lämnade bort sin son och om det fanns fler barn i familjen som eventuellt också lämnades för adoption. ”-Mina föräldrar bodde i en jätteslum och jag var i någorlunda skick när mina svenska föräldrar adopterade mig. När jag precis blev intagen på barnhemmet var jag jätteundernärd” (*GP* 1998-05-02:1). Skälet till att Oscar lämnades till barnhemmet framstår alltså grundas i att de biologiska föräldrarna var så fattiga att de inte kunde ta hand om sin son, åtminstone enligt den historia som de svenska adoptivföräldrar har fört vidare.

I en artikel i *Nerikes Allehanda* ställs skillnader i fokus när två adopterade kvinnor representeras som adopterades från Sri Lanka till Sverige åren kring 1975, alltså ungefär fyra år före adoptionsorganisationen SLBV startade. ”De är 23 år, adoptivbarn från Sri Lanka, har lätt till skratt och är bästa vänner. De är lika men ändå så olika. Den ena är hittebarn, den andra känner till sina biologiska föräldrar, den ena singales, den andra tamil” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26). De adopterade kvinnorna planerade en resa till Sri Lanka och det betonas att de inte betraktar Sri Lanka som sitt hemland utan som landet där de föddes. Det kan också ses i rubriken till artikeln: ’Bästa vänner reser till Sri Lanka. Inte hem – utan dit – där de är födda’. De uppges betrakta Karlskoga som sitt hem. ”-Sri Lanka är inte mer hemma för mig än vad din födelsestad är för dig om du inte bott där sedan du var baby, påpekar Paula. Men naturligtvis är det med en viss spänning de ser fram emot resan till Sri Lanka. Vad ska de tycka, hur kommer de reagera? De kommer att möta ett land där alla ser ut som de men inte är som de, precis tvärt om mot hur det är i Karlskoga” (*Nerikes Allehanda* (1998-10-26). Det framgår att Lina och Paula har rest till Sri Lanka tidigare med sina adoptivföräldrar. ”-Förra gången vi var där med våra föräldrar var vi sju år och då var det hela mer som en sol och badresa, minns Lina. – Jag kommer ihåg att vi besökte barnhemmet där jag bodde som baby. Det var fint men jag minns en liten pojke som låg där i en säng utan att någon brydde sig om honom. Det gjorde mig så ledsen, säger Paula. Hon tror att hon kommer klara att se barnhemmet i dag utan att bli illa till mods. – Ett annat minne från resan är från det sjukhus där jag hittades. Personalen kom körandes med en baby i en säng. Babyn hade dropp i foten, precis som jag måste ha haft, säger hon och visar på ett ärr hon har på ankeln. Där sattes droppet för att hon skulle överleva de första dygnet på sjukhuset” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26). De båda adopterade kvinnorna uppges ha funderat mycket kring vad som hade hänt om de inte hade blivit adopterade och bott kvar i Sri Lanka. ”-Då hade man väl gått där med fem ungar, säger Paula och båda skrattar. En sak är säker. De hade i alla fall inte varit vänner som i dag. För Paula hittades utanför ett sjukhus i huvudstaden Colombo. Hon vet ingenting om sitt ursprung mer än att hon är singales. Hon har ett singalesiskt namn som hon fick på barnhemmet där hon bodde tills hon var fem månader” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26). Det framgår att Lina inte har något tamilskt namn men känner till namnet på sina biologiska föräldrar. ”Mamman lämnade Lina till en svensk missionär som sedan förmedlade henne till hennes [svenska föräldrar]. -Men jag vill inte träffa mina biologiska föräldrar. Varför skulle jag vilja det, säger Lina och tillägger att hon inte känner några band till dem. Nu kan hon inte besöka dem heller för Lina kommer från norra Sri Lanka och hon är tamil. Där pågår nu ett blodigt inbördeskrig så hon får hålla sig till södra Sri Lanka, tillsammans med Paula” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26). Avrundningsvis beskriver artikelförfattaren att Lina och Paula är mycket olika personligheter och att de trots skenbara likheter har mycket olika bakgrund och förhållningssätt till sitt ursprung. ”Lina skulle kunna ta kontakt med föräldrarna men vill inte, Paula vet inget om sina och funderar ibland på vem av dem hon är lik, vem som gillar att teckna precis som hon. Idag är det relativt vanligt med adoptioner från Sri Lanka men så var

det inte när Lina och Paula anlände till Sverige” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26). Det kan tilläggas att artikelförfattarens beskrivning av omfattningen av adoptioner skiljer sig från den allmänna bilden vilken bland annat kan ses i statistiken över adoptionerna från Sri Lanka där det framgår att adoptionerna var mycket vanliga under 1970-talet men minskade drastiskt efter år 1995. Artikeln avslutas med att ta upp frågan om hur de adopterade kvinnorna trivs i Sverige. ”-Mamma har berättat att det ibland böjde sig folk ned över barnvagnen och frågade, hur går det med språket, säger Paula. En äldre har frågat henne; hur trivs du här? Det är frågor som gör Lina och Paula både roade och rasande. För de är ju svenskar. Nu ska de alltså åka till Sri Lanka och då blir frågorna mer motiverade: Hur trivs de där?” (*Nerikes Allehanda* 1998-10-26).

ADOPTERADE RISKERAR UTVISNING FRÅN SVERIGE TILL SRI LANKA

Det finns två uppmärksammade fall av så kallade vuxenadoptioner i mediamaterialet. Den ena gäller en 27-årig kvinna från Sri Lanka som adopterades av en svensk kvinna i 70 års åldern vilket *Expressen* (1993-05-09:11) har rapporterat om. Den srilankesiska kvinnan återges ha kommit till Sverige med sin srilankesiske man som arbetade på en ambassad i Sverige. Den srilankesiske mannen träffade senare en svensk kvinna och fick uppehållstillstånd som anknytning till sin svenska sambo medan den 27-åriga srilankesiska kvinnan riskerade utvisning. Den äldre svenska kvinnan som genomförde vuxenadoptionen fick avslag två gånger från Invandrarverket, som nuvarande Migrationsverket hette fram till och med 1990-talet (Internetlänk [Migrationsverket \(Sverige\) – Wikipedia](#), hämtad 230407). Den tredje gången väddjades direkt till Invandrarverkets chef. Slutligen meddelade Invandrarverket att den 27-åriga kvinnan fick stanna i Sverige som adoptivdotter till den äldre svenska kvinnan.

I det andra fallet, som uppmärksammades i flera nyhetstidningar (*GP* 1998-03-27:6; *Expressen* 1998-11-14:2; *SvD* 1998-11-22:2) gällande en vuxenadoption av en srilankesisk kvinna, Surekha, beslutade Invandrarverket och Utlänningsnämnden att utvisa och portförbjuda den srilankesiska kvinnan från Sverige trots att Tingsrätten hade godkänt adoptionen. En representant för Adoptionscentrum yttrade sig angående fallet. ”-Det här kan komma att oroa flera adoptivfamiljer att tro att deras adoptionshandlingar inte är formellt korrekta och att barnen kan riskera att utvisas som myndiga, säger Elisabet Sandberg, kanslichef på Adoptionscentrum” (*GP* 1998-03-27:6). Enligt en representant för UD rådde oklara bestämmelser i utlänningslagen som begränsade adopterades möjligheter att få uppehållstillstånd. ”-Invandrarverket och Utlänningsnämnden uppfattar tydligen att det här fallet handlar mer om uppehållstillstånd än adoption, säger Per Löwenberg. Och vuxenadoptioner får inte bli ett sätt att kringgå de vanliga reglerna för uppehållstillstånd” (*GP* 1998-03-27:6). Surekha adopterades av sin moster och hennes svenske make år 1996 då hon var i 20 års åldern och hade bott hos adoptivföräldrarna i närmare tre och ett halvt år. Adoptivpappan uppgav att han och hans fru hade skuldkänslor. ”Att det är vårt fel att det blivit så här. Men vi trodde att vi gjorde rätt. Och vi kunde aldrig drömma om att ett domslut skulle underkännas av ett statligt verk. I avslutningen av artikeln nämns att Invandrarverket hade fått en ny ansökan om uppehållstillstånd som hade lämnats in på svenska ambassaden i Colombo vilket kunde underlätta ett positivt beslut framöver. Utvisningen av den vuxenadoperade srilankesiska kvinnan skedde i juni 1997 (se exempelvis *Expressen* 1998-11-14:2). ”Familjen har överklagat till Utlänningsnämnden som lovar beslut före jul. [Pappan] hungerstrejkar i väntan på besked. Riksdagen och regeringen kan inte lägga sig i enskilda fall, men de har klart uttalat sin inställning och också tillsatt en utredning som ska se över reglerna

för vuxenadoption” (*Expressen* 1998-11-14:2). Enligt *Expressen* utgjorde den srilankesiska vuxenadopterades fall ett av flera exempel på hur utlänningsmyndigheterna tolkade lagen på ett sätt som gick på tvärs mot det allmänna rättsmedvetandet. ”Det är oerhört farligt. Om myndigheterna till och med kan trotsa domstol för att få bort utlänningarna från landet, kan rasisterna göra samma sak” (*Expressen* 1998-11-14:2). Historien om den vuxenadopterade srilankesiska kvinnan Surekha fick sin upplösning i slutet av november. *SvD* (1998-11-22:2) reflekterar kring Invandrarverkets och Utlänningsnämndens resonemang om att släktanknytningen inte var tillräcklig varför den vuxenadopterade srilankesiska kvinnan utvisades trots att Tingsrätten hade godkänt adoptionen. ”Adoption innebär, för svenskt sätt att se, att alla rättsliga band mellan adoptivbarnet – låt vara i det aktuella fallet tjugo år – och dess biologiska föräldrar utsläcks, som juristerna kallar det. Å andra sidan inträder just därför adoptivföräldrarna i full utsträckning i motsvarande ansvar och rättigheter. Kan någon starkare familjeanknytning tänkas?” (*SvD* 1998-11-22:2). Det betonas att adoption kringgärdas av stränga bestämmelser och granskningar och att förnuft och anständighet segrade över byråkrati i och med att den vuxenadopterade srilankesiska kvinnan tilläts återförenas med sina adoptivföräldrar.

I *SvD* (2000-07-25:6) rapporterades om en utredning som lades fram av Ulla Fredriksson angående regler för adoption av vuxna som bland annat tillkom med anledning av Surekha, kvinnan från Sri Lanka som hade adopterats i Sverige men utvisats till Sri Lanka trots att svensk domstol hade godkänt adoptionen. ”Fallet med den lankesiska kvinnan, och ett par andra liknande fall, slutade dock med att uppehållstillstånd ändå beviljades, inte minst på grund av den opinionsstorm de väckte” (*SvD* 2000-07-25:6). Enligt utredaren Ulla Fredriksson föregick ett svenskt domslut om adoption alltid av en rätt omfattande utredning, där yttranden inhämtades från en rad myndigheter. ”Ibland kan det emellertid misstänkas att en vuxenadoption är tillkommen i syfte att kringgå den ordinarie svenska utlänningslagstiftningen. Det gäller i första hand adoptioner gjorda i utlandet, där det är oklart vilka utredningar som har föregått beslutet” (*SvD* 2000-07-25:6). De nya bestämmelserna som föreslogs i utredningen var tänkta att börja gälla från 1 juli 2001.

Sammanfattning mediaflödet 1990-talet: NEDGÅNG FÖR ADOPTIONER, UPPGÅNG FÖR ADOPTERADE

Under 1980-talet adopterades mer än 2000 barn från Sri Lanka till Sverige (Myndigheten för Internationella adoptionsfrågor, statistik). Från år 1987 minskade adoptionerna drastiskt med undantag för början av 1990-talet då en viss ökning ägde rum. När Sri Lanka började främja lokala adoptioner före utlandsadoptioner år 1992 skedde en minskning och år 1995, när Sri Lanka införde en ny lag som kriminaliserade de informella adoptionerna, registrerades endast ett fåtal adoptioner från Sri Lanka. Resterande år av 1990-talet anländer knappt några adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige. Den nedåtgående trenden gällde även adoptioner från andra länder till Sverige. Eftersom förmedlingen av barn utgjorde de auktoriserade adoptionsorganisationernas inkomstkälla befann de sig i en krissituation. NIA rekommenderade att adoptionsorganisationerna skulle etablera sig i nya länder och önskade att statsbidragen till adoptionsorganisationerna borde räknas upp med en miljon kronor medan adoptionsorganisationerna bedömde att de behövde omkring fem miljoner för att kunna fortsätta sin verksamhet.

I början av 1990-talet uppdagades en adoptionsskandal vilken involverade en svensk kvinna och adoptionsorganisationen SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka som hade utgjort mellanhänder åt svenskar som hade bildat adoptivfamiljer. Adoptivföräldrars pengar hade berikat SLBV:s lokala mellanhand, möjliggjort att gå förbi adoptionskön, använts för mutor till tjänstemän och politiker samt att kringgå rådande lagar. Den svenska kvinnan förnekade inblandning men medgav att SLBV:s lokala mellanhand hade berikat sig på adoptionsverksamheten. SLBV:s lokala mellanhand medgav samarbete med den svenska kvinnan och att han hade mottagit pengar från adoptivföräldrar men förnekade att brott hade begåtts gentemot srilankesisk lagstiftning. NIA drog delvis in auktorisationen för SLBV men organisationen återfick ändå auktorisationen trots att inga större förändringar gjordes gällande förmedlingsverksamheten. Den svenska kvinnan polisanmälades av NIA men efter två år lades anmälan ner på grund av preskription och att kvinnan bestämt hade förnekat brottsligt förfarande.

Mot bakgrund av handeln med srilankesiska adoptivbarn som hade uppdagats bröt en debatt ut mellan en adoptivförälder och NIA. Adoptivföräldern argumenterade för att NIA utsatte små barn för övergrepp mot deras mänskliga rättigheter genom att fortsätta bevilja SLBV auktorisation och att SLBV:s lokala mellanhand hade tjänat stora summor pengar på att förmedla barn för utlandsadoptioner. NIA menade att krav hade ställts på SLBV att avveckla samarbetet med den lokala mellanhandens turistbyrå och att omarbetning krävdes av rutiner för utbetalningar av ersättningar av kostnader i samband med adoptioner.

Generellt sett fick adoptivföräldrar vid slutet av 1990-talet betala närmare 100 000 kronor för att adoptera ett barn från ett annat land. I en kvällstidnings undersökning ställdes frågor kring det höga priset för att adoptera i relation till att adoptionsbidraget låg kvar på ungefär samma nivå som i början av 1990-talet. Åsikterna varierade bland de fem tillfrågade men återspeglade liknande perspektiv som tidigare framkommit i mediamaterialet åtminstone sedan adoptionerna från Sri Lanka till Sverige började intensifieras sedan 1970-talet, exempelvis om att adoptionskostnader utgjorde en klassfråga och att adoptivföräldrar gjorde en god insats för adoptivbarnet.

Representanter för NIA och Adoptionscentrum yttrade sig över det minskande antalet adoptioner från andra länder och föreslog några förklaringar som bland annat berörde svenska medborgares dåvarande begränsade ekonomiska förutsättningar och hantering av ofrivillig barnlöshet med medicinsk hjälp. En annan förklaring skulle kunna härledas till att många adopterade hade tvångsomhändertagits på särskilda ungdomshem på grund av problem som hade uppstått inom adoptivfamiljen. En undersökning visade på att det var dubbelt så vanligt bland adopterade ungdomar att bli tvångsomhändertagna av samhället på grund av att de ansågs vara en risk för sin egen hälsa och utveckling och att relationerna i adoptivfamiljer jämfört med andra familjer var starkt infekterade.

Under 1970- och 1980-talet hade aktörer såsom statstjänstemän i Sverige och Sri Lanka, representanter för adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar framträtt i media medan adopterade främst hade representerats som objekt för adoptivbarnhandel eller åtråvärda subjekt för adoptivföräldrar. En vändning sker i mitten av 1990-talet då adopterade ungdomar och vuxna börjar framträda som självständiga subjekt. Några särskilda teman framträder som kommer utgöra ett mönster i representationer av adopterade gällande föreställningar om vad som hade hänt om de inte hade adopterats, funderingar kring biologiska föräldrar och att söka

upp dem, upplevelse av Sverige som uppväxtland, tillhörighet, svenskhet, mobbing och att själv adoptera från annat land samt olika sätt att reagera på och bemöta allmänhetens närgångna frågor. Det framgår också att adopterade tenderar att återge sina adoptivföräldrars historier om orsaker till att de blev adopterade såväl som att tvingande omständigheter, såsom att den biologiska modern övertalades av närstående att uppge barnet för adoption, hade bidragit till att den adopterade tillgängliggjordes för adoption.

Mot slutet av 1990-talet väckte två uppmärksammade fall av vuxenoptioner som involverade kvinnor från Sri Lanka debatt i media. Den ena gällde en 27-årig kvinna som adopterades av en svensk kvinna i 70 års åldern. Den andra gällde en adoption av en srilankesisk kvinna i 20 års åldern som Tingsrätten hade godkänt. Men Invandrarverket och Utlänningsnämnden beslutade att utvisa och portförbjuda den 20-åriga srilankesiska kvinnan från Sverige. Utvisningen ägde rum under mitten av år 1997 och fick sin upplösning mot slutet av år 1998 genom att uppehållstillståndet beviljades. En statlig utredning tillsattes bland annat mot bakgrund av vuxenoptionen av den srilankesiska kvinnan i 20 års åldern. Nya regler gällande vuxenoptioner skulle börja gälla från 2001.

MEDIAFLÖDET 2000-2010: Representationer av adopterades röster

Fyra stora händelser tog vid i mediamaterialet under början av 2000-talet. Det var framväxten av lagen om homosexuellas rättigheter att adoptera barn från andra länder, tsunamin som bland annat drabbade Sri Lanka, vuxna adopterade som framträdde med sina egna perspektiv på adoptionserfarenheter i Sverige och TV-programmet *Spårlöst* där adopterade, bland annat från Sri Lanka, sökte sina biologiska föräldrar i ursprungslanderna. Här kommer jag inte diskutera programmet men som jag har nämnt tidigare kan programmet bidra till att upprätthålla och reproducera det tal som har utvecklats om adoptioner från Sri Lanka till Sverige till exempel i samband med att adopterade från Sri Lanka återförenas med sina släktingar i ursprungslandet och genom att väcka frågor inom adopterade om deras biologiska ursprung såväl som inom samhället om adoptionspraktiken från andra länder till Sverige. De adopterades resor från och till Sri Lanka, vilka främst har representerats i de tidningar som jag har kategoriserat som 'övriga', ställs i fokus i avsnittet som behandlar mediaflödet 2010-2019

När det gäller frågan om homosexuellas rättigheter att adoptera inväntades resultatet från utredningen 'Barn i homosexuella familjer' som beräknades vara färdig vid årsskiftet 2001. *DN* (2000-08-05:11) skriver att samtliga politiska ungdomsförbund, förutom kristdemokratisk ungdom, ansåg att homosexuella borde ha rätt att adoptera barn från andra länder till Sverige. En representant för Adoptionscentrum yttrar sig i artikeln och menade att frågan var problematisk då den utgick från vuxnas rättigheter hellre än barnets rättighet. "Att föra frågan om homooptioner på tal, kan bara det äventyra adoptionsverksamheten. – I flera länder vi arbetar är det olagligt att utföra homosexuella handlingar. Det gäller Indien, Sri Lanka och Nepal, och i Ryssland och Bulgarien har det varit olagligt tills helt nyligen" (*DN* 2000-08-05:11). Representanten för Adoptionscentrum såg inslag av kulturchauvinism i den svenska adoptionsdebatten. "Här tycker vi att det är självklart att vi har rätt syn på hur man ska leva. Men man måste begripa att människor i andra kulturer tycker att deras hållning är bättre och minst lika självklar som vår, säger Elisabet Sandberg, som tror att homooptioner kan bli praktiskt genomförbara först på mycket lång sikt. – Det finns fall av vuxna adopterade som vuxit upp i lesbiska hem i Sverige. Några av dem är mycket bittra och kritiska" (*DN* 2000-08-05:11). En socionom och adopterad från Korea, Margret Henningsson, som medverkade i

utredningen, och som hade nära kopplingar till adoptionsorganisationen Adoptionscentrum, menade att det fanns risker att urvalet av homosexuella familjer blev snett eftersom blivande homosexuella föräldrar skulle vända sig till RFSL som var positiva till homooptioner. ”-Det finns idag ingen forskning som är relevant för att avgöra om internationellt adopterade barn får men av att växa upp i homosexuella familjer, säger Henningsson, som även ser problem med den forskning utredningen bedriver” (DN 2000-08-05:11). Enligt Henningsson skulle adopterade som upptogs i homosexuella adoptivfamiljer behöva klara av och förhålla sig till att vara invandrare, adopterad och i minoritet i det svenska samhället med två mammor eller pappor.

Representanter för Socialdemokraterna, Moderaterna, Centern, Folkpartiet, Miljöpartiet och Vänsterpartiet svarade på en debattartikel i *Dagens Nyheter* som hade undertecknats av bland annat en representant för Kristdemokraterna. Representanterna för de olika partierna argumenterar för att det vore till barnets bästa att få en rättslig relation till den samkönade partnern. Enligt debattörerna hade Sveriges ambassader fått i uppgift att ta reda på fakta om givarländernas inställning till homooptioner och även om det skulle påverka möjligheten för heterosexuella att få möjlighet att adoptera. Ungefär hälften av de länder som deltog i undersökningen uppgavs ha angett att möjligheten att adoptera för svenska heterosexuella par inte skulle påverkas medan bland annat Sri Lanka avstod från att kommentera frågan och två andra länder uppskattade att det skulle kunna påverka heterosexuella pars möjligheter att adoptera. ”Dessa besked visar dock att det inte finns skäl att tro att Sveriges adoptionssamarbete med andra länder skulle hotas om vi tillät homosexuella adoptioner” (DN 2000-09-24:2). Däremot framkommer att givarländerna hade en mer negativ inställning till homosexuella par som adoptivföräldrar. Alla länder som hade besvarat enkäten återges ha nekat möjlighet för homosexuella par att adoptera vilket bland annat grundade sig i att lagen i respektive ursprungsland inte tillät två personer av samma kön att ha gemensamt förmyndarskap om ett barn vilket innebar att utländska samkönade par skulle behandlas på samma sätt. Debattörerna anger sedan tre skäl till att lagändringen skulle vara meningsfull även om Sverige i det internationella samarbetet självklart skulle behöva respektera andra länders lagstiftning.

På en presskonferens som DN (2001-02-01:3) rapporterade om presenterades den statliga utredningens förslag att homosexuella skulle få rätt att prövas för adoption av barn från andra länder. Överdirektören för NIA yttrade att den existerande forskningen var skäl nog att neka adoption för homosexuella par vilket även en representant för Rädda Barnen höll med om som menade att ledamöter gav sig hän åt politisk opportunistik och lät sig förledas av RFSL:s lobbyism. Kristdemokraterna och Moderaterna ställde sig inte bakom förslaget dock. Nedanför artikeln finns en artikel om att Mona Sahlin hade hoppats på en lagändring för att homosexuella skulle kunna prövas som adoptivföräldrar. Där redogörs även för en opinionsundersökning som hade genomförts av Temo på DN:s uppdrag som bland annat visade att merparten av de socialdemokratiska väljarna var emot förslaget att låta homosexuella prövas som adoptivföräldrar. ”Mona Sahlin säger att det är en värderingsfråga och att partierna inte bör styras av opinionsundersökningar” (DN 2001-02-01:3). Ändringen av lagen som gav homosexuella rätt att prövas som adoptivföräldrar uppmärksammades senare även av debattören Marie Söderqvist (i *Expressen* 2002-06-28:17) vars far ursprungligen kom från Sri Lanka och bland annat deltog i *Magasinet* som sändes under 1984. Söderqvist argumenterade för att adoptivbarn borde växa upp i en familjekonstellation som utgjordes av en man, en kvinna och barn.

När regeringen presenterade budgeten inför år 2001 framgick att adoptionsbidraget skulle höjas från 24 000 till 40 000 kronor. En representant för Adoptionscentrum kommer till tals i artikeln och aviserar ökning av kostnaderna för att adoptera barn från andra länder, bland annat från Korea. ”Även adoptionerna från andra länder blir dyrare eftersom den svenska kronan är så svag mot andra valutor. Framför allt slår den dyra dollarn igenom. – Till detta kan komma att olika länder vill höja sina avgifter. Däremot tror jag inte att vi höjer vår administrativa avgift här i Sverige som ligger på 24 700 kronor. Styrelsen fattar beslut om detta i slutet av november” (*DN* 2000-10-12:3). Anita Orrell vid NIA beklagar sig över att det höjda adoptionsbidraget främst skulle komma att kompensera adoptionsorganisationerna för ökade kostnader hellre än adoptivföräldrarna. ”-Vi granskar deras bokslut och för ständiga diskussioner med organisationerna om kostnaderna för exempelvis löner och resor. De bestämmer själva hur höga deras avgifter för administration ska vara. Men de är ideella organisationer som inte försöker sko sig. Däremot kan de behöva ett litet överskott något år för att klara ökade kostnader som uppstår under något annat år, säger hon” (*DN* 2000-10-12:3). Avslutningsvis nämns att kostnaderna för att adoptera varierade mycket mellan olika länder beroende på olika avgifter som myndigheter och organisationer tog ut för administration, adoptivföräldrars resekostnader och vistelselängd i givarlandet samt i vissa fall även barnets vård och uppehälle före adoptionen. I en faktaruta om kostnader framgick att Adoptionscentrum hade beräknat att det var dyrast att adoptera från privata barnhem i Colombia, 143 000 kronor, medan Barnen Framför Allt – Adoptioner beräknade att en adoption i Bolivia kostade 119 000 kronor och 71 000 kronor för att adoptera från Sri Lanka.

Det första exemplet på en artikel där en adopterads röst representeras berör Carina och hennes planerade möte med sin mamma i Thailand. ”[Carina], 24, har väntat hela sitt liv. Nu är det bara fyra dagar kvar till målet – ett skjul i Bangkok. På tisdag ska hon träffa sin biologiska mamma som adopterade bort henne när hon var tre dagar gammal. – Jag trodde inte att det var sant att jag hade hittat henne. Jag hoppas att pusselbitarna i mitt liv faller på plats när jag kommer in i hennes hus, säger hon” (*Aftonbladet* 2000-07-21:18-19). Det kan ses att *Aftonbladet* representerar Carinas mammas hus på ett sätt som framställer det som att mamman är fattig och bor under enkla förhållanden medan Carina framhåller att mamman bor i ett hus som hon har önskat besöka större delen av hennes liv i hopp om att delar av hennes liv ska falla på plats. Carina kontaktade några thailändska tidningar för att försöka finna den biologiska modern och efter en tid återkom en tidning om att de hade funnit Carinas mamma i Thailand. ”–Jag har aldrig varit arg eller ledsen för att hon adopterade bort mig. Det enda jag har undrat över i alla år är om min riktiga mamma lever, säger hon och ser överlycklig ut” (*Aftonbladet* 2000-07-21:18). Den biologiska mamman, som var 60 år och försörjde sig genom att sälja blomsterkransar, grät när hon fick veta att dottern hade letat efter henne, enligt den thailändska tidningen som arrangerade återföreningen. ”Av de fem barn [den biologiska mamman] fött är tre döda. Det fjärde – en 31-årig dotter – bor med henne. Det yngsta barnet får hon snart träffa igen efter 24 år. Det framgår att Carina skaffade barn tidigt i livet som ett led i att söka efter sina rötter. ”I perioder har jag haft riktiga personlighetskriser och känt att jag varken är svensk eller thailändsk, att jag är ingenting. Självt var hon bara fem månader gammal när hon kom till Sverige. Hon hämtades på barnhemmet av sina svenska adoptivföräldrar” (*Aftonbladet* 2000-07-21:18). Carina skulle ta med sig flera presenter till mamman och, om mötet gick bra, önskade hon hälsa på ofta hos mamman och gärna också hjälpa henne ekonomiskt förutsatt att det kändes rätt och att det inte sårade mammans stolthet. ”Den allvarliga nedräkningen har börjat. Ulf berättar att hans sambo har varit konstig hela

veckan. – Det finns en risk att jag bryter ihop. Vi får se, säger hon och funderar en stund innan hon svarar på den sista frågan” (*Aftonbladet* 2000-07-21:18). Artikeln avslutas med att Carina får besvara frågan om vad det första är hon ska säga till sin mamma vid återföreningen. Det finns två bilder i artikeln. Den ena är tagen på den biologiska mamman tillsammans med två syskonbarn till Carina och den andra bilden är tagen på Carina.

I en artikelserie om adoption uppmärksammar *SvD* (2001-05-16:13) bland annat de svåra känslor som kan uppstå för exempelvis en adoptivförälder. ”Bengt, pappa till två barn från Sri Lanka, levde med en otydlig känsla av skuld. I terapi förstod han att han måste stötta sonen i hans sökande efter sin identitet. Mötet med den biologiska mamman blev avgörande för hela familjen. – Det blev kristallklart att jag är Stefans pappa” (*SvD* 2001-05-16:13). Namnen i artikeln är fingerade. Adoptivpappans känsla av skuld uppstod när de adopterade barnen från Sri Lanka var i övre tonåren. ”Är det verkligen rätt att flytta ett barn från en plats i världen till en annan? Hela familjen reste till Sri Lanka och fick svar på många frågor” (*SvD* 2001-05-16:13). Adoptivpappan ville undersöka den skuld han kände och gick i så kallad familjekonstellationsterapi som har utformats av psykoterapeuten Bert Helliger och går ut på att ge svar på svåra livsfrågor och avsluta destruktiva länkar till tidigare släktingars öden. I artikeln frammanas en röst från den adopterade sonens biologiska fader genom adoptivpappan. ”-Mannen som var min sons biologiska pappa under konstellationen sa till mig: ’Att åka till Sri Lanka är inte ditt projekt, det måste vara din son som håller i taktspinnen. Visa stor respekt för den process som han ska gå igenom. Var med honom, han kan bara söka om han vet att du står kvar’ (*SvD* 2001-05-16:13). Det framgår inte i artikeln om barnen adopterades privat eller via någon organisation men den advokat som hjälpte till med adoptionen kontaktades av adoptivfamiljen. ”Västerlänningar kommer och hämtar barn, och när de kommer tillbaka river de upp sår och skapar ödeläggelse – det var hans inställning. Tills Stefan och hans syster själva fick tala med honom. Det var som att vända på en hand – advokatens attityd ändrades helt när han fick höra barnens egna ord och han ordnade kontakt med Stefans mor” (*SvD* 2001-05-16:13). Mötet med den biologiska modern återges ha blivit känslofyllt och adoptivpappan uppgav att hans adoptivson kände ett stort lugn under flera månader efter mötet. ”Den energi som hade varit uppbunden i olika frågor kunde han kanalisera genom att skriva musik och starta olika projekt. Han fick klarhet i vissa saker kring sitt ursprung, och för mig blev det kristallklart att jag är Stefans pappa och betyder mycket för honom. – Och om barnen någonsin hade tvivlat på om de är svenska blev det tydligt där på Sri Lanka. De märkte att de har tydliga svenska manér, kläder och värderingar” (*SvD* 2001-05-16:13). Adoptivpappan upplevde att det var rätt att genomföra adoptionen och att medan de biologiska föräldrarna gav barnen livet fick de tryggheten, identiteten och kärlek inom adoptivfamiljen.

En stor händelse som skakade om adoptionsvärlden under början av 2000-talet var publiceringen av en studie utförd av tre svenska forskare som hade studerat 12 500 utlandsadopterade mellan 8 och 30 år som de hade jämfört med jämnåriga svenskar. I en faktaruta i *DN* (2002-01-14:5) presenterades några av resultaten. ”Av de som var 8-24 år hade 3,7 procent varit intagna på sjukhus för psykiatrisk sjukdom. Det är vanligare än för genomsnittssvensken. Själv mord är fyra gånger vanligare, vård för narkotika- och alkoholmissbruk är dubbelt så vanligt och risken för kriminalitet var något högre bland de adopterade” (*DN* 2002-01-14:5). Två representanter för Adoptionscentrum reagerade på studien och argumenterade för att det bland annat var barnets vistelse på barnhemmet i ursprungslandet som gav konsekvenser i vuxenlivet. ”Det är en liten grupp, 5-10 procent, som

har stora problem. Men om den gruppen vet inte forskarna tillräckligt mycket. De studier som har gjorts visar att en lång barnhemsvistelse har betydelse, men inte åldern. Adoptionscentrum skulle önska att mer forskning bedrevs både i barnens hemländer och i Sverige” (*DN* 2002-01-14:5). Det framgår inte vilka studier representanterna för Adoptionscentrum hänvisar till angående effekter av barnhemsvistelser i ursprungsländerna. Vidare i artikeln lyfts ett argument fram om att det rådde brist på hjälp och stöd till adoptivfamiljer i Sverige. ”När det går dåligt går det väldigt dåligt. Det beror mycket på bristen på stöd och hjälp, det hinner gå för långt innan man får rätt insatser, säger Lisa Eyre, som är ansvarig för Adoptionscentrums jourtelefon och själv adopterad från Sri Lanka” (*DN* 2002-01-14:5). De båda representanterna för Adoptionscentrum efterlyser ett resurscentrum för barn och föräldrar.

Många adopterade och adoptivföräldrar reagerade, enligt *DN*, över den bild av adopterade som presenterades i medierna i relation till de tre svenska forskarnas studie. ”Nyligen kunde radio, tv och tidningar berätta om ny forskning kring adopterades livsvillkor. Den visar bland annat att barn som redan var några år gamla när de kom till Sverige har lättare att få problem med droger än jämnåriga. De hamnar också oftare på behandlingshem och är överrepresenterade i självmordsstatistiken” (*DN* 2002-01-21:12). En av de som hörde av sig till *DN* var en 25-årig kvinna som vid två månaders ålder hade adopterats från Sri Lanka till Sverige. ”Även om det framskymtade att resultaten gällde en liten grupp kändes det som om alla adopterade klumpades ihop. Vi blev ett ’problem’. Rubrikerna och påannonserna handlade ju om självmord, droger och kriminalitet. Alla vi som det går bra för blev en sorts mörkertal, vi liksom räknas inte” (*DN* 2002-01-21:12). Den 25-åriga kvinnan som adopterades från Sri Lanka, Therese, beskriver att hon blev gripen av en adopterads livsöde som *DN* hade rapporterat om tidigare som involverade svåra förhållanden i ursprungslandet, adoption vid sex års åldern till Sverige och en stökig uppväxt inom och utanför adoptivfamiljen som till slut ledde till placering på ett behandlingshem. Therese reflekterar kring den adopterades livsöde och fäster avseende på att svårigheterna i ursprungslandet skulle ha funnits där oavsett om adoptionen hade genomförts eller inte och att problematiken eventuellt hade kunnat lösas med hjälp för att hantera de svåra upplevelserna. ”Själv har Therese inte några minnen från Sri Lanka eftersom hon var så liten när hon kom hit. Här i Sverige finns hennes mamma och pappa, hennes släkt och vänner. – Jag ogillar stark mat, säger hon plötsligt. Jag gillar korb och köttbullar. En del tycker det är märkligt, som om smaken sitter i huden” (*DN* 2002-01-21:12). Sedan återges att Therese berättar om en harmonisk barndom, goda år i skolan och ett bra liv tillsammans med sin pojkvän. ”Han är svensk och arbetar som läkare, inflikar hon snabbt och förekommer en eventuell fråga om han också är adopterad eller utlänning. Som om den brukar ställas” (*DN* 2002-01-21:12). Även om Therese har beskrivit en harmonisk barndom framkommer att hon har blivit bemött på ett negativt sätt i det svenska samhället som vuxen. ”Hon berättar om hur expediter följer efter henne för att se om en tänkbar snattare smitit in i butiken. Det händer aldrig när hon är ute och handlar med blåögda och ljusa vännen Ulrika, bara om hon är ensam eller har med sig bruna kamraten Caroline, som är född i Indien” (*DN* 2002-01-21:12). Därefter behandlas frågor om adopterade önskade träffa sina biologiska föräldrar, om huruvida det kan ses försvarbart att flyga barn tvärs över jorden bara för att svenska par inte kan få egna barn, om adoptivföräldrars upplevelse av misslyckande att inte själva kunna föda egna barn och upplevelse av dubbelt misslyckande om barnet får problem vilket kan slå tillbaka på adoptivföräldrarna och Therese egna upplevelser som en del av vuxenvärlden i det svenska samhället samt hennes funderingar kring att spåra upp de biologiska föräldrarna och att själv

adoptera barn i framtiden. I mitten av artikeln, under rubriken 'blodet är inte tjockare än kärleken' finns en stor ansiktsbild på en leende Therese. Enligt bildtexten får adopterade tankar om identitet och varför de ser ut som de gör samt många frågor. "Adopterade upplever i värsta fall frågorna som verkligt plågsamma. För Therese Blomqvist, 25 år och född på Sri Lanka, blev de nya föräldrarna hennes riktiga mamma och pappa" (DN 2002-01-21:12, bildtexten).

Precis som i en tidigare artikel från *Nerikes Allehanda* ställs flera sammanträffanden i fokus när Johan och Melinda, som båda är adopterade från Sri Lanka, uppmärksammas genom att deras livsvägar har korsats gång på gång. "[Melinda] och [Johan] följs åt i livet på ett närmast mirakulöst sätt, trots att de inte är släkt. Förra helgen blev de dessutom föräldrar på var sitt håll, på samma dag" (*Nerikes Allehanda* 2002-10-25). Det återges att de båda kommer från Sri Lanka, kommer från samma barnhem och hamnade båda hos adoptivfamiljer på samma ort i Sverige. "När mina föräldrar hämtade min lillasyster och Johans föräldrar samtidigt hämtade hans lillasyster i Colombo lärde de känna varandra, berättar Melinda. [Några år senare blev familjerna grannar]. Och så nu detta. Johan och Melinda blev föräldrar på samma dag. Ja, de båda familjerna fick till och med dela rum på Karlskoga BB" (*Nerikes Allehanda* 2002-10-25). Avslutningsvis nämns att ödet har spelat en roll i att Johan och Melinda skulle följas åt i livet.

Adoptionerna från Sri Lanka till Sverige hade sin storhetstid åren 1970-1995. Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka. I en faktaruta i DN (2003-02-03:7) anges att 3400 barn hade adopterats från Sri Lanka till Sverige. DN uppmärksammar att det inte sedan 1987 hade adopterats så många utländska barn till Sverige som förra året då det kom 1008 barn genom de sex dåvarande auktoriserade adoptionsorganisationerna. Två representanter för Adoptionscentrum yttrar sig i artikeln bland annat över adoptionerna från Kina och de ökande kostnaderna. "Kina har generösa regler för adoptioner. De har inte samma stränga krav som en del andra länder på föräldrars ålder och utbildning eller att de inte har olika sjukdomar säger Margret Henningson" (DN 2003-02-03:7). När det gällde de ökade kostnaderna rapporteras att de hade stigit med upp till 60 procent de senaste åren. "En adoption från Kina förmedlad av organisationen FFIA, Familjeföreningen för Internationell adoption, beräknades 1999 kosta cirka 99 000 kronor inklusive två adoptivföräldrars resa till landet. Idag beräknar FFIA att en adoption från Kina går på omkring 131 500 kronor" (DN 2003-02-03:7). En representant för Adoptionscentrum kopplar ihop ökningen med generell ökning av kostnader globalt. "Men framförallt är det ökad byråkrati i barnens födelseländer med fler dokument och fler myndigheter inblandade som gjort att det blivit dyrare. Familjer som adopterar barn från andra länder får ett statligt bidrag som infördes i slutet av 80-talet. Bidraget var oförändrat fram till 2001 då det höjdes från 24 000 till 40 000 kronor per barn. Men höjningen åts upp av de skenande kostnaderna" (DN 2003-02-03:7). Enligt en av representanterna för Adoptionscentrum påverkade detta möjligheten att överhuvudtaget adoptera för vissa. Under artikeln som uppmärksammar att fler barn adopteras till Sverige finns en artikel som uppmärksammar två adoptivföräldrar som hade adopterat från Kina. Det framgår inte hur mycket de betalade adoptionsorganisationen för att få sitt adoptivbarn men de hade planer på att adoptera ytterligare ett barn från ett annat land och uppgavs inte oroa sig över rapporteringar om adoptivbarn som mår dåligt (DN 2003-02-03:7).

I samband med tsunamin som drabbade bland annat Sri Lanka i slutet av 2004 rapporterades det om risker för människohandel i form av internationella adoptioner av srilankesiska barn.

Rädda Barnen slog exempelvis larm om att barn riskerade att utnyttjas för människohandel vid liknande katastrofer. ”Redan har indikationer kommit på att barn som blivit föräldralösa på Sri Lanka utsatts för illegal adoption – de människor som uppger att de vill ta hand om barnen har andra avsikter” (*Aftonbladet* 2005-01-03:20). Enligt Rädda Barnen fanns det ingen anledning att uttrycka oro över att svenska barn som befann sig i exempelvis Sri Lanka hade utsatts för människohandel utan det gällde framförallt drabbade srilankesiska barn. Även *SvD* (2005-01-09:13) rapporterade om att barn som blev föräldralösa efter tsunamin i länderna runt indiska oceanen riskerade att utsättas för slavhandel, sexhandel och adoption. Kriminella ligor uppgavs kidnappa föräldralösa barn. ”Det är främst till slavhandel, illegal adoption och sexhandel som ligorna vill använda de föräldralösa barnen. För dem handlar tragedin om regelrätt affärsverksamhet: de kan tjäna närmare 400 kronor per sålt barn” (*SvD* 2005-01-09:13). Det framgår att Sri Lankas regering hade infört ett förbud mot adoptioner och att europeiska länder hade uppmanats att vara vaksamma om asiatiska barn dök upp vid gränserna. Enligt en EU-kommissionär fanns det intresse av att adoptera barn som överlevt tsunamin och möjligheter att erbjuda dem tillfälliga hem för bearbetning av trauman. ”Men hjälporganisationer och barnpsykologer avråder bestämt från adoptioner av barn. Särskilt till avlägsna platser och personer som är helt främmande för dem. Det bästa är om de kan återförenas med släktingar eller grannar i lokalsamhället, och få traumahjälp på plats, menar bland annat Unicef” (*SvD* 2005-01-09:13). Vidare i *Kristdemokraten* (2005-01-13) rapporterades att tsunamin hade bidragit till att många barn hade blivit föräldralösa och att deras enda utväg kunde vara att prostituera sig. Det uppges att många barn i Sri Lanka prostituerar sig, fler pojkar än flickor. ”Nyhetssajten CNN berättar om lastbilar som plockat upp barn och enligt samma källa skulle någon ha fått ett e-mejl där barn bjöds ut för adoption där allt pappersarbete skulle tas om hand. Barn riskerar också att föras bort för att användas som gratis arbetskraft i hushållsarbete. I Sri Lanka finns P.E.A.C.E, en organisation som arbetar för att ge barnprostituerade ett nytt liv. Dess verksamhet har slagits i spillror” (*Kristdemokraten* 2005-01-13).

Representanter för Adoptionscentrum, med Ulf Kristersson i spetsen, gick ut i *Expressen* (2005-01-13:4) och argumenterade för att adoption inte skulle användas som en katastrofhjälp och betonade att barnhemsplacering utgjorde en farlig, vanlig och enkel åtgärd. ”Vi samarbetar därför med barnrättsorganisationer som ’gatekeepers’ mot att barnen alls kommer in på barnhem. Och för att de barn som måste vara där under en utredningsfas, därefter så snabbt som möjligt ska komma därifrån, till en egen familj. I Sverige avskaffade vi barnhemmen för länge sen. Vi ska se behoven hos barn i andra länder på samma sätt. Inte heller utomlands är barnhem något hem för barn” (*Expressen* 2005-01-13:4). I ett debattinlägg i *Aftonbladet* (2005-01-15:36) efterlyste Tobias Hübinette att Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (MIA), som bland annat hade till uppgift att övervaka de svenska adoptionsorganisationernas efterlevnad av internationella konventioner om barnets bästa, skulle se till att inga barn som hade överlevt tsunamin adopterades i onödan. ”De av Sverige tillträdde Barnkonventionen och Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner säger nämligen att internationell adoption alltid ska vara det allra sista alternativet då barn i första hand ska ’tas omhand på lämpligt sätt i sitt hemland’” (*Aftonbladet* 2005-01-15:36). Mot bakgrund av dessa konventioner ska alltså barnets bästa alltid gå före vuxnas behov att exempelvis bilda familj genom adoption och som Hübinette påpekar utgör möjligheten till en bättre materiell standard inte någon tillräcklig grund för att genomföra en internationell adoption som det ofta påstås i den svenska adoptionsdebatten.

I kontexten för att Sri Lanka införde ett tillfälligt förbud mot adoption för att motverka människohandel av barn som hade blivit föräldralösa i samband med tsunamin uppmärksammades den så kallade 'Baby 81' som nio lokala föräldrapar stred för om vårdnadskapet. "Det är många som har mist barn på Sri Lanka på grund av tsunamin. Av nästan 40 000 döda i landet har Unicef beräknat att fyra av tio var barn. Enligt samma källa har 945 av 981 föräldralösa barn tagits omhand av släktingar" (*DN* 2005-02-05:22). Den doktor som tog hand om barnet framförde i artikeln att DNA-test skulle användas för att avgöra föräldraskapet.

Borås Tidning uppmärksammade Romy, som adopterades från Sri Lanka till Sverige under slutet av 1970-talet när hon var två och ett halvt år gammal, i kontexten för tsunamin. "Hon vet namnen på sina föräldrar, namnet på barnhemmet där hon bodde en kort tid och hur gammal hennes mamma var när hon föddes. Det är det enda jag vet, säger [Romy]. Liksom så många andra svenskar satt hon framför tv:n under mellandagarna och såg förödelsen i flodvågens spår. En dryg månad efteråt finns inget slutgiltigt facit över alla som dött, blivit föräldralösa och mist sina hem" (*Borås Tidning* 2005-02-06). Romy upplever att det hade varit jobbigt trots att hon inte har några kontakter med Sri Lanka. Även hennes barn hade haft många frågor om huruvida deras biologiska mormor och morfar lever. "-Jag var hos min biologiska mamma fram till bara en månad innan jag adopterades bort, så jag vet ju att hon lämnade bort mig därför att hon inte kunde ha mig kvar. Jag känner stor beundran inför henne, att hon hade den insikten. Först när [Romys] egen son var i samma ålder förstod hon hur stor den uppoffringen måste ha varit" (*Borås Tidning* 20050206). Artikeln tar upp att många frågor förblir obesvarade när man inte känner till något om sitt ursprung. "[Romys] son är ganska mörk i hyn medan dottern är ljusare med blå ögon. -Läkaren har sagt att det är från mig. Galle är en engelsk-holländsk koloni från början så jag misstänker att det ligger något sådant bakom. Jag är själv ganska lång för att vara från Sri Lanka och har skandinaviska drag" (*Borås Tidning* 2005-02-06). Det framgår att Romy för tio år sedan hade haft kontakt med mannen som skötte hennes adoption och att han på uppdrag av Romy hade åkt till Galle och gjort efterforskningar. Romy och hennes man hade planerat att åka till Sri Lanka men efter att flodvågen drabbat Sri Lanka uppger Romy att det kändes osäkert om det var någon idé att resa alls. Artikeln övergår sedan till att uppskatta att runt 12 000 personer i Sverige var adopterade från något av de numera katastrofdrabbade områdena. "För många adopterade som inte tidigare känt behov av att söka sina rötter väckte flodkatastrofen en vilja att veta mera, berättar [Emilia] på Föreningen för adopterade thailändare. Hon har fått flera samtal från adopterade thailändare som haft funderingar över hur de nu ska kunna söka sina rötter" (*Borås Tidning* 2005-02-06). Emilia betonar att rötterna inte bara utgörs av blodsband utan att de handlar lika mycket om kopplingen till landet.

I *GP*, samma dag som *Borås Tidning*, representerade [Romy], återges en längre version av artikeln. I den förlängda versionen framgår bland annat att mannen som Romy hade kontakt med för tio år, som hade hanterat hennes adoption och hade gjort efterforskningar i Sri Lanka hade funnit viss information. "Han ringde och sade att han hade både positiva och negativa nyheter, men att han skulle skriva ett brev så att det inte blev några missförstånd. -Men han dog, så jag fick inga upplysningar" (*GP* 2005-02-06). Artikeln avslutas med att Romy bekräftar att sökandet efter ursprunget handlar lika mycket om att lära känna landet och folket samt att träffa de biologiska föräldrarna var mindre viktigt för henne.

I *Nerikes Allehanda* finns en artikel som är uppdelad i tre delar och återger berättelser från en familj där ena systemen var adopterad från Sri Lanka. Ingen koppling görs till tsunamin i någon av delarna. Artikeln inleds med att beskriva hur det biologiska barnet önskade ett syskon och

att föräldrarna till slut kom fram till att de skulle adoptera en flicka från Sri Lanka under mitten av 1970-talet. ”Adoptioner var ovanliga och jag kommer ihåg att mamma var i skolan och visade upp Lina och tidningen gjorde reportage om oss. Svartsjuk på Lina? Nej, jag var bara så stolt över henne, blev som en extra mamma. När farmor skulle byta på Lina knuffade jag undan henne med orden: ’Jag gör det’” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Den biologiska dottern beskriver att hon fick följa med till Sri Lanka när ytterligare en adoption skulle genomföras men för en annan familj. Den biologiska dottern uppskattade detta. Men hon uppger också att det inte var så kul att ha en lillasyster när hon var i tonåren. ”Hon var en riktig pest när jag ville vara ensam med kompisar eller killar. Då märktes det att det är sju år mellan oss. Men avståndet minskar för varje år. Vi kommer allt närmre varandra, speciellt sedan jag fick barn. De är Linas ögonstenar” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Enligt den biologiska dottern har hennes mamma fortfarande kontakt med barnhemmet i Sri Lanka och som julklapp till hennes barn betalar hon för ett fadderbarn. ”Adoption för min del? Hade jag inte fått egna barn så hade jag inte tvekat. Jag vet inte om det är generna som avgör. Det skulle inte ha känts annorlunda för mig om jag hade haft en biologisk syster” (*Nerikes Allehanda* 20050303).

Den andra delen av artikeln återger perspektiv från Lina som adopterades från Sri Lanka till Sverige. Lina uppger att det alltid har talats öppet om hennes adoption och att hon har ett foto av sin biologiska mamma. ”Jag har inget behov av att söka ’svar’, men kanske hade det varit annorlunda om jag inte hade fått fråga” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Lina beskriver att det tidvis var jobbigt att inte vara lik sina adoptivföräldrar samtidigt som hennes syster Anna ofta fick höra att hon var lik mamman. ”Det var också bitvis kämpigt i skolan. Jag hade svårt att smälta in, blev småmobbad för min hy, men det tog mamma tag i. Tack och lov hade jag hela tiden en bästis som var min motsats: blond, lockig och blåögd” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). När Lina blickar tillbaka återger hon att hon inser att hon var besvärlig när hon var mindre och var en kontrast till sin syster Anna. Lina uppger också att hon har varit i Sri Lanka två gånger, den första gången när hon var sju år och en andra gång när hon var 24 år och reste tillsammans med en vän som också var adopterad. ”Då var jag orolig för vad jag skulle känna. Men det enda som hände var att jag kände mig helt ’fel’. Vi var som systrarna Graf där nere, vi stack verkligen ut!” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Lina har tagit del av sin adoptivmammans dagbok och uppger att hon är glad över att adoptivföräldrarna kämpade för att genomföra adoptionen. Avslutningsvis tar Lina upp att det talas om att adopterade barn mår dåligt men att det inte gäller henne. ”Jag är oerhört hemkär och även om jag bor och arbetar i Stockholm nu så är Karlskoga, där jag har min familj, ’hemma’ för mig” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03).

I den tredje delen av artikeln återger adoptivmamman sitt perspektiv. ”Jag läste en del artiklar om adoption. Det var nytt på 70-talet, inte minst i Karlskoga. Efter hand stod det klart för oss att vi ville adoptera. Vi tyckte inte att vi hade så märkvärdiga gener att de måste gå vidare till fler barn. Det fanns redan barn som behövde ett hem. För oss var adoptionen ett förstahandsval, inte något ’istället för’ och det tror jag Lina har förstått” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Det framgår att adoptivmamman hade några kontakter i Sri Lanka och att hennes bror fick med sig adoptionsansökan till Sri Lanka. ”Han visste att det fanns en svensk missionär där som skulle kunna hjälpa oss. Men hon var bortrest och han fick ge upp. Ända tills han kom till flygplatsen där satt hon. Missionären var inte så pigg på adoptioner utomlands. Hon tyckte att barn skulle växa upp i sin egen miljö. Men vid ett besök på ett barnhem träffade hon en ung flicka som hade fått barn och flickan fick inte komma hem om hon hade barnet med sig. Den lilla tjejen var våran Lina, född 21 december 1974” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Adoptivmamman beskriver att hon for till Sri Lanka några månader

efter och att hon fick ordna det mesta själv. ”Vid rättegången satt den unga mamman och höll Lina och grät. Det var ett känsligt ögonblick, men jag visste ju att hon inte hade något val. Hemma på Arlanda flög jag och min man i famnen på varandra, medan Anna dök ner i babykorgen. Äntligen hade hon fått sin syster” (*Nerikes Allehanda* 2005-03-03). Avslutningsvis beskriver adoptivmamman detta som sitt livs största projekt och var stolt att hon rodde det i land.

Två adoptivföräldrar som var aktiva i föreningen Sri Lanka Barns Vänner, hade adopterat från Sri Lanka och även hade fadderbarn i Sri Lanka representeras i *Nerikes Allehanda* i samband med att deras fadderbarn var på besök i Sverige. ”Adoptionsföreningen där Anna-Lena och Lillemor blev medlemmar hade bildats 1979. Senare, 1995 då adoptionerna från landet stoppades, kom den att övergå till att bli en renodlad biståndsförening och fick då namnet Sri Lanka Barns Vänner” (*Nerikes Allehanda* 2012-07-20). Det framgår att föreningen har 100 fadderbarn och att 65 av dessa tillkom efter tsunamin 2004. Biståndet uppges gå oavkortat till utbildning för Sri Lankas barn. ”Båda hon och Anna-Lena hade egentligen tänkt sig att adoptera ett syskon till Robin och Sabina. -Men det blev inte så. Och jag tänkte då att även fadderbarn är ett sätt att skaffa större familj på, säger Lillemor med ett leende. -Den där känslan av att vilja ge något tillbaka till det land som gett mig ett av sina barn är en stark drivkraft till att hjälpa, säger Anna-Lena. Inbördeskriget pågick fram till 2009, och även om landet nu sakta håller på att läka finns många bekymmer” (*Nerikes Allehanda* 2012-07-20). De barn som Lillemor valde ut som fadderbarn var på besök och uppges ha kommit från mycket fattiga familjer som Lillemor hade lovat att de skulle få komma på besök till Sverige. ”Den här sommaren är Janika och Chandritha på besök i Kumla och Örebro hos de barnkära systrarna. Imorgon berättar Janika och Charitha om sina upplevelser och sina drömmar inför framtiden” (*Nerikes Allehanda* 2012-07-20). Det finns ett flertal bilder i artikeln bland annat på adoptivföräldrarna och fadderbarnen. ”-Den här bilden är tagen första gången jag träffade Janika och Charitha. De första orden de sa till mig var: -We love Sweden! [Berättar Lillemor]” (*Nerikes Allehanda* 2012-07-20). Janika och Charita har precis tagit emot de presenter som Lillemor haft med sig.

I en artikelserie i *SvD* (2006-07-10:16-17) som behandlar ämnet att knyta an till något förlorat uppmärksammas adopterade som hade blivit föräldrar och hur adoptionserfarenheten kunde ha färgat föräldrablivandet genom deras tankar och känslor kring föräldraskap. En adopterad kvinna från Sri Lanka, Tilde, beskriver att hon gärna ville ha barn och att hon kan ha blivit överbeskyddande då barnet var den enda i hennes närhet som hon hade ett biologiskt band till. Även två andra adopterade kvinnor, Emma som adopterades från Thailand och Catalina som adopterades från Chile, framträder i artikeln och beskriver liknande biologiska relationer till sina barn. ”Till småbarnslivet hör även regelbundna besök på barnavårdscentralen (BVC) och där fortsatte påminnelserna om att Tilde, Emma och Catalina inte var riktigt som alla andra svenska föräldrar” (*SvD* 2006-07-10:16). Tilde, som adopterades från Sri Lanka, blev exempelvis föreslagen att vaccinera sig mot hepatit B just på grund av att hon var adopterad och för att läkaren utgick ifrån att en återresa skulle göras till Sri Lanka någon gång framöver för att möta de biologiska föräldrarna alternativt att de biologiska föräldrarna skulle komma att besöka Sverige. ”-Men vadå resa tillbaka till mina föräldrar? De bor ju här i Sverige. Jag blev jätteledsen och ringde till mamma och grät. Senare tog vi reda på att jag som adopterad kunde bära hepatit B latent i kroppen och att det kunde överföras till Alva. Den förklaringen hade jag ju kunnat ta, men istället uttryckte sig läkaren på det där plumpa sättet” (*SvD* 2006-07-10:16). De adopterade i artikeln reflekterar över att ha separerats från sitt biologiska ursprung. Catalina, som adopterades från Chile, betraktar sin biologiska moder som stark då

hon uppfattar att det måste ha varit svårt att lämna ifrån sig sitt barn. Samtidigt uppges att hon känner sig glad över att adoptionen ordnades så väl. Den adopterade kvinnan från Sri Lanka hade till skillnad från de övriga adopterade kvinnorna i artikeln träffat sin biologiska moder två gånger. ”Hon är glad över att hon reste till Sri Lanka innan hon själv blev förälder. Resan gjorde henne ännu mer tillfreds med sin identitet och gav henne en stabilare grund att stå på i den nya föräldrarollen” (SvD 2006-07-10:16). Det framgår att Tildes biologiska moder hade varit sjuk och att släkten hade vänt henne ryggen. ”Nunnorna på sjukhuset föreslog adoption direkt efter förlossningen, men mamman envisades med att ta Tilde hem till byn för att försöka ta hand om henne. Efter några veckor insåg hon dock att det inte gick” (SvD 2006-07-10:16). Att den biologiska modern försökte behålla sitt barn före adoptionen uppges ha uppskattats av Tilde och hon upplever det som sorgligt att den biologiska modern behövde ställas inför valet att uppge sitt barn. ”Varje gång jag tänker på det och tittar på min egen lilla dotter så känner jag dock att jag aldrig hade klarat av att känna ett liv växa inom mig i nio månader och sedan tvingas lämna bort det. Så fruktansvärt sorgligt...” (SvD 2006-07-10:16). Avslutningsvis nämns att alla de tre adopterade kvinnorna på olika sätt hade blivit utpekade som avvikande under uppväxten och att de kände en viss oro för att de egna barnen skulle bli utsatta för liknande saker.

Oskarshamns-Tidningen uppmärksammar när en adopterad från Sri Lanka återförenades med sin biologiska mamma i Sri Lanka via *Spårlöst* i TV4. ”Att få vara med när en adopterad vuxen kvinna eller man återser sin biologiska mamma, pappa eller sina syskon för första gången är en fantastisk upplevelse. Det känns snudd på för närgånget ibland så känslostarkt och privat att det är lite konstigt att jag som tv-tittare faktiskt får vara med och dela ögonblicket. Men *Spårlöst* på TV4 är gjort med värme och känsla, och många gånger har jag lyckogratt framför tv:n” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:18). Enligt en bildtext håller Sanna kontakten med sin biologiska mamma och så sent som igår fick hon ett nytt brev från Sri Lanka. Mötet uppges ha varit känsloladdat. ”-Det kändes jättekonstigt. Hon var tunn och liten och tittade ned hela tiden när hon kom mot mig. Vi kramade om varandra och hon grät så mycket. Jag blev helt ställd. Jag visste inte om hon grät för att hon var ledsen eller för att hon var glad. Men hon var jätteglad och lättad fick jag veta sedan” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Det framgår att Sanna adopterades när hon var tre månader gammal, att adoptivföräldrarna träffade den biologiska mamman och att Sanna alltid har haft tillgång till foton på den biologiska mamman samt att adoptivföräldrarna har velat att hon skulle söka upp den biologiska mamman. ”Men jag gjorde det inte för att hitta en pusselbit av mig. Jag har aldrig haft någon avsaknad, jag har ju min familj. Men det är en bit av min historia och jag var nyfiken. Jag ville veta att hon hade det bra” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Sanna uppger att hon var orolig över att exponeras i tv-programmet men hon beslutade sig ändå för att ta chansen. Hon beskriver resan till Sri Lanka som en berg- och dalbana. Hon hade tidigare varit i Sri Lanka med sina adoptivföräldrar men återföreningsresan blev annorlunda. Det framgår att den biologiska mamman var tjugoett år när hon blev gravid och födde Sanna. ”Eftersom hon inte var gift kunde hon inte behålla Sanna utan adopterade bort henne. Ingen förutom hennes mamma vet att hon har en dotter som bor i Sverige. -Det lät som att hon hade funderat mycket på mig” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Sanna håller kontakt med sin biologiska mamma och kommer eventuellt att resa till Sri Lanka igen för att träffa henne igen. ”Men då vill hon ta med sig sin familj. -Jag vill åka dit med dem och dela det här med dem. Hon har funderat på vad som hade hänt om hon inte hade blivit adopterad – om [den biologiska mamman] bestämt sig för att behålla henne. -Jag tänker på det ibland, men tanken blir ganska kort. Hon sa att hon ångrade att hon adopterade bort mig, men hon visste att jag hade fått det bättre i Sverige. Det finns inget skyddsnet på Sri Lanka och vi hade förmodligen

hamnat på gatan om hon hade behållit mig” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Under artikeln om Sanna finns en artikel där Margrete Josefsson, informationssekreterare på Adoptionscentrum intervjuas om att Adoptionscentrum hjälper adopterade att forska kring sina rötter. ”-Vi tycker det är så pass viktigt att man får leta efter sina rötter att vi har en heltidstjänst avsatt för detta. En socionom jobbar med att hjälpa adopterade att hitta sina biologiska föräldrar, säger Margrete Josefsson, informationssekreterare på Adoptionscentrum” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Men hon betonar att det kan vara svårt att hitta tillbaka till sitt ursprung, att det inte är lika lätt som i Spårlöst. ”-Och när man väl har hittat någon ingång kan det vara en mängd omständigheter som gör att det inte riktigt blev som man föreställt sig. Vi brukar säga att just det är mer regel än undantag. Man måste vara beredd på att det kan vara så att man hittar en mamma som är psykiskt sjuk eller en pappas om sitter i fängelse. Trots det är Adoptionscentrum noga med att betona att de tycker att man ska leta efter sitt ursprung om man känner det behovet” (*Oskarshamns-Tidningen* 20100223:19). Artikeln avslutas med att Josefsson tydliggör att adoptivföräldrar nuförtiden behöver gå en kurs där frågor om att adopterade kan vilja söka sitt ursprung tas upp vilket har bidragit till att öka kunskapen bland adoptivföräldrar.

En adoptivförälder som har adopterat barn från Sri Lanka och Indien uppmärksammas i *Vestermanlands Läns Tidning* bland annat för att ha adopterat som ensamstående och för hennes fortsatta engagemang i barnhemsverksamheter i Indien. Adoptivföräldern Mari har arbetat inom skolvärlden större delen av sitt liv och har alltid önskat sig två barn. ”Jag har dottern Åsa som nu är 32 år och sonen David som är 30. Åsa är från Sri Lanka där det på 1970-talet var lätt att som ensamstående få adoptera. Våren 1978 blev jag erbjuden en liten flicka därifrån, men det visade sig snart att hon inte längre var aktuell för adoption. Jag åkte ner på vinst och förlust och bara efter fyra dagar presenterades en bara några dagar gammal liten flicka för mig” (*Vestermanlands Läns Tidning* 20100821). Mari, som ville ha två barn, ansökte genom en adoptionsförening i Uppsala som hade kontakter i Indien. ”På 1980-talet ändrades lagen i Sri Lanka och ensamstående tilläts inte längre adoptera där. I maj 1981 kom David, som var född 1980, till oss från Indien” (*Vestermanlands Läns Tidning* 20100821). Mari uppger att det är tack vare hennes barn som hon engagerade sig i ett barnhem i södra Indien. ”En dag vill de nog se varifrån de en gång kom, tänkte jag. Jag ville ha ett fadderbarn på ett barnhem, som inte låg alltför långt från det som David kom ifrån. Tanken var att vi kunde åka dit tillsammans en dag och besöka båda barnhemmen” (*Vestermanlands Läns Tidning* 20100821). Maris engagemang för barnhemmet utvecklades och hon uppger att hon är fadderbarnsansvarig för hela barnhemmet där det bor 70 barn. ”I oktober åker jag dit för elfte gången tillsammans med en grupp faddrar. Barnhemmet vill helst att vi kommer i grupp. Dimper det ner en fadder då och då under året blir det ett sådant ståhej som kan störa verksamheten. Jag bistår faddrarna, som kanske inte alltid är så vana med den här typen av resor. När jag började engagera mig för barnhemmet hade barnen knappt mat. Nu har vi bland annat byggt ett hus, köpt in inventarier och leksaker” (*Vestermanlands Läns Tidning* 20100821). Enligt en bildtext framkommer att passet är mycket viktigt för Mari eftersom hon inte hade fått sina två barn utan det och regelbundet kan resa till barnhemmet i södra Indien.

I *Borås Tidning* i början av 2010-talet representeras en man från Sri Lanka som håller upp ett foto på sig själv tillsammans med sina adoptivföräldrar och bildtexten förmedlar att han hyser stor kärlek och respekt för sina adoptivföräldrar som han konstaterar har gett honom ett liv. ”[Simon] i Borås fick en tuff start i livet. Som spädbarn blev han lämnad utanför ett barnhem i Colombo, Sri Lanka. Händelsen har gjort att han idag ser livet ur ett annat perspektiv. -Man ska leva och vara tacksam för det man har, säger Simon” (*Borås Tidning* 2010-12-05:28). Enligt artikeln verkar det nästintill ha varit förutbestämt att Simon skulle adopteras av sina

svenska adoptivföräldrar. ”Det var i början av 1980-talet som en liten pojke blev lämnad utanför ett barnhem i staden Colombo. Var han kom ifrån eller vem som lagt honom där vet ingen. Barnet var [Simon]. Samtidigt i en annan del av världen bestämde sig ett svenskt par för att adoptera och av alla barn blev det just Simon som fick komma till Sverige. Han var då sex månader gammal” (*Borås Tidning* 20101205:28). Simon uppger i artikeln att han aldrig har haft svårt att prata om sin adoption. ”-Jag har inget att skämmas för, säger han, och anser att det är positivt att de här frågorna uppmärksammas” (*Borås Tidning* 2010-12-05:28). Han kom till insikt att han såg annorlunda ut i årskurs två i omklädningsrummet med resten av killarna efter en idrottslektion. Adoptivmammans uppges ha varit ärlig när Simon frågade om sin bakgrund. ”Trots att han har en hyfsat bra självkänsla har det varit jobbigt när han känt att han inte passat in. Det händer att han än idag kan få blickar från omgivningen. Men han tar inte åt sig, utan chockar istället med sin Boråsdialekt” (*Borås Tidning* 2010-12-05:28). Simon ger exempel på en situation där en kassörska tittade på honom och uttryckte rädsla vilket han bemötte genom att gå fram till henne och med sin typiska Boråsdialekt starta en konversation, något hon inte hade förväntat sig. Det framgår vidare att Simon, trots sin start i livet, även har mött motgångar men att han betraktar dessa som händelser som gett honom insikter som gett honom ett bättre liv. ”-Ofta kan negativa upplevelser lyfta en på ett eller annat sätt intygar Simon som menar att hans bakgrund och erfarenheter har hjälpt honom att se världen på ett fördomsfritt sätt. Och att han bär på en önskan om en värld utan rasism och hat” (*Borås Tidning* 20101205:28). Enligt artikeln kopplas Simons behov att hjälpa andra inte endast ihop med hans tidigare erfarenheter utan relaterar även till hans fina uppväxt hos adoptivföräldrarna. En av Simons drömmar är att starta en fritidsgård där alla är välkomna oavsett nationalitet och ålder. Simon uppges själv ha spenderat mycket av sin ungdom på fritidsgårdar och anser att det är viktigt med sådana ställen. Artikeln avslutas med att beskriva att Simon bodde tillsammans med sin gravida fästmö och att han hade en optimistisk syn på framtiden. ”Tidigare var han fäst vid tanken på att bli framgångsrik. Nu inser han dock att lyckan är det viktigaste i livet. När han idag tänker på hur han kunde ha haft det är han lättad. -Jag har dragit världens vinstlott, säger han ödmjukt” (*Borås Tidning* 20101205:28).

I ett reportage i *GP* intervjuas [Barbro], som hade adopterat en pojke från Sri Lanka och en flicka från Indien, inför sitt 60 årskalas. ”Hon vill inte ha några presenter, istället ska eventuella pengar sättas in på ett konto till FFIA, Familjeföreningen för internationell adoption, och ett barnhem i Poona i västra Indien (*GP* 2009-03-05:40). Barbro berättar om hur det gick till när hon adopterade David från Sri Lanka, som bara var fem månader då. ”-Jag hade inte rest så mycket och fascinerades av alla dessa lukter som strömmade mot en, det var ju världens upplevelse! På Sri Lanka sköttes adoptionerna på ett personligt sätt. Vi bodde hemma hos de ansvariga i flera veckor, ett par där kvinnan var socialarbetare och mannen advokat, berättar Barbro” (*GP* 2009-03-05:40). Vidare berättar Barbro att hon har varit engagerad i FFIA och att hon har varit följeslagare till barn som skulle hämtas till Sverige bland annat från Guatemala och i Indien. ”Under småbarnsåren var hon aktiv i FFIA; en lokal adoptionsförening som bara finns i Göteborg. Längre var Adoptionscentrum ensamma om att erbjuda föräldrautbildning vid adoption i Göteborg. Men sedan startade också FFIA en egen utbildning för blivande adoptivföräldrar. I deras regi arbetade Barbro ideellt under sju-åtta år. -Först var jag med i styrelsen i FFIA. Sedan blev jag tillfrågad om jag ville vara följeslagare till barn som skulle hämtas till Sverige. Jag var en gång i Guatemala och en gång i Indien. Resorna kändes som ett hedersuppdrag, berättar Barbro” (*GP* 2009-03-05:40). Det mesta i artikeln handlar om Barbro, hennes hus och vad hon jobbar med men det finns även en bild på David och Sofia där Barbro förekommer i förgrunden. Men varken David eller Sofia kommer till tals i artikeln, utan allt fokus är på Barbro, hennes bakgrund, hennes föräldrar, uppväxt och

hennes arbete som speciallärare. Avslutningsvis nämns att adoptivbarnen var musikaliska precis som övriga inom adoptivfamiljen.

Sammanfattning av mediaflödet 2000-2010: REPRESENTATIONER AV ADOPTERADES RÖSTER

I början av 2000-talet avgjordes frågan om svenska homosexuellas rättigheter att adoptera barn från andra länder. Sri Lanka hade avstått från att kommentera inställningen till homooptioner och huruvida det skulle påverka heterosexuella pars möjligheter att adoptera. De ursprungsländer som hade yttrat sig angående homooptioner till Sverige uppgav i en enkätundersökning att de skulle ha nekat möjlighet för homosexuella par att adoptera. Adoptionscentrum framhöll att frågan om homooptioner var problematisk då den utgick från vuxnas rättigheter hellre än barnets rättigheter och NIA menade att den rådande forskningen var skäl nog att neka adoption för homosexuella par. Kristdemokraterna och Moderaterna ställde sig inte bakom förslaget att ändra lagen men övriga partier ville se en ändring. Lagen ändrades därmed och gav homosexuella par rätt att adoptera från andra länder till Sverige.

Adoptionerna blev dyrare. Därför föreslogs en höjning av adoptionsbidraget från 24 000 till 40 000 kronor. Adoptionscentrum härledde ökningen av kostnader för adoptioner till att den svenska kronan hade blivit svagare jämfört mot andra valutor och att ursprungsländerna ville höja sina avgifter. NIA beklagade sig över att adoptionsbidraget främst skulle komma att kompensera adoptionsorganisationerna för de ökade kostnaderna hellre än adoptivföräldrar. En adoptionsorganisation beräknade att en adoption från Sri Lanka skulle uppgå till 71 000 kronor.

Morgontidningen *SvD* uppmärksammade i en artikelserie bland annat de svåra känslor som kan uppstå för exempelvis en adoptivförälder. En adoptivpappa framträdde som hade adopterat två barn från Sri Lanka som kände skuld-känslor över att ha flyttat barnen från sitt ursprungsland till Sverige. Adoptivpappan gick i terapi och familjen gjorde tillsammans en resa till Sri Lanka. Advokaten som hade agerat som mellanhand vid adoptionen bistod med att finna den biologiska modern även om han först uppgavs ha varit motvillig till att hjälpa till med återföreningen. Efter mötet med den biologiska modern kom adoptivpappan till insikt att det var rätt att ha genomfört adoptionen och att han var adoptivsonens pappa. Läsare får bilden av att det vore fel att inte ha genomfört en adoption från Sri Lanka och att srilankesiska barn i princip var predestinerade att upptas inom svenska adoptivfamiljer.

Tre svenska forskare publicerade en studie som skakade om adoptionsvärlden under början av 2000-talet. Studien berörde 12 500 utlandsadopterade mellan 8 och 30 år som hade jämförts med jämnåriga svenskar. Det framkom att av de som var 8-24 år hade 3,7 procent varit intagna på sjukhus för psykiatrisk sjukdom, vilket var vanligare än för genomsnittssvensken. Själv-mord var fyra gånger vanligare. Vård för narkotika- och alkoholmissbruk var dubbelt så vanligt och risken för kriminalitet något högre bland de adopterade. Adoptionscentrum reagerade på studiens resultat och betonade att det gällde en liten grupp adopterade som hade stora problem. Även adopterade och adoptivföräldrar reagerade på de tre svenska forskarnas studie. En 25-årig adopterad kvinna från Sri Lanka återger en upplevelse av att alla adopterade klumpades ihop som ett problem medan det hade gått bra för henne själv. Hon beskrev en harmonisk uppväxt i Sverige men återgav att hon i vuxen ålder hade bemötts på ett främlingsfientligt sätt i det svenska samhället.

Med tsunamin som bland annat drabbade Sri Lanka i slutet av 2004 följde rapporter om att föräldralösa barn hade utsatts för illegala adoptioner. Mellanhänder uppgavs kidnappa föräldralösa barn som de kunde tjäna pengar på att sälja till slavhandel, sexhandel och illegal adoption. Hjälporganisationer och barnpsykologer avrådde bestämt från adoptioner av barn, särskilt från avlägsna platser och till personer som var helt främmande för dem då det ansågs vara mest lämpligt att de återförenades i lokalsamhället. Sri Lanka införde ett tillfälligt förbud mot adoptioner för att motverka människohandel av barn som hade blivit föräldralösa i samband med tsunamin.

Omkring 12 000 personer uppskattades vara adopterade från några av de länder och områden som drabbades av tsunamin. Detta väckte känslor och funderingar hos adopterade från olika länder i Sverige om hur de skulle kunna söka sina rötter i ursprungsländerna. Några månader efter tsunamin representerades en adoptivfamilj som inkluderade en biologisk dotter som under 1970-talet hade önskat ett syskon och till slut fick ett adoptivsyskon från Sri Lanka. Adoptivföräldrarna medverkade sedan till att genomföra ytterligare en adoption i Sri Lanka men för en annan familj. Adoptionen genomfördes via en missionär i Sri Lanka och den biologiska mamman uppgavs inte ha haft något annat val än att lämna bort barnet. Inget avseende fästes vid att detta kunde ha utgjort ett illegalt sätt att genomföra en adoption. Istället framställdes det som något naturligt och som en positiv upplevelse för den biologiska dottern inom adoptivfamiljen som fick insyn i hur det gick till att adoptera ett barn från Sri Lanka. Det framgick inte hur den biologiska dottern upplevde vistelsen i Sri Lanka men när den adopterade dottern inom familjen besökte Sri Lanka i vuxen ålder uppstod känslan av att vara helt fel och att hon betraktade Sverige som sitt hemland samt att hon inte tillhörde den grupp av adopterade som mårde dåligt i Sverige. Adoptivmamman skaffade sedan fadderbarn i Sri Lanka åren framöver varav hon åtminstone gav ett i julklapp till hennes biologiska dotters barn.

Adoptivföräldrar engagerade sig efter tsunamin genom att skaffa fadderbarn. Bland annat två adoptivföräldrar som hade tänkt adoptera syskon till sina respektive adoptivbarn. Men de kom till insikt att fadderbarn utgjorde ett sätt att utöka familjen genom och att kunna ge något tillbaka till Sri Lanka.

Adoptioner framställs ibland i termer av ett lotteri eller som ödesbestämt vilket döljer att adoptionsorganisationernas inkomstkälla grundar sig i mäklande av adoptioner och att föräldrar i ursprungsländer har uppgett sina barn under tvingande omständigheter. Detta uppmärksammas ofta i samband med återföreningar mellan adopterade och deras ursprungliga föräldrar som i vissa fall även dramatiseras i tv-programmet *Spårlöst*. I ett avsnitt framkommer att den adopterade kvinnan fick veta att modern hade uppgett henne eftersom hon var ogift och att hon ångrade att hon hade adopterat bort sitt barn. Det framgår inte om adoptionen hade genomförts privat eller via någon organisation men adoptivföräldrarna hade träffat modern vid adoptionstillfället och önskat en framtida återförening. En representant för Adoptionscentrum framhöll att de ansåg återföreningar så pass viktiga att de hade avsatt en heltidsanställd som arbetade med denna uppgift men att det inte alltid gick så lätt som i *Spårlöst*. Adopterade skulle vara beredda på att dra ett slags nitlott då den ursprungliga modern kunde vara psykiskt sjuk eller att pappan satt i fängelse.

Till skillnad från vissa adopterade som har dragit nitlotter finns många exempel på hur adoptivföräldrar representeras ha vunnit högsta vinsten. Ett exempel kan ses i en

ensamstående kvinnas återberättelse som under slutet av 1978 reste till Sri Lanka på vinst eller förlust för att adoptera en flicka i Sri Lanka. Flickan som hon fått erbjudande om att adoptera byttes ut. Men efter bara fyra dagar presenterades en annan flicka som bara var några dagar gammal. Lagen ändrades under 1980-talet i Sri Lanka och ensamstående tilläts inte längre adoptera från Sri Lanka vilket ledde till att den ensamstående adoptivmamman vände sig till Indien för att adoptera ett syskon till adoptivbarnet från Sri Lanka. Den ensamstående adoptivmamman ville ha flera barn och kom att engagera sig i ett barnhem i södra Indien från vilket hon skaffade ett fadderbarn som hon planerade att besöka med sina adoptivbarn. Engagemanget utvecklades för barnhemmet och den ensamstående adoptivmamman blev fadderbarnsansvarig för hela barnhemmet där det bodde sjuttio barn och organiserade gruppresor för att besöka barnen årligen.

Mot slutet av 2000-talet framträder en adoptivförälder i 60 års åldern som hade adopterat en son från Sri Lanka och en dotter från Indien. Det mesta i artikeln handlar om adoptivmamman, hennes hus och vad hon jobbar med och det finns en bild på henne och hennes adopterade barn. De adopterade kommer inte till tals i artikeln. Vid genomförandet av adoptionen i Sri Lanka uppges att hon bodde hos de lokala mellanhänderna som utgjordes av ett par där kvinnan var socialarbetare och mannen advokat. Under åren kom hon att arbeta ideellt inom adoptionsorganisationen som mellanhand genom att följa med barn från sina ursprungsländer till Sverige där de överlämnades till adoptivfamiljen. Inför hennes sextioårsdag önskade adoptivmamman, hellre än presenter, att eventuella pengar sattes in på ett konto till adoptionsorganisationen.

Hur har då adopterades röster representerats i mediamaterialet åren 2000-2010? I början av 2000-talet representerades en röst från en adopterad kvinna från Thailand som avsåg resa till Thailand för att återförenas med sin biologiska mamma. Mötet hade ännu inte ägt rum och den adopterade kvinnan uppger att hon aldrig hade varit arg eller ledsen över att hennes biologiska mamma adopterade bort henne. Den adopterade kvinnan uppger att det enda hon hade undrat över i alla år var om hennes riktiga mamma levde. Även om hon inte uppgavs ha varit arg eller ledsen på modern hade hon påverkats av adoptionen vilket kan ses i att hon tidigt i livet hade skaffat barn som ett sätt att söka sina rötter och att hon i perioder hade haft känslor av att varken identifiera sig som svensk eller thailändsk. Förhoppningen var att pusselbitarna i hennes liv skulle falla på plats genom återföreningen. Thailändsk media hade hjälpt till med att finna modern som bodde med en dotter och försörjde sig genom att sälja blomsterkransar. Den adopterade kvinnans röst rymde förhoppningar om att återföreningen skulle bidra till att bli hel som människa och stärka sin individuella identifikation.

Den adopterade kvinnan från Sri Lanka som gjorde sin röst hörd efter resultaten från en forskningsstudie om adopterades livsvillkor kommunicerade en stark identifikation med Sverige och sin svenskhet samt hennes adoptivfamilj. Däremot framgår också att hon trots sin starka identifikation som svensk inte alltid blev sedd som en svensk i olika situationer i Sverige, särskilt som vuxen efter att ha lämnat den trygga uppväxtmiljön inom adoptivfamiljen.

Två adopterade från Sri Lanka som hade adopterats av olika adoptivföräldrar från samma barnhem och bodde på samma ort i Sverige och vars vägar hade korsats flera gånger under åren uppmärksammades i samband med att de båda blev föräldrar med olika partners under

samma dag. De adopterade återger ingen kritik mot att de blev adopterade utan framträdde som lyckliga nyblivna föräldrar som levde sina liv som kulturella svenskar.

På ett liknande sätt som den adopterade kvinnan från Thailand framhöll att hon inte var arg eller ledsen över att hennes mamma hade lämnat bort henne för adoption återger en adopterad kvinna från Sri Lanka att hon visste att hennes biologiska mamma hade lämnat bort henne för att hon inte kunde behålla sin dotter vilket hon uppfattade som beundransvärt även om hon också hade kommit till insikt om att det måste ha varit en stor uppoffring för den biologiska mamman att uppge sitt barn. Denna adopterade kvinna satt som många andra svenskar och såg på tv när tsunamin drabbade bland annat Sri Lanka vilket väckte frågor om hennes möjligheter att finna sitt biologiska ursprung och även frågor från hennes barn om huruvida deras biologiska mormor och morfar levde. Mot bakgrund av Sri Lankas koloniala historia reflekterade hon över att hon och hennes barn hade europeiska och skandinaviska karaktäristiska drag. Efter tsunamin uppstod en känsla av hopplöshet inför att göra en återresa och hitta tillbaka till sitt biologiska ursprung samtidigt som det också framstod som viktigt att kunna lära känna ursprungslandet och folket.

En adopterad kvinna från Sri Lanka som i stor utsträckning adopterades på grund av att adoptivfamiljens biologiska barn önskade en syster kommunicerade tydligt att hon inte hade något behov av att söka svar om sitt ursprung och att hon var glad över att adoptivföräldrarna kämpade för att genomföra adoptionen. Denna adopterade kvinna tog avstånd från tal om att adopterade som grupp skulle må dåligt och betraktade Sverige som sitt hemland även om hon hade blivit utsatt för rasism under uppväxttiden. När hon hade besökt Sri Lanka hade hon upplevt känslor av annorlundahet och att hon skiljde sig från lokalbefolkningen.

En adopterad kvinna som deltog i *Spårlöst* återger att hon inte såg återföreningen som ett sätt att finna en pusselbit av sig själv eftersom hon aldrig hade haft någon avsaknad då hon hade sin familj i Sverige men att hon var nyfiken på en del av hennes historia som fanns i Sri Lanka. Den biologiska modern hade funderat mycket över adoptionen och hade ångrat sig. Den adopterade kvinnan uppgav att mötet var känsloladdat men att de fortsatte att hålla kontakt även efter mötet och hon planerade ytterligare en resa till Sri Lanka för att träffa henne igen. Både den biologiska mamman och den adopterade kvinnan föreställde sig att det var bra att genomföra adoptionen och att livet i Sri Lanka skulle ha blivit sämre än i Sverige.

I likhet med flera andra adopterade från Sri Lanka förmedlar en adopterad man sin stora kärlek och respekt för sina adoptivföräldrar som han konstaterar har gett honom ett liv och han såg positivt på att ha adopterats även om han hade upplevt det som jobbigt att vara annorlunda och inte passa in i det svenska samhället exempelvis genom att särskiljas från andra svenskar och bemötas som en främling. Men den adopterade mannen hade utvecklat en strategi som gick ut på att konfrontera de som betraktade honom som annorlunda med sin dialekt som ett sätt att markera att han var lika kulturellt svensk som andra svenskar. En av den adopterade mannens drömmar var att starta en fritidsgård där alla var välkomna oavsett nationalitet och ålder. Den adopterade mannen betraktade sin livssituation i Sverige som en lättnad i jämförelse med hur han föreställde sig att hans liv kunde ha blivit i Sri Lanka. Han såg det som att han hade dragit världens vinstlott genom att ha blivit adopterad och ha vuxit upp i Sverige inom en svensk adoptivfamilj.

Tre adopterade kvinnor, varav en var adopterad från Sri Lanka, som var föräldrar återger perspektiv på hur adoptionserfarenheten hade färgat föräldrablivandet. De uppskattade alla

sina biologiska relationer till sina egna barn. Den adopterade kvinnan från Sri Lanka hade träffat sin biologiska mamma vilket hade bidragit till att stärka hennes identitet och gett en stabilare grund att stå på i hennes roll som förälder. Men att behöva ställas inför valet att uppge sitt barn beskrivs som fruktansvärt sorgligt. De tre adopterade kvinnorna hade alla blivit utpekade som avvikande under uppväxttiden och de kände en viss oro över att deras egna barn skulle bli utsatta för liknande upplevelser.

Sammantaget utgör majoriteten av de röster som framkommer i mediamaterialet under 2000-2010 av kvinnor som hade adopterats som barn från Sri Lanka till Sverige medan endast ett fåtal utgörs av män som hade adopterats som barn från Sri Lanka till Sverige. Rösterna är övervägande positiva till adoption och uppväxten inom adoptivfamiljen samt livet i övrigt i Sverige även om de har blivit bemötta som avvikande och utsatts för rasism vilket några också oroade sig över skulle kunna drabba deras egna barn samt upplevt känslor av annorlundahet i Sri Lanka. En adopterad kvinna från Sri Lanka som hade barn kände att det var sorgligt att modern i ursprungslandet hade behövt uppge sitt barn för adoption. I nästa avsnitt ska jag se närmare på mediaflödet under 2010-talet där adopterades resor till Sri Lanka representeras och vad de har konfronterats med när de har återförenats med sitt biologiska ursprung.

MEDIAFLÖDET 2010-2019: Adopterades resor från och till Sri Lanka

Adoptionsorganisationen Barnens Vänner redogör för adoptionsläget under början av 2010-talet intill en artikel om en adoptivfamilj som har adopterat ett barn från Kina via Barnens Vänner. I en faktaruta om Barnens vänner framgår att det är en ideell adoptionsförening vars cirka 650 medlemsfamiljer är spridda över hela Sverige och vill adoptera eller har adopterat barn genom föreningen. Sedan starten 1979 har kansliet funnits i Norrbotten och under de 30 år man har arbetat uppges att fler än 2000 barn har adopterats med hjälp av föreningen. Förutom att samarbeta med Kina, Taiwan och Kenya framgår att föreningen även samarbetar med Hongkong och Sri Lanka. I artikeln nämns att antalet adoptioner från Kina hade minskat och att i princip alla adoptioner som Barnens vänner handlägger utgörs av barn som har särskilda behov. Artikeln tar upp att enligt internationella regler ska ett föräldralöst barn i första hand omhändertas av släktingar, i andra hand söker man en adoptivfamilj i det egna landet och först i tredje hand kan det bli aktuellt med internationell adoption. ”Över hela världen är det små och friska barn som det är lättast att hitta ett nytt hem till. Barn som hunnit bli några år eller har särskilda behov blir kvar till sist. -Många föräldrar som ringer hit vill gärna adoptera ett barn som är under ett år och friskt. Vi förklarar då hur situationen i många länder ser ut. -Om de inte kan överväga ett äldre barn eller ett barn med särskilda behov är risken stor att vi inte kan hjälpa dem” (*Nyheterna Östra Småland* 2012-03-12:17). Det framgår att Barnens Vänner handlägger cirka 40 adoptioner per år och att adoptionen är en lång process för adoptivföräldrarna som skiftar mellan djupaste förtvivlan och högsta glädje. ”-Det som många upplever som jobbigt är att man inte har kontroll. -I slutänden är det ursprungslandet som avgör om du blir godkänd som förälder, säger Mona Berglund som fanns med när Tanja och Lennart väntade Livia. – Det är inte så vanligt att adoptera ett femte barn och än mer ovanligt att familjen då är öppen för särskilda behov. -Livia hade dessutom en väldigt oviss prognos. Men det gick bra” (*Nyheterna Östra Småland* 2012-03-12:17).

En adoptivförälder som har adopterat barn från Sri Lanka och även har fadderbarn i Sri Lanka framträder i *Piteå-Tidningen*. ”1973 var [Ellen] en vanlig medelsvensson, bosatt i Piteå, apoteksanställd, som åkte på semester med sin man Sture till Sri Lanka. -Resmålet bestämdes mera av en tillfällighet, minns hon. Två veckors rundresa på Sri Lanka blev dock ett

omtumlande möte med fattigdom, umbäranden, svält och underutveckling. -Jag blev oerhört tagen. Berörd. Där och då bestämde jag mig för att i någon mån göra en insats” (*Piteå-Tidningen* 2013-03-05:14-15). När de var åter i Sverige bestämde de sig för att adoptera och tog på eget bevåg kontakter med ett av de barnhem de hade besökt. ”Tre år av återkommande skriftväxling följde. Sedan fick [paret] – med en veckas varsel – ordna fram alla giltiga papper och resa till Sri Lanka för att hämta Ann, 1,5 månad. -Vi skaffade barn med en veckas ’graviditet’, skrattar Ellen. Tre år senare var det dags igen. Maria adopterades. Och 1,5 år därefter, 1981, föddes parets biologiska son Erik” (*Piteå-Tidningen* 2013-03-05:14-15). Artikeln uppmärksammar att viljan att hjälpa utsatta barn i Sri Lanka växte parallellt med familjens tillväxt. Enligt Ellen är många barn i Sri Lanka dömda till ett liv utan skolgång, med svält, droger och prostitution som följd. ”Och hjälpinsatserna var fortfarande i sin linda då en trafikolycka bidrog till stor aktivitet. -Mamman i en sjubarnsfamilj som jag hade lärt känna i Sri Lanka blev påkörd och dödad inför sina barn, ett till elva år gamla. Pappan var oförmögen att ta hand om dem och därför placerades de alla ut i olika barnhem. Beskedet fick Ellen brevledes från en nunna, med underförstådd vädjan om hjälp” (*Piteå-Tidningen* 2013-03-05:14-15). Det framgår att fadderhjälpen utgick till totalt 45 barn som får möjlighet att köpa skoluniform, böcker, skor, ryggsäck och dagliga matpaket. ”Alternativet utan bidrag hade inneburit analfabetism och, som sagt, ett liv i misär och fattigdom. -Det går inte att överskatta värdet av pengarna. Och varenda skänkt krona går oavkortat till barnen och de syften bidragen är ämnade för, garanterar [Ellen]. Det finns även organisationer och ’vanliga’ privatpersoner som bidrar med pengar till Ellens hjälparbete” (*Piteå-Tidningen* 2013-03-05:14-15). Ellen uppges årligen besöka Sri Lanka och stämma av att hjälpen går fram till fadderbarnen. Resorna och alla omkostnader står hon för själv. ”Ett betrott äkta par och en lika pålitlig lärarinna är handplockade som mellanhänder. -Visst, den här verksamheten kostar mig rätt stora utgifter men den tacksamhet och värme jag får tillbaka överskuggar alla utlägg” (*Piteå-Tidning* 2013-03-05:14-15). Avslutningsvis uppmärksammar artikeln att Ellen var involverad i att stötta fem olika barnhem, varav ett var specialiserat för döva barn, och även ett brunnborrprojekt. Det finns ett flertal bilder i artikeln bland annat på Ellen, några fadderbarn och den dåvarande premiärministern Mahinda Rajapaksa som personligen tackar Ellen för hennes hjälpprojekt efter tsunamin.

En annan adoptivförälder som också har adopterat två barn från Sri Lanka någon gång under början eller mitten av 1970-talet och även har ett biologiskt barn uppmärksammas i *Allas*. ”Hon arbetade som reseledare och platschef i Benidorm, Marbella, Gambia, Sri Lanka, Österrike, på Ibiza och Gran Canaria. I Sri Lanka träffade Ewa Gösta från Borås, tillsammans med andra reseledare på Vingresor började de samla in pengar till ett barnhem i området. – På den tiden kunde man inte konvertera tillbaka valutan i Sri Lanka, så vi bad turisterna skänka pengarna de hade kvar innan de åkte hem till Sverige. På det sättet kunde vi hjälpa till med att köpa sängar och annat som behövdes på barnhemmet” (*Allas* 2014-09-03). Tanken på att adoptera från Sri Lanka uppges ha mognat och paret gifte sig, flyttade till Sverige och ansökte om att adoptera. ”Deras första pojke var bara tre månader när de hämtade honom. Efter ett år ville de skaffa ett lillsyskon och ansökte om ännu ett barn. När de hade fått klartecken från Sri Lanka så blev Ewa gravid. Men för henne var det aldrig ett val mellan ett biologiskt barn och ett adoptivbarn” (*Allas* 2014-09-03). Adoptivmamman uppger att de fick tre pojkar på tre år och att hon även kunde amma adoptivpojken.

Vad har adopterade som har rest till Sri Lanka konfronterats med när de har återförenats med sitt biologiska ursprung? *Smålandsposten* (2011-03-12:12) porträtterar Jessica som

adopterades från Sri Lanka till Sverige och hennes återföreningar med den biologiska mamman. Det framgår att hon själv inte hade funderat så mycket på sitt ursprung men att hennes svenska föräldrar ville att hon skulle träffa den biologiska mamman i Sri Lanka. Jessica uppges inte ha varit nervös när hon som tonåring träffade den biologiska mamman första gången. ”Mamman pratade knagglig engelska och det var inget, som Jessica säger, hallelujamoment liknande man sett i tv när okända släktingar träffas. -Att utseendet inte är riktigt svenskt märker man först när man blir vuxen. Men det kanske bara är jag som tänker så, säger Jessica” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Jessica är utbildad gymnasielärare och arbetar på en förskola. ”Att hon själv inte ser svensk ut tror hon hjälper henne i det dagliga arbetet, då många på skolan har utländsk bakgrund. -Bland föräldrarna betraktas jag som invandrare, men de har en erfarenhet och en kultur bakom sig som jag inte har. Jag kom hit så tidigt att svenska blev mitt modersmål och det jag tänker är att jag vill hjälpa dem att få språket. Har de språket kommer de så mycket längre” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Jessica uppges ha kommit till Sverige från Sri Lanka året efter att hon hade fötts. ”Det var en privat adoption och föräldrarna skulle egentligen hämta en annan flicka. -Den flickan var för sjuk för att kunna resa och beskedet blev ett hårt slag för mina föräldrar, men de fick veta att jag fanns tillgänglig för adoption. Allt gick sedan väldigt snabbt och när jag senare undersökt mitt ursprung tror jag att jag kom till Sverige på den andra flickans papper” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Artikelförfattaren gör ingen poäng av att Jessica adopterades med falska dokument och att föräldrarna utsattes för ett barnbyte utan går vidare och låter Jessica bekräfta att hon har haft bra adoptivföräldrar. ”Jag har alltid vetat att jag var adopterad och aldrig funderat så mycket på mitt ursprung. Mina föräldrar var ju så bra föräldrar. Att jag fick möjligheten att åka till Sri Lanka var för att det var de som tyckte att jag skulle försöka hitta min biologiska mamma” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Adoptivföräldrarna uppges ha gjort olika försök att finna Jessicas biologiska mamma och reste till Sri Lanka i slutet av 1990-talet. De besökte då bland annat domstolen som godkänt adoptionen 16 år tidigare men den hade brunnit ner. ”-Genom mitt gamla vaccinationspapper lyckades vi komma min familj på spåren. Vi lämnade Negombo vid kusten och reste inåt landet mot Yakkala. Ganska snart fann de Jessicas biologiska mamma. Men det blev inte de där himlastormande känslorna man kan tänka sig när kvinnan i blommig klänning återser sin dotter” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Det framgår att Jessicas biologiska mamma hade lärt sig lite engelska när hon arbetade i Libanon och Jordanien. ”Hon berättade att min far dött innan jag föddes och att jag hade fyra biologiska syskon. Jag hade adopterats bort för att hon var fattig. Mötet, som tog inte mer än en och en halv timma, blev startskottet till en brevväxling som fortfarande pågår” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). I början av 2010-talet reste Jessica och hennes svenska man till Sri Lanka igen och då bodde hon också hos sin biologiska mamma. ”Då fanns det också tillfälle att fråga henne lite mer om hur hennes liv sett ut. -De tog emot mig med öppna armar och hade också gjort iordning huset. Jag kan känna lite ilska över att hon adopterade bort mig. Jag tyckte ju att de hade det ganska bra nu och undrade hur det egentligen varit när jag föddes. Min mamma berättade att de hade varit väldigt fattiga och ibland sov på golven. Det måste vara jättesvårt att lämna bort sitt eget barn, men jag kan också förstå det, för hon trodde att jag skulle få det bättre i Sverige” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Artikeln uppmärksammar att besöket i ursprungslandet väckte frågor om hur Jessicas liv kunde ha sett ut om hon hade växt upp i Sri Lanka. ”Där var så underbart med palmer och ett vackert ljus över risfälten. Samtidigt hade jag inte varit den jag är idag. Inte kunnat läsa. Inte kunnat göra saker jag i dag tycker är kul” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Jessica hade uppskattat att bo en längre tid i Sri Lanka som vuxen och få lära känna landet och kulturen. Hon uppger att hon kände sig

som en turist när hon var där och att språket var väldigt svårt. Jessica uppges inte vara emot adoptioner. ”Ibland säger Jessica att när hon tänker på dåtidens adoption är det som att någon hämtar en valp i ett fönster. Med facit i hand, tycker hon, att sker adoption under ordnade former är det bra. Kärleksfulla hem, oavsett konstellation är bra, konstaterar hon” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Jessica minns en rosa klänning från tiden före Sverige. Däremot vet hon inte om hon hade den på sig när hon träffade sina adoptivföräldrar första gången eller om hennes biologiska mamma skickade med den när Jessica lämnade Sri Lanka 1981. ”-Jag är en i familjen hos båda familjerna, men ändå utanför. Utseendemässigt ser jag ut som dem i Sri Lanka, men jag är faktiskt lik min adoptivmamma till sättet. Fast det är ju mer ett socialt beteende. Det skulle ändå vara roligt att ta hit familjen från Sri Lanka, så de fick se hur jag vuxit upp” (*Smålandsposten* 2011-03-12:12). Artikeln avslutas med att Jessica får bekräfta att hon ser Växjö som sitt hem idag där hon bor med sin svenska man.

Markus som var fyra månader när han adopterades från Sri Lanka fann sin biologiska familj genom medverkan i tv-programmet *Spårlöst*. Frågor om vem han är, varifrån han kommer, varför han blev bortlämnad uppges ha varit obesvarade tills han på senare år började fundera kring sitt ursprung. ”Han beskriver det som ett tomrum som hela tiden funnits med. -Det känns som att jag har saknat en viktig pusselbit i mitt liv. Jag har inte känt till mina rötter säger han” (*Södermanlands Nyheter* 2012-03-06:17). Markus har även en tvillingbror som har levt med samma frågor men han uppges inte ha varit redo för en återförening. Markus bestämde sig för att göra ett försök att finna sin biologiska mamma men det enda han hade att gå på var bristfälliga dokument och ett fotografi från adoptionstillfället varför han snabbt gav upp. Han sökte till tv-programmet *Spårlöst* och fick hjälp i sökandet. ”Det enda de hade att utgå ifrån var ett namn på en by som stod i adoptionsbeviset samt fotografiet. Men under det intensiva sökandet lyckades de till slut hitta någon som kände till adoptionsförmedlaren. Det visade sig att han var efterlyst av polisen på grund av olagliga adoptioner” (*Södermanlands Nyheter* 20120306:17). Markus blev besviken över detta då han inte trodde att han skulle finnas i några register i Sri Lanka. ”Men på folkbokföringskontoret så fann man tvillingarnas båda namn – och en adress. Markus åkte ut till adressen som han trodde var till fosterföräldrarna. Väl där ombads han vänta utanför huset medan Hans och en tolk gick in. När de var tillbaka hade de ett annat besked. – Hans höll upp fotografiet och sa: det här är inte din mamma. Utan det här är din mamma, och så pekade han på kvinnan bredvid. -Och hon står härborta. Hon vill jättegärna träffa dig!” (*Södermanlands Nyheter* 2012-03-06:17). Det framkommer att mötet med den biologiska mamman var känslösamt och att hon inte kunde engelska. Markus får veta att han har fem syskon och 19 syskonbarn och att hans pappa dog för många år sedan. ”Så småningom så ställde Markus frågan som han hade undrat över i hela sitt liv: Varför han blev bortlämnad. Svaret hon gav gjorde honom inte klokare. -Det visade sig att man här besöker en religiös man som spår det nyfödda barnets framtid. ’Mamma’ hade då fått veta att vi inte skulle få det bra här och av den anledningen blev vi bortlämnade. -Och visst, på sätt och vis så stämde det, vi har det bättre i Sverige. Men jag blev väl paff, jag har ju hela tiden trott att det har handlat om att de inte hade råd att behålla oss eller att det i värsta fall var en våldtäkt. -Nu vet jag, nu har jag alla pusselbitar” (*Södermanlands Nyheter* 2012-03-06:17). Markus får frågan hur det känns att ha deltagit i denna resa med svenska folket och han uppger att han hade valt bort tv om han hade klarat av att finna modern själv. ”Å andra sidan så har jag fått så mycket respons, säkert över 300 mail från personer som är i samma sits och som vill ha tips och råd. Många tänker som jag gjorde att det är omöjligt att hitta en person på jorden som man inte ens vet namnet på – och dessutom efter 30 år. -Men det här är ett bevis på att det går” (*Södermanlands Nyheter* 2012-03-06:17). Det finns en bild på Markus där han visar upp ett foto på sin nyfunna mamma och bildtexten återger att Markus är

trumpetlärare. I kommentarerna på TV4:s hemsida framgår att det var SLBV:s lokala mellanhand som hade förmedlat adoptionen (Internetlänk: [Markus Asplund i Spårlöst chattade med tittarna \(tv4.se\)](#)).

Återföreningen mellan Jessica och hennes biologiska mamma i Sri Lanka återges i *Norran*. ”Tre veckor. Så liten var jag då jag adopterades från Sri Lanka till Sverige och tre veckor har jag nu spenderat i landet som jag en gång föddes i. Sverige är mitt hem och det som har gjort mig till den jag är. Men Sri Lanka är landet som jag hela tiden återvänder till, landet som betyder något speciellt för mig och min familj och som har något som inte finns någon annan stans; min biologiska mamma” (*Norran* 2013-04-13). Det framgår att Jessica besökte Sri Lanka 1988 första gången och att hennes adoptivföräldrar har svarat på hennes frågor om adoptionen så gott de har kunnat. ”Avsikten var att visa mig landet, att jag skulle få se var jag kom ifrån men att leta upp min mamma var aldrig något som jag tänkte på då. Bara att komma till ett land där alla i princip såg ut som jag var en enorm chock. Att inte vara den som sticker ut, att vara en i mängden kändes både bra och väldigt konstigt. Att se fattiga barn bo i plåtskjul längs vägarna gjorde mig otroligt ledsen men jag förstod då vilken tur jag ändå haft” (*Norran* 2013-04-13). Jessica redogör för att hon efter 1988 har gjort flera resor till Sri Lanka och bland annat förlovat sig med sin man på Adam’s Peak. Inför hennes femte resa till landet 2012 hade hon fått hjälp att finna sin biologiska mamma. ”[Den biologiska mammans namn]. Ett namn som inte har betytt särskilt mycket förutom att jag visste att det var namnet på kvinnan som födde mig och adopterade bort mig. Jag har inte upplevt något tomrum inombords som kanske skulle fyllas av att träffa henne, men när jag själv blev mamma till vår son och en dotter började jag fundera. Hur skulle det kännas att lämna bort sitt barn? Skulle det gå en enda dag utan att jag skulle tänka, undra och önska att allt varit annorlunda? Skulle jag vilja veta att allt gått bra och att barnet inte anklagar mig för det beslut jag tog? Och svaret på den sista frågan blev tveklöst ja” (*Norran* 2013-04-13). Jessica beskriver att hennes mamma arbetade och bodde på ett teplantage och när hon var 20 år gammal blev hon tillsammans med en man som jobbade som mekaniker men som inte tog sitt ansvar efter Jessicas biologiska mamma blev gravid utan lämnade henne. ”I slutet av mars 1978 föddes jag och efter förlossningen pratade min mamma och mormor med en sjuksköterska om möjligheten att adoptera bort mig vilket sköterskan skulle ordna och de lämnade mig där och då på sjukhuset. Min mamma och mormor pratade aldrig mer om mig eftersom det kunde ställa till problem för dem. Enligt min mamma dog min mormor av sorg och saknad ett år efter min födelse” (*Norran* 2013-04-13). Sri Lanka beskrivs som ett land med konservativa värderingar och att gravida kvinnor som inte är gifta kan bli utstötta av samhället och att familjen kan ta avstånd. ”[Den biologiska mamman] är nu gift och har tre barn, ingen vet om att jag existerar så därför skedde mötet i all hemlighet. Ett möte som blev känslösamt för alla inblandade. Den saknad och den kärlek som hon har hållit inom sig fick hon nu släppa fram och mina tårar rann för att jag kände med henne, hur svårt det varit för henne att lämna bort mig, att inte ha något annat val” (*Norran* 2013-04-13). Den biologiska mamman uppges ha uttryckt tacksamhet mot adoptivföräldrarna och var glad att Jessica hade funnit henne medan Jessica upplevde en stark känsla av att höra ihop och styrkan i att få likna någon. ”Jag ville verkligen att hon skulle få veta att jag inte anklagade henne för hennes beslut utan att jag tvärtom var oerhört tacksam och glad för att hon gav mig en chans att få ett bra liv. Mötet bär jag nu med mig i hjärtat och hoppet om att vi kommer ses snart igen, min fina lilla Sri Lanka-mamma och jag” (*Norran* 2013-04-13). Det finns en bild från 1978 på Jessica och hennes biologiska mamma och adoptivmamman utanför domstolen i Sri Lanka och intill artikeln ger Jessica råd till adopterade som vill leta sina rötter i Sri Lanka bland annat att besöka landet och leta information självständigt eller att ta kontakt med adoptionsbyrån som adoptivföräldrarna använde eller ambassaden i landet. ”Mellanhand’ tänk på de kulturella

och sociala skillnaderna som kan finnas i landet jämfört med Sverige. Det kan vara direkt olämpligt att själv ta kontakt med dina föräldrar, särskilt din mor. Det är bättre att ha en 'mellanhand' som sköter den första kontakten. 'Kanske ett nej'. Var beredd på att dina biologiska föräldrar inte vill träffa dig, i alla fall till en början. Ett nej till att ha kontakt kan bero på känslor av skuld, skam och rädsla för vad ett möte skulle kunna innebära" (Norrän 2013-04-13).

Intill en faktaruta om hur man går tillväga för att adoptera finns en bild på ett par tvillingar som härleder sitt ursprung från Sri Lanka. Den ena blev adopterad till Sverige och den andra till ett annat land. Daniel, som adopterades till Sverige, uppges ha vuxit upp med en känsla av att något inte stämde. Som 6-åring frågade han sin svenska adoptivmamma om adoptionen. "När jag frågade mamma om det fick jag reda på att jag hade en tvillingbror och att jag var adopterad. Han adopterades bort innan mina föräldrar kom och hämtade mig i Sri Lanka" (GT 2013-07-21:30). Med hjälp av TV-programmet *Spårlöst* hittade Daniel sin biologiska mamma, syskon och hans tvillingbror. Det framgår inte i artikeln varför bröderna separerades och inte heller varför de blev adopterade. När tvillingarna möttes i Sverige hemma hos Daniel uppgav tvillingbrodern, Lloyd, att han hade fått en större känsla av att det måste finnas någonting större. "Som gör att två själar som ska vara tillsammans får möta varandra" (GT 2013-07-21:30). Artikelns fokus ligger på den positiva händelsen med återföreningen hellre än att två tvillingbröder separerades från varandra och sin biologiska familj. Det framgår att Daniel sedan några år tillbaka arbetade som personlig assistent åt hans bror inom adoptivfamiljen som var adopterad från ett annat land men inget om Daniels upplevelser av tillhörighet till Sverige och som svensk. Några månader efter artikeln om återföreningen av tvillingbröderna publicerade Sveriges Radio en intervju med Daniel och tvillingbrodern. Där återger Lloyd mötet med sin biologiska mamma. "[...]. Det var en fantastisk dag, att träffa sin mamma 27 år senare. Hon var väldigt glad men känslös, hon förklarade att hon var alldeles för fattig för att ha råd att behålla oss. Men jag sa att det är okej nu mamma, vi har hittat varandra igen. Allt är bra nu och du gjorde rätt val. Sedan dess har vi regelbunden kontakt" (Internetlänk: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=95&artikel=5624282> (hämtad 2020-06-21)). Det framgår att modern mådde väldigt dåligt över att ha behövt lämna bort sina barn men tvillingbröderna återges vara övertygade om att det bara hade kommit gott ur adoptionen. "Vår biologiska mamma hade inte ens mat till sig själv och än mindre till två tvillingar. Hon hade redan barn innan. Hade hon behållit oss så hade vi inte överlevt för att se vår första födelsedag. Det är vi övertygade om" (Internet länk: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=95&artikel=5624282> (hämtad 2020-06-21)). Lloyd fick veta att han var adopterad vid 22 års ålder och återges inte ha känt till att han hade en tvillingbror förrän dåvarande programledaren för *Spårlöst* sökte upp honom. Även denna artikel som har publicerats på Sveriges Radios hemsida fokuserar på återföreningen av tvillingbröderna och representerar adoptionen som en positiv händelse. Men återföreningen visar också på att tvillingarna separerades från sin biologiska familj och från varandra och att tvingande omständigheter påverkade modern att uppge tvillingarna för adoption. Ur den biologiska moderns perspektiv var separationen från hennes barn en traumatisk upplevelse.

Under citatet 'Jag har aldrig känt mig jätteannorlunda, jag har vuxit upp med svenska föräldrar och har de värderingarna och den kulturen' porträtteras Marcus som är adopterad från Sri Lanka i *Västerbotten-Kuriren*. I reportaget, som kan läsas som ett slags hemma-hos-reportage, finns flera bilder bland annat från en resa Marcus och hans fru hade gjort

tillsammans till Sri Lanka. Läsaren får en insyn i hans livserfarenheter som adopterad och vissa fragment av historien bakom adoptionen. Inledningsvis betonas Marcus svenskhet både av honom själv och hans fru men även att Marcus inte alltid betraktas som svensk av andra och att han hade blivit nekad inträde på ett hotell i ett europeiskt land på grund av att hans mörka hudfärg. Resan som han gjorde med sin fru till ursprungslandet utgjorde den tredje vistelsen i Sri Lanka. Första vistelsen var tillsammans med adoptivföräldrarna i samband med att de adopterade en flicka i Sri Lanka. Andra vistelsen var också tillsammans med adoptivfamiljen. ”Marcus minns att de var där ganska länge, tre veckor. Han tyckte att det var klivet att återvända som tonåring. – En organisation hade hjälpt oss att leta upp min och min systers mamma men en av dem drog sig ur, jag vet inte vem, så vi träffade ingen av dem. Jag kände inte riktigt att jag var redo då” (*Västerbotten-Kuriren* 2013-03-16:44). Vidare uppger Marcus att han kände tillhörighet till lokalbefolkningen i Sri Lanka även om de inte hade samma kultur eller levnadssätt. ”När vi kom dit var de väldigt väldigt nyfikna på mig och Carro. Många verkar inte förstå vad adoption är när man försöker berätta, så jag undrar om det är ett undangömt ämne? Vissa säger ’klart att du ska leta upp din familj’ medan andra säger tvärtom” (*Västerbotten-Kuriren* 2013-03-16:44). Det framgår att Marcus adoptivföräldrar blev utsatta för ett så kallat barnbyte där det tilltänkta barnet blev utbytt mot ett annat, nämligen Marcus. ”Egentligen var det inte mig utan ett annat barn föräldrarna skulle adoptera från början, men det ändrades när de var där för att hämta barnet och det blev jag. Ibland funderar jag över hur det hade varit att växa upp där, det kan bli ganska existentiella frågor” (*Västerbotten-Kuriren* 2013-03-16:44). Det framgår att Marcus och hans fru kan tänka sig att adoptera från Sri Lanka men att det inte var något de hade planerat. Därefter följer en redogörelse för parets turistupplevelser i Sri Lanka som behandlar förberedelser inför resan, kulturkrockar och upplevelser av skillnader och jämförelser mellan Sverige och Sri Lanka samt annorlunda sevärdheter. För Marcus som har sitt biologiska ursprung i Sri Lanka uppges att tankar hade uppstått på att söka efter sin biologiska mamma som han endast hade ett foto och ett namn på. ”Men jag måste tänka igenom det ordentligt först. För trots att alla papper var i ordning och beslutet tagits i domstol vet jag att överlämningen av mig var ganska traumatisk och inte riktigt gick till så som den skulle. Det kanske bara är dumt att börja gräva” (*Västerbotten-Kuriren* 2013-03-16:44-45). Artikeln avslutas med att Marcus uppmanas att reflektera över blodsband och hans uppväxt inom en adoptivfamilj där det ingick biologiska såväl som adopterade barn. ”-Det är klart att det finns en påtaglig skillnad, de kan vara lika varandra både i sättet och utseendet på ett sätt som jag och min adopterade syster inte är, men jag har aldrig känt att jag och min adopterade syster varit utanför familjen på något sätt. Det är lite speciellt, men det är något som gör mig lycklig att de hade lyckan att få ett eget barn också. Mina föräldrar har gjort en häftig resa och jag ser dem inte som något annat än mina blodsband” (*Västerbotten-Kuriren* 2013-03-16:45). Marcus sammanfattar slutligen sin uppväxttid som kärleksfull och att han är glad över att ha adopterats inom hans adoptivfamilj. Artikeln visar på att det inte är helt enkelt att konfronteras med sitt ursprung exempelvis om adoptionen inte gick till på ett korrekt sätt men också genom att väcka känslor av tillhörighet och skillnader i relation till lokalbefolkningen som man kommer i kontakt med som turist i sitt ursprungsland.

Pablo Paez, som är adopterad från Colombia och står bakom *Adoptionspodden*, intervjuas i *Göteborgs Fria Tidning* (2014-03-02:4-5) såväl som en adopterad kvinna från Sri Lanka, [Anna], som har medverkat i *Adoptionspodden*. Intervjun inleds med att ta upp ämnet att adopterade ofta får personliga frågor om sina innersta tankar om rötter och familjeband. De

beskriver liknande adoptionserfarenheter i Sverige i egenskap av att ha vuxit upp i mindre svenska samhällen där de mötte fördomar och rasism. Både Pablo och Anna har besökt sina respektive ursprungsländer men Anna har till skillnad från Pablo valt att inte söka efter sin biologiska familj. ”-Jag har inte haft något glödande behov av att söka upp dem och jag vill känna den där känslan att jag vill och inte bara att det ska göras. Många vuxna har haft svårt att förstå det, de tycker att det borde vara det viktigaste som finns. Det har också gjort att det har blivit ännu mer komplicerat, särskilt under tonåren. Varför känner inte jag sådär som jag borde göra?” (*Göteborgs Fria Tidning* 2014-03-02:4). Precis som Pablo har Anna växt upp i föreställningen om att hon skulle ha blivit ett gatubarn i sitt ursprungsland om hon inte hade adopterats till Sverige. För Pablos del blev det tydligt att denna föreställning inte stämde överens med verkligheten när han träffade sin biologiska familj. Familjen i Colombia hade ett bra liv. Anna och Pablo uppger att adopterade beläggs med en tacksamhetsskuld trots att adopterade aldrig har haft någon möjlighet att välja huruvida de önskade bli adopterade till ett annat land. Anna har vistats i Sri Lanka ett flertal gånger och en gång under en längre period då hon arbetade i landet. ”Hon berättar om känslan av att komma hem, att gå på gatan och att alla ser ut som henne. – Samtidigt märkte jag att jag har ett annat kroppsspråk och pratar på ett annat sätt, jag har inte de kulturella ramarna. Hon har också besökt klostret där hon föddes och träffade sina föräldrar för första gången för 27 år sedan, bara några dagar gammal. Eftersom hennes pappa är affärsman och reser mycket till Sri Lanka, har Anna lärt känna en annan singalesisk familj. Hon har bott hemma hos dem och de hälsar på regelbundet i Sverige” (*Göteborgs Fria Tidning* 2014-03-02:4). Enligt artikeln framgår att de båda skulle kunna tänka sig att adoptera själva i framtiden även om de båda anser att det saknas information i samhället kring innebörden av att vara adopterad såväl som att många i samhället har svårt att förhålla sig till någon som är adopterad samt att andras nyfikenhet ofta kan upplevas som okänslig. Artikeln avslutas med en reflektion kring adoptionserfarenheten som en känsla av att känna sig som svensk men samtidigt inte alltid bli behandlad som svensk. I sin helhet visar artikeln på att adopterade kan utskiljas som annorlunda i Sverige såväl som i ursprungslandet och att den historia som adopterade har fått återberättad av sina adoptivföräldrar om att en uppväxt i ursprungslandet hade blivit utsiktslös inte nödvändigtvis stämmer samt att valet att närma sig sitt ursprung behöver göras självständigt exempelvis genom att besöka ursprungslandet eller att söka sina biologiska familjemedlemmar.

I en insändare av en adopterad man från Sri Lanka som skriver under signaturen ’lätta ditt hjärta’ riktas frågor till adoptivpappan som tidigt övergav adoptivfamiljen. ”Jag har alltid undrat hur en pappa tänker som adopterar ett barn och sedan ej tar sitt fulla ansvar” (*Helsingborgsbladet* 2014-01-10:13). Den adopterade mannen beskriver ett möte med sin adoptivpappa i vuxen ålder som slutade i besvikelse. ”Det är säkert många ’pappor’ som känner igen sig på det jag skrivit så lär er alla en sak: ta ansvar för era handlingar, erkänn era fel, be om förlåtelse, så mår ni bättre!” (*Helsingborgsbladet* 2014-01-10:13). Det är oklart om författaren av insändaren hade rest till Sri Lanka efter adoptionen. Som det framgår av insändaren uppfattar den adopterade mannen att en adoption ställer krav på adoptivföräldrarna att ta sitt ansvar att ta hand om adoptivbarnet under uppväxttiden och att det kan upplevas som sårande att genomgå en separation inom adoptivfamiljen och leva med obesvarade existentiella frågor.

I en artikelserie i *Hallandsposten* uppmärksammas tre adopterade från andra länder, bland annat en adopterad från Sri Lanka till Sverige. Alla tre adopterade är föräldrar själva vilket har väckt tankar om deras egen adoption. ”Stefan fantiserade om att han kom från en

kungafamilj, Stina kände stor tacksamhet mot sina föräldrar och Johanna har sökt sin biologiska mamma på Facebook” (*Hallandsposten* 2014-07-25:6). De får frågan vilka tankar som föräldraskapet väckte. ”-Jag funderade att det här är första gången som jag kan identifiera mig med någon utseendemässigt, säger [Johanna], som adopterades från Colombia vid åtta månaders ålder. Nu är hon gravid med sitt andra barn. Hon tror att hon har tagit till vara första tiden med dottern lite extra eftersom hon inte vet något om sina egna första månader. Vem såg hennes första leende? Vem tröstade henne när hon var ledsen? Samma tankar har [Stefan] som kom till Sverige från Sri Lanka som knapp fyraåring. – Som förälder och adopterad är man nog lite överbeskyddande. Man vill hela tiden vara steget före, säger han. Att bli pappa har betytt mycket. – När jag fick min äldste son Oliwer var det som att en helhet kom tillbaka. Adoptionen har påverkat mig ganska mycket. Jag har varit i Sri Lanka och sökt mina rötter, men till min besvikelse var dokumenten förstörda. Nu känns det bättre. Cirkeln slöts när jag själv fick barn” (*Hallandsposten* 2014-07-25:6). Stina, som adopterades från Indien till Sverige, uppger att hon inte har funderat särskilt mycket på sin bakgrund under uppväxten och att hon inte heller har gjort det när hon blev förälder. ”-Men jag vet hur mycket jag älskar mitt barn och tänker att min biologiska mamma måste ha undrat vad som hände med mig. Jag kan relatera till henne från en mor till en annan, säger hon” (*Hallandsposten* 2014-07-25:6). Det framgår att de tre adopterade har växt upp på mindre orter, att det endast fanns ett fåtal personer med utländskt ursprung och att de alla har mött rasism. Stinas lärare uppges ha skämtat inför klassen med anspelningar på hennes hudfärg. Stefan blev retad för sitt ursprung men hade rätt ut detta. ”-Det har gjort mig starkare att ha sett folks mörka sidor också. Barn kan bli mobbade för vad som helst, det behöver inte bara handla om hudfärg, säger han” (*Hallandsposten* 2014-07-25:6). Enligt artikeln har en ökad invandring gjort att ett annorlunda utseende inte väcker samma uppmärksamhet som på 1980-talet men att det likafullt finns en negativ attityd mot invandrare. ”Ibland har jag gjort mig en anledning till att säga någonting, bara för att bli sedd som svensk. Jag har känt att så fort jag har börjat prata har jag blivit accepterad, säger Stina” (*Hallandsposten* 2014-07-25:6). Det framgår att stereotypa egenskaper kopplas till de tre adopterade men att de uppges ha en avslappnad attityd till adoptionen och sin bakgrund. ”De skrattar åt kommentarer de kan få, där egenskaper automatiskt kopplas till dem. Som att Johanna, som kommer från Colombia, måste vara bra på att svänga höfterna. Att det faktum att Stina är frusen och gillar curry måste bero på hennes indiska ursprung eller att Stefan, som i själva verket avskyr spindlar, borde tycka om insekter” (*Hallandsposten* 2014-07-25:7). När det gäller ursprunget uppges att Johanna som vet namnet på sin biologiska mamma har sökt efter henne på Facebook och funnit en person som eventuellt kan vara Johannas biologiska mamma. ”Medan den tonåriga Johanna vid något enstaka tillfälle kunde säga ’jag önskar att jag aldrig hade kommit hit’, till sina föräldrar (’det elakaste jag kunde komma på’), så hade Stina en period då hon ständigt gick och tackade sin mamma för att hon hade fått komma till Sverige” (*Hallandsposten* 2014-07-25:7). Johanna uppger att hon beundrar sina föräldrar som valde att genomföra en adoption och upplever att det aldrig har gjorts någon skillnad på henne och hennes bror som är biologisk och vänder sig emot att adoption betraktas som ’sista utvägen’ och skulle vilja att fler ser adoption som ett alternativ. ”Kanske kommer hon själv att adoptera eftersom hon vill ha en stor familj. Stina menar att alla familjer har problem och att alla barn kan känna sig utstötta någon gång. – Har man funderingar kring sin bakgrund behöver inte det innebära att relationen med adoptivföräldrarna behöver krascha. Det kan samexistera säger hon” (*Hallandsposten* 2014-07-25:7). I artikeln finns bilder på de tre adopterade och deras barn och bland annat en bild där det framgår att Stefan har fantiserat om att söka sitt ursprung. ”Att söka sina rötter är inte

ett lättvindigt beslut. 'Vill jag veta sanningen? Den kanske gör för ont', säger [Stefan], här tillsammans med barnen Lowe och Oliwer" (*Hallandsposten* 2014-07-25:7). På en annan bild framgår att de tre adopterade har olika erfarenheter där Johanna alltid har haft starka band till Colombia medan Stina inte har känt något behov att tala om adoptionen.

Två adopterade kvinnor, Louise och Anna, som hade tillbringat sina första månader på samma barnhem i Sri Lanka och växt upp i samma del av Sverige porträtteras i *Vimmerby Tidning* inför deras planerade resa till Sri Lanka för att arbeta på ett barnhem. "Det känns fantastiskt. Vi kommer befinna oss i ett sammanhang som liknar vår första tid i livet. Det kommer att bli kul och emotionellt och det känns bra att ge något tillbaka" (*Vimmerby-Tidning* 2015-07-18:12). Tiden vid deras adoption i Sri Lanka beskrivs som krigshärjad men skälen till adoptionerna härleds till samhällsliga värderingar och bristande välfärdssystem. Enligt artikeln framgår alltså att tvingande omständigheter bidrog till att de biologiska mödrarna uppgav sina döttrar för utlandsadoption. De adopterade kvinnorna betraktar emellertid adoptionen som en tillfällighet eller en slump. I artikeln finns bilder på de båda adopterade kvinnorna som små flickor och som vuxna. Inga bilder förekommer på deras respektive äldre adopterade bröder från Sri Lanka. En bildtext redogör för att de hade följts åt genom livet och hade en positiv erfarenhet av adoption med en trygghet och god uppväxt där de aldrig uppgavs ha känt den rotlöshet eller ensamhet som många adopterade har vittnat om. Båda hade även gjort flera resor till Sri Lanka och träffat sina respektive biologiska mödrar. Den ena av de adopterade kvinnorna hade kontakt med sin biologiska moder, en relation som påverkades av skilda ekonomiska förutsättningar. Av artikeln framgår att barnhemmet som de båda adopterades ifrån inte längre finns kvar men att barnhemmet där de skulle volontärarbeta tog hand om barn som av ekonomiska, sociala och andra skäl inte kunde tas om hand av sina föräldrar. "För organisationen handlar det mycket om möte mellan människor i andra delar av världen, att barnen ska få veta att det finns en värld utanför Sri Lanka. För oss personligen är det stort att jobba med barn i denna situation och samtidigt kunna relatera till vår egna första tid i livet" (*Vimmerby-Tidningen* 2015-07-18:12). Det nämns inget i artikeln om huruvida de båda adopterade kvinnorna själva hade tankar kring att adoptera exempelvis från Sri Lanka men i sin helhet har de haft en positiv adoptionsupplevelse även om relationen till de biologiska mödrarna påverkades av skilda livsförutsättningar.

Vissa adopterade som har funderat på varför de blev adopterade finner svaren när de besöker Sri Lanka i vuxen ålder. *Expressen* rapporterar på tre sidor om hovpastorn Michael Bjerkhagen som adopterades från Sri Lanka till Sverige under början av 1970-talet. "Ibland skjuter man upp det allra viktigaste för att det betyder så mycket och för att man är rädd för vad man ska få veta, säger han" (*Expressen* 2015-11-21:24). Det framgår i artikeln att Michael kände viss oro över hur hans adoptivföräldrar skulle reagera inför att söka efter det biologiska ursprunget och även frågor kring vem han borde göra resan med och vad han kunde hoppas på att få veta. I artikeln får Michael också yttra sig över huruvida han kan tänka sig att själv adoptera, tacksamheten gentemot adoptivföräldrarna, betydelsen över att ha en bild och ett namn på den biologiska mamman och känslorna över att ha väntat så lång tid med att uppsöka sina rötter. Efter att ha samlat in de offentliga adoptionshandlingarna i Sverige förstärktes några normaliserade föreställningar om den biologiska familjen som fattig och primitiv. "För första gången får han ett namn – [den biologiska mamman] – på sin biologiska mamma. Ingen har tidigare berättat för Michael vad modern heter och nu blir hon plötsligt verklig. I handlingarna läser han att [den biologiska mamman] lämnade sonen 'i desperation' och att fadern är okänd. Det förstärker Michaels bild av att familjen i Sri Lanka nog är fattig

och bor i en hydda i skogen” (*Expressen* 2015-11-21:24). Via Facebook kommer Michael i kontakt med en biologisk släkting som han sedan träffar i Sri Lanka och som tar med honom till barnhemmet där han vistades före adoptionen. På barnhemmet får han träffa en barnskötare som tog hand om honom som liten. ”Han minns inte henne, men hon har inte glömt sin ’Mikey’, för han var den ende pojken på det barnhem som egentligen bara tog emot flickor. Wasi berättar för Michael hur omhuldad han var på barnhemmet, att han var allas favorit och lillebror. Han slås också av hur rent och prydligt det är i sovsalarna” (*Expressen* 2015-11-21:24). Michael kommer sedan i kontakt med hans gudföräldrar i Sri Lanka och även hans syskon. ”Det visar sig att Michaels syskon har försökt få kontakt med Michael i många år, men att de nekats att få veta hans svenska efternamn och att barnhemmet förklarat att Michael inte vill ha kontakt med sin biologiska familj” (*Expressen* 2015-11-21:24). Det framkommer att både Michaels biologiska mor och far tillhörde väletablerade familjer som förbjöd dem att gifta sig varför mormodern såg till att Michael lämnades till barnhemmet för att adopteras utomlands mot moderns vilja. ”-Det är oerhört starkt att idag få veta hur mycket [mamma] ville ha mig, säger Michael” (*Expressen* 2015-11-21:24). Michael får även reda på att han har två biologiska helsyskon som mormodern inte lyckades förmedla till något annat land. Michael uppger uppskatta att hans biologiska föräldrar inte ville lämna honom men att separationen har påverkat honom under livet i Sverige. Artikeln avslutas med att Michael uttrycker stolthet för det biologiska ursprunget och ett intresse för Sri Lanka samtidigt som han uppger sig vara extremt svensk. ”Idag vet jag att jag var ett kärleksbarn och att mina lankesiska föräldrar inte ville lämna bort mig. Det går nästan inte att ta reda på vem man är om man inte känner till sina rötter” (*Expressen* 2015-11-21:26). Ett flertal bilder i artikeln visar Michael och hans biologiska familjemedlemmar och släktingar men ingen bild på de svenska adoptivföräldrarna. *Expressen* har även gjort en längre digital version av intervjun med Michael och läsaren ges även möjlighet att se intervjun på *Expressen TV*. Artikeln i sin helhet besvarar nyfikna frågor kring att vara adopterad och hur återföreningen med ursprunget uppdagade att barnhemmet hade hindrat de biologiska syskonen att återuppta kontakt samt att tvingande omständigheter var skälet till adoptionen hellre än vad som återgavs i adoptionshandlingarna.

En artikel i *Aftonbladet* uppmärksammar återföreningen mellan Andreas och hans biologiska familj i Sri Lanka. Till skillnad från vissa andra adopterade uppger Andreas att han inte hade funderat på sitt biologiska ursprung. ”-Jag växte upp i en bra och trygg familj. Och tänkte aldrig på var jag egentligen kommer ifrån. Jag vet att många adopterade är nyfikna på sina rötter, för mig var det aldrig så” (*Aftonbladet* 2016-03-06:12). I adoptionshandlingarna fanns adressen till hans biologiska mamma och under en semesterresa i Sri Lanka kom han i kontakt med den biologiska familjen. Men uppgifterna i adoptionshandlingarna förefaller inte ha varit helt korrekta. ”I byn var det ingen som kände till adressen, men när Andreas visade sitt lankesiska efternamn slussades han vidare till ett annat område. Och där låg det – huset som hans mamma en gång sades ha bott i” (*Aftonbladet* 2016-03-06:12). Inför mötet uppstod funderingar på om den biologiska modern faktiskt bodde där, huruvida hon önskade träffa honom och om mötet skulle bli en besvikelse. ”-Jag kan inte förklara hur det kändes. Det var överkligt, och sedan verkligt och sedan överkligt igen, skrattar Andreas. – Min mamma bara tittade på mig och grät. Hon ville känna på mitt ansikte och gick in och ut i huset, hon visste inte vart hon skulle ta vägen” (*Aftonbladet* 2016-03-06:12). Ett flertal bilder visar återföreningen och även en bild på de biologiska föräldrarna från tiden före adoptionen. ”Senare fick Andreas veta att hans då minderåriga mamma tvingats adoptera bort honom mot

sin vilja och att hon vägrat släppa taget om honom i rättsalen. Efter det hade hon aldrig slutat hoppas på att Sundun, som hon kallade honom, en dag skulle komma tillbaka. Andreas fick reda på att han har två bröder och att hans pappa, som lämnade familjen flera år tidigare, också levde” (*Aftonbladet* 2016-03-06:12). Artikeln avslutas med att Andreas beskriver återföreningen som en känslofylld livsförändrande händelse och att han håller kontakt med sina bröder i Sri Lanka via Facebook samt planerar att resa tillbaka igen. Det framgår inte hur Andreas kände inför att adoptionen genomfördes utan hans biologiska moders samtycke och om något DNA-test gjordes för att säkerställa det biologiska ursprunget. Artikel visar på det hela taget att återföreningen med biologiska familjemedlemmar kan bidra till ett återupptagande av ursprungliga relationer och avslöja sanningen bakom adoptionen.

Två adopterade från Sri Lanka som hade gift sig och även funnit sina rötter i Sri Lanka uppmärksammas i *Allers*. ”Nayana och Fredrik adopterades båda från Sri Lanka som små, men växte upp på helt olika platser i Sverige. Nayana har alltid funderat över sitt ursprung, Fredrik först i vuxen ålder. När de möttes och blev kära kom tankarna på att tillsammans söka sina rötter” (*Allers* 2017-01-03:11). Både Nayana och Fredrik uppges ha burit på en känsla av tomhet och längtan efter sitt ursprung även om de uppger att de har haft en god uppväxt hos sina adoptivföräldrar. ”Samtidigt har både Fredrik och Nayana vuxit upp i småstäder, där de med sin hudfärg stack ut från mängden. -Visst har det varit kommentarer om mitt utseende, berättar Fredrik. Men jag kände aldrig något direkt utanförskap. Nayana däremot har alltid känt sig annorlunda. Hos henne har det också alltid funnits en längtan efter att få reda på vilka hennes biologiska föräldrar var” (*Allers* 2017-01-03:11). Fredrik uppges första ha börjat fundera på sitt ursprung när han blev äldre och började titta på tv-programmet *Spårlöst försvunnen*. Fredrik besökte Sri Lanka 2002 och fann sin biologiska mamma men inte sin biologiska pappa. Han träffade även sin första fru i Sri Lanka och uppges ha engagerat sig i en Facebookgrupp för adopterade från Sri Lanka under åren. Det var där han och Nayana fann varandra och kom på tankarna att söka efter sina rötter. Nayana uppges ha gjort flera försök tidigare utan att lyckas och Fredrik hade länge undrat över sin biologiska pappa, om det verkligen stämde att han var död. De fick hjälp av en srilankesisk vän till Fredrik som hade bott i Sverige i 30 år som lyckades finna både Nayanas biologiska mamma och Fredriks biologiska pappa. ”-Min mamma berättade att hon hade tänkt på mig varenda dag, ända sedan hon lämnade bort mig. 'Har dina föräldrar tagit hand om dig och varit snälla? Var den första frågan hon ställde till mig när vi träffades. [...]. Med [den srilankesiska vännens hjälp] lyckades de även spåra upp Fredriks [pappa] som – trots ryktena – lever och driver en affär långt in i djungeln. -Vårt möte blev också väldigt känslösamt. Och jag fick en mycket bättre kontakt med min pappa än vad jag fått med min mamma. Det blev fel när någon annan tog isär mina föräldrar, säger Fredrik och förklarar att kärleken mellan hans mamma och pappa var förbjuden. Mamman var tamil och pappan singales” (*Allers* 2017-01-03:12). Fredrik uppger att det var hans biologiska farfar som tvingade hans biologiska pappa att göra slut med hans biologiska mamma och att han därav adopterades bort. Nayana beskriver att hennes biologiska mamma arbetade som hembiträde och att sonen i familjen som var gift gjorde henne med barn och att mamman tvingades lämna bort henne för adoption. ”Nayanas biologiska pappa är nu död. -Men mamma verkar leva ett bra liv med sin man. Och jag har tre halvsyskon som jag också fick träffa. Eftersom de själva har barn inser de hur svårt det måste ha varit för föräldrarna att lämna bort dem. -Just att barnen inte ska få det bra är väl en av de stora rädslorna man har som förälder, menar Fredrik” (*Allers* 2017-01-03:12). Både Nayana och Fredrik uppger att de har haft det bra och att de är djupt tacksamma för livet de har fått i Sverige och att de är osäkra på vilket liv de hade fått i Sri Lanka. ”När Fredrik och Nayana kom hem till Sverige efter resan passade de på att gifta sig. -Det kändes så bra att sluta cirkeln med ett giftermål, efter att vi hade hittat vår biologiska släkt, säger Fredrik” (*Allers* 2017-01-

03:12). Både Fredrik och Nayana uppger att de i framtiden vill hjälpa sina släktingar i Sri Lanka och har planer på att starta en hotellverksamhet som deras anhöriga skulle kunna driva som ett sätt att hjälpa till självhjälp. ”Nayana inflikar att de vill ha en kärleksrelation till släkten, istället för en pengarelation. För Fredrik och Nayana är det en stor rikedom att de har två hemländer. Och till Sri Lanka tänker de snart resa igen. – Mina adoptivföräldrar vill också följa med och träffa min biologiska mamma, tillägger Nayana” (*Allers* 2017-01-03: 12). I artikeln finns tre bilder på Fredrik och Nayana, bland annat en där de lagar en srilankesisk mat tillsammans.

Medan vissa adopterade betraktar återföreningen med ursprunget som ett sätt att finna sig själva finns andra adopterade som ser adoption av ett adoptivbarn som ett sätt att sluta en cirkel. En adopterad kvinna från Sri Lanka, Maria, och hennes man, Rikard, framträder som adoptivfamilj på en bild med deras adoptivbarn från Colombia, men det är Maria som står i fokus i artikeltexten. I en faktaruta anges att Maria arbetade som skolsköterska och bland annat hade ett engagemang som ledamot i en lokal styrelse för Adoptionscentrum. Både Maria och Rikard ansåg att en adoption kunde vara en lämplig familjebildningsmetod sedan de hade försökt få barn på egen hand utan att lyckas. ”-Det som bildar en familj är samhörigheten och kärleken till dem du växer upp med. Då spelar inte genetiken någon roll, hävdar hon, som själv är född i Sri Lanka och vistades på ett barnhem i Colombo när hennes föräldrar från [en mindre svensk ort] hämtade henne, då hon var fyra månader” (*Borås Tidning* 2017-12-02:27). Maria redogör i artikeln för skälen till att adoptera som grundade sig i att hon och hennes man önskade bli föräldrar och övertygelsen om att alla barn ska växa upp i en familj. Det framgår också att Maria inte funderade så mycket på sitt biologiska ursprung under uppväxttiden och att hon har varit stolt över att vara annorlunda i småstaden där hon växte upp. Det framgår inte om Maria utsattes för rasism och fördomar under uppväxttiden men att hon i vuxen ålder, i samband med arbete som sjuksköterska i Indien, känt tillhörighet och blivit accepterad som människa. ”-I den miljön trivdes jag, jag var med människor som såg ut som jag. Fast jag inte talade hindi och hade västerländska kläder blev jag accepterad och hade många väninnor. Jag hade hittat hem, fast jag inte visste vad jag hade sökt” (*Borås Tidning* 2017-12-02:27). När Maria återvände till Sverige träffade hon sin svenska man. ”-Mina föräldrar var lite oroliga att jag skulle hitta någon att gifta mig med i Indien och bli kvar där, och så blev det en från Borås! Det var nog meningen!” (*Borås Tidning* 2017-12-02:27). Artikeln avslutas med att adoption av barn från andra länder framhålls som något positivt då Maria och adoptivbarnet uppges ha fått två länder medan exempelvis Marias man endast hade ett land. Däremot framhåller Maria att adoptionserfarenheten inte alltid hade varit enkel att hantera. ”-Jag har brottats med sorg över att inte ha någon biologisk tillhörighet varken till mina föräldrar eller till mitt barn, säger Maria. Men det försvann när vi fick Isak, vår efterlängttade lille juvel” (*Borås Tidning* 2017-12-02:27). Det framgår inte om Maria har haft några andra strategier för att hantera sina sorgfyllda känslor över att sakna biologisk tillhörighet än att adoptera ett barn från ett annat land och det återges inte heller någon reflektion över känslorna som de biologiska föräldrarna till henne själv eller hennes adoptivbarn kan ha upplevt i samband med de respektive adoptionerna. På det hela taget ger artikeln en positiv bild av att följa sina instinkter och investera i ett adoptivfamiljebildningsprojekt även om det kan upplevas som svårt att ingå i en familj där biologiska relationer saknas mellan medlemmarna.

I kontexten för att Sri Lankas hälsominister mot slutet av 2017 yttrade att uppemot 11 000 av de ungefär 13 000 srilankesiska barn som hade adopterats till västvärlden kan ha adopterats på

ett kriminellt och korrupt sätt när adoptionerna från Sri Lanka till andra länder var som mest intensiva argumenterade Tobias Hübinette, Ania Junker, Anna Sandgren och jag för att Sverige borde tillsätta en utredning av vad som hände i samband med att Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka. Hälsoministern såg allvarligt på de uppgifter som hade framkommit i den holländska dokumentären *Zembla: Adoptiebedrog* som särskilt uppmärksammade de adoptivbarn som hade stulits eller de barn vars föräldrar hade övertalats att lämna bort sitt barn för adoption och sedan hade sålts av mellanhänder till västerländska adoptivföräldrar med förfalskade handlingar. ”Mot slutet av 1970-talet ökade efterfrågan på adoptivbarn från Sveriges och västvärldens sida medan tillgången på ’adopterbara’ barnhemsplacerade barn var otillräcklig. Denna krissituation ledde till framväxten av ’baby farms’ där gravida mödrar togs in och födde sina barn vilka omedelbart lämnades för internationell adoption. Dessa ’baby farms’ utgjorde en mycket lukrativ affärsverksamhet under 1980-talet och det tidiga 1990-talet” (*ETC* 2017-10-02:5). De svenska myndigheterna har under alla år känt till förekomsten av adoptivbarnhandel mellan Sri Lanka och Sverige och att svenskar har varit djupt involverade i denna verksamhet. Problematiken med att adoptivbarn har förmedlats på kriminella och korrupta grunder drabbar inte bara oss som har adopterats själva utan också våra biologiska föräldrar och adoptivföräldrar såväl som adopterades egna barn som kommer ärva sina föräldrars uppbyggda och fabricerade adoptionshistorier. På det hela taget menade vi att det var på tiden att Sverige erkände och tog på sig ansvaret för att alltför många av Sveriges omkring 60 000 utlandsadopterade hade kommit hit på kriminella och korrupta grunder. Några dagar efter publiceringen reagerade Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFoF) och jag blev inbjuden till ett möte. Under mötet påtalade jag särskilt att MFoF borde göra ett offentligt yttrande. I yttrandet (Internetlänk: <http://www.mfof.se/sv/nyheter/mfof-foljer-utredning-om-adoptioner-fran-Sri-Lanka-pa-80talet/>) (publicerat 2017-10-11) tydliggjorde MFoF att det inte var någon nyhet att det hade förekommit oegentligheter gällande adoptionerna från Sri Lanka till Sverige och att MFoF skulle följa och bidra till den utredning som skulle påbörjas i Sri Lanka, särskilt eftersom Sverige var ett av de största mottagarländerna av adoptivbarn från Sri Lanka under den tid som den holländska dokumentären beskrev. MFoF framhöll att det i första hand var privata adoptioner som kritiserades i dokumentären och att inga svenska adoptionsorganisationer under år 2017 hade auktorisation att förmedla adoptioner från Sri Lanka. Enligt MFoF var det omöjligt att garantera att varje adoption skedde på ett etiskt godtagbart sätt men att exempelvis Haagkonventionen och svenska lagar reglerade adoptionerna från andra länder till Sverige bland annat genom att ingen får tjäna pengar på adoptionerna och att myndigheterna i ursprungslandet ska ha utrett att barnet varken kan växa upp i sin födelsefamilj eller inom landet.

En av få, för att inte säga den enda, svenska tidning utöver *ETC* som uppmärksammade den srilankesiska hälsoministerns uttalande om olagliga omständigheter gällande adoptionerna från Sri Lanka till andra länder var *Gotlands Tidning*. ”Trots att vi i Sverige har cirka 3500 människor adopterade från Sri Lanka har svenska medier inte nappat på nyheten. Svenska medier skriver väldigt lite om adoption. Kanske beror det på att de nordiska länderna är de som per capita har flest adopterade i världen och att Sverige är det land i världen som, förutom, USA, i rena antal adopterat flest barn. Vilket även innebär att det finns väldigt många adoptivföräldrar här. I rädsla att sära dessa föräldrar undviker många debatten som snart måste hållas” (*Gotlands Tidning* 2017-09-30:8). I krönikan tas också upp att vissa

adopterade upplever svårigheter inom adoptivfamiljen, utsätts för rasism i samhället och förväntas känna tacksamhet för att ha blivit adopterade. På det hela taget argumenterar krönikören för att stötta adopterade på olika sätt och lyssna till de adopterades röster.

I en artikel i *Sydsvenskan* uppmärksammas Maria, en adopterad kvinna från Sri Lanka, som hade engagerat sig i arbete mot rasism och främlingsfientlighet. ”Att jobba mot rasism och främlingsfientlighet har ända sedan tonåren varit viktigt för Maria. Men det var när hennes egen dotter utsattes för afrofobi som hon valde att engagera sig i AFR – Afrosvenskarnas forum för rättvisa” (*Sydsvenskan* 2017-06-07:4). För Maria var det viktigt att hennes barn skulle känna till och vara stolta över sitt arv och sina rötter. Det var i samband med att Maria blev mamma som hon intresserade sig mer för att söka sina rötter i Sri Lanka och under en vistelse i landet uppges att hon fann sin biologiska mamma. Enligt Maria var det en process att bearbeta de känslor som återföreningen gav och hon uppger att hon inte hade smält alla intryck men att hon önskar att fler adopterade kunde få samma möjlighet. Artikelförfattaren fäster avseende vid att Maria hade haft en bra och trygg uppväxt i Sverige och ändå var kritisk till hur adoptioner går till. ”Ibland kanske det hade varit bättre om familjer fått hjälp istället för att behöva lämna bort sina barn för adoption, resonerar hon. Och hon tycker att det borde erbjudas ekonomiskt stöd för dem som vill göra en återresa” (*Sydsvenskan* 2017-06-07:4). Det framgår även i ett slags faktaruta att Maria hade en framtidsdröm om att återförenas mer med Sri Lanka.

I en debattartikel i *ETC* argumenterar en adopterad kvinna från Sydkorea, Maria, för att adoptionsorganisationerna måste ställas till svars för de adoptionsskandaler som hade uppdragats, bland annat i Sri Lanka men också i andra länder där adoptionsorganisationerna har verkat såsom i Chile. ”I en efterfrågestyrd kommersialiserad verksamhet som omsätter enorma belopp och möjliggörs av social och ekonomisk utsatthet blir adoption en uppsökande verksamhet där hittelön och okänt antal mellanhänder förekommer” (*ETC* 2018-09-03:5). Maria lyfter även fram ett yttrande som MFoF gjorde under 2017, om att det var omöjligt att garantera att alla adoptioner gick till på ett etiskt godtagbart sätt, i kontexten för att hälsoministern i Sri Lanka hade uppgett att merparten av adoptionerna till andra länder kan ha genomförts illegalt. ”Det bör tillsättas en oberoende utredning av samtliga adoptioner som kan misstänkas ha gått till på ett oetiskt sätt. Det är adoptionsorganisationerna som har det formella ansvaret och om fel begåtts är det dessa som ytterst ska stå till svars” (*ETC* 2018-09-03:5). Avslutningsvis framhåller Maria att ett statligt bidrag borde införas för adopterade som önskar söka sina rötter eller besöka sitt ursprungsland.

Tranås-Posten skildrar Ratna vars levnadshistoria började i Sri Lanka och kom att fortsätta i Sverige i samband med att han adopterades som tonåring av ett svenskt par. Det framgår att Ratna växte upp i en fiskeby inom en familj med många barn och kom i kontakt med en svensk kvinna på stranden som vistades i landet med sin man som då var sportdykare. Starka band uppges ha uppstått mellan det svenska paret och Ratnas familj vilket ledde till att Ratna fick besöka Sverige under år 1979. ”Kanske väcktes tanken redan då – att Ratna skulle få ett nytt hem och nya möjligheter här. [Paret som skulle komma att bli Ratnas adoptivföräldrar] var nämligen barnlösa och öppna för en adoption. Efter överläggningar med Ratnas [biologiska föräldrar] blev det klart och 1981 kommer Ratna som son till [paret]” (*Tranås-Posten* 2018-04-04:9). Sedan följer en redogörelse för Ratnas etablering i det svenska samhället som inkluderar giftermål och familjebildning med en adopterad kvinna från Sri Lanka och upplevelser av tsunamin som drabbade Sri Lanka under 2004. Ratna uppger att han

uppskattar att ha blivit adopterad. Artikeln avrundas med en beskrivning av att mötet mellan Ratna och hans blivande adoptivförälder blev början på en lycklig historia.

Hittills har jag redogjort för hur adoptioner från Sri Lanka till Sverige och adopterade från Sri Lanka har representerats i några nyhetstidningar från 1970-talet till slutet av 2010-talet. Efter sammanfattningen nedan av mediaflödet om adopterades resor och vad de har konfronterats med i ursprungslandet ska jag redogöra för hur adoptioner och adopterade från Sri Lanka har representerats under samma period i Tidskriften *Sydiasien*.

Sammanfattning av mediaflödet 2010-2019: ADOPTERADES RESOR FRÅN OCH TILL SRI LANKA

I början av 2010-talet fanns det enligt en adoptionsorganisation som hade förmedlat fler än 2000 barn under en trettioårsperiod främst kvar äldre barn och barn med särskilda behov att adoptera medan adoptivföräldrar fortfarande efterfrågade små och friska barn. En adoptivförälder som hade adopterat barn från Sri Lanka åren kring 1975 beskriver hur hon efter en tvåveckors omtumlande rundresa i Sri Lanka där hon bland annat mötte fattigdom och underutveckling bestämde sig för att agera och tog på eget bevåg kontakt med ett av de barnhem hon och hennes man hade besökt under vistelsen i landet. En ung spädbarn flicka adopterades och tre år senare genomfördes ytterligare en adoption av en ung och spädbarn flicka. Viljan att hjälpa växte med åren då Sri Lanka föreställdes som ett land där många barn var dömda till ett liv utan skolgång, svält, droger och prostitution till följd. Adoptivföräldern startade ett fadderhjälpsprojekt för att motverka ett liv i misär och fattigdom. Ett äkta par och en pålitlig lärarinna handplockades som mellanhänder för att fördela pengarna som inom projektet och adoptivföräldern hade personligen tackats av dåvarande premiärministern för ett hjälpprojekt efter tsunamin.

Inte endast turister som reste till Sri Lanka besökte och engagerade sig i barnhem under sin vistelse. En adoptivförälder som omkring mitten av 1970-talet arbetade som reseledare i Sri Lanka återger att hon och hennes partner som också var reseledare började samla in pengar till ett barnhem på turistorten. Då det inte gick att konvertera den srilankesiska valutan till svenska kronor på den tiden bad de turisterna att skänka de pengar de hade kvar innan de reste tillbaka till Sverige. Pengarna användes till att köpa sängar och annat som behövdes på ett barnhem. Efter att de båda reseledarna hade gift sig och flyttat tillbaka till Sverige ansökte de om att adoptera ett barn från Sri Lanka. En liten pojke adopterades och efter ett år ville de ha ett syskon till honom varför de ansökte igen och fick ytterligare en pojke samtidigt som adoptivmamman var gravid och födde ett biologiskt barn vilket ledde till att hon även kunde amma adoptivbarnet.

Här kommer jag ta upp fjorton artiklar som berör adopterade från Sri Lanka som har rest till Sri Lanka under uppväxtåren i Sverige eller som vuxna och två debattartiklar som belyser att mellanhänder har berikat sig på illegala adoptionerna från Sri Lanka till Sverige. Artiklarna lyfter fram perspektiv från tio adopterade män och tolv adopterade kvinnor från Sri Lanka. De flesta adopterades när de var spädbarn medan två adopterades vid 4-5 års ålder och en annan som tonåring vid 14 års ålder. De flesta resorna har genomförts i kontexten för att återförenas med biologiska familjemedlemmar eller det biologiska ursprunget och generellt sett har de adopterade konfronterats med adoptionshistorier som skiljer sig från de narrativ som mellanhänderna har fört vidare till adoptivföräldrarna och som återberättats för de adopterade.

Vad har adopterade som har rest till Sri Lanka konfronterats med när de har återförenats med sitt biologiska ursprung? Till att börja med finns det flera barn som har blivit tillgängliggjorda för adoption men som inte har upptagits av sin blivande adoptivförälder eller av sina blivande adoptivföräldrar eftersom de blev utsatta för så kallade barnbyten. Det barn som man hade förväntningar om att adoptera byttes ut mot ett annat. Beskedet från de inblandade mellanhänderna om att det efterlängttade barnet inte var tillgängligt för adoption var givetvis hårt och svårt att motta men underlättades av att ett nytt barn presenterades. Blivande adoptivföräldrar ställdes inför valet att inte adoptera något barn eller ett annat barn. Det är oklart hur många som valde att avbryta sitt adoptivfamiljebildningsprojekt men viljan att bilda familj tog säkerligen över i de flesta fallen.

En adopterad kvinna från Sri Lanka, Jessica, som adopterades vid ett års åldern, återger att hennes adoptivföräldrar genomförde en privat adoption i Sri Lanka, trots att den tilltänkta flickan som de hade förväntat sig att adoptera inte kunde adopteras eftersom hon enligt uppgift var för sjuk för att resa. Det framgår inte om barnet hade kunnat adopteras vid senare tillfälle eller om barnet avled men adoptivföräldrarna tog erbjudandet om att adoptera en annan späd flicka. Den srilankesiska flicka som adopterades istället kom i vuxen ålder till insikt om att hon hade kommit till Sverige på den andra flickans adoptionshandlingar. Jessicas adoptivföräldrar hade uppmuntrat henne att söka efter den biologiska mamman och gav henne möjlighet att resa till Sri Lanka även om hon aldrig hade funderat så mycket på sitt ursprung och hade haft något större intresse för att söka sina rötter. I sitt arbete som lärare betraktar hon det som ett stöd i kontakten med föräldrar till barn med utländsk bakgrund då hon inte ser svensk ut vilket leder till att de relaterar till henne som invandrare även om hon saknar erfarenheten från att ha växt upp i en annan kultur utomlands. Eftersom språket är viktigt i Sverige kan hon hjälpa framförallt barnen att få goda svenskspråkkunskaper och således kan ta sig fram och komma längre i det svenska samhället. Jessicas adoptivföräldrar hade tidigare under slutet av 1990-talet gjort olika försök att finna den biologiska mamman och bland annat besökt domstolen som hade godkänt adoptionen 16 år tidigare men den hade brunnit ner. Däremot kom de den biologiska mamman på spåren genom ett gammalt vaccinationsdokument. Mötet uppges inte ha gett upphov till himlastormande känslor som man kan tänka sig när kvinnan i blommig klänning återser sin dotter. Den biologiska mamman hade arbetat i andra länder utanför Sri Lanka och lärt sig lite engelska och uppgav att hon fått fyra andra barn före dottern som adopterades vilka alla var hennes biologiska syskon men att pappan hade dött före hon föddes vilket hade påverkat moderns ekonomiska situation. Den biologiska modern och Jessica började brevväxla och under början av 2010-talet besökte hon och hennes man den biologiska modern i Sri Lanka och bodde även i hennes hus. Enligt Jessicas upplevelse hade den biologiska mamman det ganska bra ställt och Jessica kände viss ilska över att ha blivit bortadopterad medan den biologiska modern hävdade att de hade varit väldigt fattiga vid tiden för adoptionen. Jessica accepterade moderns förklaring och hade förståelse för den då hon uppfattade det som att det måste ha varit svårt att lämna bort sitt barn även om det berodde på förhoppningar om ett bättre liv. Jessica i sin tur föreställde sig i efterhand att ett liv i Sri Lanka hade varit sämre än livet som hon har fått i Sverige. Vistelsen i Sri Lanka var kort och Jessica hade önskat mer tid för att komma över känslan att känna sig som en turist och få möjlighet att lära sig språket. Ibland när hon tänker tillbaka på hur adoptioner genomfördes i Sri Lanka tänkte hon sig att det var som att någon hämtade en valp i ett fönster men att adoptioner som sker under ordnade former kan vara bra. Jessica betonar att kärleksfulla hem är bra oavsett konstellation och att hon känner sig som en del i

både adoptivfamiljen och den biologiska familjen samtidigt som hon ända upplever sig stå utanför båda familjerna bland annat eftersom hon biologiskt sett skiljer sig från adoptivmamman som hon mer liknar socialt än den biologiska modern som hon liknar utseendemässigt men skiljer sig från kulturellt.

En adopterad man, Markus, som adopterades vid fyra månaders ålder tillsammans med sin tvillingbror från Sri Lanka till Sverige uppger att han under hela sitt liv känt ett tomrum då han inte har känt till sina rötter, ungefär som att ha saknat en viktig pusselbit i sitt liv. Tvillingbrodern har också levt med obesvarade frågor om vem han var, varifrån han kommer och varför han blev bortlämnad men har inte varit redo för en återförening. Då Markus endast hade några bristfälliga uppgifter från adoptionsdokumenten och ett fotografi från adoptionstillfället hade han tidigare gett upp försök att söka efter sina rötter självständigt så han vände sig till *Spårlöst*. Kvinnan på fotografiet från adoptionstillfället visade sig inte vara den biologiska mamman och adoptionsförmedlaren uppgavs ha varit efterlyst av polisen på grund av illegala adoptioner. I kommentarerna på TV4:s hemsida framgår att det var SLBV:s lokala mellanhand som hade förmedlat adoptionen. Mötet med den biologiska mamman beskrivs som känslösamt och det framkom att Markus hade fem syskon och nitton syskonbarn samt att hans biologiska pappa hade avlidit för flera år sedan. Skälet till adoptionen uppgavs ha varit att tvillingbröderna hade ett dåligt horoskop och förväntades ha fått ett dåligt liv i Sri Lanka. Helst hade Markus valt bort medverkan i tv som innebar att dela återföreningen med hela svenska folket men samtidigt var det många som hörde av sig till honom som var i samma sits som önskade råd och tips och således kom han att utgöra ett bevis för möjligheten att finna sin biologiska mamma vars namn man inte kände till och som levde på andra sidan jorden trettio år efter separationen och förflyttningen.

En adopterad kvinna, Jessica, som adopterades vid tre veckors ålder och gjorde sin första resa tillbaka till Sri Lanka under slutet av 1980-talet återger sin berättelse om återföreningen med sin biologiska mamma och ursprungslandet. Hon betraktar Sverige som sitt hem och landet där hon har blivit den hon är men att Sri Lanka var landet som hon återvände till där hennes biologiska mamma fanns. Första gången hon besökte Sri Lanka uppges det ha varit som en chockartad upplevelse att vistas i ett land där alla liknade en själv och att man inte var den som stack ut utan var en i mängden vilket kändes både bra och konstigt på samma gång. Jessica blev ledsen över att se fattigdomen i Sri Lanka och kom till insikten att hon hade haft tur som fick växa upp i Sverige. Inför den femte resan till Sri Lanka hade hon fått hjälp att finna sin biologiska mamma. Hon hade namnet på henne och uppger att det inte hade betytt så mycket annat än att hon visste att det gällde kvinnan som hade fött och adopterat bort henne. Det tomrum som vissa adopterade kan känna inombords som i vissa fall kan fyllas genom en återförening hade Jessica aldrig känt före hon själv blev mamma till sina barn vilket satte igång funderingar. Hur skulle det kännas att lämna bort sitt barn? Skulle det gå en dag utan att tänka, undra och önska att allt hade varit annorlunda? Skulle man vilja veta att allt hade gått bra och att barnet inte anklagade en för beslutet att adoptera bort sitt barn? Den biologiska mamman hade arbetat på ett teplantage och blivit tillsammans med en man som inte tog sitt ansvar när hon blev gravid utan lämnade henne. En sjuksköterska bistod med att genomföra bortadoptionen. Vid mötet med den biologiska mamman uppgav hon att hon och hennes egen mor aldrig mer hade talat om bortadoptionen av barnet eftersom det kunde ha ställt till problem för dem men att saknaden efter barnet bidrog till att den biologiska mormodern dog ett år efter adoptionen hade genomförts. Den biologiska mamman var gift när hon träffade Jessica och hade tre barn men de visste inte om den tidigare adoptionen varför den

känslösamma återföreningen skedde i hemlighet. Under mötet uppgavs den biologiska mamman ha släppt fram all den saknad och kärlek som hon hade hållit inom sig och även uttryckt tacksamhet mot adoptivföräldrarna. Jessica betonar att hon inte anklagade den biologiska mamman för beslutet att uppge henne för adoption utan att hon tvärtemot var tacksam för att hon fick chansen att få ett bra liv i Sverige. Några råd ges till adopterade som vill leta sina rötter i Sri Lanka, bland annat att besöka landet och självständigt söka men också att det kan vara lämpligt att använda en mellanhand som sköter den första kontakten med de biologiska föräldrarna och att man bör vara beredd på att de biologiska föräldrarna inte vill träffa en, åtminstone till en början, eftersom de kan bära på känslor av skuld, skam och rädsla för vad ett möte kan komma att innebära.

En adopterad man, Daniel, separerades från sin tvillingbror och fick hjälp av programmet *Spårlöst* att återförenas med sin biologiska mamma och tvillingbrodern. Återföreningen uppmärksammades även i media där det bland annat framgick att den biologiska modern inte hade haft råd att behålla tvillingbröderna och mådde mycket dåligt över att ha uppgett dem. Tvingande omständigheter bidrog till att adoption framstod som det enda alternativet och att samtycket gavs motvilligt vilket tyder på att en mellanhand kan ha övertalat modern att uppge sina barn exempelvis genom att framföra en narrativ om att barnen skulle få en bättre uppväxt i adoptivföräldrarnas respektive hemländer.

En adopterad man, Marcus, hade besökt Sri Lanka flera gånger tidigare och även fått hjälp av en organisation att finna sin biologiska familj. Mötet blev dock inte av under en tidigare resa. Marcus har känt tillhörighet till lokalbefolkningen i Sri Lanka och har haft funderingar på hur det kunde ha varit att växa upp i Sri Lanka. Marcus har också noterat att adoption kan vara ett känsligt ämne i Sri Lanka genom att vissa personer i lokalbefolkningen har uppmanat honom att inte söka upp sin biologiska familj medan andra uppmuntrade detta. Han och hans fru hade kunnat tänka sig att adoptera från Sri Lanka men de hade inga planer på det. Marcus adoptivföräldrar blev utsatta för ett så kallat barnbyte där den lokala mellanhanden erbjöd dem ett annat barn än det som var planerat att adopteras. Marcus har haft kännedom om att adoptionen inte gick helt rätt till. Han övervägde om han ville eller inte ville söka upp sin biologiska familj då han var orolig över vad han skulle finna om han började söka efter sina rötter. Marcus återgav att han på det hela taget hade haft en kärleksfull uppväxt inom adoptivfamiljen som inkluderade både biologiska såväl som adopterade syskon. Marcus beskrev även att han kände sig som en svensk men återgav att han började betraktas som annorlunda av andra barn i låg- och mellanstadiet och att han i vuxen ålder har blivit utsatt för rasism.

Pablo, som adopterades från Colombia, och Anna, som adopterades från Sri Lanka, delar med sig av några adoptionserfarenheter. Både Pablo och Anna har vuxit upp i mindre svenska samhällen där de har mött fördomar och rasism både som barn och i vuxen ålder. De reflekterade båda över att allmänheten ställer personliga frågor om rötter och familjeband samt att adopterade förväntas känna tacksamhetsskuld över att ha adopterats i relation till föreställningar om att de skulle ha levt ett utsiktslöst liv i sina respektive ursprungsländer. Pablo som har träffat sin biologiska familj såg att de levde ett bra liv och förstod att han inte skulle ha blivit ett så kallat gatubarn om han hade blivit kvar i Colombia. Anna adopterades från Sri Lanka vid en veckas ålder och växte upp i en adoptivfamilj som inkluderade ett syskon med icke-vit hudfärg och hade besökt Sri Lanka flera gånger. Hon återgav en känsla av att komma hem och känna tillhörighet men att samtidigt vara annorlunda som svensk i

relation till lokalbefolkningen i Sri Lanka. Anna uppgav att hon inte hade känt något behov av att söka upp den biologiska familjen vilket hade bidragit till svårhanterliga känslor inombords och bemötts med oförstående från omgivningen. Samtidigt uppgav Anna att behovet eventuellt kan komma att uppstå när hon själv får barn. Anna, precis som Pablo, kan tänka sig att adoptera från andra länder även om de menar att många har svårt att förhålla sig till adopterade. I artikeln nämns inget om att Anna adopterades vid en mycket tidig ålder vilket reser frågor om exempelvis adoption inom landet prövades, om den biologiska modern hade möjlighet att fundera igenom valet att uppge sitt barn för adoption och om mellanhändernas medverkan till att presentera adoption som det enda alternativet.

Det är oklart om insändaren som har författats av signaturen, 'lätta ditt hjärta', en adopterad man från Sri Lanka som kom till Sverige före ett års ålder, hade rest till Sri Lanka efter adoptionen för att söka sitt biologiska ursprung. Men i insändaren ställs adoptivpappan till svars för att tidigt ha övergivit adoptivfamiljen. Inom adoptivfamiljen ingick även ett syskon som kan ha varit adopterat eller biologiskt. Det framgick att författaren av insändaren sårades av att genomgå en separation inom adoptivfamiljen även om relationen till adoptivmodern och systemen återgavs som god. Ett möte med adoptivpappan i vuxen ålder slutade i besvikelse och lämnade existentiella frågor obesvarade. Insändaren avslutas med en uppmaning åt pappor i allmänhet att ta sitt ansvar för familjen vilken specifikt också kan inkludera den biologiska pappan i Sri Lanka.

En adopterad från Sri Lanka, Stefan, som adopterades vid fyra års ålder och som vuxen hade blivit pappa till två barn uppgav att adoptionen hade påverkat honom mycket i livet, exempelvis genom att ha obesvarade frågor om vem som såg hans första leende och vem som tröstade honom när han var liten. I Sverige under uppväxttiden blev han retad för sitt ursprung och vissa svenskar har kopplat stereotypa egenskaper till hans bakgrund såsom att han skulle gilla insekter. Han uppgav att han har fantiserat om att han härstammar från en kungafamilj och han beskriver det som att en helhet kom tillbaka i samband med att han blev pappa. Enligt en bildtext framgår att Stefan inte såg det som ett lättvindigt beslut att söka efter sina rötter då frågor kan uppstå om man vill veta sanningen bakom adoptionen och om den kan göra ont. Stefan hade besökt Sri Lanka och sökt efter sina rötter men till hans besvikelse fann han inte sina biologiska föräldrar då dokumenten var förstörda.

Louise och Anna föddes i olika delar av Sri Lanka men hamnade på samma barnhem från vilket de adopterades vid tre månaders ålder till olika adoptivfamiljer på samma mindre ort i Sverige. Barnhemmet där de placerades sin första tid i livet återgavs inte finnas kvar längre. Det framgår att skälen till att de adopterades utgjordes av tvingande omständigheter som härleddes till samhällsliga värderingar och bristande välfärdssystem i Sri Lanka. Louise återgavs ha varit ett fall av oönskad graviditet och Anna lyfte funderingar kring att just hon blev adopterad och inte någon av de övriga sex syskonen. Båda de adopterade kvinnorna återgav en positiv bild av uppväxttiden i Sverige inom adoptivfamiljer som har inkluderat adopterade syskon och de återgavs inte ha känt rotlöshet eller ensamhet utan kände sig som svenskar. Båda uppgavs ha gjort flera resor till Sri Lanka där de hade träffat sina biologiska mödrar. Anna hade kontakt med sin biologiska familj och hon beskrev svårigheter att hantera deras olika ekonomiska livsvillkor. Louise och Anna planerade att resa till Sri Lanka för att volontärarbeta på ett barnhem där barn vistades på grund av att deras föräldrar inte kunde ta hand om dem av ekonomiska, sociala och andra skäl. Det framgick inte om barnhemmet erbjöd möjligheter att adoptera barn som vistades där eller om Louise och Anna själva kunde

tänka sig att adoptera från exempelvis Sri Lanka och inte heller om de hade blivit utsatta för rasism i Sverige. Det framgick inte heller varför barnhemmet som de själva adopterades från som barn inte längre fanns kvar men det skulle kunna ha att göra med att det inte blev en lönsam verksamhet efter år 1995 när Sri Lanka i princip upphörde med utlandsadoptioner.

Som femåring adopterades Michael från Sri Lanka till Sverige. Michael kände viss oro över hur hans adoptivföräldrar skulle reagera inför att söka efter det biologiska ursprunget. Han uppgav tacksamhet för att ha adopterats och kunde tänka sig att adoptera själv. När han läste igenom adoptionshandlingarna förstärktes föreställningar om den biologiska familjen som fattig och det hade noterats att modern lämnade honom i desperation samt att fadern var okänd. Dessa uppgifter visade sig vara felaktiga. Michael kom i kontakt med en biologisk släkting via Facebook och när han reste till Sri Lanka fick han kännedom om att hans mormor hade lämnat honom till barnhemmet för att adopteras eftersom moderns och faderns relation inte accepterades. Modern och fadern fortsatte att vara tillsammans och fick andra barn. De biologiska syskonen hade sökt kontakt med Michael men fått förklarar av barnhemmet att Michael inte ville bli kontaktad. Det framgick i artikeln att separationen från föräldrarna hade påverkat Michael under livet i Sverige. Michael uttryckte avslutningsvis en stolthet över sitt biologiska ursprung och att han kände sig svensk samt att han planerade att resa till Sri Lanka igen. Det framgick inte i artikeln hur adoptivföräldrarna kom i kontakt med barnhemmet från vilket Michael adopterades men eftersom varken några adoptionsorganisationer eller NIA fanns vid tiden för adoptionen kan adoptivföräldrarna endast ha genomfört adoptionen privat via egna kontakter i landet.

Andreas återförening med hans biologiska familj i Sri Lanka uppmärksammas i mitten av 2010-talet. Andreas återgav en trygg och bra uppväxt i adoptivfamiljen och att han inte hade funderat på sitt biologiska ursprung. Det framkom att vissa uppgifter i hans adoptionshandlingar var felaktiga men att han till slut träffade sin biologiska mamma i Sri Lanka. Andreas fick reda på att han hade syskon och att mamman hade tvingats adoptera bort honom mot sin vilja och aldrig slutat hoppas på att han skulle återvända en dag. Andreas uppgavs ha fortsatt kontakt med sina bröder via Facebook och planer på att resa tillbaka till Sri Lanka. Det framgick inte hur Andreas kände inför att adoptionen genomfördes utan hans biologiska moders samtycke och om något DNA-test gjordes för att säkerställa det biologiska ursprunget.

En adopterad man, Fredrik, och en adopterad kvinna, Nayana, som båda var från Sri Lanka och hade gift sig med varandra och sökt sitt ursprung tillsammans återger sina perspektiv på återföreningen. De båda hade burit på en känsla av tomhet och längtan efter sitt ursprung även om de uppges ha haft en god uppväxt hos sina adoptivföräldrar och under uppväxttiden i mindre städer ha fått kommentarer om sitt utseende och känt sig annorlunda. Fredrik började först fundera kring sitt ursprung när han blev äldre och började titta på *Spårlöst* medan Nayana alltid hade burit på en längtan att få reda på vilka hennes biologiska föräldrar var. Fredrik hade funnit sin biologiska mamma i Sri Lanka under början av 2000-talet men inte sin biologiska pappa som enligt ett rykte var avliden. Paret fick hjälp av en srilankesisk vän som bodde i Sverige att finna Fredriks biologiska far och Nayanas biologiska mamma. Fredriks far levde och vid det känslolösa mötet uppstod en god kontakt. Det visade sig att Fredriks biologiska farfar hade tvingat Fredriks biologiska pappa att göra slut med hans biologiska mamma då deras kärlek var förbjuden på grund av deras olika etniska bakgrunder. Följaktligen adopterades deras barn bort. Nayana hade gjort flera försök att finna sin

biologiska mamma tidigare utan framgång. När de till slut fann varandra berättade den biologiska mamman att hon hade tänkt på henne varenda dag sedan bortadoptionen. Den första frågan den biologiska mamman ställde var om adoptivföräldrarna hade tagit väl hand om Nayana och varit snälla mot henne. Skälet till adoptionen var att sonen i den familj där hon arbetade som hembiträde hade gjort henne med barn och han var redan gift varför hon tvingades lämna bort barnet för adoption. Den biologiska pappan var avliden men mamman hade gift sig och levde ett bra liv tillsammans med sin man och tre barn. Både Fredrik och Nayana som själva har barn inser hur svårt det måste ha varit för deras biologiska föräldrar att lämna bort sina barn men de uppger att de var djupt tacksamma för livet de har fått i Sverige och att de var osäkra på vilket liv de hade fått i Sri Lanka. De båda hade också en önskan om att hjälpa sina respektive släktingar i Sri Lanka till självhjälp genom att starta en hotellverksamhet som de kunde driva.

Maria adopterades från Sri Lanka vid fyra månaders ålder. Hon och hennes svenska man hade adopterat ett barn från Colombia. Maria hade bland annat ett engagemang i Adoptionscentrum och återgavs vara övertygad om att alla barn skulle växa upp i en familj. Under uppväxttiden funderade hon inte så mycket på sitt eget ursprung eller hennes biologiska mamma utan var stolt över att vara annorlunda i småstaden där hon växte upp. Medan hon arbetade i Indien kände hon en tillhörighet och att hon blev accepterad som människa. Hennes adoptivföräldrar uppgavs ha blivit oroliga att hon skulle finna en indisk man och bli kvar där. Maria beskrev att det inte alltid hade varit så enkelt att hantera adoptionserfarenheten då hon hade brottats med sorg över att inte ha någon biologisk tillhörighet till varken adoptivföräldrarna eller hennes adoptivbarn. Det framgick inte om Maria hade träffat sina egna biologiska föräldrar i Sri Lanka, skälen till adoptionen, om hon hade rest till Sri Lanka i vuxen ålder och inte heller om hon hade utsatts för rasism under uppväxttiden samt några funderingar om adoptivsonen eventuellt skulle kunna komma att behandlas annorlunda som adopterad från ett annat land.

Maria som adopterades från Sri Lanka uppger att hennes intresse för att söka sina rötter uppstod i samband med att hon själv fick barn. Under en vistelse i landet fann hon sin biologiska mamma. Maria beskrev att det var en känslofylld process att bearbeta de känslor som återföreningen gav. Maria återgavs ha haft en bra och trygg uppväxt i Sverige men ställde sig kritisk till hur adoptioner går till. Maria såg att hjälp till de biologiska familjerna kunde vara ett alternativ så de inte behövde uppge sina barn för adoption och hon ansåg att adopterade borde erbjudas ett ekonomiskt stöd för återresor till ursprungsländerna. Marias framtidsdröm var att återförenas mer med Sri Lanka.

Ratna adopterades som tonåring av ett svenskt par. Ratna uppger att han uppskattade att ha blivit adopterad och hade rest till Sri Lanka flera gånger efter adoptionen. Han var bland annat i landet då tsunamin drabbade Sri Lanka. Han hade gift sig och fått barn tillsammans med en adopterad kvinna från Sri Lanka i Sverige. Det stod klart att denna adoption genomfördes utanför adoptionsorganisationerna och att den grundade sig i adoptivföräldrarnas vilja att bilda adoptivfamilj samt att de biologiska föräldrarna hade gett sitt samtycke till adoptionen. Författaren av artikeln gav, precis som Ratna, en positiv bild av adoption.

Den första debattartikeln uppmärksammar Sri Lankas hälsoministers yttrande mot slutet av 2017 att uppemot 11 000 av de ungefär 13 000 srilankesiska barn som har adopterats till västvärlden kan ha adopterats på ett illegalt sätt. Hälsoministern såg allvarligt på de uppgifter som hade framkommit i en holländsk dokumentär som visade på att adoptivbarn hade stulits

eller att mellanhänder hade övertalat biologiska föräldrar att lämna sina barn för adoption. Debattörerna argumenterar för att Sverige borde tillsätta en oberoende utredning av hur det gick till när Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka.

Den andra debattartikeln ställer adoptionsorganisationerna till svars för de illegala adoptioner som hade genomförts över åren bland annat i Sri Lanka. Debattören lyfte fram att adoptionsverksamheten har styrts av en efterfrågan på barn som har omsatt enorma belopp och har möjliggjorts av biologiska föräldrars utsatta sociala och ekonomiska situation och förekomsten av mellanhänder som mot betalning har tillfredsställt adoptivföräldrars begär att bilda adoptivfamilj. Debattören argumenterade för att en oberoende utredning borde tillsättas av samtliga adoptioner som kan ha genomförts på ett oetiskt sätt och att ett statligt bidrag borde införas för adopterade som vill söka sina rötter eller besöka ursprungslandet.

De fjorton artiklarna som representerar adopterade som har rest till Sri Lanka rymmer skillnader och likheter och har ställt olika saker i fokus gällande konfrontationen med det förflutna i ursprungslandet. Många adopterade beskriver uppväxten som god och trygg men att de senare i livet har utsatts för rasism i Sverige och att vistelser i Sri Lanka kan utgöras av upplevelser av både känslor av likheter och skillnader i relation till lokalbefolkningen. Några artiklar visar på felaktigheter i adoptionshandlingarna, att de biologiska mödrarna inte hade gett sitt samtycke till adoptionen utan att de hade tvingats uppge sina barn för adoption och att frågan om att söka sina rötter kan framstå komplex samt att vissa delar av relationen till den biologiska familjen kan bli svårhanterliga efter återföreningen. Vissa adopterade har haft funderingar på att själva adoptera medan andra har sett att adoptionsverksamheten styrs av en efterfrågan på barn och att hjälp borde utgå till föräldrar så att de inte behöver uppge sina barn. De två debattartiklarna argumenterar båda för en oberoende utredning av adoptionerna från andra länder till Sverige då många adoptioner kan ha genomförts på ett illegalt och oetiskt sätt där mellanhänder har spelat en betydande roll.

REPRESENTATIONER AV ADOPTIONER FRÅN SRI LANKA I TIDSKRIFTEN SYDASIEN

Vid en sökning på 'adoption' i ett artikelregister (Internetlänk <http://larseklund.in/SYDASIENregister.pdf>) över *Sydasiensbulletinen* 1977-1983 och *Sydasiensbulletinen* 1984-2007 framkommer 42 träffar. Träffarna gäller inte enbart artiklar som tar upp ämnet adoption av barn från Sri Lanka till Sverige och utesluter artiklar om adoption där sökordet inte finns med i rubriken. Jag har inte funnit några artiklar som relaterar till Sri Lankas adoptionspraktik i artikelregistren för åren 2008-2010 och 2018-2022, förutom de artiklar som jag själv har författat mellan åren 2018-2020. Vid tillfället när jag sökte efter artiklar om adoptioner från Sri Lanka till Sverige fanns inget artikelregister för åren 2011-2017 då tidskriften utkom som nättidsskrift. Det har tillkommit på senare tid och när jag gjorde en slagning senast (2023-04-08) framkom inga artiklar som relaterar till Sri Lankas adoptionspraktik.

Enligt ledaren i *Sydasiensbulletinens* första utgåva påpekas att informationen om Sydasien i Skandinavien var bristfällig och hade försumrats av massmedia varför ett syfte utgjordes av att sprida information om Sydasien och ländernas aktuella politiska och ekonomiska läge (*Sydasiensbulletinen* 1977/1:1). Det framgår också att Sydasienkommittén, som stod som utgivare av *Sydasiensbulletinen*, hade målet att sprida information om situationen i Sydasien, och att stödja alla krafter som bekämpade imperialism, politiskt förtryck och underutveckling

i området och att kommittén var fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasien och i Sverige samt att *Sydasiabulletinen* önskade vara ett debattforum varmed artikelförfattarna själva svarade för sina åsikter och innehållet i sina artiklar.

Den första träffen på sökordet 'adoption' visar sig i en artikel av författaren och adoptivpappan Claes Engström där han argumenterar för att adoptioner av sydasiatiska barn var nödvändiga eftersom adoptivbarnen skulle få det bättre i exempelvis Sverige. Engström hade gjort ett flertal resor till Indien och själv besökt barnhemmet som han adopterade sin dotter ifrån, vilket beskrivs som en uppsamlingsanstalt för övergivna barn. "Jag tror nog jag vet tillräckligt om övergivna barns villkor i ett u-land som Indien för att kunna lägga ett ord för Stockholms tunnelbana som ett bättre alternativ" (*Sydasiabulletinen* 1981/2:12). Yttrande ska ses i relation till Engströms samtal under år 1959 med dåvarande chefen för Socialstyrelsen som argumenterade för att rasism skulle påverka adoptivbarns uppväxt i Sverige varför det var bättre att inte genomföra en adoption från Indien till Sverige. Engström å sin sida hänvisar till en studie som utfördes av Ingegerd Gardell om uppväxtvillkoren för 207 adoptivbarn födda 1956-1964 vilken uppges ha påvisat entydigt att adoptivbarnen inte hade det sämre än barn i allmänhet i Sverige. Engström menar också bland annat att media hade gett en förvrängd bild av adoptioner. "Men genom att de fall av geschäft i adoption som förekommit – jag har själv aldrig träffat på något – slagits upp så stort i massmedia, särskilt i TV, så har det uppstått en förvrängd bild av adoptioner. Det är inte ovanligt att folk frågar vad jag gjort för avtal med min dotters biologiska föräldrar" (*Sydasiabulletinen* 1981/2:13). Artikeln avslutas med att Engström vänder sig emot samhällets frågor kring adoptionsavtalet men välkomnar adoptivbarnets frågor. I avslutningen av bulletinen uppmärksammas en artikel av *DN* (1981-03-11) där det framgår att väntetiderna för att adoptera barn från andra länder hade minskat och att Socialstyrelsen hade auktoriserat ytterligare en adoptionsorganisation för att minska antalet privatförmedlade adoptioner vilka uppgavs kunna bli mycket kostsamma. I det följande numret av *Sydasiabulletinen* recenseras kortfattat en av Engströms böcker, *Två uppdrag. En berättelse om en resa till Indien från 1977*, av litteraturvetaren Margareta Peterson. Boken tar bland annat upp hur Shakunthala som adopterades från Indien till Sverige i sin barndom åker till Indien för att återfinna sina rötter och för att hjälpa till med en ny adoption (*Sydasiabulletinen* 1981/3:9).

Det första yttrandet som berör adoptioner från Sri Lanka till Sverige i *Sydasiabulletinen* framkommer i en ledare som tar upp det med svenskt bistånd finansierade Kotmale-projektet som bland annat främst skulle komma städerna och turistindustrin till nytta hellre än de fattigaste i landet. "Sri Lanka besöks varje år av 300 000 europeiska turister. Det sätter sina spår: 'Vi säljer allt, t o m våra barn,' som en lankes uttryckte det" (*Sydasiabulletinen* 1982/2-3:5). Det framgår inte av ledaren vem denne anonyme srilankes var eller varifrån citatet hade hämtats men det pekar på en kritik mot adoptivbarnhandeln som pågick i kontexten för den svenska bistandsdebatten och turismutvecklingen i Sri Lanka.

Under 1984 utkommer tidskriften *Sydasiabulletinen* med ett temanummer om adoptioner, 'Pengarna eller livet?' som innehåller elva artiklar om adoptionsfenomenet bland annat författade av adoptivföräldrar som hade adopterat från Sri Lanka. På framsidan av utgåvan (1984/3) finns en bild på ett anonymt barn under rubriken 'den dyra barnlösheten' och inom ramen för temanumret finns en mängd bilder på barn som oftast porträtteras utan sina biologiska föräldrar. Ett fåtal bilder porträtterar adoptivfamiljer som har adopterat från Sri Lanka. I inledningen till temanumret nämns att priserna för att adoptera hade ökat och att staten och de

auktoriserade adoptionsorganisationerna önskade stoppa de så kallade privata adoptionerna. ”Men nu växer kritiken. Mot regeringens försök att centralisera adoptionsbesluten. Mot adoptionsorganisationerna vars kritik mot de privata adoptionerna också drabbar dem själva: minst en av sex organisationer bedriver en ekonomiskt och politiskt mycket tveksam verksamhet” (*Sydasiens* 1984/3:5). Sammantaget inleder temanumret en adoptionsdebatt som avser problematisera adoptionerna från bland annat Sri Lanka till Sverige. Nedan görs nedslag i temanumrets elva artiklar om adoption.

Den första artikeln har författats av en adoptivförälder som hade adopterat från Sri Lanka via en adoptionsorganisation. Adoptionen genomfördes under 1983 under en tre veckor lång vistelse i Sri Lanka. ”Väl framme tar vi in på ett familjepensionat, det gör också två andra svenska par i samma ärende som vi. Varje dag utom helgdagarna tar alla sex gemensamt taxi ut till klostret” (*Sydasiens* 1984/3:6). Förväntningarna och processen före, under och efter genomförandet av adoptionen beskrivs och dubbllivet i Sri Lanka som blivande adoptivförälder och turist. ”Men detta dubblliv öppnar också min dörr till den svåra frågan: vad tycker folk på Sri Lanka egentligen om det vi gör? Jag kan inte släppa den, hur mycket jag än anser att vi gör rätt. Den rike turistens dåliga samvete får näring av tanken på det fattiga u-landet som inte har råd att försörja sina egna barn” (*Sydasiens* 1984/3:7). Adoptivföräldern tar också upp föreställningar om adoption utifrån Sri Lankas perspektiv. ”Att många på Sri Lanka ogillar adoptioner vet jag redan, bara några dagar före vår avresa slog *Dagens Nyheter* upp ett reportage om skandalerna kring kommersiell barnhandel” (*Sydasiens* 1984/3:7). Skälet till adoptionen uppges vara att modern blev gravid under sitt arbete som hembiträde i en välbärgad familj. ”I domstolen är tonfallet mot henne ett helt annat än gentemot oss, det är överhetens nedlåtande irritation över en som talar tyst och förskrämt. Johns pappa, god vän till mammans arbetsgivare, har brutit sitt äktenskapslöfte när förbindelsen fått konsekvenser. Men för att slippa dras inför domstolen står han i papperna som ’okänd’” (*Sydasiens* 1984/3:7). Sedan följer en redogörelse för ett yttrande från advokaten som hade legaliserat adoptionen om att barn som har fötts utanför äktenskapet får ett dåligt liv i Sri Lanka. Artikeln avslutas med en beskrivning om att adoptivbarnet har utvecklats inom adoptivfamiljen och att adoptivföräldrarnas värld har vidgats.

Den andra artikeln redogör för ett lagförslag om att NIA skulle besluta om alla adoptioner, även de privata, vilket kritiserades av både adoptionsorganisationer såväl som NIA. ”Det var den 15 november 1981 som NIA i en skrivelse till regeringen krävde att internationella adoptioner skulle ses över i syfte att komma tillrätta med olagligt och olämpligt genomförda adoptioner av utländska barn. Detta baserades på adoptionsskandaler i bl a Colombia och Peru” (*Sydasiens* 1984/3:8). Artikeln avslutas med en redogörelse för adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänners perspektiv på lagförslaget. Den tredje artikeln tar upp adoptionsorganisationerna AC:s, SLBV:s och SAW:s perspektiv på lagförslaget, som i princip uppges ha varit eniga om hur adoptioner borde gå till, exempelvis gällande förbud mot privata adoptioner. ”Att en organisation däremot kan luras in i eller ägna sig åt kommersiella adoptioner, d v s handel med barn, det tror varken Adoptionscentrum eller Sri Lanka Barns Vänner på. Båda hänvisar till den tillsyn som NIA står för, och som innebär att oetisk verksamhet kan leda till indragen auktorisation för organisationen” (*Sydasiens* 1984/3:9). I avslutningen av artikeln uppges att många av de 20 000 utländska adoptivbarnens adoptivföräldrar var organiserade inom adoptionsorganisationerna och att deras inflytande skulle komma att växa om de privata adoptionerna förbjöds. Den fjärde artikeln redogör för statistik kring adoptioner från andra länder till Sverige och till vilka auktoriserade

adoptionsorganisationer man kunde vända sig till exempelvis för att adoptera från Sri Lanka och hur mycket man som blivande adoptivförälder behövde betala adoptionsorganisationerna för att bli adoptivförälder. ”Sverige är det land som tar emot flest barn från Sri Lanka och SLBV förmedlade 120 barn under 1983. Omkring 800 barn adopterades bort från Sri Lanka 1983. Därav kom nära 300 till Sverige. 1/3 av adoptionerna från Sri Lanka sker privat, en möjlighet som inte finns för föräldrar i övriga Norden” (*Sydasién* 1984/3:10). Den femte artikeln ger läsaren ett slags handbok för att genomföra en privat adoption, exempelvis från Sri Lanka till Sverige. ”Enligt NIA:s synsätt är säkert också denna hjälpredda att klassa som ’olaglig adoptionsförmedling’. Men vi vågar oss ändå på att ge er några tips” (*Sydasién* 1984/3:11). Läsaren informeras om tillvägagångssättet, de nödvändiga dokumenten och prisuppgifter samt beräknad tid från inlämnandet av handlingarna till avresa till Sri Lanka. Den sjätte artikeln tar upp tillvägagångssättet för att adoptera genom adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner. ”Man förmedlar troligen de dyraste adoptionerna, samarbetspartnern i Sri Lanka driver stora delar av verksamheten helt kommersiellt och över alltihop tronar Sri Lankas nyutnämnde och omstridde säkerhetsminister i vars valkrets det delas ut mjölk och annat med hjälp av obligatoriska gåvor från de blivande adoptivföräldrarna från Sverige...” (*Sydasién* 1984/3:12). Det nämns att det inte är SLBV som berikar sig på adoptionerna utan främst samarbetspartnern i Sri Lanka. Enligt en kostnadsredogörelse som *Sydasién* har ställt upp framgår att det är mer än hälften så billigt att adoptera privat. ”SLBV tycks ha tagit åt sig av kritiken mot kostnaderna. Enligt ett besked i maj har hotellkostnaderna sänkts (trots att prisnivån i Sri Lanka ingalunda har gått ner) men samtidigt har man höjt kostnaderna för driften av barnhemmet kraftigt. Ändå räknar SLBV enligt egen uppgift med att totalkostnaderna ska kunna sänkas med ca 8.000:- framöver” (*Sydasién* 1984/3:12). *Sydasién* uppges ha varit i kontakt med NIA angående SLBV:s kostnader och att NIA ska ha meddelat SLBV om detta. ”-Det är riktigt att jag förde vårt samtal vidare till SLBV, svarar Eivor Jonsson, ty vi arbetar nämligen med total öppenhet oss emellan, och det råder ett ömsesidigt förtroende!” (*Sydasién* 1984/3:13). Sedan behandlas relationen mellan SLBV, samarbetspartnern och säkerhetsministern i Sri Lanka och artikeln avslutas med en retorisk fråga om huruvida det ekonomiska och politiska förefaller påverka adoptionsförmedlingen. Den sjunde artikeln återger röster från adoptivföräldrar som har adopterat från Sri Lanka, såväl genom adoptionsorganisationer som privat. En familj riktar kritik mot SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka och de höga priser han tog ut för boende, mat och husrum samt resor men de ställer sig också undrande till SLBV:s verksamhet i sin helhet givet de politiska undertonerna i relation till de höga kostnaderna för adoptionen. Den andra adoptivfamiljen redogör för positiva upplevelser av adoptionen i Sri Lanka via adoptionsorganisationen Barnen Framför Allt i jämförelse med den privata adoptionen de tidigare hade genomfört i Colombia. Den tredje adoptivfamiljen har enbart adopterat på privat väg i Sri Lanka och även hjälpt andra att adoptera från samma barnhem. ”Då slog statliga NIA till. I maj 1982 skickade man ett hotfullt brev till Carlssons där man skrev att socialbyråerna i Växjö och Älmhult fått veta att familjen hjälpt minst tre andra familjer att adoptera. Detta ’ger NIA anledning att anta att Ni lämnat internationell adoptionshjälp, för vilket krävs auktorisation. Som enskild person kan ni inte få auktorisation...’ I brevet meddelas också straffet för denna olagliga handling” (*Sydasién* 1984/3:14). Paret uppges ha blivit förtvivlade och kontaktade NIA angående att dessa adoptioner inte involverade några pengar vilket NIA menade att paret var ute efter. ”- Vi vill också stoppa den kommers som gör att folk måste betala dubbelt så mycket ifall de går genom en adoptionsorganisation. Men som NIA ser saken så måste vi väl också ha utskänkningstillstånd om vi bjuder folk på middag hemma!” (*Sydasién* 1984/3:14). Den

åttonde artikeln återger en röst från adoptivföräldern och journalisten Sven-Åke Aulin som hade adopterat barn från Sri Lanka och under åren framöver skulle göra inlägg i adoptionsdebatten, bland annat genom att argumentera för att kontrollen av adoptioner, såväl privata som via adoptionsorganisationer, borde skärpas, för att stoppa handeln med adoptivbarn. ”Det är lätt hänt att barnets intressen kommer i kläm bland alla vuxnas ambitioner i samband med adoptioner. De blivande föräldrarna längtar intensivt efter ett barn, och adoptionsorganisationerna måste lyckas med ett visst antal adoptioner om året för att verksamheten ska gå runt. En statlig nämnd, däremot, har förmodligen lättare att se till barnets bästa även om det skulle innebära att barnet inte kommer till Sverige” (*Sydasién* 1984/3:15). Aulin argumenterar för att statligt kontrollerade adoptioner höjer rättssäkerheten i adoptionsärendet. ”Handläggningen där följde offentlig rättspraxis, sekretessen kring vissa uppgifter var lagfäst och bland andra JO hade möjlighet att granska verksamheten. Men redan 1979 nådde den moderna privatiseringsvågen adoptionsområdet. Då ändrades lagen så att socialstyrelsen kunde auktorisera privata organisationer som förmedlare av barn” (*Sydasién* 1984/3:15). Enligt Aulin hade NIA inga invändningar mot att SLBV:s lokala mellanhand tjänade pengar på adoptionerna genom exempelvis hotellverksamheten. Artikeln avslutas med en argumentation för en skärpning av kontrollen av alla adoptioner.

Den nionde artikeln behandlar utkomna böcker om adoption vilka recenseras. ”Förlagens utgivning av adoptionslitteratur har ökat allt mer de senaste åren. Elisabeth Arvidsson ger här en översikt av den allt stridare bokfloden inom området” (*Sydasién* 1984/3:16). Den tionde artikeln utgör en genomgång av pressdebatten om adoptioner som sammanfattas som en fråga om kontroll, krångel och kommers av Thomas Bibin. Den elfte artikeln utgörs av dikter av en adoptivförälder som har adopterat från Indien. Redaktionen avslutade temanumret med en artikel som har rubriken ’den dyra barnlösheten’ där reproduktionsmetoder såsom insemination och provrörsbefruktning behandlas och adoptionsförmedling sätts in i ett klassperspektiv. ”De exempel som vi ger i detta nummer av *Sydasién* visar liksom otaliga rapporter från föräldrar att det ingalunda är självklart att adoptionsorganisationerna går fria från ohälsosam kommers, att de behandlar sina sökande korrekt eller att de rent allmänt håller sig till saken: adoptioner för barnens bästa” (*Sydasién* 1984/3:22-23). Redaktionen för *Sydasién* menar att skiljelinjen inte går mellan en så kallad privat adoption och en adoption förmedlad via en auktoriserad organisation utan mellan barnhandel eller inte barnhandel varför exempelvis en korrekt genomförd adoption utanför adoptionsorganisationer borde vara tillåten. ”Dessutom finns det en latent fara i att adoptanter bara kan tas ur de mer välbeställda skikten. Även diversearbetare och låglönefolk blir ofrivilligt barnlösa. Det borde inte vara dyrare att adoptera än att föda biologiska barn!” (*Sydasién* 1984/3:23).

Ett nytt lagförslag om adoptioner presenterades 4 oktober 1984 mot bakgrund av de uppgifter som hade framkommit om de privata adoptionerna. I en artikel, som utgörs av en transkribering av radioprogrammet *Efter Åtta* i Riksradien, som sändes 4 oktober 1984 (se *Sydasién* 1984/4:26), redogörs för en intervju med departementsrådet Billy Torstensson som på det hela taget menade att lagförslaget syftade till att skapa ett system som så långt möjligt garanterade att det inte genomfördes några olämpliga adoptioner vilket antogs kunna åstadkommas genom att adoptioner skulle ske via de auktoriserade adoptionsorganisationerna. Enligt artikeltexten görs ingen större skillnad mellan att genomföra en privat adoption eller att adoptera via en adoptionsorganisation annat än att vid privata adoptioner behövde adoptivföräldrarna själva klara av att hantera administrationen kring adoptionen. ”Misslyckade och olagliga adoptioner förekommer såväl bland organisationsadoptionerna

som bland de privata. Geschäftet finns i båda kategorierna” (*Sydasiens* 1984/4:26). Det anges att lagförslaget innebar ett tillägg i socialtjänstlagen som medförde att kommunernas socialnämnder i framtiden skulle kunna förbjuda föräldrar att adoptera genom en viss privat kontakt efter att ha tillfrågat NIA. ”NIA får alltså vetorätt. NIA som är negativ till privat adoption och som värnar om organisationerna. Ett synsätt som socialdepartementets utredare utan vidare tycks ha övertagit” (*Sydasiens* 1984/4:26). Kritiken mot adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner tas upp i artikeln men departementsrådet uppger att han inte känner till den. En beskrivning ges av kritiken som handlar om att SLBV:s lokala mellanhand tjänade pengar på adoptivföräldrar genom exempelvis hotell- och transportverksamheten. ”Den svenske ambassadssekreteraren i Colombo, Ulf Sörmark, har påpekat de oskäligen höga priserna som herr Silvas gäster får betala i samband med adoptionen. Hemkomna föräldrar har klagat över herr Silva till Sri Lanka Barns Vänner” (*Sydasiens* 1984/4:26). Departementsrådet förnekade kännedom om detta och kritiken mot SLBV:s höga adoptionskostnader och menade sammantaget att lagförslaget skulle motverka att individer tjänade pengar på privata adoptioner.

SLBV gav svar på tal angående kritiken som framfördes i *Sydasiens* temanummer. Dåvarande ordförande för SLBV, Jan Blomstrand, påtalade att *Sydasiens* hade framfört lögnaktiga påståenden gällande kostnader, politiska anknytningar och inställning till privata adoptioner. ”Vad gäller privata adoptioner har vi krävt att dessa skall ske på samma villkor som de genom de auktoriserade organisationerna. Det vill säga: förhandskontroll och godkännande från fall till fall. Idag sker endast en passiv, meningslös efterhandskontroll som allt för ofta leder till direkt barnhandel” (*Sydasiens* 1984/4:27). Skälet som angavs, av dåvarande SLBV:s ordförande, till att adoption via auktoriserad organisation alltid skulle vara dyrare än privata adoptioner utgjordes av skyldigheterna för adoptionsorganisationer att tillhandahålla ett kansli där ärenden behandlades, rapporter från barnets ursprungsland hanterades och uppföljningar gjordes av barnets utveckling i Sverige. ”Vad gäller Sri Lanka Barns Vänner har vi dessutom totalansvaret för ett barnhem på Sri Lanka där vi svarar för allt: hyror, personal, utrustning, kläder, medicin, mat, arkiv etc. Våra adoptionskostnader har varit oförändrade sedan 1983 och kommer så att förbli även nästa år” (*Sydasiens* 1984/4:26). Därefter redogörs för de politiska relationerna och att många svenska adoptivföräldrar står i tacksamhetsskuld till dåvarande säkerhetsministern i Sri Lanka. ”Alla som har den elementäraste kunskap om adoptioner på Sri Lanka vet att det var Lalith Athulathmudali som räddade hem de familjer som fanns i landet – med barn – när idiotstoppet infördes 1979. Det var också han, med hjälp av den advokat vi anlitar, som skrev och genomdrev den adoptionslag som gäller i dag. Detta trots att socialministern gjorde allt för att förbjuda adoptioner” (*Sydasiens* 1984/4:27). Dåvarande ordförande för SLBV gav avrundningsvis en förklaring till biståndsverksamheten och barnhemmets placering inom säkerhetsministerns valkretsområde, ordförandens politiska förhållningssätt till dåvarande srilankesiska regeringens förda politik och att SLBV var öppna för att granskas av exempelvis massmedia eller myndigheter under vissa villkor vilka inte angavs ha varit uppfyllda av *Sydasiens* granskning. Thomas Bibin, som stod bakom kritiken som hade framförts i *Sydasiens* mot SLBV och dess adoptionsverksamhet, besvarade dåvarande SLBV-ordföranden bland annat genom att hänvisa till att de flesta sakuppgifter grundade sig på informationsmaterial från SLBV och att det fanns risker med SLBV:s ställningstagande i politiska frågor i Sri Lanka. ”Men allvarligast är den privata business som Neil Silva bedriver i kraft av sitt chefskap för barnhemmet” (*Sydasiens* 1984/4:27). Enligt

Bibin framstod SLBV:s verksamhet som oförändrad och oroväckande i ljuset av den kritik som framförts mot organisationen.

En representant för Adoptionscentrum yttrade sig över *Sydasiens* temanummer och argumenterade för att adoptionsorganisationerna behövdes men att det bland annat var viktigt att adoptivföräldrarna skulle veta vad de betalade för. ”Det är en väldig skillnad om jag betalar 20 000 kr för ospecificerade ’allmänna omkostnader’ eller om jag vet vad dessa 20 000 går till. För att kunna bedöma summornas rimlighet krävs en kunskap om kostnadsläget i landet, vilket arbete som läggs ner på varje adoptionsärende m.m.” (*Sydasiens* 1984/4:28). Representanten för Adoptionscentrum framhöll också att det var upp till adoptionsorganisationen att kontrollera att adoptionsproceduren ägde rum i enlighet med lagar i adoptivbarnets ursprungsland och att göra en etisk bedömning som exempelvis inkluderade ett ställningstagande kring advokaters, läkares och andra mellanhänders ekonomiska intresse i att barn adopterades utomlands. En fördel som lyfts fram med adoptioner via organisationer utgjordes av att adoptivföräldrarna kunde lämna klagomål till NIA för att få upprättelse. I relation till att adoptioner inte skulle bli en klassfråga uppges att Adoptionscentrum önskade att de skulle få mer statsbidrag för att minska kostnaderna för en adoption. ”Emellertid är det inte bara kostnaderna som är svåra vid adoptioner. Artikelförfattarna i *Sydasiens* är adoptivföräldrar som har ordet i sin makt, som är vana att umgås med myndigheter, vana att tala och bli hörda, förmodligen också språkkunniga och resvana. Alla som vill adoptera är inte det och för deras adoptionsmöjligheter är en seriös adoptionsorganisation av avgörande betydelse. Jag är övertygad om att hade vi bara privatadoptioner, då skulle det verkligen vara en klassfråga” (*Sydasiens* 1984/4:28). Artikeln avslutas med ett konstaterande att adoptioner kan ses kontroversiella och att det inte finns någon korrekt åsikt om fenomenet.

Staffan Norrman, som utgjort en kritisk röst mot adoptionsfenomenet under åren, kommenterade också *Sydasiens* temanummer med en önskan om en perspektivförändring där utgångspunkten vore att belysa adoptionerna utifrån leverantörländerna och särskilt ur de biologiska föräldrarnas synvinkel. Norrman framförde exempel på att kontrollen över adoptionspraktiken kunde vara bristfällig och att barn i princip utbyttes mot bistånd. ”Hur kommer det sig att Sri Lankas beryktade säkerhetsminister, förutvarande handelsminister Mr Athulathmudali, visat sådan entusiasm för adoptionsverksamheten? Kan det möjligen ha samband med Kotmale, jämte Bai Bang, Sveriges i särklass största biståndsprojekt. Eller turismen? Vad är good-will värd? Är det en tillfällighet när vi får barn från länder, med vilka vi också avtalar om import av billiga TK-varor?” (*Sydasiens* 1984/4:28). Inlägget avslutas med en retorisk fråga om hur länge man kan samarbeta på genomkorrumpade regimers villkor utan att själv korrumpas.

I en notis, som uppmärksammar två nyheter på adoptionsfronten, informeras läsare i *Sydasiens* (1985/1:26) om de nya reglerna som började gälla från och med början av året angående att socialnämnderna behövde inhämta NIA:s bindande yttrande inför att blivande adoptivföräldrar önskade genomföra en privat adoption. Den andra nyheten gällde att NIA hade beslutat om en revidering av kostnader för adoptioner från Sri Lanka. ”NIA förklarar samtidigt att man inte funnit några oegentligheter i organisationernas adoptionsverksamhet i Sri Lanka men att det vid privata adoptioner från samma land förekommit sådant som inte kan accepteras” (*Sydasiens* 1985/1:26).

Enligt *Sydasiens* inledning till en artikelserie om adoptioner (1985/2) från bland annat Sri Lanka till Sverige redogörs för att reaktionerna på adoptionstemanumret blev starka och berörde många Sydasienintresserade och tiotusentals adoptivfamiljer i Sverige samt att det hade diskuterats och uppmärksammats i kommentarer av pressgrannar. ”Vi granskade inte bara de ökande adoptionskostnaderna utan också det tilltagande krånglet kring adoptionerna. Och vi försökte också visa att en organisationsförmedlad adoption inte nödvändigtvis är god och att en sk privat adoption inte behöver vara något skumt” (*Sydasiens* 1985/2:22). Den första av de tre artiklarna i serien har författats av Thomas Bibin och fäster avseende vid att SLBV hade fått förlängd auktorisation av NIA, trots kritiken mot de politiska och ekonomiska aspekterna av SLBV:s adoptionsverksamhet som adoptivföräldrar såväl som ambassaden i Colombo och Adoptionscentrum instämde i, medan de privata adoptionerna hade belagts med restriktioner. ”Men NIA, den statliga myndigheten som har att övervaka de internationella adoptionerna fann inga fläckar på SLBV eller deras kontakt i Sri Lanka. NIA gick så långt att man frankt meddelade Sydasien att man aldrig hört någon kritik mot SLBV alls! Och SLBV godkändes för ännu ett år” (*Sydasiens* 1985/2:22). Det framgår att SLBV i sin organisationstidning hade framställt Bibin som kritisk mot SLBV till förmån för privata adoptioner men också att SLBV hade tagit viss kritik till sig. ”Adoptionspriserna sänks kontinuerligt i reala termer och Niel Silvas business vid sidan av ska frikopplas från själva adoptionsprocessen i och med att man ska få annat boende att välja på” (*Sydasiens* 1985/2:22). Ett citat återges i artikeln som utgår från SLBV:s medlemstidning vilket visar på att SLBV erkänner att adoptivföräldrars betalningar för adoptionerna hade gått till att muta statstjänstemän vid domstolen, passmyndigheten och socialtjänsten i Sri Lanka. ”Säkerligen gick något av adoptionssumman till smörjandet av vissa tjänstemän i domstolen, passmyndigheten eller socialbyråkratin. Ett annat ord för det är korruption. Korruption är en realitet i utvecklingsvärlden. Sen får en svensk förträfflig besserwisser komma med vilka moraliska pekpinna han vill. Det visar bara att han lever sitt liv i en oskyddad verkstad och inte inser i sin naiva oskuld att svenska värderingar liksom inte spelar någon roll för några andra än svenskarna” (ur *Info från SLBV* i *Sydasiens* 1985/2:22). Artikeln avslutas med några retoriska frågor som uppmärksammar NIA på att dessa mutor kan bidra till att ge stulna barn en ny identitet och berika mellanhänderna som övertalar mödrar att sälja sina barn.

Den andra artikeln i serien har författats av en blivande adoptivförälder som avsåg adoptera privat vilket i kontexten för den nya lagen uppfattades som krångligt. ”I vilken mån det nya systemet verkligen bidrar till att förhindra oacceptabla adoptioner och i vilken grad också helt legitima adoptioner försvåras eller omöjliggörs, det kan bara framtiden och en noggrann uppföljning visa” (*Sydasiens* 1985/2:23). Enligt artikelförfattaren utgjorde adoptivföräldrar som adopterar privat historiens mest kontrollerade föräldrar. Under artikeln finns en bild på ett litet barn utan sina biologiska föräldrar som verkar ligga utanför ett barnhem.

Intill den tredje artikeln i serien finns ett foto som har tagits av Thomas Bibin på en nunna vid ett barnhem som håller en två veckor gammal flicka i sin famn. ”Många barnhem i u-länder drivs av kyrkan och de anses oftast som mycket pålitliga”. Artikeln har skrivits av författaren Aino Trosell som hade adopterat två barn från Sri Lanka och återgav perspektivet från en adoptivförälder som kategoriserades som tillhörande arbetarklassen. ”I Sverige räknades vi till socialgrupp tre när första barnet skulle bli vårt och socialutredaren tvingades döpa om våra yrken för att vi skulle bli accepterade i det fjärran landet” (*Sydasiens* 1985/2:24). Det framgår att adoptivföräldrarna träffade adoptivbarnens respektive biologiska föräldrar under vistelsen i Sri Lanka. ”Detta glömmet vi inte. Vare sig Saras första mammas lättnad eller Martins första

mammas sorg. Vi tänker att det bara är en generation sedan barn i Sverige också lämnades till adoption på detta sätt, därför att mödrarna var ogifta, vanärade, fattiga” (*Sydasién* 1985/2:24). Skälet till att adoptivföräldrarna önskade adoptera uppges ha varit att få barn och artikelförfattaren lyfter fram att de som adoptivföräldrar hade ett ansvar att ge adoptivbarnen kunskap om ursprunget. ”De ska veta att kampen ständigt pågått mot imperialismen, för nationell och social rättvisa. En kamp vars syfte är att rycka undan grunden på vilken de flesta internationella adoptioner vilar. Detta ska de veta. Även om de sedan ger sjutton i alltihop” (*Sydasién* 1985/2:24). I artikeln framgår också att adoptivfamiljen var bekanta med andra adoptivfamiljer och att uppväxten därmed förutspåddes bli enklare att hantera för adoptivbarnen men att det också kunde vara viktigt att genomföra en resa till Sri Lanka före de nådde puberteten. ”Vi tänker företa en resa till Sri Lanka innan tonåren börjar så att de ska ha färiska minnesbilder från det land som såg dem födas. De ska åtminstone vara beväpnade med kunskaper den dag de existentiella plågorna börjar ansätta deras unga själar” (*Sydasién* 1985/2:24). Trosell reflekterar även över den vanmakt de biologiska föräldrarna kan ha känt i samband med uppgivandet av sina barn såväl som lyckan i att bli adoptivförälder.

I den första utgåvan av *Sydasién* 1986 uppmärksammas en nyhet som hade rapporterats av tidningen *Sun* i Sri Lanka den 12 november 1985. ”Prostituerade och lösdrivande kvinnor hyrs av barnhandlare i Colombo, Sri Lanka för att uppträda som mammor inför myndigheterna” (*Sydasién* 1986/1:11). Förekomsten av denna del av adoptivbarnhandeln där mellanhänder såsom barnhandlare och kvinnor som inte utgjorde adoptivbarnens mödrar men närvarade i domstolen tillsammans med de blivande adoptivföräldrarna uppgavs ha pågått i Mount Lavinia, Sri Lanka, där bland annat adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner hade sin verksamhet. Enligt *Sun* uppgavs de biologiska mödrarna vilja undvika deltagande i domstolen på grund av exempelvis sociala skäl. ”Därför dumpar de sina oäktingar på barnfarmerna som sen hyr in mindre nogräknade kvinnor att spela mammor. De utrustas då med kläder och annan lämplig utrustning och får 1000-3500 rupier (300 – 1000 kronor) för besväret” (*Sydasién* 1986/1:11). Thomas Bibin som har återgett artikeln från *Sun* skriver vidare att Colombopressen under många år hade varit mycket kritisk till de många kommersiella inslagen i adoptionshanteringen och att den officiella såväl som den privata attityden mot adoptioner hade hårdnat den senaste tiden. ”Ändå betyder hanteringen stora inkomster av utländsk valuta. Därför har myndigheterna nyligen beslutat att tvinga de blivande adoptivföräldrarna att stanna ytterligare en vecka i landet (minst 3-4 veckor) erfar *Sydasién* från välunderrättat håll” (*Sydasién* 1986/1:11). Intill uppmärksammandet av handeln med adoptivbarn i Sri Lanka, som involverade barnhandlare, babyfarmer, falska mödrar, förfalskade adoptionshandlingar och inbringande av utländsk valuta vid adoptivföräldrarnas vistelse i Sri Lanka, finns en kommentar på en artikel som Staffan Norrman hade publicerat i *Socialt Arbete* under 1985 där han uppgavs argumentera för att avveckla de internationella adoptionerna mot bakgrund av att de grundade sig i efterfrågan på spädbarn och kommersialisering. Thomas Bibin som stod bakom kommentaren av Norrmans artikel skrev att mycket av Norrmans kritik kunde ses befogad. ”Men Norrman-läsare som jag väntar på den dag han ska lägga fram bevisen, de kvalificerade undersökningarna som visar att det han säger är riktigt. Och på en punkt tror jag att han har fel: vi vill inte bara ha friska felfria barn. Många har accepterat handikappade barn och åtskilliga barn är mycket sjuka när de adopteras” (*Sydasién* 1986/1:11). Bibin avslutar sin kommentar med oförståelse inför Norrmans slutsats att vilja avveckla adoptionerna från exempelvis Sri Lanka till Sverige. Under kommentaren uppmärksammar Bibin att SLBV, vars adoptionsverksamhet tidigare

hade kritiserats i *Sydasiens*, återkommit med kritik i sin medlemstidning. ”Nu har SLBV-megafonen slagit till än en gång. Nu är det inte bara undertecknad som är illvillig och osaklig. Nej nu låg tidskriften *Sydasiens* i själva verket bakom hela den kampanj som riktats mot SLBV” (*Sydasiens* 1986/1:11). Det framgår även att SLBV i sin medlemstidning ifrågasatte kostnaden för att adoptera via Adoptionscentrum. Bibin har även författat en artikel där han redogör för en intervju med dåvarande kanslichefen vid NIA angående den nya adoptionslagen som innebar att NIA skulle avge ett yttrande inför privat adoptioner. ”Men NIA:s inställning till privata adoptioner har under åren inte varit alltför positiv, och inför lagförslaget krävde NIA att dess yttrande skulle bli bindande. Nu blev det inte så, och nämnderna kan i undantagsfall t o m avstå från att fråga NIA” (*Sydasiens* 1986/1:10). Enligt NIA:s dåvarande kanslichef var adoptivföräldrarnas kontaktvägar viktiga att kontrollera såväl som att avgöra om barnhemmet inte hade påverkats otillbörligt av adoptivföräldrar. Det framkommer i artikeln att vissa adoptivföräldrar i kontakt med barnhem och adoptionsorganisationer hade uppfattat det som att adoptionsorganisationerna hade monopol på vissa barnhem, vilket också NIA och adoptionsorganisationerna hade önskat i remissyttrandet, men fått avslag på av Riksdagen då det inte betraktades uppstå någon konkurrenssituation som skulle bidra till högre kostnader. Artikeln avrundas med att slå ett slag för privata adoptioner då personer som önskade adoptera privat uppgavs genomgå samma kontroller som de som adopterade via adoptionsorganisationer och att det blev hälften så billigt att adoptera privat enligt *Sydasiens* beräkningar. Det finns slutligen en artikel i första utgåvan av *Sydasiens* 1986 som uppmärksammar en person som adopterades under mitten av 1960-talet från Indien till Sverige som hade etablerat sig i det svenska samhället. Denna artikel kommer jag redogöra för närmare när jag granskar hur adopterade har representerats i *Sydasiens*.

Debatten med adoptionsorganisationen SLBV rapporterades ha avslutats i en notis i *Sydasiens* (1986/3:26) som återgav ett citat från SLBV:s medlemstidning där det nämndes att diskussion skulle föras inom organisationen, med NIA och andra adoptionsorganisationer. I övrigt rapporterade *Sydasiens* om att den undersökning av adoptionskostnader som hade inletts av Statskontoret skulle övertas av Socialdepartementet som skulle använda materialet till en utredning om eventuellt ekonomiskt stöd till blivande adoptivföräldrar. Det lyfts fram i notisen att kostnaderna varierade stort mellan de dåvarande sex auktoriserade adoptionsorganisationerna år från år och att Adoptionscentrum var dyrast. ”Men det behöver inte betyda att AC alltid är dyrast för föräldrarna” (*Sydasiens* 1986/3:26).

Frågan kring skillnader i kostnader för att adoptera via adoptionsorganisation och privat och adoptivföräldrars upplevelse av NIA:s motstånd mot privata adoptioner kan ses återkommande i *Sydasiens*. ”Sydasiens redaktion har nåtts av otaliga telefonsamtal från blivande adoptivföräldrar sen vi publicerade vårt temanummer om adoptioner för snart tre år sedan (nr 3/84). De allra flesta har varit förbittrade över den negativa attityd de mötts av när de velat genomföra en sk privat adoption, dvs en som inte förmedlats av adoptionsorganisationerna” (*Sydasiens* 1987/2:23). En intervju med dåvarande kanslichefen vid NIA återges där hon uppgav att NIA inte alls var emot privata adoptioner såsom hon även uppgett tidigare till *Sydasiens*. Det framgår också att en grupp adoptivföräldrar vilka hade fått avslag på att adoptera från ett barnhem i Sri Lanka hade uppvaktat dåvarande socialministern och att den pågående utredningen om adoptionskostnader vid Socialdepartementet skulle bli klar under året som skulle ge förslag om ekonomiskt stöd till blivande adoptivföräldrar. ”Till dess kvarstår det besvärande faktum att det kostar uppemot dubbelt så mycket (40-50.000:-)

att adoptera via en av NIA godkänd adoptionsorganisation jämfört med att genomföra en privat adoption. Trots att kontrollen och pappersexercisen är precis densamma” (*Sydasiens* 1987/2:23).

En adoptivförälder som hade blivit stoppad att adoptera från ett visst barnhem av NIA riktade kritik mot NIA och delgav sin berättelse om hur adoptionen hindrades (*Sydasiens* 1987/4:24-25). Adoptivföräldern uppger att hon och andra adoptivföräldrar hade varit nöjda med adoptionskontakten i Sri Lanka som hade hjälpt till med alltifrån barnomsorgen till advokat och boende. ”Kostnaderna har legat åtskilliga tusenlappar under de som de av NIA auktoriserade organisationerna har krävt. Skillnaden rör sig om 10-15.000 kronor. Och väntetiderna har varit korta, bara 3 månader. Vi håller också barnhemmets grundare och föreståndare, Mrs Prema Perera, som en kär vän” (*Sydasiens* 1987/4:24). Barnhemmet som drevs av Mrs Perera uppgavs ha varit godkänt och registrerat vid Sri Lankas hälsomyndighet som också uppgavs ha varit tillsynsmyndighet. ”Men NIAs viktigaste invändning mot Premas barnhem uppgavs vara att det inte var registrerat hos den lankesiska socialstyrelsen (Department of Social Services/DSS) eller hos barnavårdsstyrelsen (Department of Probation and Child Care Services/DPCCS). Det var visserligen inte heller Sri Lanka Barns Vänners (SLBV, den största svenska adoptionsorganisationen i Sri Lanka) kontaktman Niel Silva liksom Inga-Lill Lundström, kontakt för den numera stoppade organisationen ISIA. Men det bekymrade inte NIA som har en högst egen logik” (*Sydasiens* 1987/4:24). Enligt adoptivföräldern omhändertogs barnen väl på barnhemmet till skillnad från vid en viss auktoriserad adoptionsorganisations barnhem i Sri Lanka. ”De problem som SLBVs barnhem kroniskt brottas med, t ex månadslånga salmonella epidemier och barn som dör av vanvård är helt okända företeelser hos den ideellt arbetande Prema (*Sydasiens* 1987/4:25). Vidare framförs kritik mot NIA:s besök vid barnhemmet under 1986 då NIA-tjänstemännen främst verkar ha velat förbjuda barnhemsföreståndaren att lämna barn till vissa familjer i Sverige trots att dessa skulle ha haft medgivande för att adoptera. ”Ett i sammanhanget inte helt ointressant faktum är, att NIA kom i Niel Silvas bil med dennes chaufför vid ratten, och återvände sedan till Niels guest-house” (*Sydasiens* 1987/4:25). Rapporten som NIA-tjänstemännen författade efter besöket ska enligt adoptivföräldern ha innehållit insinuationer till barnhandel, ifrågasättande av kostnaderna och att organisationen utgjorde en pappersskapelse för att behaga NIA. ”Man vågar naturligtvis inte påstå att Prema handlar med barn – i stället talar man i allmänna ordalag om tidigare problem med falska mödrar i domstolarna, nämner sen Prema och påstår helt fräckt att ’Prema Pereras uppgifter om hur barnhemmet kommer i kontakt med mödrarna och barnen är vaga’ (*Sydasiens* 1987/4:25). På det hela taget betraktade adoptivföräldern att NIA:s avslag var felaktigt och att den privata kontaktens barnhem borde ha godkänts av NIA.

I samma nummer av *Sydasiens* finns en artikel som uppmärksammar Inga-Lill Lundström som uppgavs vara åter under sommaren 1987 i Sverige efter fyra års volontärarbete. Efter återkomsten till Sverige framgår att Lundström hade framträtt i tv-programmet *Nattcafé* och berättat om incidenten i Sri Lanka där hon och personalen på ett barnhem hade arresterats av polisen. ”Efter programmet ringde ett antal personer, såväl svenskar som lankeser, till redaktionen. De påstod alla att Inga-Lill Lundström var skyldig till internationell handel med barn och beklagade att redaktionen inte märkte detta. Redaktionen bad då var och en av de uppringande att återkomma med bevis, men så skedde inte. Någon hänvisade däremot till uppgifter i engelsk press” (*Sydasiens* 1987/4:22). Lundström uppgav att hon hade vant sig vid att bli angripen eftersom hon tagit strid för de fattigaste och de svagaste utan att ha egen

vinning av det. Förutom att ha vårdat utvecklingsstörda barn vid ett barnhem som drevs av Mariahjälpen, vilket hon själv var med att starta 1979 uppges Lundström ha haft kontakt med ett barnhem som tog hand om föräldralösa barn och barn till föräldrar som tillfälligt eller mer permanent inte kunde ta hand om barnen själva varför adoptioner genomfördes då och då. ”- Men vi försökte alltid finna lösningar inom Sri Lanka, och det lyckades vi oftast med, säger Inga-Lill. För jag är emot adoptioner, de är bara bra som sista utväg, och 85 procent av barnen på det barnhemmet kunde återvända till sina biologiska föräldrar” (*Sydasiens* 1987/4:23). Det framgår vidare att en razzia genomfördes vid barnhemmet från vilket ett fåtal barn var ämnade för adoption vid tidpunkten och att personalen skulle ha utsatts för tortyr av polisen. ”Barnhemmet anklagades för kidnappning, barnhandel och förfalskning av papper. Men efter ca 6 veckor avgjorde en domstol att verksamheten hade bedrivits helt lagligt och att alla barn skulle återbördas till barnhemmet eller sina föräldrar” (*Sydasiens* 1987/4:23). Två barn uppgavs ha blivit dödförklarade i samband med att de förflyttades från barnhemmet. ”Hela denna traumatiska händelse fick Inga-Lill att väcka åtal mot Sri Lankas högste polischef Cyril Herath för brott mot de mänskliga rättigheterna” (*Sydasiens* 1987/4:23). En advokat i Sri Lanka upprördes när han läste i tidningarna om att Lundström, som en representant för ett av Sri Lankas viktigaste biståndsländer, skulle utvisas som en följd av incidenterna. I artikeln uppmärksammas också att lokala tidningar i Sri Lanka hade kritiserat den internationella adoptionsverksamheten. ”Under våren kom det också fram uppgifter om korruption på Barnavårdsbyrån DPCCS som har att godkänna alla adoptioner. Flera utredare har avskedats, antingen för att de fiffelat med adoptioner eller för att de vetat för mycket om fiffel högre upp. Dessutom har byrån brunnit och det har förekommit uppgifter om olaga handel med barn till Australien, förmedlad av DPCCS (*Sydasiens* 1987/4:23). Detta ska ha lett till att utlandsadoptionerna stoppades i juni 1987. ”-Men adoptionsstoppet kommer nog inte att vara så länge för föräldrabehovande barn finns det. Och regeringen vill gärna ha all den valuta den tjänar på verksamheten, säger Inga-Lill Lundström som tror att hon ska kunna återvända till Sri Lanka en vacker dag” (*Sydasiens* 1987/4:22).

Den första adoptionsrelaterade artikeln efter historien om Lundström utgörs av en recension av Madeleine Kats sista bok. ”Madeleine Kats var mor till tre adopterade barn och hon satt som ordförande i Adoptionscentrum i sju år på 70-talet. Hon talar erfaret och tydligt till oss i den bok som blev hennes sista” (*Sydasiens* 1990/4:29). Enligt Thomas Bibin som har recenserat boken blev den en frank och hälsosam uppgörelse med problemen kring adoptivbarns uppväxt och som kunde bli ett uppvaknande för de adoptivföräldrar som inte redan hade vaknat. ”Hon konstaterar att många adoptivbarn är barn med tidiga störningar inte minst på grund av brist på känslomässig näring. Och ju tidigare denna brist uppstår i livet, desto större blir skadan. Inte tvärtom som en del tror” (*Sydasiens* 1990/4:29). Det tydliggörs att Kats betonar att hennes bok inte ska ses som ett inlägg mot adoptioner och att alternativen för de barn som inte adopteras är värre.

Den dåvarande auktoriserade adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner stoppades från att förmedla adoptioner den 20 mars 1991 rapporterar *Sydasiens* (1991/3:36) vilket grundade sig i kritiken mot SLBV:s lokala mellanhand. ”I ett PM skriver NIA att man via SLBV fått fram uppgifter som visat på att Neil Silva och MLFS advokat Dhamsiri Fonseka för stora pengar ordnat adoptioner åt SLBV-medlemmar som tröttnat på att vänta i organisationens kö. Förmedlingen har skett helt vid sidan av det normala samarbetet mellan SLBV och MLFS” (*Sydasiens* 1991/3:36). Det finns en bild på ett anonymt barn som porträtteras utan sina föräldrar som tidigare har förekommit i andra artiklar av *Sydasiens* i tidigare utgåvor. Nedanför

bilden följer ett stycke där det uppges att SLBV själva hade beslutat stoppa sin verksamhet i slutet av november 1990 på grund av de höga kostnaderna och att många adoptivföräldrar lovades ett barn men istället fick ett annat barn. SLBV uppges ha genomfört några förändringar av verksamheten som till slut övertygade NIA. ”Man ordnade fram ett nytt (statligt) barnhem men behöll allt i övrigt (hotell, resor, administration m m) samarbetet med MLFS. Neil Silva har dock frånträtt posten som sekreterare i MLFS, men han driver fortfarande kringverksamheten. SLBV har också skaffat ny advokat, men Mr Fonseka står kvar som ’konsult’ i verksamheten” (*Sydasiens* 1991/3:36). I en rapport från SLBV som återges framgår att organisationen hade fullt förtroende för de lokala mellanhänderna i Sri Lanka och att samarbetet fortsatte med dessa. Under artikeln finns en notis om att Sri Lanka hade antagit en ny lag som innebar att adoptioner skulle ske från statliga barnhem. ”Lagen är ett resultat av den ökade kritiken i Sri Lanka mot tilltagande kommersialisering av adoptionerna. Under de senaste åren när lagen har diskuterats har verksamheten avtagit och flera stopp har tidvis förekommit. En kritik mot lagen är en bestämmelse om att den förbinder blivande adoptivföräldrar att betala pengar för vård av ett barn på barnhem. Men inget sägs om hur stor summan ska vara, till vem den ska betalas osv” (*Sydasiens* 1991/3:36). Notisen avslutas med ett citat från SLBV:s medlemstidning där ordföranden rekommenderar läsaren att åka till Sri Lanka bland annat för att människorna var vänliga och att det var så billigt samt för att oroligheterna i landet pågick i norra delarna istället för i väster och i söder.

Alla nummer som utkom av *Sydasiens* under 1992 inkluderar rapporteringar om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige, varav ett utgör ett temanummer som följde upp de uppseendeväckande händelserna på adoptionsfronten i Sri Lanka. I den första utgåvan framkommer i en notis att den nya adoptionslagen i Sri Lanka hade blivit försenad och att två ändringar hade gjorts. ”För det första ska adoptioner kunna ske inte bara från statliga barnhem utan också från av staten godkända barnhem som verkat i minst fem år. För det andra kommer lagen inte kräva extra pengar av adoptivföräldrar vilket var sagt i det ursprungliga förslaget” (*Sydasiens* 1992/1:26). Artikeln som omgärdar notisen tar upp att NIA hade ställt ett ultimatum till adoptionsorganisationen SLBV om vissa ändringar som behövde göras inom nittio dagar för att kunna få förlängd auktorisation. ”Bakgrunden till den senaste krisen för den svenska adoptionsorganisationen Sri Lanka Bars Vänner (SLBV) är att deras adoptionskontakt i Sri Lanka tagit ut svarta pengar för att ’hjälpa’ svenska adoptivföräldrar. På så sätt har dessa föräldrar kunnat gå förbi den vanliga adoptionskön som tidvis varit mycket lång” (*Sydasiens* 1992/1:26). Villkoret för fortsatt auktorisation återges ha varit att den lokala mellanhanden i Sri Lanka kopplades bort från verksamheten vilket inte gjordes. Efter en resa till Sri Lanka återges att NIA hade gett SLBV tre månader på sig att göra vissa förändringar i adoptionsverksamheten. ”Man skriver att det inte finns någon kontroll över de pengar från svenska adoptivföräldrar som Mr Silva fördelar till olika biståndsprojekt, att Sri Lanka Barns Vänner troligen inte har kontroll över adoptionskostnaderna heller, att adoptionshjälpen i Sri Lanka knappast lämnas på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt, bl a av det skälet att Mr Silva fortfarande har ett inflytande över adoptionerna. Detta trots att villkoret var att han skulle kopplas bort från dom” (*Sydasiens* 1992/1:26). Artikeln avslutas med en retorisk fråga om NIA skulle våga avslå SLBV:s auktorisation och således gå emot de krafter som med stora pengar, skrupelfria metoder och högt politiskt beskydd var beredda att gå mycket långt för att fortsätta sin verksamhet.

Temanumret om adoption (1992/2) har en framsida som porträtterar en adoptivfamilj som inkluderar adopterade från Sri Lanka. I inledningen till temanumret riktas tacksamhet till alla

som hade bidragit i debatten som påbörjades i den tredje utgåvan 1984 och läsarna uppmanades att återkomma med synpunkter och berättelser till kommande utgåvor. ”I detta nummer får adoptivföräldrar och adoptivbarn själva komma till tals. Vi har också låtit adoptionsorganisationerna ge sin syn på framtiden utifrån den turbulens inom adoptionerna som råder just nu där internationell kritik riktas mot ’barnhandel’, efter en FN-rapport” (*Sydasiens* 1992/2:2). I sin helhet utgörs temanumret av ett tjugotal sidor med den övergripande rubriken ’Pengarna eller Livet? Del II’. Läsaren informeras att det fanns ungefär 30 000 utlandsadopterade barn i Sverige och att de fanns i nästan var och varannan skolklass. ”För åtta år sedan tryckte vi ett temanummer om adoptioner för första gången. Då frågade vi bl a varför så kallade privata adoptioner bara kostade hälften av vad organisationsförmedlade adoptioner kostade, trots att kontrollen var densamma” (*Sydasiens* 1992/2:3). Det nämns också att det första temanumret tog upp att SLBV höll på att tappa kontrollen över sin verksamhet i Sri Lanka. ”Idag tvingas vi konstatera att organisationen förlorat det herraväldet genom sitt försvar för och samarbete med en person som många kallar för en barnhandlare. Och skuggan faller över den statliga svenska myndighet som med vidöppna ögon låter detta fortgå” (*Sydasiens* 1992/2:3). Sedan framgår att *Sydasiens* också ska ta upp glädjen, stoltheten och styrkan i att vara adoptivförälder och adoptivbarn i Sverige och att exempelvis adoptivfamiljen på framsidan av utgåvan visste att det var livslusten och inte pengarna som bidrog till att de etablerade sig som adoptivfamilj. De flertalet bilder som finns i temanumret om adoptioner porträtterar allt som oftast barn utan sina föräldrar.

Den första artikeln tar upp det uppmärksammade barnhandelsfallet som involverade en svensk kvinna, svenska adoptivföräldrar och SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka vilket ledde till en polisanmälan mot den svenska kvinnan som hade agerat som mellanhand. ”Polisen kan idag inte uttala sig om Mr Silva också kan ha begått något brott mot svensk lag. Utredaren har tillräckligt med problem med att få folk att vittna. De som betalt har ju brutit mot den bestämmelse som säger att man inte får betala extrapengar i samband med adoption. Och vem vill erkänna att man köpt sitt barn?” (*Sydasiens* 1992/2:5). Enligt artikeln framgår att SLBV inte kommunicerade om barnhandeln till sina medlemmar och att dåvarande ordföranden byttes ut mot en ny som var bekant med SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka. ”Statliga NIA krävde att Silva skulle bort från adoptionsverksamheten eftersom den med hans medverkan inte kan bedrivas sakkunnigt, omdömesgillt och utan vinstintresse, som man uttrycker det” (*Sydasiens* 1992/2:5). Det framgår också att SLBV:s lokala mellanhand i ett brev till NIA hade erkänt att han har tagit emot pengar men att han menade att det var frivilliga bidrag och att NIA trots kritiken mot SLBV hade återgett auktorisation till SLBV. ”Tillståndet av den 25/3 är en märklig akt av välvilja mot bättre vetande. NIA säger ja trots att man samtidigt säger att SLBV inte har kontroll på sina kostnader och att de kostnader man ålägger adoptivföräldrar inte är rimliga för de tjänster de avser. NIA säger ja med ett försynt krav att samarbetet med Swede Lanka Tours (dvs Mr Silva) ska avslutas trots att SLBV öppet trotsat två sådana beslut det senaste året” (*Sydasiens* 1992/2:7). I det brev som SLBV:s lokala mellanhand skrev till NIA framförs bland annat att kritiken mot SLBV:s verksamhet i Sri Lanka kan vara ett försök att bringa den srilankesiska regeringen i vanrykte och att kritiken kan vara uppbackad av regeringens fiender, också utomlands. ”Blomstrand har för sin del gjort ursinniga attacker mot övriga adoptionsorganisationer där han bl a hotar stämma en ledamot för att hon skulle ha ’konspirerat’ mot SLBV” (*Sydasiens* 1992/2:7). Artikeln avslutas med ett återgivande av dåvarande NIA-kanslichefens förnekande av kännedom om adoptivbarnhandeln mellan Sri Lanka och Sverige trots att hon själv polisanmält en kvinna för att ha engagerat sig i handel

med adoptivbarn från Sri Lanka. ”Det som har hänt är inte bara en självförvårdad kris för SLBV. Saken undergräver också NIA:s trovärdighet. Därmed är hela den internationella adoptionsverksamheten inne i sin djupaste kris någonsin” (*Sydasiens* 1992/2:7). Ett dokument redogörs också för i temanumret som utgörs av ett brev riktat till en srilankesisk parlamentsledamot vid SLFP vilket troligtvis hade författats av en person med god insyn i hur adoptionerna från Sri Lanka till exempelvis Sverige gick till. Personer som anges vara involverade i ’babyfarming’ namnges precis som platser och tider där adoptivbarnhandeln pågick och hur mycket pengar som omsattes och fördelades till exempelvis falska mödrar och advokater såväl som domare och handläggare vid myndigheter samt hur vissa av tjänstemännen hade omsatt pengarna i boende och bilar och överfört dessa obeskattade inkomster till konton utomlands. I brevet redogörs också för ett skäl till att den nya adoptionslagen som förbjöd privata adoptioner skulle gynna myndighetspersoner i Sri Lanka. ”Fru Vinitha Jayasinghe är alltså angelägen om att lagstifta mot ’privata’ adoptioner och bara tillåta adoptioner från statliga barn- och mottagarhem (i Rajagiriya plus fem andra hem). Hon vill få monopol på utländska adoptioner för att tjäna så mycket utländsk valuta till hennes och herr W Weerasooriyas gemensamma konto i Australien” (*Sydasiens* (1992/2:9). Brevet avslutas med en uppmaning om att adoptionerna till andra länder borde stoppas. I inledningen till nästa artikel som redogör för den nya adoptionslagen i Sri Lanka vilken innebar att privata adoptioner skulle förbjudas framhölls att kostnaderna för att adoptera skulle öka även om inga ekonomiska krav skulle komma att ställas på adoptivföräldrarna. Det första lagförslaget kritiserades av jurister. ”Man sa att om en lag sägs tillkomma för att förhindra privata intressen att tjäna på adoptionsverksamheten så blir detta knappast trovärdigt om sen staten ska tjäna på samma verksamhet” (*Sydasiens* 1992/2:8). Artikel författaren argumenterar för att lagen inte skulle påverka SLBV då organisationen hade utvecklat ett samarbete med ett statligt barnhem och att adoptivföräldrar som adopterade via SLBV donerade mycket pengar samt att den lokala mellanhanden i Sri Lanka hade ett informellt inflytande över chefen för barnavårdsmyndigheten. ”Lägger man sen till SLBV:s uttalade mål att få svensk ensamrätt på Sri Lanka och därmed peta ut BFA och FFIA därifrån så anar man ett kommande monopol som inte är byggt på barnens bästa utan på pengar” (*Sydasiens* 1992/2:8). Artikeln avslutas med ett resonemang om att adoptivföräldrar som önskade adoptera privat förlorade på införandet av den nya lagen eftersom de då skulle tvingas betala minst dubbelt så mycket pengar för att adoptera via exempelvis SLBV. Kritiken mot SLBV fortsätter i nästa artikel som bland annat uppmärksammar yttranden ur SLBVs medlemstidning där styrelsen upplever att bland annat representanter från massmedia hade utnyttjat informationen i deras offentliga handlingar och gjort ofördelaktiga tolkningar. Artikeltexten omgärdar en bild på Indirani Iriyagolle, ordförande i Singalesiska förbundet för kvinnors välfärd vilken enligt bildtexten var den enda kvinnoorganisationen som hade lyft adoptionsfrågan. Ett citat utgår från Iriyagolle om att utlandsadoptionsverksamheten utgjorde en skam för det lankesiska moderskapet eftersom det reducerades till en penningtransaktion och kunde betraktas som ett hot mot familjen som institution. Kritik från adoptivföräldrar som hade adopterat via SLBV framkommer också i artikeln. ”En socialsekreterare från Umeå har t ex rapporterat till NIA om föräldrar som berättar att SLBV inte har någon chans att komma ur Mr Silvas grepp, men också om problemen med det statliga barnhemmet och alla förvirrande uppgifter om vilket barn en familj egentligen ska få adoptera. Och varför tycks det bara vara nyfödda barn som kommer från det barnhemmet?” (*Sydasiens* 1992/2:11). Det redogörs också för att NIA hade gjort en enkätundersökning som skickades ut till ett 30-tal adoptivföräldrar som hade adopterat via SLBV under andra halvåret av 1991 där de svarande bland annat ansåg att

kostnaderna för att adoptera via SLBV var för höga, särskilt gällande boendet på den lokala mellanhandens pensionat. Vidare framgår i artikeln att dåvarande förste sekreteraren vid den svenska ambassaden i Colombo hade gjort en undersökning där man kom fram till att SLBV hade lagt in en hel del luft i kostnadsberäkningarna och att det fanns brister i öppenheten kring kostnadsredovisningen. SLBV uppges ha avfärdat ambassadens undersökning som personligt tyckande och bortom fakta. ”Och sen inlåter sig SLBV på en förklaring som bl a går ut på att adoptivföräldrar måste betala dubbelt så mycket som alla andra för sina taxiresor till och från flygplatsen eftersom chauffören måste vänta där och dessutom köra bilen tom dit eller därifrån. Att taxirörelsen ägs av Mr Silva och att det anbud som aldrig gick ut på taximarknaden troligen skulle gett ett mindre än hälften så högt pris vidrörs inte i brevet från SLBV” (*Sydasiens* 1992/2:11). Artikeln avslutas med ett kritiskt resonemang som delvis riktade sig till adoptivföräldrar som funderade på att adoptera via SLBV. I en notis uppmärksammas en FN-rapport med titeln ’Försäljning av barn’ i vilken FN:s människorättskommission varnade för att internationell adoption hade blivit en industri som kunde liknas vid ren barnhandel. ”Internationella adoptioner innebär ofta lagbrott på flera nivåer. Ett nyfött barn kan stjälas ur barnvagnen på en gata i Colombia och säljas till ett adoptionscenter, en ämbetsman kan mutas att skriva falska intyg, det talas om ’spädbarnsfarmer’ på Sri Lanka, det finns illegala syndikat som ordnar kontakter mellan adoptionsland och ursprungsland, det finns advokater som förmedlar olagliga adoptioner för höga arvoden” (*Sydasiens* 1992/2:18). En rådgivare till FN, Nigel Cantwell, uppger att talet om barnens behov kan se som en myt. ”Vore det sant att man tänkte på barnen i första hand – i stället för de vuxnas egna önskningar – så skulle afrikanska barn, som är världens fattigaste, stå högst på listan. De står lägst” (*Sydasiens* 1992/2:18). Notisen avrundas med att informera läsaren om att endast rimliga levnadsförhållanden i barnens ursprungsländer kunde säkra en god framtid för flertalet. Det omfattande temanumret inkluderar därefter röster från adoptivföräldrar och adoptionsorganisationer, fakta om hur man går tillväga för att adoptera via auktoriserade adoptionsorganisationer, en recension av en film som hade producerats av SLBV och recensioner av adoptionslitteratur samt en röst från en vuxen adopterad.

Den första rösten från adoptivföräldrar utgick från två adoptivföräldrar vilka hade adopterat privat och som porträtterades på framsidan av temanumret. Dessa adoptivföräldrar hade även förekommit i det föregående temanumret där det uppmärksammades att de föreföll ha brutit mot den svenska adoptionslagen. ”Vi har kommit lite ifrån det här med själva förfarandet av adoptioner. Så när någon tar kontakt med mig och undrar hur vi har adopterat våra barn brukar jag skicka dom vidare till den familj som senast har varit på Sri Lanka och adopterat” (*Sydasiens* 1992/2:12). Adoptivföräldrarna bodde på en mindre ort och menade bland annat att det kan ha bidragit till att barnen inte blev utsatta för mobbing på grund av sin hudfärg. När det gällde genomförandet av en adoption uppges att vissa socialtjänster kunde vara mer eller mindre vänligt inställda till utlandsadoptioner vilket bidrog till att dra ut på tiden och att adoptionen sedan stoppades av NIA. ”Det skulle vara intressant att få veta, varför NIA är emot privat adoption. Det kan väl inte vara rimligt att betala mellan 80.000-90.000 svenska kronor när man kan adoptera för 30.000 kr. En advokat på Sri Lanka tar ca 800 för sin tjänst” (*Sydasiens* 1992/2:12). Enligt adoptivföräldrarna rådde oklarhet var pengarna tog vägen vid genomförande av adoptioner via auktoriserade adoptionsorganisationer och att det snarast var sådana adoptioner som involverade adoptionskandaler. Den andra rösten från en adoptivförälder utgörs av en reflexion över relationen mellan adoptivföräldern och adoptivbarnet och uppväxttiden såväl som skälen till adoptionen. ”Själv börjar jag få allt

svårare att fatta att vi inte ens kände till just hans existens förrän den dag då telefonen ringde. Jag har sparat pappret där jag klottrade ner hans singalesiska förnamn. Han är döpt till Sanjaya men vår kontaktperson i Barnen Framför Allt hade förvrängt det till 'Sanjaga'. Vi åkte alltså ner till Sri Lanka utan att ens ha rätt namn på vår son. Absurt" (*Sydasiens* 1992/2:14-15). Enligt adoptivföräldern uppges inte faderns namn i adoptionshandlingarna även om givetvis den biologiska modern som födde barnet vid ett kloster i Sri Lanka var väl medveten om vem han var. "Och själva adoptionen tjänar att ytterligare understryka det som gäller alla sorters föräldra-barn-relationer. Att banden som binder oss samman är tillfälliga och sköra, sammanhangen överblickbara. Att det är svårt att leva och så ska förbli. Så mager hans bakgrundshistoria kommer att tyckas honom! Han kanske inte ens vill kännas vid den, än mindre befolka den med anfäder, halvbröder och halvsysstrar" (*Sydasiens* 1992/2:15).

Adoptivföräldrarnas reflexion avslutas med en förväntan om att adopterade från Sri Lanka skulle komma att organisera sig på samma sätt som adopterade från Korea och att adoptivbarnet som vuxen framöver skulle utgöra en del av västerlandets släkthistoria såsom några historiskt framstående adopterade i det gamla romarriket. Intill reflexionen finns en recension av samma adoptivförälder som tillsammans med sitt adoptivbarn hade sett filmen 'En glimt av Sri Lanka' vilken producerades av SLBV bland annat för adoptivföräldrar och adoptivbarn som hade förmedlats via organisationen och deras lokala mellanhand i Sri Lanka som vid tillfället hade erkänt att han hade tagit emot stora belopp av svenska adoptivföräldrar för att genomföra adoptioner och tjänade pengar på svenska adoptivföräldrar genom sin hotell- och transportverksamhet i Sri Lanka. "På det hela taget har Blomstrand och Lundkvist lyckats mycket bra med vad de har föresatt sig. En handfast, översiktlig redogörelse för Sri Lankas historia, religioner och folkslag utgör stommen i filmen. Bildmaterialet är utmärkt" (*Sydasiens* 1992/2:15). Under recensionen framgår att filmen såldes för 680 kronor inklusive frakt och kunde beställas från Jan Blomstrands enskilda firma. En annan adoptivförälder gör sin röst hörd via ett brev som hon hade skrivit till NIA i vilket hon kritiserade SLBV och den lokala mellanhanden i Sri Lanka bland annat för hotell- och transportverksamheten och att de barn som adoptivföräldrar förväntade sig adoptera under sin vistelse byttes ut mot andra. "Vad tänker NIA göra åt SLBV's agerande på Sri Lanka? Vad gör NIA som myndighet, står inte en 'auktorisering' för att adoptionen ska gå rätt till i alla avseenden? Finns det någon beredskap för att ta hand om familjerna som har haft problem med sin adoption och som är hemma med sitt/sina barn och mår mycket dåligt?" (*Sydasiens* 1992/2:18). Adoptivföräldern ställde sig tvekan till att adoptivfamiljer skulle besvara den av NIA utskickade enkäten gällande adoptioner via SLBV på ett ärligt sätt. "Det innebär ju att dom ifrågasätter sin egen adoption! Vem vill stå till svars för sig själv och sen inför sitt barn, sin tonåring då det gäller adoptionens riktighet?" (*Sydasiens* 1992/2:18). Sedan redogörs för de upplevelser adoptivföräldern hade gjort i kontakten med så kallade SLBV-familjer under två och en halv månader lång vistelse i Sri Lanka där det bland annat uppges att ett slags hittelön skulle utgå till den lokala mellanhanden, att adoptivföräldrarna var tvungna att delta på utflykterna som anordnades av SLBV:s lokala mellanhand samtidigt som de också var dyra och att SLBV:s lokala mellanhand krävde mer pengar på plats då allt uppgavs ha blivit dyrare i landet. Den fjärde rösten kommer från en adoptivförälder som hade adopterat från Indien och bidragit med recensioner av ett flertal adoptionsrelaterade böcker. "De recenserade barnböckerna ovan saknar den kraftfulla gestaltning som man kan finna i vuxenböckerna. Nogsamt undviks alla djupgående obehagligheter för att inte skada den glättade legeringen av hopp och tillförsikt. Min äldsta dotter däremot, som själv är adopterad från Indien, och som efterhand har slukat det mesta som finns skrivet om adoption för barn, tyckte att dessa böcker var jättebra;

spännande, lättlästa och roliga” (*Sydasiens* 1992/2:23). Den sista artikeln i serien där adoptivföräldrar kommer till tals inkluderar även en röst från dennes adoptivdotter. ”Det finns desperata djävlar som bara tänker på sig själva, inte på barnet. Det känns läskigt att veta att vuxna människor köper barn. Så säger min 16-åriga dotter Molly, född i Sri Lanka och adopterad vid ett halvårs ålder. Hon har vid det här laget sett åtskilliga löpsedlar och tidningsartiklar som berättar om mer eller mindre öppen handel med adoptivbarn, och om de juridiska komplikationerna” (*Sydasiens* 1992/2:19). Adoptivdottern ifrågasätter kommersialiseringen av adoptionerna och tvivlar på att adoptivföräldrar som har köpt sitt adoptivbarn berättar det för barnet. ”Egentligen tycker jag inte att man ska få adoptera alls. Det ska inte behövas. De kvinnor som adopterar bort sina barn vill egentligen inte, de är tvungna. – I Sverige skulle man aldrig adoptera bort ett barn bara för att man inte har råd att behålla det!” (*Sydasiens* 1992/2:19). Adoptivföräldern skriver vidare att svenska staten garanterar att det vid adoptioner av svenskfödda barn inte förekommer ett enda öre i betalning medan det motsatta uppstod när NIA exempelvis tillät SLBV att blanda samman adoptioner med kommersiell service åt blivande adoptivföräldrar. ”Inte ens den mest marknadsanpassade socialtjänst skulle komma på tanken att ge eller ta emot ersättning i samband med adoptionen, eller att tillåta andra att blanda in pengar” (*Sydasiens* 1992/2:19). Artikeln avslutas med en argumentation för att NIA skulle se till adoptivbarnens människovärde hellre än att utgöra ett alibi för affärssuppgörelser om adoptivbarn. Den ena av de två adoptionsorganisationerna som yttrar sig i temanumret var Adoptionscentrum som argumenterade för att skärpta regler skyddade barnen från att bli handelsvaror. ”Det finns ingen mänsklig institution som inte kan missbrukas: Äktenskap, tryckfrihet, allemansrätt, föräldrars förmyndarskap över sina barn. Men det betyder inte att man skall slopa institutionen, utan man skall ge den regler och former så att dess välsignelse maximeras och missbruket minimeras. Och precis så skall man göra också med internationella adoptioner” (*Sydasiens* 1992/2:16). Den andra adoptionsorganisationen som kommer till tals är BFA-A som i likhet med Adoptionscentrum trodde på en framtid för adoptionsverksamheten och argumenterade bland annat för att köerna för att adoptera kunde öka risken för barnhandel. ”I framför allt tredje världen kommer tyvärr med största sannolikhet överbefolkning, fattigdom, svält m m präglade bilden även in i nästa århundrade och därmed kommer det också att finnas föräldralösa barn. I västvärlden är förhållandena de motsatta. Det innebär, vad gäller adoptioner, att köer och väntetider för presumtiva adoptivföräldrar blir långa. Detta i sin tur medför viss risk för s k barnhandel och visst förekommer den beklagligtvis” (*Sydasiens* 1992/2:17). Temanumrets sista artikel har författats av en vuxen adopterad från Indien. Denna artikel kommer jag att redogöra för i avsnittet om hur *Sydasiens* har representerat adopterade.

Debatten om adoptionerna från framförallt Sri Lanka till Sverige fortsatte i *Sydasiens* (1992/3). I inledningen till utgåvan framgår några skäl till detta. ”Och det beror bland annat på att vi återigen tvingas – och tro oss, vi beklagar det – granska olagliga adoptioner till Sverige och särskilt en viss herr Niel Silva i Colombo, Sri Lanka. Det märkliga är att hans tvivelaktiga samarbete så länge kunnat pågå med adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner (SLBV). Att nu statens adoptionsbyrå, NIA, återigen ger SLBV tillstånd att förmedla adoptioner har lett till stark kritik från andra adoptionsorganisationer” (*Sydasiens* 1992/3:2). Adoptionsorganisationerna FFIA, AC och BFA-A inkom med ett brev till NIA den 6 mars 1991 där de ifrågasatte samarbetet mellan SLBV och den lokala mellanhanden i Sri Lanka bland annat på grund av misstankar om fortsatt samarbete trots villkor att samarbetet skulle avslutas, att oskälig ekonomisk ersättning kunde ha utgått vid vissa adoptioner, mutor i Sri

Lanka och brott mot lagen om internationell adoptions hjälp. Kritiken från dessa adoptionsorganisationer hade även delgetts SLBV och de yttrade kritik mot NIA för att SLBV hade beviljats förlängd auktorisation. ”Sen avslöjandet om de svarta pengarna kom i början av förra året har NIA fyra gånger beslutat att förlänga tillståndet för SLBV i vetskap om att samarbetet fortsätter och trots att NIA anser att SLBV inte har kontroll över ekonomin” (*Sydasiens* 1992/3:29). Det framgår vidare i artikeln att regeringen hade avslagit SLBV:s överklagande av ett av NIAs beslut men att NIA ändå beslutade att förlänga auktorisationen med motiveringen att SLBV skulle få ytterligare tid att inkomma med nya uppgifter. ”På NIA besvarar den utlandsansvariga Birgitta Thunström kritiken med påståendet att det inte är NIAs främsta uppgift att förklara sin handläggning av SLBV-fallet för övriga organisationer. – De har naturligtvis rätt att tycka vad de vill, och vi vore tacksamma om de framförde sina synpunkter direkt till oss. Men vi måste gå på fakta, inte på rykten, säger Thunström också till *Sydasiens*” (*Sydasiens* 1992/3:30). Det finns även uppgifter i artikeln om att stora belopp har omsatts i adoptionerna från SLBV till svenska adoptivföräldrar som främst verkar ha berikat lokala mellanhanden i Sri Lanka. En anonym adoptivförälder citeras i artikeln som återger att barnen inte kom från det statliga barnhemmet utan från biologiska mödrar som ska ha sökt upp den lokala mellanhanden direkt. Utöver denna artikel finns två notiser. Den ena informerar läsaren om att regeringen hade beslutat om att Socialdepartementet skulle utreda de internationella adoptionerna till Sverige, en utredning som skulle vara klar mot slutet av 1993. ”I direktiven sägs att NIAs roll ska stärkas för att man ska kunna behålla en hög etisk nivå på adoptionerna... Dessutom vill regeringen att man ska begränsa adoptionskostnaderna och man menar också att s k privata adoptioner (de som görs utan medverkan av adoptionsorganisation) ska kunna fortsätta” (*Sydasiens* 1992/3:30). Den andra notisen uppmärksammar läsaren på att Landstingsrådsberedningen skulle undersöka adoptivbarns psykiska hälsa och stödbehov samt hur dessa kunde mötas av vårdinstanserna. ”En av förslagsställarna är landstingsrådet Birgitta Rydberg (fp) som säger att man vet att dessa barn klarar sig bra i samhället fram till tonåren. Sedan får ungefär dubbelt så många som de svenskfödda barnen psykiska problem” (*Sydasiens* 1992/3:30). I artikeln finns en bild på ett flertal barn som avbildas utan sina föräldrar och under artikeln följer ett flertal bilder som porträtterar enskilda barn utan sina föräldrar. Fyra debattartiklar följer sedan där två utgår från en adopterad kvinna från Indien, Maria, och en adopterad man från Indien, Nicholas, och den tredje från en adoptivförälder, Claes, som hade adopterat från Indien samt en från en representant för adoptionsorganisationen Adoptionscentrum. Debattartiklarna från de adopterade återkommer jag till senare när jag redogör för hur *Sydasiens* har representerat adopterade. Debattartikeln från Claes Engström som hade adopterat från Indien under slutet av 1950-talet efterlyser forskning kring adopterade. Engström beskriver att det fanns ett motstånd mot adoptioner vid den tiden från dåtidens Socialstyrelse eftersom adoptivbarnen förväntades utsättas för diskriminering vilket betraktades som ett öde långt värre än det som väntade fattiga och övergivna barn. ”Vårt motargument – bortsett från detta att alla barn behöver vård och kärlek – var att adoptivbarn som, till språk och kultur, är som alla andra svenskar men som inte ser ut som såna, kan fungera som ett slags ’vaccinering’ mot främlingsfördomar” (*Sydasiens* 1992/3:32). Engström framhåller att det inte fanns någon forskning som visade på hur det hade gått för adoptivbarnen i Sverige men att exempelvis Adoptionscentrum hade uttryckt oro över främlingsfientligheten samtidigt som diskrimineringsutredningen från 1987 påvisade att inställningen till adoption hade blivit mer positiv. Ett skäl, enligt Engström, till bristen på forskning skulle kunna vara att exempelvis myndigheterna i barnens ursprungsländer betraktade barnen som ett slags statlig egendom.

”Och det finns genast de som ser en chans att tjäna pengar. Något som denna tidskrift observerat i Sri Lanka. Jag hoppas att några av de adopterade själva ska ge gestalt åt sina erfarenheter” (*Sydasiens* 1992/3:33). Debattartikeln som har författats av en representant för Adoptionscentrum berör diskussioner om privata adoptioner jämfört med adoptioner via adoptionsorganisationer och redogör bland annat för ett möte med Nigel Cantwell från människorättsorganisationen Defence for Children International. ”Debatten om snygga eller fula adoptioner har i mångt och mycket hamnat i en diskussion om adoptioner genom auktoriserade organisationer och s k privat- eller enskilda adoptioner. Det är olyckligt att så skett eftersom det drar uppmärksamheten från det egentliga problemet dvs vad som krävs för att man skall kunna genomföra lagligt och etiskt korrekta adoptioner” (*Sydasiens* 1992/3:34). Representanten för Adoptionscentrum påtalar vikten av att ha god kännedom om förhållanden i ursprungsländerna och att det kan vara svårt för enskilda personer som önskar adoptera.

”Dock innebär adoption genom en organisation i sig ingen garanti. Det fordras att organisationen arbetar på ett juridiskt och etiskt riktigt sätt och uppfyller de krav som kan ställas på en välskött adoptionsverksamhet” (*Sydasiens* 1992/3:34). Organisationen Defence for Children International hade, enligt representanten för Adoptionscentrum, uppmärksammat under de senaste åren att adoption hade hamnat i sällskap med barnaröv, slaveri, barnprostitution och andra former av barnhandel. ”Han klargjorde att problemet med barnhandel och andra oegentligheter i internationella adoptioner har uppstått för att efterfrågan på adoptivbarn överskrider tillgången på barn som kan adopteras. Personer upptäcker att man kan tjäna stora pengar på att möta denna efterfrågan” (*Sydasiens* 1992/3:34). Ett flertal minimikrav redogörs sedan för som enligt Cantwell kunde minska riskerna för att adoptioner skulle kunna genomföras inkorrekt såsom att adoptivfamiljen inte borde ha kontakt med barnets biologiska familj före adoptionen eftersom det då fanns risk för olika former av påtryckningar, att användningen av advokater, läkare, barnmorskor, taxichaufförer som mellanhänder ökade risk för oegentligheter och att adoptionsorganisationerna skulle vara erkända av myndigheterna i både ursprungslandet och mottagarlandet. ”Nigel framhöll att det i enskilda eller privata adoptioner är svårt eller omöjligt att uppfylla dessa krav. Risken för oegentligheter blir därför så stor att de inte bör få förekomma” (*Sydasiens* 1992/3:35). Därefter uppges Cantwell ha gett exempel på vanligt förekommande inkorrekt, olaglig eller oetisk procedur vilken involverade att mellanhänder sökte upp barn som gjordes adopterbara trots familjeanknytning, att de biologiska föräldrarna manipulerades, att mutor och belöningar gavs till barnhem, tjänstemän och domare, att handlingar förfalskades och legaliserades olagligt.

”Cantwell nämnde också massmedias ansvar. T ex efter reportagen från Rumänien följde en våg av adoptivbarnsletande européer och amerikaner. De allra flesta barn som adopterades var inte föräldralösa barn på barnhem utan adopterades direkt från familjer...” (*Sydasiens* 1992/3:35). Representanten för Adoptionscentrum avslutar debattartikeln med att argumentera för att många barn har behov av adoptivföräldrar men inte får chansen på grund av att ursprungsländerna stoppar utlandsadoptionerna mot bakgrund av adoptionsskandalerna. ”Det finns en stor risk för att fler länder stoppar eller begränsar adoptionerna om inte varje adoption genomförs på ett sådant sätt att den väcker respekt” (*Sydasiens* 1992/3:35). Bilden på ett barn som ligger utanför ett hus utan sina föräldrar som har valts till denna debattartikel har förekommit i tidigare utgåvor i *Sydasiens* vilket också framgår av bildtexten: ””Är du lönsam, lille vän?” i ny tappning. De ekonomiska intressena kring den internationella adoptionsverksamheten är stora. Vinsterna görs av mellanhänderna. I Sri Lanka t ex får en kvinna som vill sälja sitt barn nöja sig med motsvarande ett par hundra kronor” (*Sydasiens* 1992/3:4). Bildtexten har skrivits med en ironisk ton som ifrågasätter adoptivbarnhandeln

men den tenderar också samtidigt att normalisera den dåvarande adoptionsmarknaden genom att förutsätta att det fanns kvinnor som aktivt erbjöd sina barn till försäljning mot en mindre ersättning hellre än mellanhänder som övertalade kvinnor att uppge sina barn för adoption och övertygade adoptivföräldrar om att barn inte kunde omhändertas av sina biologiska föräldrar varför en uppväxt i Sri Lanka skulle vara ett sämre alternativ än ett liv i adoptivföräldrarnas hemland. Intill debattartikeln från representanten för Adoptionscentrum marknadsförs *Sydasiens* andra temanummer om adoptioner och i en notis finns ett citat från David Schwartz, hämtat ur tidningen *Invandrare och Minoriteter*, som lyfter fram skillnader mellan adoptivbarn och invandrarbarn såsom att invandrare kan falla tillbaka på sin kultur när de utsätts för rasism medan adopterade saknar skyddsnet då de utsätts för främlingsfientlighet inom sin egen kultur.

Debatten om utlandsadoptioner fortsatte i *Sydasiens* (1992/4), framförallt mot adoptionsorganisationer och NIA som hade auktoriserat en adoptionsorganisation som var inblandad i adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige. ”Frågan är då om det går att koppla bort Niel Silva. Samarbetet på hotellområdet fortsätter ju, det finns folk kvar i SLBV:s styrelse som jobbat ihop med honom under åren och rapporterna från Sri Lanka om hans roll bakom adoptionskulisserna är oroande” (*Sydasiens* 1992/4:22). Ett exempel på SLBV:s lokala mellanhands inflytande på adoptionsområdet synliggörs i ett brev som återges från adoptivföräldrar som hade adopterat via en annan adoptionsorganisation. Det framgår bland annat att SLBV-familjer fick gå före andra i domstolen i Mount Lavinia där SLBV:s lokala mellanhand hade sitt barnhem, hotell- och transportservice, och att adoptivföräldrarna upplevde sig motarbetade av de sociala myndigheterna. ”På direkt fråga varför domaren handlar så säger man bara: Niel Silva. Vår advokat kan inget göra, men han är mån om att vi ska berätta om detta för de svenska myndigheterna. Folk här nere har mycket att berätta om Niel Silva och barnhandeln, men de vågar inget berätta för lankesiska myndigheter, svenska ambassaden eller NIA. De känner sig hotade av Mr Silva” (*Sydasiens* 1992/4:22). Brevförfattaren ger exempel på att SLBV:s lokala mellanhand hade inflytande över Sri Lankas lokala adoptionsområde genom relationer till domare, tjänstemän och barnavårdsbyråns chef samt även stod bakom Sri Lankas dåvarande adoptionslag och hade krävt ersättning från en annan svensk adoptionsorganisation. ”Avtalet gick ut på att de skulle förmedla barn till honom mot ersättning på 60.000 rupier (ca 10.000 kr) per barn och månad, samt att föreståndarna skulle få egen bil. De avböjde förslaget, och de känner sig idag motarbetade av Mr Silva” (*Sydasiens* 1992/4:22). Brevet avslutas med en uppmaning till NIA att sammankalla berörda parter för att få klarhet i vad som hände gällande adoptionerna från Sri Lanka till Sverige. Ovanför artikeln finns en bild på ett flertal barn varav ett står i förgrunden och ser rakt in i kameran. Bildtexten, ”Ännu inte uppköpt av Neil Silva, Sri Lanka Barns Vänners man i Colombo” (*Sydasiens* 1992/4:22), återger en kritik mot SLBV om att deras lokala mellanhand engagerar sig i adoptivbarnhandel som svarade mot svenska medborgares efterfrågan på srilankesiska barn. Att SLBV:s lokala mellanhand verkar ha påverkat barnavårdschefen att han själv skulle få ensamrätt på adoptioner från Sri Lanka ges exempel på i en notis (*Sydasiens* 1992/4:23) som återger att barnavårdschefen hade ändrat hållning vilket framgick i ett brev till en nystartad adoptionsorganisation.

Det var inte bara adoptionsorganisationen SLBV som kritiserades. En adoptivförälder som hade adopterat från Sri Lanka hade skrivit till *Sydasiens* och argumenterade för att det inte endast var SLBV som stod bakom oegentligheter. ”När vi kom till Colombo skrev vi på alla papper för adoptionen och så fort det var klart kom mamman till barnet in i rummet på

barnhemmet där vi satt. Vi blev chockade både min fru och jag. Mamman visade tydliga tecken på att hon var utvecklingsstörd. Hon var dessutom döv och hon förmådde inte tala begripligt” (*Sydasiens* 1992/4:23). Adoptivföräldern redogör vidare för att relationen till adoptionsorganisationen påverkades negativt och att NIA försvarade adoptionsorganisationen och pekade på en stark allians mellan NIA och föreningen. ”Vår slutsats kan bara bli den att NIA och de av NIA auktoriserade adoptionsföreningarna är ingen som helst garanti för hederliga och korrekta adoptioner” (*Sydasiens* 1992/4:23). Nedanför artikeln finns två notiser där den ena redogör för att Birgitta Thunström vid NIA hade avfärdat en prenumeration på *Sydasiens* på grund av att det var en politisk och kulturell tidskrift. Den andra notisen återger resultat från en studie av utlandsfödda adoptivbarn i Sverige som visade på att de mådde psykiskt lika bra som jämnåriga svenskfödda barn.

Det går sedan flera år innan det talas om adoptioner från Sri Lanka till Sverige om man bortser från att en hänvisning görs i 1993/3:22 i en artikel om sydasiatisk dans som föreställdes kunna komma bland annat adopterade från Sri Lanka i Sverige till godo och att *Sydasiens* temanummer om adoptioner som bland annat behandlade adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige marknadsförs i utgåvan 1996/4. Maureen Seneviratne, journalist vid en lokal nyhetstidning som arbetade mot barnprostitution i Sri Lanka, redogör i *Sydasiens* (1994/2:36) för hur det gick till när barn mellan 3-16 år blev involverade i prostitution av mellanhänder kopplade till brottslig verksamhet och det kan ses att det fanns likheter till hur barn tillgängliggjordes på adoptionsmarknaden. ”Maureen Seneviratne berättar att även om många killar helt enkelt kidnappas på stränderna finns det agenter som följer med barnen hem och antingen frågar om de får köpa barnen eller säger att de lovar dem en bättre framtid med bra utbildning och annat om de bara får ta barnen med sig” (*Sydasiens* 1994/2:36). Enligt Seneviratne fanns det hotell i Sri Lanka som var kopplade till pedofilresebyråer som fanns i bland annat USA och europeiska länder såsom Tyskland, England, Danmark och Sverige. Seneviratne pekade på att regeringen uppmuntrade turistnäringen och att turismen hade ökat trots det sedan länge pågående kriget i landet. ”Information tror Maureen Seneviratne är en viktig åtgärd för att minska och så småningom stoppa prostitutionen” (*Sydasiens* 1994/2:37). Det kan ses att det fanns vissa likheter mellan sätten på vilka barn blev tillgängliga för barnprostitution och utlandsadoptioner exempelvis att mellanhänder kidnappade barn och att narrativ framfördes till föräldrar som övertygade dem om att barnet skulle få en bättre framtid. Även att transport- och hotellverksamheter inom turistnäringen var kopplade till bland annat Sverige som var ett av de största mottagarländerna av adoptivbarn från Sri Lanka. I den andra utgåvan under 1997 tar en artikelförfattare upp att en ny lag hade tillkommit som skulle bidra till att göra det svårare och öka kostnaden för att adoptera privat. ”Lagens syfte är bl a att förhindra barnhandel, att följa Haagkonventionen liksom att hindra egenintressen inom adoptionsorganisationerna” (*Sydasiens* 1997/2:11). Enligt artikelförfattaren skulle framtida adoptivföräldrar påverkas negativt. ”Som *Sydasiens* visat tidigare har det förkommit barnhandel inom adoptionsorganisationens ramar, NIA har haft stora brister i sitt myndighetsutövande och det har pekats på ett ohälsosamt kameraderi mellan NIA och adoptionsorganisationerna” (*Sydasiens* 1997/2). Det är först i utgåvan 2001/2 där talet om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige återkommer i samband med uppmärksammandet av Mr Nissanka, som hade arbetat som reseguide i ett tjugotal år i Sri Lanka, som uppges ha hjälpt ett trettiotal adopterade från Sri Lanka att finna biologiska familjemedlemmar i landet. ”För några år sedan blev han uppringsd av sin vän Reine som arbetar på en resebyrå i Stockholm. Reine frågade honom om han inte kunde hjälpa honom att hitta mamman till en

ung kvinna som blev adopterad från Sri Lanka som spädbarn för 20 år sedan” (*Sydasiens* 2001/2:36). Enligt Mr Nissanka kunde det ses svårt att hitta de adopterades biologiska familjemedlemmar. ”Många av de privata barnhemmen stängdes efter 1990 när Sri Lanka helt förbjöd adoptioner. Ofta har kvinnan uppgivit falskt namn eller adress på födelsebeviset. Advokaterna som tog hand om adoptionerna är inte alltid villiga att hjälpa till eftersom de inte tjänar någonting på det. – Domstolar och sjukhus behåller bara sina dokument i tio år och Frälsningsarmén och katolska kloster har som policy att inte lämna ut adoptionspapper vilket leder till en del hinder i arbetet” (*Sydasiens* 2001/2:36). Mr Nissanka uppgav att han gissade för att hitta rätt orter eller stadsdelar där han kunde påbörja sökningen. ”-När jag sen till slut hittar mamman eller någon släkting måste jag vara mycket försiktig. Barnet var många gånger resultatet av en hemlig kärleksaffär och kanske kvinnan förgäves trodde att mannen skulle gifta sig med henne. Det innebar en stor skam för den unga mamman och många gånger kände hon inte att hon hade något annat val än att lämna barnet i en papplåda utanför ett barnhem. – Att göra detta val är naturligtvis mycket svårt för vilken kvinna som helst, säger Nissanka” (*Sydasiens* 2001/2:36). I artikeln framgår också att regeringen i Sri Lanka förbjöd utlandsadoptioner under 1970- och 80-talet på grund av skandalerna med ’baby-farmer’. ”Man fann att kvinnor födde barn på uppdrag av förmedlare och fick betalt för att de skulle adopteras” (*Sydasiens* 2001/2:36). Det framgår att Mr Nissanka hade hjälpt till att finna biologiska familjemedlemmar till adopterade som hade deltagit i TV-programmet *Spårlöst försvunnen* och att skälet till Mr Nissankas engagemang i att förena adopterade med biologiska familjemedlemmar utgjordes av en upplevelse av känslomässig tillfredsställelse. Avrundningsvis beskriver Mr Nissanka att sökandet inte alltid ledde till en återförening. ”En pojke hade en pappa från Sri Lanka och jag hittade honom. Först ville denne träffa sonen men han hade en mycket dominerande fru som blev mycket arg när han berättade att han hade en son i Sverige. Han ändrade sig då och kom aldrig för att träffa sin son. Det är klart att pojken blev mycket ledsen, berättar Nissanka” (*Sydasiens* 2001/2:37). Artikeln avslutas med en reflexion om att återföreningen kan leda till nya händelser för de inblandade parterna och det finns även en faktaruta som informerar läsaren om att adoptionerna från Sri Lanka till andra länder hade minskat till exempelvis Sverige jämfört med under 1970-talet. Och under artikeln om Mr Nissanka uppmärksammas läsaren på en adoptionsskandal i Indien som precis hade avslöjats där mellanhänder bland annat hade köpt och sålt barn till utländska par på ett liknande sätt som i Sri Lanka under tidigare decennier.

Sammanfattning: DYRA ADOPTIONSORGANISATIONER, BILLIGA PRIVATADOPTIONER

I artikelregistret över *Sydasiensbulletinen* som publicerades åren 1977-1983 och tidskriften *Sydasiens* 1984-2007 har jag vid en sökning på ordet ’adoption’ funnit ett fyrtiotal träffar. Den första artikeln, som publicerades under år 1981, hade författats av en adoptivförälder som hade adopterat ett barn från Indien åren kring 1960. Adoptivföräldern argumenterade för att barnet skulle få en bättre uppväxt i Sverige än i Indien. Denna argumentation skilde sig från Socialstyrelsens dåvarande perspektiv som framhöll att rasism skulle påverka adoptivbarns uppväxt i Sverige varför det var bättre att inte genomföra adoptioner från exempelvis Indien till Sverige. En studie lyfts fram om att ett antal adoptivbarn födda åren kring 1960 visade på att adoptivbarn inte hade det sämre än barn i allmänhet i Sverige. Enligt adoptivföräldern hade media gett en förvrängd bild av adoptioner bland annat genom att uppmärksamma handel med adoptivbarn. Adoptivföräldern vände sig emot allmänhetens närgångna frågor om ekonomiska aspekter av adoptionen men välkomnade frågor från adoptivdottern. Vid tiden för

publiceringen av artikeln redogjorde *DN* för att NIA hade auktoriserat ytterligare en adoptionsorganisation för att minska antalet privatförmedlade adoptioner som återgavs kunna bli mycket kostsamma.

När det gällde adoptioner från Sri Lanka till Sverige framkommer det första yttrandet i en ledare som avhandlade Kotmale-projektet vilket finansierades med svenskt bistånd och främst skulle komma till nytta för turismindustrin hellre än de fattigaste i landet. Yttrandet kommer från en srilankes som beklagade sig över turismutvecklingens inverkan på landet bland annat genom adoptivbarnhandel. Under åren framöver skulle även kritik riktas mot adoptionsorganisationernas sammanblandning av adoptionsverksamhet och bistånd eftersom biståndet från exempelvis Sverige motiverade förmedlingen av adoptivbarn till Sverige.

Ett temanumret som utkom i tidskriften *Sydasiens* tredje utgåva under 1984 innehöll elva artiklar som bland annat hade författats av adoptivföräldrar som hade adopterat från Sri Lanka. Det finns en mängd bilder på barn i temanumret som porträtteras utan namn och utan sina föräldrar. Sättet att porträttera anonyma barn med ursprung i sydasiatiska länder utan sina biologiska föräldrar kan sägas ha etablerat sig som en särskild representationsform när ämnet adoptioner från andra länder behandlades. Vissa bildtexter var också skrivna med en ironisk ton som bidrog till att ifrågasätta adoptivbarnhandeln samtidigt som de normaliserade adoptionsmarknaden där mellanhänder berikade sig på utlandsadoptionsförmedling och adoptivföräldrars efterfrågan på barn att adoptera till varje pris. Temanumret inledde en adoptionsdebatt gällande adoptioner från Sri Lanka till Sverige som skulle pågå i mer än ett årtionde, specifikt avseende tillvägagångssätten för att genomföra adoptioner privat eller via auktoriserade adoptionsorganisationer. I den första artikeln reflekterade en adoptivförälder över att ha adopterat från Sri Lanka via en adoptionsorganisation. Adoptivföräldern tog upp dubbellivet som blivande adoptivförälder och turist i Sri Lanka och det dåliga samvete som kunde drabba adoptivföräldrar när livsvillkor jämfördes mellan adoptivföräldrar och biologiska föräldrar och att perspektivet på riktigheten i utlandsadoptioner kunde skilja sig mellan adoptivföräldrar och lokalbefolkningen, särskilt i kontexten för den handel som pågick med adoptivbarn i Sri Lanka. Enligt redogörelsen för skälet till adoptionen framstod det som att tvingande omständigheter bidrog till att modern uppgav sitt barn för adoption och att adoptionsdokument hade manipulerats genom att felaktiga uppgifter förekom. Ett narrativ från en av adoptionsorganisationens lokala mellanhänder, advokaten, som hade bidragit till att legalisera adoptionen förstärkte föreställningen om att barn som inte adopterades utomlands skulle få ett dåligt liv i Sri Lanka. Den andra artikeln tog upp ett lagförslag som syftade till att komma till rätta med de olagligt och olämpligt genomförda adoptionerna till Sverige medan den tredje artikeln återgav adoptionsorganisationernas perspektiv på lagförslaget. Adoptionsorganisationerna var eniga om att de privata adoptionerna borde förbjudas och att adoptioner via adoptionsorganisationer inte kunde involvera adoptivbarnhandel. Auktorisationen kunde bli indragen om det visade sig att adoptionsorganisationen bedrev oetisk verksamhet. I den fjärde artikeln redogjordes för statistik över adoptioner från andra länder till Sverige, vilka adoptionsorganisationer man kunde vända sig till och hur mycket blivande adoptivföräldrar behövde betala respektive adoptionsorganisation för att bilda adoptivfamilj. Även att Sverige var det enda landet i Norden som tillät privata adoptioner. Omkring 800 barn hade adopterats från Sri Lanka under år 1983 varav 300 hade kommit till Sverige och en tredjedel hade adopterats privat. Den femte artikeln gav läsaren tips om hur blivande adoptivföräldrar kunde genomföra privata adoptioner i exempelvis Sri Lanka. Det återgavs också att detta tips kunde klassas som olaglig adoptionsförmedling. Den sjätte

artikeln beskrev tillvägagångssättet för att adoptera via adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner som förmedlade de dyraste adoptionerna och vars lokala mellanhand i Sri Lanka drev stora delar av verksamheten kommersiellt, hade politiska kopplingar till dåvarande säkerhetsministern och omsatte adoptivföräldrars obligatoriska gåvor och ekonomiska bistånd i säkerhetsministerns valkretsområde. Det framgick att främst mellanhanden, inte SLBV, berikade sig på adoptionerna och att det var hälften så billigt att adoptera privat. NIA hade fullt förtroende för SLBV och därmed inga planer på att dra in auktorisationen trots belysningen av de oetiska aspekterna. I den sjunde artikeln återgavs röster från adoptivföräldrar som hade adopterat via adoptionsorganisationer och privat i Sri Lanka. En adoptivfamilj kritiserade SLBV:s lokala mellanhand och de höga priser som togs ut för boende, mat och resor samt adoptionen medan en annan adoptivfamilj redogjorde för positiva upplevelser i samband med att de hade betalat adoptionsorganisationen Barnen Framför Allt för att adoptera ett barn från Sri Lanka. Den tredje adoptivfamiljen hade adopterat privat i Sri Lanka och lämnat otillåten adoptionshjälp till blivande adoptivföräldrar vilket NIA hade fått kännedom om från socialtjänsten i två småländska kommuner. NIA återgavs ha informerat adoptivfamiljen om straffet för olaglig adoptionsförmedling men verkar inte ha gjort någon polisanmälan. Adoptivföräldrarna förnekade inte att de hade begått brott mot adoptionslagen. De menade att de inte var ute efter pengar utan ville bidra till att stoppa kommersen som gjorde att blivande adoptivföräldrar behövde betala dubbelt så mycket för att adoptera ett barn via en adoptionsorganisation. I den åttonde artikeln argumenterade Sven-Åke Aulin som hade adopterat barn från Sri Lanka för att kontrollen av privata adoptioner såväl som de som genomfördes via adoptionsorganisationer borde skärpas för att stoppa handeln med adoptivbarn. Aulin pekade på att adoptivföräldrars intressen gick före barnets och att adoptionsorganisationernas verksamhet byggde på antalet adoptioner de måste lyckas med årligen för att verksamheten skulle gå runt. Aulin beskrev framväxten av adoptionsorganisationerna som ett led i en privatiseringsvåg som nådde fram till adoptionsområdet år 1979. Det återgavs också i artikeln att NIA inte hade några invändningar mot att SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka tjänade pengar på adoptionerna genom kringverksamheten. Den nionde artikeln recenserade ett antal utkomna böcker om adoption medan den tionde artikeln gick igenom pressdebatten om adoptioner och den elfte artikeln, som avrundade temanumret, presenterade några dikter av en adoptivförälder som hade adopterat från Indien. Temanumret avslutades med att *Sydasiens* redaktion framhöll att skiljelinjen inte gick mellan en privat adoption och en adoption förmedlad via en adoptionsorganisation utan mellan barnhandel eller inte barnhandel varför en korrekt genomförd adoption utanför adoptionsorganisationer borde tillåtas. Ett klassperspektiv anlades också på adoptionsförmedlingen där redaktionen framhöll att det inte borde vara dyrare att adoptera än att föda biologiska barn.

I den följande utgåvan av *Sydasiens* bemötte SLBV kritiken med att påtala att *Sydasiens* hade framfört lögnaktiga påståenden. SLBV:s ordförande framförde att organisationen ställde samma krav på privata adoptioner som de via auktoriserade adoptionsorganisationer, att adoptioner via organisationer alltid skulle vara dyrare än privata adoptioner eftersom organisationerna var skyldiga att tillhandahålla ett kansli för ärendehantering, hantering av rapporter till ursprungslandet och uppföljningar av barnets utveckling i Sverige. SLBV hade dessutom totalansvaret för ett barnhem i Sri Lanka. Ordföranden för SLBV menade på det hela taget att SLBV var öppna för att granskas av exempelvis massmedia eller myndigheter under vissa villkor vilka inte ansågs ha varit uppfyllda av *Sydasiens* granskning av SLBV.

Enligt Thomas Bibin, som stod bakom kritiken som hade framförts i *Sydasiens* mot SLBV och dess adoptionsverksamhet, grundade sig de flesta sakuppgifterna på informationsmaterial från SLBV. Bibin såg allvarligt på den affärsverksamhet som SLBV:s lokala mellanhand bedrev som chef för barnhemmet.

En representant för Adoptionscentrum kommenterade också *Sydasiens* temanummer om adoptioner och bland annat indirekt SLBV:s ospecificerade kostnader vid adoptioner. Representanten för Adoptionscentrum lyfte fram en fördel med att adoptera via organisationer då adoptivföräldrar kunde lämna klagomål till NIA för att få upprättelse. Representanten framhöll också att Adoptionscentrum önskade få mer statsbidrag för att kunna minska kostnaderna för att genomföra en adoption i syfte att adoptioner inte skulle bli en klassfråga. Även Staffan Norrman kommenterade temanumret. Norrman önskade en perspektivförändring där utgångspunkter skulle bestå i att belysa adoptionerna från leverantörsländerna och särskilt ur de biologiska föräldrarnas synvinkel. Norrman gav exempel på att kontrollen över adoptionerna kunde vara bristfällig och att barn i princip utbyttes mot bistånd. Norrman såg på det hela taget en risk med adoptioner som genomfördes på genomkorrumpade regimers villkor. Den 4 oktober 1984 presenterades ett lagförslag som skulle skapa ett system som så långt möjligt garanterade att det inte skulle genomföras några olämpliga adoptioner. Adoptioner skulle främst ske via auktoriserade adoptionsorganisationer. Ett tillägg skulle också göras i socialtjänstlagen som innebar att kommunernas socialnämnder skulle kunna förbjuda föräldrar att adoptera genom en viss privat kontakt efter att ha tillfrågat NIA. I en artikel som utgjordes av en transkribering av radioprogrammet *Efter Åtta* i Riksradien som sändes 4 oktober 1984 intervjuades ett departementsråd om lagförslaget. Departementsrådet hade ingen kännedom om de oskäliga priser som adoptivföräldrar fick betala vid adoptioner via SLBV vilket bland andra dåvarande svenske ambassadsekreteraren i Sri Lanka hade påtalat. Departementsrådet menade på det hela taget att lagförslaget skulle motverka att individer tjänade pengar på privata adoptioner. I kontrast till departementsrådet menade artikelförfattaren att den största skillnaden mellan att genomföra en privat adoption jämfört med att adoptera via adoptionsorganisation bestod i att vid privata adoptioner fick adoptivföräldrarna själva hantera administrationen kring adoptionen och att olagliga adoptioner förekom vid privata adoptioner såväl som vid adoptioner via organisationer. Temanumret berörde tiotusentals adoptivfamiljer i Sverige och uppmärksammades enligt *Sydasiens* även i andra tidningar.

I den andra utgåvan under år 1985 behandlade tre artiklar adoptioner från bland annat Sri Lanka till Sverige. Den första fäste avseende vid att SLBV fick förlängd auktorisation trots att kritik hade riktats mot de politiska och ekonomiska aspekterna av SLBV:s adoptionsverksamhet som adoptivföräldrar såväl som svenska ambassaden i Sri Lanka och Adoptionscentrum instämde i. NIA förnekade kännedom om att kritik hade riktats mot SLBV:s adoptionsverksamhet. Däremot verkade SLBV ha tagit åt sig av kritiken då de i sin medlemstidning hade meddelat att adoptionspriserna skulle sänkas och att den lokala mellanhandens affärsverksamhet skulle frikopplas från adoptionsprocessen i och med att adoptivföräldrarna skulle få välja själva om de ville eller inte ville bo på mellanhandens hotell under sin vistelse i Sri Lanka. I artikeln återges ett citat som utgick från SLBV:s medlemstidning vilket visade på att SLBV erkände att adoptivföräldrars betalningar för adoptioner hade gått till att muta statstjänstemän vid domstolen, passmyndigheten och socialtjänsten i Sri Lanka. Trots detta erkännande fick SLBV och deras lokala mellanhand fortsätta med adoptionsverksamheten. Den andra artikeln hade författats av en blivande

adoptivförälder som ville adoptera privat men upplevde att den nya lagen hade gjort det krångligt medan den tredje artikeln hade författats av en adoptivförälder och författare, Aino Trosell, som kategoriserade sig själv som tillhörande arbetarklassen och reflekterade över att ha adopterat två barn från Sri Lanka. Trosell beskrev att barnen hade lämnats på grund av att de biologiska mödrarna till de respektive barnen hade ställts inför tvingande omständigheter och ett bristande välfärdssystem i Sri Lanka. Trosell förutspådde också att adoptivbarnen skulle komma att ställas inför existentiellt svårhanterliga frågor varför en resa till Sri Lanka planerades vid tonåren som syftade till att ge barnen kunskaper om sitt ursprungsland för att kunna hantera förväntade existentiella frågor.

Den nya regeln för adoptioner, att socialnämnder behövde inhämta yttrande från NIA inför blivande adoptivföräldrars privata adoptioner, infördes under början av år 1985. Under år 1985 hade en revision genomförts av kostnaderna för att adoptera via adoptionsorganisationer från Sri Lanka. Enligt NIA hade inga oegentligheter funnits i adoptionsverksamheten via de auktoriserade adoptionsorganisationerna men när det gällde de privata adoptionerna hade det förekommit så kallade oacceptabla företeelser. Handeln med adoptivbarn uppmärksammades i första utgåvan av *Sydasiens* 1986 utifrån en nyhet som, enligt Thomas Bibin, hade förekommit i en lokal tidning i Sri Lanka under slutet av år 1985. Det framkom att mellanhänder betalade prostituerade och lösdrivande kvinnor att uppträda som adoptivbarns mödrar i domstolen i Mount Lavinia. Enligt Bibin hade lokala nyhetstidningar i Sri Lanka under flera år varit kritiska till de kommersiella aspekterna av adoptionerna och de negativa attityderna mot utlandsadoptioner hade ökat sista tiden. Bibin återgav att adoptionerna hade inbringat mycket utländsk valuta och att myndigheterna därav hade beslutat att adoptivföräldrar måste stanna i landet minst 3-4 veckor vid genomförandet av en utlandsadoption. Staffan Norrman hade i en annan tidskrift argumenterat för att avveckla de internationella adoptionerna på grund av att de grundade sig i en efterfrågan på spädbarn och kommersialisering. Bibin instämde i kritiken som Norrman framförde men menade samtidigt att Norrman inte hade lagt fram några bevis eller hänvisningar till kvalificerade undersökningar som styrkte det han framförde och ställde sig inte bakom initiativ att avveckla adoptionerna från andra länder till Sverige. I en intervju som Thomas Bibin utförde med dåvarande kanslichefen vid NIA under år 1986 framkommer att NIA:s yttrande över huruvida en privat adoption kunde eller inte kunde genomföras inte blev bindande vilket innebar att socialnämnderna i vissa fall kunde avstå från att be om NIA:s yttrande. Det framkom också att NIA hade önskat att adoptionsorganisationerna skulle få monopol på adoptioner från vissa barnhem men att Riksdagen hade avslagit det önskemålet då det inte betraktades uppstå någon konkurrenssituation som skulle bidra med högre kostnader mellan adoptionsorganisationerna och adoptivföräldrar som vände sig privat till barnhemmen.

Frågan om skillnader i kostnader för att adoptera via adoptionsorganisationer och privat och adoptivföräldrars upplevelse av NIA:s motstånd mot privata adoptioner har återkommit i *Sydasiens*. NIA:s dåvarande kanslichef svarade dock i en intervju som utfördes av Thomas Bibin under år 1987 att hon inte alls var emot privata adoptioner. Under år 1987 pågick även en utredning av adoptionskostnader vid Socialdepartementet som skulle bli klar under året och ge förslag om ekonomiskt stöd till blivande adoptivföräldrar vid genomförande av adoptioner i andra länder. Enligt *Sydasiens* beräkningar kostade det uppemot dubbelt så mycket att adoptera via en auktoriserad adoptionsorganisation jämfört med en privat adoption.

I den fjärde utgåvan av *Sydasiens* år 1987 framträdde en adoptivförälder som hade blivit stoppad av NIA att adoptera från ett privat barnhem i Sri Lanka. Adoptivföräldern återgav att

hon och andra adoptivföräldrar hade varit nöjda med adoptionskontakten som hade hjälpt till med alltifrån barnomsorg till advokat och boende till en lägre kostnad än adoptionsorganisationerna. Barnhemmet från vilket adoptivföräldern ville adoptera drevs av Mrs Prema Perera och uppgavs ha varit registrerat vid Sri Lankas hälsomyndighet men inte vid Department of Social Services eller Department of Probation of Child Care Services. Det nämndes även att SLBV:s och ISIA:s barnhem inte heller var registrerade vid DSS och DPCSS. Vidare framförde adoptivföräldern kritik mot att NIA vid ett besök under år 1986 främst verkade ha velat förbjuda barnhemsföreståndaren att lämna barn till vissa svenska blivande adoptivföräldrar och att NIA-representanterna hade anlät till barnhemmet med SLBV:s lokala mellanhands bil och sedan återvänt till SLBV:s mellanhands hotell. En rapport ska sedan ha författats av NIA där insinuationer om barnhandel framkom och att det var oklart hur barnhemmet kom i kontakt med mödrar och barn. Adoptivföräldern å sin sida menade att detta var felaktigt och att barnhemmet borde ha godkänts av NIA.

Inga-Lill Lundström som samarbetade med ISIA vid utlandsadoptioner framträdde i den fjärde utgåvan av *Sydasiens* år 1987. Lundström hade även framträtt i ett svenskt tv-program, *Nattcafé*, och berättat om incidenten i Sri Lanka där hon och personalen på ett barnhem hade arresterats av polisen anklagade för kidnappning, barnhandel och förfalskande av handlingar. Lundström förnekade inblandning i adoptivbarnhandel och betonade att 85 procent av barnen på barnhemmet placerades inom Sri Lanka. Lundström, som själv är adoptivförälder (se Expressen 19870910:28), uppgav att hon var emot adoptioner och betraktade det bara som en sista utväg. Enligt Lundström avgjorde en domstol att hennes verksamhet hade bedrivits helt lagligt och att barnen skulle återföras till barnhemmet eller till sina föräldrar. Två barn uppgavs ha blivit dödförklarade i samband med att de förflyttades till barnhemmet. Lundström väckte åtal mot Sri Lankas dåvarande högste polischef för brott mot de mänskliga rättigheterna och det framgick att en advokat i Sri Lanka stöttade Lundström sedan han hade upprörts av det han läst i tidningarna om att Lundström, som en representant för ett av Sri Lankas viktigaste biståndsländer, skulle utvisas som en följd av incidenterna. *Sydasiens* rapporterade också att det hade framkommit uppgifter om korrupcion vid barnavårdsmyndigheten DPCCS där statstjänstemän hade avskedats för att ha genomfört korrupta adoptioner eller för att ha känt till för mycket om korrupta tjänstemän. Dessa omständigheter ledde bland annat till att utlandsadoptionerna stoppades i juni 1987.

I den tredje utgåvan av *Sydasiens* år 1991 redogjordes i en artikel för att SLBV stoppades från att förmedla adoptioner i början av år 1991. NIA hade fått uppgifter via SLBV att två av deras lokala mellanhänder i Sri Lanka för stora summor pengar hade ordnat adoptioner till SLBV-medlemmar som hade tröttnat på att stå i adoptionskön. SLBV hade själv stoppat adoptionsverksamheten mot slutet av år 1990 på grund av de höga kostnaderna och att många adoptivföräldrar lovades ett barn men istället fick ett annat. Det framgick att SLBV gjorde några förändringar av verksamheten men att mycket liknade tidigare organisation och NIA beviljade sedan fortsatt auktorisation. SLBV uppgav också att de hade fullt förtroende för sina lokala mellanhänder och att samarbetet med dessa fortsatte. I ett citat hämtat från SLBV:s medlemstidning återgavs i en notis att SLBV:s ordförande rekommenderade medlemmarna att åka till Sri Lanka bland annat för att människorna var vänliga och att det var så billigt samt för att oroligheterna pågick i norra delarna istället för i väster och söder.

De utgåvor som utkom av *Sydasiens* under 1992 inkluderade rapporteringar om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige, varav ett utgjorde ett temanummer som följde upp de

uppseendeväckande händelserna på adoptionsfronten i Sri Lanka. En notis i den första utgåvan redogjorde för att den nya adoptionslagen i Sri Lanka hade blivit försenad och att två ändringar hade gjorts om att adoptivföräldrar inte endast skulle kunna adoptera från statliga barnhem utan också barnhem som staten hade godkänt som hade verkat under minst fem år och adoptivföräldrar skulle inte krävas på extra pengar i samband med adoptioner. Den artikel som omgärdade notisen tog upp att SLBV hade fått ett ultimatum av NIA på nittio dagar att göra vissa ändringar för att kunna få förlängd auktorisation. Eftersom SLBV:s mellanhand i Sri Lanka hade tagit emot pengar för att svenska adoptivföräldrar skulle kunna gå före i kön var villkoret att samarbetet med mellanhanden skulle avslutas. SLBV behövde också specificera hur mellanhanden fördelade pengar från svenska adoptivföräldrar till hans olika biståndsprojekt och även specificera adoptionskostnaderna. NIA menade också att adoptionshjälpen inte lämnades på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt bland annat för att den lokala mellanhanden hade ett inflytande över adoptionsförmedlingen.

Den andra utgåvan av *Sydasien* 1992 utgjordes av ett temanummer. På framsidan porträtterades en adoptivfamilj som inkluderade adopterade från Sri Lanka. I temanumret kom adoptivföräldrar, adopterade och adoptionsorganisationer till tals. Temanumret utgjordes av ett tjugotal sidor och inleddes under rubriken 'Pengarna eller livet? Del II'. Inledningsvis lyftes frågan som också uppmärksammades i första temanumret fram om varför privata adoptioner bara kostade hälften så mycket som adoptioner via adoptionsorganisationer. Det uppmärksammade barnhandelsfallet belystes i den första artikeln. Fallet involverade en svensk kvinna, svenska adoptivföräldrar och SLBV:s lokala mellanhand i Sri Lanka och hade lett till att NIA polisanmälde den svenska kvinnan som hade agerat som mellanhand i Sverige. Det var oklart enligt polisen om mellanhanden i Sri Lanka hade begått något brott mot svensk lag och svårt att finna personer som ville vittna eftersom ingen ville erkänna att de hade köpt sitt barn. SLBV:s lokala mellanhand hade skrivit ett brev till NIA där han erkände att han hade tagit emot pengar men att det rörde sig om frivilliga bidrag samt att NIA hade återgett auktorisation till SLBV. SLBV:s lokala mellanhand framförde även i brevet till NIA att kritiken som hade riktats mot SLBV:s verksamhet kunde vara ett försök att bringa den srilankesiska regeringen i vanrykte och att kritiken var uppbackad av regeringens fiender. Trots att SLBV:s lokala mellanhand hade erkänt att han hade tagit emot pengar för adoptioner fick alltså SLBV fortsatt auktorisation och dåvarande NIA-kanslichefen, som hade gjort polisanmälan mot den svenska kvinnan, förnekade kännedom om adoptivbarnhandel mellan Sri Lanka och Sverige när NIA:s beslut att fortsätta bevilja SLBV auktorisation ifrågasattes. På det hela taget menade artikelförfattaren att utlandsadoptionsverksamheten var inne i sin djupaste kris någonsin. Ett brev riktat till en srilankesisk parlamentsledamot vid det srilankesiska partiet SLFP som förmodades ha författats av en person med god insyn i hur utlandsadoptionerna gick till i Sri Lanka redogjordes för i temanumret. Personer som angavs vara involverade i 'babyfarming' namngavs precis som platser och tider där adoptivbarnhandeln pågick och hur mycket pengar som omsattes och fördelades till exempelvis falska mödrar och advokater såväl som domare och handläggare vid myndigheter samt hur vissa av tjänstemännen omsatte pengarna i boende och bilar och hade överfört dessa obeskattade inkomster till konton utomlands. I brevet redogjordes också för att den nya adoptionslagen som förbjöd privata adoptioner gynnade myndighetspersoner i Sri Lanka eftersom de skulle kunna berika sig på adoptionerna. I inledningen till nästa artikel i temanumret som behandlade den nya adoptionslagen i Sri Lanka vilken innebar att privata adoptioner skulle förbjudas och det endast skulle gå att adoptera från vissa godkända barnhem

argumenterade artikelförfattaren för att lagen inte skulle påverka SLBV då organisationen hade utvecklat ett samarbete med ett statligt barnhem och att adoptivföräldrar som adopterade via SLBV donerade mycket pengar samt att den lokala mellanhanden i Sri Lanka hade ett informellt inflytande över chefen för barnavårdsmyndigheten. Artikeln avslutades med ett resonemang om att adoptivföräldrar som önskade adoptera privat förlorade på införandet av den nya lagen eftersom de då skulle tvingas betala minst dubbelt så mycket pengar för att adoptera via exempelvis SLBV. Kritiken mot SLBV fortsatte i nästa artikel som bland annat uppmärksammade yttranden ur SLBV:s medlemstidning där styrelsen upplevde att bland annat representanter från massmedia hade utnyttjat informationen i deras offentliga handlingar och gjort ofördelaktiga tolkningar. Artikeltexten omgärdade en bild på Indirani Iriyagolle, ordförande i Singalesiska förbundet för kvinnors välfärd vilken enligt bildtexten var den enda kvinnoorganisationen som hade lyft adoptionsfrågan. Ett citat utgår från Iriyagolle om att utlandsadoptionsverksamheten utgjorde en skam för det lankesiska moderskapet eftersom det reducerades till en penningtransaktion och kunde betraktas som ett hot mot familjen som institution. Kritik från adoptivföräldrar som hade adopterat via SLBV framkom också i artikeln som bland annat riktades mot SLBV:s lokala mellanhand, att adoptivföräldrar blev utsatta för barnbyten och att kostnaderna för att adoptera via SLBV var höga inklusive kostnaderna för hotell- och transportverksamheten. En FN-rapport uppmärksammades i en notis där FN:s människorättskommission varnade för att utlandsadoptionsverksamhet hade blivit en industri som kunde liknas vid ren barnhandel, bland annat med hänvisning till spädbarnsfarmer i Sri Lanka. Nigel Cantwell, rådgivare till FN, citerades och påpekade att de vuxnas önsningar går före barnets behov i adoptionsommanhang bland annat med hänvisning till att afrikanska barn adopterades i minst omfattning och stod lägst på adoptivföräldrars önskelista.

Det omfattande temanumret inkluderade därefter röster från adoptivföräldrar och adoptionsorganisationer, fakta om hur man gick tillväga för att adoptera via auktoriserade adoptionsorganisationer, en recension av en film som hade producerats av SLBV och recensioner av adoptionslitteratur samt en röst från en vuxen adopterad. Den första rösten från adoptivföräldrar utgick från två adoptivföräldrar vilka hade adopterat privat och som porträtterades på framsidan av temanumret. Dessa adoptivföräldrar hade även förekommit i det föregående temanumret där det uppmärksammades att de föreföll ha brutit mot den svenska adoptionslagen. Istället för att själva uppge kontakter i Sri Lanka hade de börjat hänvisa svenskar som ville adoptera till det senaste paret adoptivföräldrar som hade adopterat i landet. Adoptivföräldrarna föreställde sig att deras adoptivbarn från Sri Lanka inte hade blivit utsatta för rasism eftersom de bodde på en mindre ort. Slutligen hade adoptivföräldrarna svårt att förstå varför NIA var emot privata adoptioner eftersom de var billigare än adoptioner via adoptionsorganisationer. Den andra rösten från en adoptivförälder utgjordes av en reflexion över relationen mellan adoptivföräldern och adoptivbarnet, som hade adopterats från Sri Lanka, och uppväxttiden såväl som skälen till adoptionen. Adoptivföräldern lyfte också fram vad som kan ses som ett exempel på förfalskning av adoptionshandlingar när det nämns att fadern var okänd. Modern kände givetvis till vem som var barnets far. Adoptivföräldrarnas reflexion avslutades med en förväntan om att adopterade från Sri Lanka skulle komma att organisera sig på samma sätt som adopterade från Korea. Samma adoptivförälder recenserade även en film som hade producerats av SLBV vars lokala mellanhand i Sri Lanka vid tillfället hade erkänt att han hade tagit emot stora belopp av svenska adoptivföräldrar för att genomföra adoptioner och tjänade pengar på svenska adoptivföräldrar genom sin hotell- och

transportverksamhet i Sri Lanka. Filmen såldes för 680 kronor inklusive frakt och kunde beställas från SLBV:s dåvarande ordförandes enskilda firma. Kritik framfördes mot SLBV i en artikel av en adoptivförälder som ställde NIA till svars och uppmanade NIA att agera mot SLBV. Adoptivföräldern hade haft kontakt med adoptivfamiljer som hade adopterat via SLBV och fått info om att hittelön skulle utgå till de sub-mellanhänder som funnit barnen, att adoptivföräldrarna var tvungna att följa med på utflykter som anordnades av den lokala mellanhanden och att adoptionerna uppgavs vara dyra samt att mer pengar efterfrågades på plats av den lokala mellanhanden utöver vad som var överenskommet. Efter en artikel av en adoptivförälder som recenserade ett antal adoptionsrelaterade böcker följde den sista artikeln i serien där en adoptivförälder kommer till tals vilken inkluderade en röst från hans adoptivdotter från Sri Lanka. Adoptivdottern som var 16 år ifrågasatte kommersialiseringen av utlandsadoptioner och ställde sig kritisk till fenomenet att adoptera från andra länder. Detta eftersom de biologiska föräldrarnas samtycke till att lämna barnet för adoption ägde rum under tvingande omständigheter och att adoptioner i Sverige jämfört med Sri Lanka inte genomfördes av ekonomiska skäl. Adoptivföräldern skrev vidare att svenska staten garanterade att det vid adoptioner av svenskfödda barn inte förekom ett enda öre i betalning medan det motsatta uppstod när NIA exempelvis tillät SLBV att blanda samman adoptioner med kommersiell service åt blivande adoptivföräldrar. Adoptivföräldern menade på det hela taget att NIA inte såg till adoptivbarnens människovärde i detta sammanhang. Den ena av de två adoptionsorganisationerna som yttrade sig i temanumret var Adoptionscentrum som argumenterade för att skärpta regler skyddade barnen från att bli handelsvaror. Den andra adoptionsorganisationen som kom till tals var BFA-A som i likhet med Adoptionscentrum trodde på en framtid för adoptionsverksamheten och argumenterade bland annat för att köerna för att adoptera kunde öka risken för barnhandel. Temanumrets sista artikel författades av en vuxen adopterad från Indien.

Debatten om adoptionerna från framförallt Sri Lanka till Sverige fortsatte i nästa nummer av *Sydiasien* med anledning av att bland annat SLBV:s lokala mellanhands tvivelaktiga verksamhet tilläts fortsätta av NIA som beviljade SLBV förlängd auktorisation. Tre adoptionsorganisationer uppgavs ha inkommit med ett brev till NIA där de ifrågasatte samarbetet mellan SLBV och deras lokala mellanhand som skulle avslutas men ändå hade fortsatt, att adoptivföräldrar hade fått betala oskäligt mycket vid vissa adoptioner, att mutor i Sri Lanka och brott mot lagen om internationell adoptionshjälp hade begåtts. Enligt *Sydiasien* hade regeringen avslagit SLBV:s överklagan men NIA hade ändå beslutat att förlänga auktorisationen med motiveringen att SLBV skulle få ytterligare tid att inkomma med nya uppgifter. NIA betraktade det som framkommit om SLBV och deras lokala mellanhand som rykten. Utöver denna artikel finns två notiser där läsaren informerades om att regeringen hade beslutat om att Socialdepartementet skulle utreda adoptionerna från andra länder till Sverige som skulle vara klar mot slutet av år 1993 och att Landstingsrådsberedningen skulle undersöka adoptivbarns psykiska hälsa och stödbehov samt hur dessa kunde mötas av vårdinstanserna. Enligt ett landstingsråd stod det klart att adoptivbarn klarade sig bra i samhället fram till tonåren varefter ungefär dubbelt så många som de svenskfödda barnen fick psykiska problem.

Fyra debattartiklar följde sedan där två utgick från två adopterade från Indien, en adoptivförälder som hade adopterat från Indien och en representant för en adoptionsorganisation. Debattartikeln från adoptivföräldern efterlyste forskning kring adopterade och beskrev att det vid 1960-talet fanns ett motstånd mot utlandsadoptioner från

dåvarande Socialstyrelsen eftersom adoptivbarnen förväntades utsättas för diskriminering i Sverige. Adoptivföräldern framhöll att adoptivbarnen kunde fungera som ett slags vaccination mot främlingsfördomar. Debattartikeln som hade författats av en representant för Adoptionscentrum berörde tillvägagångssättet att adoptera privat jämfört med adoptioner via adoptionsorganisationer. Ett möte med Nigel Cantwell, Defence for Children International, redogjordes också för. Organisationen Defence for Children International hade, enligt representanten för Adoptionscentrum, uppmärksammat under de senaste åren att adoption hade hamnat i sällskap med barnaröv, slaveri, barnprostitution och andra former av barnhandel. Cantwell klargjorde att problemet med barnhandel och andra oegentligheter vid utlandsadoptioner uppstod eftersom efterfrågan på adoptivbarn överskred tillgången på barn som kunde adopteras. Vid privata adoptioner skulle det enligt Cantwell vara svårt att uppfylla ett korrekt genomförande varför de borde förbjudas. Några av de vanligt förekommande exemplen på inkorrekta aspekter av adoptioner uppgavs vara att mellanhänder sökte upp barn som sedan tillgängliggjordes för adoption trots att de hade familjeanknytning, att biologiska föräldrar manipulerades, att mutor och belöningar gavs till barnhem, tjänstemän och domare, att handlingar förfälskades och legaliserades olagligt. Representanten för Adoptionscentrum framhöll att det fanns en risk att ursprungsländerna stoppade utlandsadoptionerna om de inte genomfördes på ett korrekt sätt.

I den sista utgåvan av *Sydasien* år 1992 fortsatte debatten om utlandsadoptioner framförallt mot adoptioner via adoptionsorganisationer och att NIA hade auktoriserat en adoptionsorganisation som var inblandad i adoptivbarnhandel från Sri Lanka till Sverige. Adoptivföräldrar som hade adopterat via en annan organisation hade hört av sig till *Sydasien* och beskrivit omfattningen av SLBV:s lokala mellanhands inflytande i Sri Lanka. Många i Sri Lanka uppgavs ha mycket att berätta om SLBV:s lokala mellanhand och barnhandeln men vågade inte då de kände sig hotade av honom. Adoptivföräldrarna föreslog att NIA skulle sammankalla berörda parter för att få klarhet i vad som hände gällande adoptionerna från Sri Lanka till Sverige. Men det var inte bara SLBV som kritiserades. En adoptivförälder som hade adopterat via en annan adoptionsorganisation framförde kritik mot den adoptionsorganisation som han och hans fru hade vänt sig till och hävdade att NIA försvarade adoptionsorganisationen hellre än adoptivföräldrarna. Efter år 1992 uppmärksammas utlandsadoptioner från Sri Lanka först i andra utgåvan år 2001 där en srilankes, Mr Nissanka, som hade arbetat som turistguide i Sri Lanka återgav att han hade hjälpt till med återföreningar av adopterade och deras biologiska mödrar. Mr Nissanka uppgav att många av de privata barnhemmen stängdes efter 1990, att falska uppgifter förekom i adoptionshandlingarna och att många dokument var svåra eller omöjliga att få tag på då de inte hade sparats vilket försvårade återföreningsarbetet.

Tidskriften *Sydasien* har sammanfattningsvis representerat adoptioner från Sri Lanka till Sverige sedan början av 1980-talet. Generellt sett har ett klassperspektiv anlagts och diskussioner har förts med perspektiv från adoptivföräldrar, adoptionsorganisationer och adopterade. Det har uppmärksamats att mellanhänder har tjänat pengar på adoptionerna, särskilt de som har genomförts via adoptionsorganisationer, att en adoptionsorganisation har använt adoptivföräldrars pengar för att muta statstjänstemän vid domstolen, passmyndigheten och socialtjänsten i Sri Lanka, och att de privata adoptionerna var billigare än adoptioner som genomfördes via adoptionsorganisationer. Genomgående har kritik riktats mot NIA som över åren har strävat efter att reglera och formalisera adoptionerna och främjat adoptioner via adoptionsorganisationer. Bilder på barn har förekommit ofta porträtterade utan sina föräldrar

och vissa bildtexter har återgetts ironiskt vilket både har bidragit till en kritik mot adoptivbarnhandeln och normaliserat adoptionsmarknaden och mellanhändernas roll i att svara mot adoptivföräldrars efterfrågan på barn att adoptera till varje pris.

REPRESENTATIONER AV ADOPTERADE I SYDASIEN

Nu övergår jag till att se närmare på hur adopterade har representerats i *Sydasiens*. Adopterade från sydasiatiska länder har framträtt tillsammans med eller upptagits i reflexioner av sina adoptivföräldrar, i adoptivföräldrars recensioner av adopterades böcker men även som debattörer eller självständiga artikelförfattare där de exempelvis återger berättelser om återföreningar med biologiska familjemedlemmar. Genomgående kategoriseras vuxna adopterade som 'adoptivbarn', föräldralösa eller 'hittebarn', deras upplevda svenskhet ställs i fokus såväl som deras erfarenheter av att ha blivit utsatta för rasism och om de kan tänka sig att adoptera själva samt om de hade gjort någon resa till ursprungslandet och eventuellt funnit biologiska familjemedlemmar.

I första utgåvan av *Sydasiens* som utkom 1986 uppmärksammas Peter som hade adopterats från Indien till Sverige tjugofem år tidigare, vilket även hade uppmärksamats av TV-programmet *Aktuellt* som var på plats vid ankomsten till Sverige. "Sannolikt var Peter då 5 år gammal, alltså född kring 1960. Det har åldersdatering av hans tänder slagit fast. Några dagar efter det att han fötts av sin indiska mor sattes han ut på gatan någonstans i mångmiljonstaden Bombay. Hittebarnet lämnades till ett barnhem där den ena dagen var den andra lik tills den dag en ljushyad svensk kom dit och berättade att hittebarnet skulle följa med till Sverige och där få en egen familj med syskon och allt" (*Sydasiens* 1986/1:9). Peter återger svaga minnen från de första fem åren och det framgår att han lärde sig svenska relativt snabbt och att det gick bra i grundskolan. Peter får frågor om han har funderat över sitt ursprung. Han beskriver att han hade haft funderingar kring biologiska familjemedlemmar och om hans egna barn kan ha indiska släkdrag. "Hela Peters uppväxt har gått ut på att han skulle bli så svensk som möjligt. Kompisar och vänner under ungdomsåren har aldrig sett negativt på det faktum att han är mörkhyad. Men som vuxen har Peter emellanåt fått glåpordet 'svartskalle' slängt efter sig. –Men när jag svarar på svenska och till och med svarar på göteborgska blir de ställda" (*Sydasiens* 1986/1:10). Artikeln avrundas med att en representant från Adoptionscentrum får besvara frågan om huruvida det går bra för personer med utlandsadoptionsbakgrund i Sverige och ett återgivande av Peters funderingar kring att själv adoptera. "–Vi har pratat om det flera gånger. Jag är mycket intresserad men det kostar för mycket, många tusentals kronor. På senare år har det gått upp för mig att det kostade mina föräldrar mycket pengar att få hit mig" (*Sydasiens* 1986/1:10). I artikeln finns även två bilder. Den ena bilden visar när Peter anlände vid Torslanda flygplats under mitten av 1960-talet med sin adoptivpappa och den andra bilden porträtterar Peter som vuxen. Enligt bildtexten till porträttbilden framgår att Peter var mörkhyad men mycket svensk.

Den sista artikeln i temanumret som utkom 1992 i andra utgåvan författades av en vuxen adopterad från Indien som argumenterar för att han känner stolthet över sitt ursprung och bland annat använder det som en strategi gentemot upplevelser av rasism i Sverige. "På det hela taget så har det dock inte varit några som helst problem med att växa upp i Sverige. Jag är mycket stolt över mitt ursprung och om någon säger något dumt är det bara att tänka på att när man här uppe i Norden sprang omkring och lekte 'vikingar' så trycktes det redan böcker i Indien" (*Sydasiens* 1992/2:24). Det framgår att adoptivföräldrarna till artikelförfattaren, Mats,

under mitten av 1980-talet genomförde ytterligare en adoption vilket bidrog till tankar om eventuella syskon och de biologiska föräldrarna även om han inte uppges ha något intresse själv för att finna sina biologiska släktingar. ”Jag är svensk med svenska föräldrar och så vill jag ha det. Det skulle kännas väldigt olustigt om någon skulle komma och säga att ’jag är din mamma’. Fast visst undrar man ibland” (*Sydasiens* 1992/2:24). Mats ger ett råd till adoptivföräldrar att de inte ska sticka under stolen med barnets ursprung utan att de ska berätta så mycket som möjligt och senare tillåta sökandet efter ursprunget framöver. Även om adoptivföräldrarna eventuellt kan känna att röttersökningen vore märklig anser Mats att det kan vara ett måste för den adopterade. Genomgående i artikeln resonerar Mats kring förhållandet att uppfatta sig själv som svensk men att andra inte alltid uppfattar honom som svensk exempelvis i situationer där han träffar personer utanför bekantskapskretsen.

I början av nittiotalet startar en debatt (i *Sydasiens* 1992/3) som utgår från tre artiklar. I den första artikeln, som Lena Samuelson står bakom, framträder en adopterad kvinna från Indien, Maria, som argumenterar för att adopterade kan utsättas för rasism även om adopterade betraktade sig själva som svenskar och enligt exempelvis NIA utgjorde ett vanligt förekommande inslag i det svenska samhället. Maria beskriver bland annat upplevelser av att ha blivit utsatt för rasism, svårigheter att hantera annorlundahet och att det inte alltid fanns en förståelse inom adoptivfamiljen om utsatthet av rasism. Det framgår att Maria hade gjort en återresa till Indien och hade planer på att studera adoptionsfrågor framöver i en indisk kontext. Maria uppgavs inte vara helt emot adoptioner från andra länder till Sverige men ansåg exempelvis att föräldralösa barn kunde adopteras inom ursprungsländerna. Den andra debattartikeln utgår från en adopterad man från Indien, Nicholas, som argumenterar för att adopterade ska vara stolta över sitt ursprung. Nicholas beskriver att han som adopterad utgjorde ett exotiskt inslag i dåtidens samhälle men blev inkluderad som vilket barn som helst till dess att han slutade skolan och mötte vuxenvärlden och fick erfarenheter av upplevelser av rasism. Även Nicholas hade rest till Indien och han vände sig emot att adopterade återgav negativa perspektiv på ursprungslandet såsom att det kunde ses annorlunda i relation till Sverige. Avslutningsvis reser Nicholas frågor över parrelationer mellan svenska/adopterade män och indiska/adopterade kvinnor och uppmanar adopterade att vara stolta över sitt ursprung. Den tredje debattartikeln har författats av Claes Engström som har adopterat från Indien. Engström tar upp att adopterade utgör ett vanligt förekommande inslag i det svenska samhället men att det mot slutet av 50-talet fanns starkt motstånd mot att adoptera från andra länder, inte bara från släktingar och vänner med rasistiska idéer utan även från dåtidens Socialstyrelse som menade att adoptivbarn kunde utsättas för diskriminering. Engström reser frågan om adopterade kan ha haft en funktion som ett slags vaccinering mot främlingsfördomar i det svenska samhället men uppger att det inte fanns någon sociologisk forskning kring detta ämne och att han hoppades på att adopterade själva skulle gestalta sina erfarenheter framöver. Maria som framträdde i den första debattartikeln skulle återkomma med en replik (i *Sydasiens* 1993/2) på Engströms inlägg där hon bland annat argumenterade mot att adopterade kunde bidra till att förändra svenskars främlingsfördomar eftersom adopterade inte utgjorde något hot mot svenskheten såsom exempelvis invandrare och flyktingar. Ett skäl till att adopterade inte utgjorde ett hot mot svenskheten kan ses i Marias argumentation att adopterade omformades och anpassades, på ett liknande sätt som lokalbefolkningen i ursprungsländerna under kolonialtiden, till de samtida mottagarländernas kultur samtidigt som ursprungslandets kultur nedvärderades vilket utgjorde ett effektivt sätt att tysta adopterade och skapa tacksamhet gentemot adoptivföräldrarna. På det hela taget

argumenterar Maria för att stöd i de adopterades ursprungsländer kunde vara lämpligare än utlandsadoptionens verksamhet. Ett inlägg mot Marias debattartikel publicerades i *Sydasiens* (1993/3:25) som bland annat en adopterad kvinna från Indien, Sandhya, ställde sig bakom tillsammans med sina två icke-adopterade bröder, Mårten och Dan, inom adoptivfamiljen. Mårten har författat debattartikeln. De tre syskonen argumenterar för att bistånd och adoption inte står i ett motsatsförhållande där det ena skulle utesluta det andra och exempel ges att Sandhyas adoption hade ställts i fokus under uppväxten inom adoptivfamiljen. Sandhya uppges ha besökt två barnhem i Indien varav det ena var hemmet från vilket hon adopterades till Sverige och hon framhåller i texten att hennes upplevelse var att hon kunde ha haft en god uppväxt på barnhemmet om hon inte hade adopterats men att hon som adopterad hade växt upp inom en god adoptivfamilj. Mårten avslutar artikeln med en reflexion om att den adopterades ursprung ständigt behöver diskuteras och upprätthållas inom adoptivfamiljen. ”Personligen anser jag att Sandhya är lika mycket svensk som jag är och att jag är lika mycket indier som Sandhya” (*Sydasiens* 1993/3:25). På det hela taget ser artikelförfattarna ingen anledning att kritisera adoptioner från andra länder till Sverige och inte heller några likheter mellan adoption och kolonialism. Nicholas, som är adopterad från Indien och tidigare skrev ett debattinlägg i *Sydasiens*, återkommer med ett inlägg, i egenskap av ordförande för en förening för bland annat adopterade från Indien, som riktade sig både till Sandhya och hennes syskon samt Maria. Då Sandhya och hennes syskon ifrågasatte att föreningen för adopterade från Indien exkluderade homosexuella tydliggör Nicholas föreningens position kring att vara emot adoptioner till homosexuella par men positiv till adoption som en ansvarsfull handling. ”Dock får vi ej glömma att det finns ett stort antal adoptivbarn i detta land som har haft en djävulsk barndom, som kommer att sätta sina spår i framtiden. Då tänker jag främst på deras levnadsår i Sverige. Där föräldrar har varit direkt olämpliga att ge kärlek till ett icke biologiskt barn. Dessa barn kommer ALDRIG att få sin barndom tillbaka” (*Sydasiens* 1993/4:27). Därmed kan det, enligt Nicholas, ses förståeligt att dessa adopterade kommer ha en bitterhet gentemot adoptioner. Avslutningsvis framför Nicholas att de som betraktar adoption som ett uttryck för kolonialism och egoism har växt upp under förhållanden som inte inkluderade kärlek. Debatten avslutas med en slutreplik från Maria (i *Sydasiens* 1994/3:28) där hon tydliggör sina ståndpunkter och andemeningen i debattinlägget som bland annat inte uppgavs utgå från bitterhet utan rätten att kunna kritisera internationella adoptioner.

Nu övergår jag till att se närmare på några recensioner av adopterades böcker, en adopterads möte med biologiska familjemedlemmar, en uppmärksam tv-dokumentär och några representationer av adopterade. *Sydasiens* har återkommande under åren recenserat adoptionsrelaterade böcker varav ett fåtal har berört böcker författade av adopterade från andra länder. Astrid Trotzigs debutbok *Blod är tjockare än vatten* recenseras i *Sydasiens* (1996/4:31). Det finns en porträttbild av Trotzig och en bildtext som anger att hon berättar om det svåra i att vara adopterad i debutboken. Recensionen lyfter bland annat fram Astrids beskrivningar av svårigheter att finna sig själv och samtidigt känna tillhörighet inom en gemenskap, upplevelser under resan i Sydkorea som vuxen och rasismen som hon har utsatts för i Sverige. ”Även om Astrid Trotzig tycks ha försonats med att hon själv är adopterad ’så skulle jag ändå vara tveksam till att själv adoptera ett barn” (*Sydasiens* 1996/4:31). Enligt recensenten kännetecknas boken av ambivalens inför adoptioner och skulle av vissa kunna ses som en provokation. Avslutningsvis uppmanas läsaren av recensionen att ta del av boken. Intill recensionen finns en notis där *Sydasiens* temanummer om adoptioner marknadsförs som ingår i ett slags adoptionspaket.

Två böcker av adopterade recenseras i *Sydasiens* (1998/1), den första är Shanti Holmströms bok *Mitt okända land*. I recensionen kategoriseras Holmström som en representant för 70-talsbarnen och det lyfts fram att Holmström hade gjort en resa till ursprungslandet, att hon i Sverige hade blivit utsatt för rasism både som barn och vuxen och upplevt annorlundaskap som utspelade sig i att vara och känna sig som svensk utan att se ut som en svensk. Boken uppges rikta sig till ett läsarskap i alla åldrar även om förlaget kallade debutboken för en ungdomsbok. Den andra boken är Anna von Melens bok *Samtal med vuxna adopterade* som bland annat lyfter fram vuxna adopterades olika erfarenheter. Recensionen lyfter fram att det handlar specifikt om vuxna adopterades livserfarenheter, både svåra och lyckliga. ”Adoptivbarn blir aldrig vuxna. Åtminstone i vårt språkbruk. De nära 19000 utomnordiskt adopterade över 18 år som bor i Sverige är ju faktiskt vuxna adopterade även om vi envisas med att kalla dem ’barn’. Vilket förstås är både ologiskt och – låt vara oavsiktligt – nedsättande” (*Sydasiens* 1998/1:34). Recensionen avslutas med en efterlysning av den första manliga berättarrösten om adoptionserfarenheter.

Sofia, adopterad från Bangladesh, skriver i *Sydasiens* om sitt möte med biologiska familjemedlemmar. Sofia beskriver svårigheter under uppväxten i adoptivfamiljen och upplevelser av rasistiska bemötanden från omgivningen i Sverige. Resan till Bangladesh involverade upplevelser av kulturella skillnader och många nya intryck. En svårighet i sökandet efter den biologiska familjen utgjordes av bristfälliga information i adoptionsdokumenten. ”Det jag visste sen tidigare var namnet på mitt barnhem, namnet på min pappa och hans adress. I pappren står dock att syster ’påstår’ att det var min pappa så uppgifterna var inte helt pålitliga. Ett av mina mål var att kontrollera om det var rätt adress och om det verkligen var min pappa. Enligt samma uppgifter skulle min mamma vara död och min pappa hade inte möjlighet att själv ta hand om mig” (*Sydasiens* 1999/3). Det framgår inte om Sofia adopterades via Adoptionscentrum men hon beskriver att hon fick råd och tips av organisationen i sökningsprocessen. En person som hon blev tipsad om bodde i närheten av barnhemmet som hon adopterades från. Under ett av besöken vid barnhemmet tog Sofia del av dokument om henne som hade sparats sedan barndomsåren men de gav ingen ny information som bidrog till att underlätta sökandet. På väg till orten som angavs i adoptionsdokumenten förstod Sofia att det inte skulle bli helt enkelt att finna den eftersom distriktsindelningen hade ändrats under åren. ”Min by låg inte i det distrikt som det stod i mina papper” (*Sydasiens* 1999/3). Väl framme mötte Sofia en biologisk släkting som informerade att hennes pappa hade avlidit. ”Men nästa sekund berättade han att min mamma var i livet! Det kompenserade en hel del, för i mina papper stod det att hon var död. Så jag har aldrig riktigt tillåtit mig att fantisera eller hoppas att få träffa henne överhuvudtaget” (*Sydasiens* 1999/3). Förutom att träffa sin biologiska mamma mötte Sofia andra biologiska släktingar, bland annat en halvsystem som modern hade fått med en ny man efter att hennes pappa hade gått bort, vilket givetvis väckte frågor. ”En del av upplevelserna under resan har fyllt något av tomrummet i min identitet. Men fler frågor dök upp under och efter resan. Jag börjar förstå att den bästa vägen till en hel identitet är att hitta sig själv. Kanske inte bara genom andra, genom nya platser och olika händelser. Det måste på något sätt komma inifrån” (*Sydasiens* 1999/3). Sofia avslutar med en reflexion om att det kan vara en lång väg till att helt och fullt förstå och acceptera att ha blivit bortadopterad såväl som att ha blivit adopterad till Sverige och tankar inför nästa resa till ursprungslandet.

Dokumentären *Hitta hem* uppmärksammas i *Sydasiens* (2000/3) som handlar om en adopterad man från Indien, Jonathan, som söker sitt ursprung tillsammans med ett svenskt filmteam.

Artikelförfattaren, Kalle Kjellman, argumenterar för att dokumentären reste många frågor som förblev obesvarade och menade på det hela taget att Jonatan kunde ha blivit utsatt för människohandel i samband med genomförandet av adoptionen som förmedlades via Adoptionscentrum. ”Hur kommer det sig att i ’Hitta hem’ de avgörande frågorna aldrig ställs till den utpekade kvinnan? Och hur är det möjligt att i filmen helt ignorera de uppgifter som pekar mot att Jonathan på ett omänskligt sätt skilts från sin indiska familj innan han fick en svensk?” (Kjellman i *Sydasiens* 2000/3:33). Enligt Kjellman talar mycket för att Jonathans adoption kan ses som en skandal vare sig den utpekade kvinnan var hans mor eller ej men att detta förbigås med tystnad i dokumentären. Tove Torbiörnsson, som bland andra står bakom dokumentären, svarade på Kjellmans inlägg genom att argumentera för att historien om hur Jonathan kom i kontakt med kvinnan som utpekades som biologisk moder kan ses osannolik men att det inte gjorde den osann. ”Om kvinnan i filmen och Jonathan från Umeå vill bestämma sig för att vara mor och son så har de all rätt i världen att göra så. Detta är en lika mycket känslig som privat angelägenhet som ingen annan borde tränga sig på” (Torbiörnsson i *Sydasiens* 2000/3:32). På det hela taget uppgav Torbiörnsson att hon av hela sitt hjärta var övertygad om att kvinnan i dokumentären var Jonathans mor även om det inte fanns några vattentäta bevis. ”Det som saknas är vetenskapliga bevis i form av DNA-undersökningar vilket enligt mitt tycke bara kan genomföras om Jonathan eller hans mor skulle önska så. Detta är slutligen deras och bara deras privatsak” (Torbiörnsson i *Sydasiens* 2000/3:30). Enligt Torbiörnsson utgjorde *Hitta hem* en dokumentärfilm som i första hand strävade efter att berätta en god och filmiskt bärande historia. ”Min film är inget grävande TV-program i jakt efter scoop om eventuella skandaler i samband med adoptionen i Indien. Förvisso icke ointressant, men inte mitt arbetssätt eftersom jag inte är någon journalist” (Torbiörnsson i *Sydasiens* 2000/3:30). En representant för Adoptionscentrum, Monica Lind, som var ansvarig för Adoptionscentrums adoptioner i Indien framträder i en intervju och informerar läsaren om att det var många år sedan de arbetade med Jonathans barnhem och att det skulle vara fullständigt omöjligt att undersöka vad som hade hänt i Jonathans fall. Men Lind utesluter inte möjligheten att Jonathans biologiska föräldrar kan ha valt att lämna honom kvar på barnhemmet. På frågan om det kan ha förkommit någon muta i samband med adoptionen då och om det skulle ha kunnat hända igen ger Lind ett tydligt svar. ”-Nej, jag är tvärsäker på att sådant inte sker på de kontakter vi har i dag, säger Monica Lind” (*Sydasiens* 2000/3:33). Svaret på denna fråga skulle alltså kunna ses som ett erkännande från Adoptionscentrum att det har förekommit mutor i samband med adoptioner från Jonathans barnhem och andra barnhem som Adoptionscentrum har haft kontakt med tidigare.

Karin Lidén, som adopterades från södra Indien, representerar sig själv i två artiklar i *Sydasiens* (2000/4:4-7) och berättar om sin undersökning av barn som levde på gatan i Tamil Nadu. Fokus i artiklarna ligger främst på hennes studie. Lidén har bland annat gjort fältarbete under fyra månader vid frivilligorganisationer som kom i kontakt med barn och intervjuat barnen om deras situation för hennes kandidatuppsats. ”Jag kom fram till att barnen hamnar på eller söker sig till gatan på grund av utbredd arbetslöshet, inflyttningen till storstädernas redan överfulla slumområden och ökad fattigdom. Familjesplittring, alkoholmissbruk och våld är också vanliga” (*Sydasiens* 2000/4:7). Lidén hade besökt Indien några år tidigare och blev motiverad att studera, arbeta eller på något sätt stötta barn i dessa situationer. Det framgår att hon framöver skulle undersöka kvinnors självbild i infanticidtäta områden i Tamil Nadu inför skrivandet av hennes magisteruppsats i socialt arbete. Några av resultaten från studien återges i *Sydasiens* (2001/02:17-19).

Den sista artikeln som jag lyfter fram ur *Sydasiens* gäller två adopterade kvinnor från Sri Lanka, Hanna och Sandya, som hade börjat studera singalesiska i Sverige. Artikeln har författats av en adoptivförälder som har adopterat från Sri Lanka och tar upp temat om adopterades identifikation med exempelvis biologiska släktingar i Sri Lanka och även andra adopterade från Sri Lanka som kom samtidigt till Sverige vilka spriddes ut i olika adoptivfamiljer samt engagemang i landet under skolgången och på universitetsnivå men också genom dans, romaner och att följa händelser i landet via internet. Både Hanna och Sandya uppgavs hoppas på att de ökade språkkunskaperna i singalesiska skulle kunna bidra till att inte lika lätt avslöjas som adopterade i Sri Lanka. ”Bara att slippa tolkar och att ständigt behöva redogöra för Sverige, att själv kunna köpa en bussbiljett vore värt mycket. Överhuvud att kunna bli bemötta på ett annat, mer naturligt sätt än vad som hittills varit fallet” (*Sydasiens* 2006/1:30). I artikeln lyfts ett viktigt tema fram om identifikation som adopterad. De adopterade kvinnorna från Sri Lanka tar avstånd från beskrivningar av sig själva som ’adoptivbarn’. ”Hanna och Sandya vill inte tala om sig själva som ’adoptivbarn’ utan hellre som ’adopterade’. Adopterade har något gemensamt med andra adopterade, hävdar de med bestämdhet, och att erkänna detta utgör ett första steg mot en stärkt identitet” (*Sydasiens* 2006/1:31). Både Hanna och Sandya uppges ha varit aktiva i tidiga diskussionsforum för adopterade. Sandya återges ha erfarenheter av att ha umgått i svenska vänskapskretsar, där hennes svenskhet betonades, såväl som vänskapskretsar som utgjordes av invandrare, där hennes ursprung utgjorde en faktor för inkludering. Artikeln avslutas med ett konstaterande om att adopterades identitet utgörs av ett både-och och att adopterades svenska eller ursprungliga namn kan ha en betydelse för identifikationen. De båda adopterade porträtteras när de sitter på ett café och det finns två faktarutor intill artikeln där den ena redogör för att adoptionerna från Sri Lanka hade minskat radikalt och den andra ger några tips om länkar till sidor för adopterade och nyhetssidor om Sri Lanka.

Sammanfattning: REPRESENTATIONER AV ADOPTERADE I SYDASIEN

På det hela taget förekommer representationer av ett tiotal adopterade i *Sydasiens* främst från Indien men också från Sri Lanka och Bangladesh. Många av artikelförfattarna som har skrivit för *Sydasiens* har adopterat barn. I merparten av de artiklar som inte har författats av adopterade själva återges röster från de adopterade och deras perspektiv. Vissa adopterade förekommer som debattörer eller uppmärksammas som författare vars böcker har recenserats. När det talas om adopterade generellt sett omnämns de som ’barn’, ’barn från Sri Lanka’, ’övergivna barn’, ’spädbarn’, ’adoptivbarn’, ’hittebarn’ eller med sitt svenska personnamn eller personnamnet från ursprungslandet. Även i vuxen ålder kan adopterade benämnas som ’adoptivbarn’. I en recension av en bok om vuxna adopterade i första utgåvan som utkom 1998 uppmärksammades att adopterade ofta benämndes som adoptivbarn trots att de var över 18 år vilket kan ses ologiskt och nedsättande. Och i första utgåvan år 2006 betonade två adopterade att de tog avstånd från beskrivningar av sig själva som adoptivbarn, de talade om sig själva som ’adopterade’ och underströk att adopterade hade något gemensamt med andra adopterade. Platserna varifrån de adopterade hade adopterats har benämnts ’barnhem’, ’babyfarm’, ’spädbarnsfarm’. Adoptivföräldrar benämns som ’adoptivföräldrar’ eller ’föräldrar’. Adopterades biologiska föräldrar benämns som ’mamma’, ’pappa’, ’okänd’, ’unga ogifta fattiga mödrar’, ’biologiska föräldrar’ och i vissa fall omtalas så kallade ’falska mödrar’. Adoptivföräldern Claes Engströms argumenterade i sin artikel (*Sydasiensbulletinen* 1981/2:12) för att adoptioner av sydasiatiska barn som grupp var nödvändiga och beskrev barnhemmet från vilket han adopterade sin dotter i Indien som en uppsamlingsanstalt för

övergivna barn. Engströms sätt att representera barn i sydasiatiska länder som potentiella adoptivbarn som var övergivna av sina föräldrar kan sägas utgöra ett dominerande synsätt i adoptionsdiskursen. Detta dominerande synsätt kan jämföras mot perspektivet från en srilankesisk medborgare som ställde sig kritisk till utlandsadoptioner (i *Sydasiensbulletinen* 1982/2-3:5) genom att påtala att 'våra barn' såldes till turister. Yttrandet utgjorde också en kritik mot att svenskt bistånd till Sri Lanka främst skulle komma städerna och turistindustrin till nytta hellre än de fattigaste i landet.

Sydasiens uppmärksammade redan under början av år 1986 en adopterad man från Indien, Peter, som hade kommit till Sverige under början av 1960-talet. Artikeln är en återgivning från *Göteborgs-Tidningen* (se [SYDASIENregister.pdf \(larseklund.in\)](#)). En bakgrundshistoria till adoptionen beskrevs där modern av oklar anledning framställdes utan känslor ha satt ut sin son på gatan varefter någon fann barnet och lämnade in till ett barnhem. Peter fick frågor om sina tidigaste minnen, uppväxttiden i Sverige, funderingar på ursprungslandet och de biologiska föräldrarna och släktingarna, mötet med rasism i det svenska samhället, hans uppfattning av sig själv som svensk samt om han kunde tänka sig att adoptera själv. Artikelförfattaren representerade tiden på barnhemmet som enformig, underförstått att det utgjorde en dålig uppväxtplats jämfört mot en uppväxt inom en (adoptiv)familj. En representant för Adoptionscentrum kom också till tals i artikeln som fick besvara frågan om det gick bra för adoptivbarn i Sverige. Det finns två bilder på Peter. Den ena visar ankomsten till Sverige under mitten av 1960-talet tillsammans med adoptivpappan och den andra bilden porträtterar Peter som vuxen med en bildtext om att han var mörkhyad men mycket svensk. En adoptivförälder som recenserade adoptionsrelaterade böcker (i *Sydasiens* 1992/2:23) återgav att hennes äldsta dotter som var adopterad från Indien och hade läst det mesta som fanns skrivet om adoption uppskattade några av de recenserade böckerna som adoptivföräldern uppfattade undvek djupgående obehagligheter. I samma utgåva av *Sydasiens* framträdde Molly som hade adopterats från Sri Lanka (i *Sydasiens* 1992/2:19) i en artikel som hade författats av hennes adoptivpappa. Molly kritiserade handeln med adoptivbarn och framhöll att tvingande omständigheter bidrog till att barnen lämnades för adoption. Den första artikeln som hade författats av en adopterad självständigt finns i *Sydasiens* andra temanummer om adoptioner (1992/2:24) där Mats som hade adopterats från Indien representerade sig själv och några adoptionserfarenheter. I artikeln resonerar Mats om att han själv uppfattade sig som svensk men att han inte alltid blev föreställd som en svensk av andra. Mats uppgav inget intresse för att söka sina rötter men i samband med att adoptivföräldrarna genomförde ytterligare en adoption uppstod viss nyfikenhet på hans biologiska ursprung och han uteslöt inte att röttersökningar kunde vara viktiga för andra adopterade.

En debatt startades i början av nittiotalet i samband med att en adopterad kvinna från Indien, en adopterad man från Indien och en adoptivförälder som hade adopterat från Indien framträdde i *Sydasiens* (1992/3). I den första artikeln, som hade författats av Lena Samuelson, framförde Maria att adopterade kunde utsättas för rasism även om de själva betraktade sig som svenskar och exempelvis enligt NIA utgjorde ett vanligt förekommande inslag i det svenska samhället. Maria beskrev bland annat upplevelser av att ha blivit utsatt för rasism, svårigheter att hantera annorlundahet och att det inte alltid fanns en förståelse inom adoptivfamiljen om utsatthet av rasism. Det framgår att Maria hade gjort en återresa till Indien och hade planer på att studera adoptionsfrågor framöver i en indisk kontext. Maria uppgavs inte vara helt emot adoptioner från andra länder till Sverige men ansåg exempelvis att

föräldralösa barn kunde adopteras inom ursprungsländerna. Den andra artikeln författades av Nicholas, som argumenterade för att adopterade skulle vara stolta över sitt ursprung. Nicholas beskrev att han som adopterad utgjorde ett exotiskt inslag i dåtidens samhälle men blev inkluderad som vilket barn som helst till dess att han slutade skolan och mötte vuxenvärlden och fick erfarenheter av upplevelser av rasism. Även Nicholas hade rest till Indien och han vände sig emot att adopterade återgav negativa perspektiv på ursprungslandet såsom att det kunde ses annorlunda i relation till Sverige. Avslutningsvis reste Nicholas frågor över parrelationer mellan svenska/adopterade män och indiska/adopterade kvinnor och uppmanade adopterade att vara stolta över sitt ursprung. Adoptivföräldern Claes Engströms reste bland annat frågan om adoptivbarn kunde ha en funktion som ett slags vaccinering mot främlingsfördomar i det svenska samhället. Maria återkom med en replik (*Sydasiens* 1993/2) på Engströms artikel där hon bland annat argumenterade mot att adopterade kunde bidra till att förändra svenskars främlingsfördomar eftersom de inte utgjorde något hot mot svenskheten såsom exempelvis invandrare och flyktingar. Ett skäl till att adopterade inte utgjorde ett hot mot svenskheten kan ses i Marias argumentation att adopterade omformades och anpassades, på ett liknande sätt som lokalbefolkningen i ursprungsländerna under kolonialtiden, till de samtida mottagarländernas kultur samtidigt som ursprungslandets kultur nedvärderades vilket framhölls som ett effektivt sätt att tysta adopterade och skapa tacksamhet gentemot adoptivföräldrarna. På det hela taget argumenterade Maria för att stöd i de adopterades ursprungsländer kunde vara lämpligare än utlandsadoptionens verksamhet. Tre syskon inom en adoptivfamilj, varav en adopterad från Indien, bemötte Marias debattartikel genom att argumentera för att det inte fanns någon anledning att kritisera adoptioner från andra länder till Sverige. Nicholas återkom med en replik på de tre syskonens debattartikel och kommenterade även Marias inlägg. Maria avslutade debatten med att klargöra sina ståndpunkter och rätten att kritisera internationella adoptioner. De teman som framträdde i debatten belyser uppväxittiden i Sverige, mötet med rasism i det svenska samhället, perspektiv på ursprungslandet, svenskhet och kritiska aspekter av adoptionsfenomenet. De kritiska aspekterna som framkom i debatten utgjordes av självupplevda erfarenheter av att adopterade inte utgjorde ett vaccin mot svenskars fördomar, perspektiv på förhållandet mellan bistånd och adoption, svåra uppväxtförhållanden inom adoptivfamiljen och homosexuellas rätt att adoptera. I relation till ämnen som tidigare har framkommit i adoptionsdebatten i *Sydasiens* framträdde nya perspektiv när adopterade själva kom till tals exempelvis gällande självupplevda erfarenheter av att ha växt upp inom en adoptivfamilj och mötet med det svenska samhället i vuxen ålder samt förhållningssätt till ursprungslandet och adoptionsfenomenet. Tidigare inlägg som framförallt hade framförts av adoptivföräldrar i *Sydasiens* har handlat om tillvägagångssätten för att genomföra adoptioner privat eller via adoptionsorganisationer, lagändringar och NIA:s styrning av verksamheten.

Några böcker som har författats av adopterade har recenserats i *Sydasiens*, exempelvis Astrid Trotzig (1996/4:31), Shanti Holmström (1998/1) och Anna von Melens (1998/1:34). Recensionen av Trotzigs bok lyfte bland annat fram svårigheter med att vara adopterad, upplevelser av resan i ursprungslandet som vuxen och upplevelser av att ha utsatts för rasism i det svenska samhället och att boken kännetecknades av en ambivalens inför adoptioner. I recensionen av Holmströms bok framkom att hon hade gjort en återresa till ursprungslandet, blivit utsatt för rasism både som barn och vuxen och hennes upplevelser av att vara och känna sig som en svensk utan att uppfattas som svensk. Von Melens bok återgav samtal med vuxna adopterade och deras livserfarenheter och recensenten uppmärksammade bland annat det

ologiska och nedsättande språkbruket att kategorisera adopterade som adoptivbarn hela livet och efterlyste manliga berättarröster om adoptionserfarenheter.

Mötet med sina biologiska familjemedlemmar återberättades av Sofia, adopterad från Bangladesh. Sofia beskrev bland annat svårigheter under uppväxten i adoptivfamiljen och rasistiska bemötanden från omgivningen i Sverige såväl som bristfällig och felaktig information i adoptionshandlingarna vilket försvårade röttersökandet. Det framgick inte om adoptionen hade genomförts privat eller via någon organisation men att hon hade fått råd och tips av Adoptionscentrum i sökningsprocessen. Sofia fann bland annat sin biologiska mor trots att det i adoptionshandlingarna stod att hon skulle vara död. Resan till ursprungslandet gav identitetsrelaterade insikter men inte alla svar varför ytterligare en resa planerades framöver.

En debatt bröt ut (2000/3) angående en dokumentär om en adopterad man som hade sökt sitt ursprung i Indien tillsammans med ett svenskt filmteam. En debattör argumenterade för att dokumentären reste många frågor som blev obesvarade i dokumentären och att den adopterade mannen kunde ha blivit utsatt för människohandel i samband med adoptionen som hade förmedlats av Adoptionscentrum. Dokumentärfilmaren bemötte kritiken med att hävda att dokumentärfilmen i första hand strävade efter att berätta en god och filmiskt bärande historia, inte att uppmärksamma eventuella skandaler i samband med adoptionen. En representant från Adoptionscentrum framhöll att det skulle vara omöjligt att undersöka vad som hade hänt gällande denna adoption men uteslöt inte att föräldrarna kunde ha övergivit sitt barn. Det framkommer inte hur den adopterade själv uppfattade dokumentären men dokumentärfilmaren uppgav att det var upp till den adopterade att genomföra ett DNA-test vid behov för att säkerställa om det verkligen var den biologiska modern som hade påträffats.

Avrundningsvis representerade en adopterad kvinna sig själv som adopterades från södra Indien i två artiklar (2000/4:4-7; 2001/2:17-19) och berättade om sina undersökningar av barn och kvinnor i södra Indien. I den sista artikeln som lyftes fram ur *Sydasiens* representerades två adopterade kvinnor från Sri Lanka som hade börjat studera singalesiska i Sverige. Artikeln har författats av en adoptivförälder som har adopterat från Sri Lanka och tog bland annat upp temat om adopterades identifikation. Båda de adopterade kvinnorna hoppades på att deras ökade språkkunskaper kunde bidra till att inte lika lätt avslöjas som adopterade i Sri Lanka och betonade att de inte talade om sig själva som 'adoptivbarn' utan identifierade sig som 'adopterade'. Avslutningsvis har jag publicerat några artiklar på *Sydasiens* hemsida mot slutet av 2010-talet som berör adoptioner från Sri Lanka till andra länder där jag bland annat redogör för mitt fältarbete i Sri Lanka och adoptionsturismen från Sverige till Sri Lanka. Sammantaget framträder nya perspektiv när adopterade representerar sig själva och sina upplevelser under uppväxttiden och erfarenheter som vuxna i mötet med det svenska samhället. Även att röttersökandet försvåras av att mellanhänder har förfalskat adoptionshandlingar som döljer sanningen om adoptionshistorien. Innan jag för en slutdiskussion om mediamaterialet ska jag redogöra för några rapporter där fakta om oegentligheter uppmärksammas. Skälet till att gå igenom dessa rapporter är att ge läsaren en bild av vad vi vet idag om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige utöver vad som har rapporterats i media sedan 1970-talet.

DET VI VET OM ADOPTIONERNA FRÅN SRI LANKA TILL ANDRA LÄNDER

Sedan 1976 arbetade Nämnden för Internationella Adoptionsfrågor för att motverka handeln med adoptivbarn från Sri Lanka genom att upprätta avtal och regleringar av adoptionsverksamheten mellan länderna. Adoptioner via auktoriserade adoptionsorganisationer främjades som ett tillvägagångssätt för att undvika handel med barn men dessa organisationer med sina respektive lokala mellanhänder i Sri Lanka konkurrerade framförallt med varandra om att tillfredsställa efterfrågan på små späda barn för att upptas i svenska adoptivfamiljer och även mot adoptionsorganisationer från andra länder och lokala mellanhänder som underlättade tillgängliggöranden av barn för adoption. När det sedan gäller de privata adoptionerna associerades de till adoptivbarnhandel men de tilläts pågå och är än idag tillåtna. Redan år 1979 återgavs i Sveriges största morgontidning att srilankesiska myndigheter kände till några inflytelserika lokala mellanhänder som låg bakom adoptivbarnhandeln till exempelvis de skandinaviska länder. Sanningen om adoptionerna från Sri Lanka till andra länder har varit känd från början av alla involverade och varit tillgänglig för alla utomstående genom återkommande mediareporteringar.

FN:s rapport *Försäljning av barn* (Muntarhorn 1992) som utkom under 1992 varnade för handel med adoptivbarn bland annat från Sri Lanka till Sverige. Läsaren av rapporten noterar inledningsvis en reflexion om att historien upprepar sig i termer av att behandlingen av människor som utnyttjas för olika ändamål utgör en del av samtiden även om formerna och innehållet har ändrats. Det nämns att det finns en strukturell efterfrågan på barn för adoption från så kallade utvecklingsländer på grund av fallande födelsetal i den så kallade utvecklade världen och att färre barn adopterades här. Denna situation ledde exempelvis till att svenskar sökte barn för adoption i Sri Lanka. I rapporten problematiseras begreppet 'försäljning' och det framgår att det finns olika juridiska tolkningar. Tvetydigheter kan uppstå gällande huruvida försäljning involverar att ett barn säljs av en person till en annan (köparen) som en konsumtionsvara eller huruvida det även innefattar överföring av ett barn från en person till en annan i utbyte mot en summa pengar eller andra omständigheter som inte konstituerar priset på barnet men som ickedestomindre representerar orättfärdiga vinster. Nyckeln till begreppet försäljning föreslås ligga i huruvida barnet exploateras vilket vanligtvis involverar att någon tjänar på överträdelser av barnets rättigheter. Adoption av barn för kommersiella syften räknas till en av de kategorier av försäljning av barn som behandlas i rapporten. En huvudsaklig problematik som nämns i kontexten för transnationella adoptioner är att det finns utrymme för att exploatera adoptionsverksamheten även där det finns relevanta myndigheter och procedurer som reglerar adoptionerna då de är krångliga och innebär långa väntetiderna varför de som vill adoptera genomför adoptioner utanför de officiella tillvägagångssätten. Avrundningsvis riktar rapporten fokus mot att utforma strategier som ökade individers livskvalitet och möjliggjorde för föräldrar att behålla sina barn istället för att barnen erbjöds för utlandsadoption mot bakgrund av avsaknad av andra alternativ. Avslutningsvis rekommenderas bland annat att särskild uppmärksamhet borde riktas mot mellanhändernas roll och ett behov att förhindra mellanhänder att engagera sig i olämpliga handlingar.

HOLLAND

I början av 2021 presenterades en holländsk utredning som bland annat behandlar adoptioner från Sri Lanka till Holland perioden 1967-1998. De första rapporteringarna om oegentligheter i adoptionssammanhang framställdes i media under slutet av 1960-talet enligt den holländska

utredningen. Det är oklart om dessa rapporteringar gällde adoptioner från Sri Lanka till Holland men det handlade om förfalskade dokument, utnyttjande av mödrarnas fattigdom och att barn uppgavs mot betalning eller under tvång. Under alla år har den holländska regeringen förhållit sig passiv istället för att intervensera när det fanns skäl att göra det och den holländska politiken har fokuserat på adoptivföräldrarnas intressen. Den holländska utredningen slår fast att synen att alla adoptioner, även de olagliga, var bättre än ingen adoption har framstått som odiskutabel.

I introduktionen till den holländska utredningen nämns att syftet med undersökningen var att kartlägga kunskap och inblandning av den holländska regeringen och adoptionsorganisationer i möjliga oegentligheter vid internationella adoptioner. I vilken utsträckning förekom oegentligheter vid utlandsadoptioner till Nederländerna? I vilken utsträckning var den holländska regeringen och adoptionsorganisationerna medvetna om möjliga oegentligheter och var de involverade, och hur har de svarat mot tecken på oegentligheter? Vilka lärdomar kan dras från det förflutna och på vilket sätt kan den holländska regeringen och adoptionsorganisationerna stötta adopterade som upplever problem på grund av sättet på vilket deras adoptioner ägde rum? För att besvara dessa forskningsfrågor har kommittén samlat information genom intervjuer, studerat dokument och litteratur och bland annat besökt Sri Lanka för att utföra forskning på plats.

Utredningen uppmärksammar vissa handlingar eller försummelser som kan ses etiskt oansvariga såsom adoptioner där uppgivandet av barnet genomfördes under falska premisser eller moraliska påtryckningar, exploatering av fattigdom eller andra sociala och kulturella omständigheter kring de biologiska mödrarna såsom krig, katastrofer eller sociala tabun såväl som inadekvat arkivering, ofullständiga uppgifter och brist på transparens i dokumentation. Precis som i Sverige har så kallade privata adoptioner varit tillåtna i Holland men från och med år 1995 behövde blivande adoptivföräldrar som hade en egen kontakt utomlands engagera en auktoriserad förmedlare att utvärdera kontakten.

På det hela taget framgår att mer än 3400 srilankesiska barn adopterades till Nederländerna från början av 1970-talet till början av 1990-talet. De största holländska adoptionsorganisationerna i Sri Lanka var Kind en Toekomst och Flash. Enligt utredningen framstod den srilankesiska adoptionslagen, riktlinjer och procedurer att vara i sin ordning från 1979 och framåt men i praktiken var de oordnade vilket påvisas i adoptionshandlingar. Oegentligheter ägde rum. Dessa varierade från babyfarmar, barntrafficking och stölder av barn, dokumentförfalskning och döljande av information om huruvida barnet var föräldralöst eller ej till andra former av misskötsel. Dessa oegentligheter har gjort det svårt för adopterade att söka sitt ursprung.

Det beskrivs i den holländska rapporten att en srilankesisk utredning genomfördes under mitten av 1987 som visade på överträdelser i adoptionsommanhang. Denna srilankesiska utredning drog slutsatsen att de flesta utlandsadoptioner hade genomförts på ett illegalt sätt. Av de 1670 adoptionsfallen under 1986 hade endast 37 gått via officiella adoptionskanaler. Den srilankesiska regeringen stoppade alla nya utlandsadoptioner 3 juni 1987. Ungefär ett år senare, från september 1988, tilläts utlandsadoptioner igen under vissa förutsättningar, exempelvis att barnen skulle adopteras från statsdrivna barnhem och att barnavårdsmyndigheten skulle ha tillgängliggjort barnet för adoption.

De holländska adoptionsorganisationernas perspektiv på utlandsadoptionerna varierade enligt den holländska rapporten. En adoptionsorganisation betonade att den inte förmedlade barn från Sri Lanka på grund av bristande lagar och kontroll i landet medan andra adoptionsorganisationer förnekade kritiken och menade att historier om exempelvis babyfarmar var påhittade. Vidare framgår i den holländska rapporten att en holländsk ambassadör i januari 1990 skrev en promemoria om babyfarmar. Babyfarmar definierades som platser där kvinnor födde barn, antingen med eller mot sin vilja, mot betalning eller ej, varefter barnet uppgavs för utlandsadoption. Ambassadören rapporterade att srilankeser betraktade existensen av babyfarmar som moraliskt motbjudande men att frestelsen var stor givet att det framstod som ett finansiellt attraktivt svar mot västerlänningars begär att adoptera. Ambassaden uppges också ha haft kännedom om att en holländsk adoptionsorganisation var direkt involverad i en babyfarm och hade identifierat förekomsten av förfälskade medicinska utlåtanden. Den holländska regeringen följde inte upp detta.

I augusti 1991 uppges att holländska och brittiska dåvarande myndigheter misstänkte en srilankesisk advokat för inblandning i drivandet av babyfarmar. Den kvinnliga advokaten misstänktes för att ha samarbetat med två före detta anställda vid den srilankesiska barnavårdsmyndigheten. Advokaten hade kopplingar till utlandsadoptionsorganisationer såsom Flash sedan 1970-talet och var kontaktperson för en adoptionsorganisation i Holland som förmedlade adoptioner till brittiska blivande adoptivföräldrar. Denna advokat var också inblandad i polisutredningen av det uppmärksammade fallet av en babyfarm under år 1987. De brittiska och holländska myndigheterna misstänkte att adoptionsorganisationen och advokaten kringgick adoptionsprocedurerna och adopterade barn genom babyfarmar.

Den holländska ambassaden i Sri Lanka rapporterade i augusti 1991 att efter åtta månaders graviditet togs srilankesiska kvinnor in av mellanhänder till de så kallade barnhem som advokaten drev i Colombo där kvinnorna övertalades att uppge sina barn för utlandsadoption. Ambassaden uppgav även att två barn som hade funnits vid ett av de sex hemmen som advokaten drev saknade sina mödrar och kan ha varit stulna. Ingen utredning gjordes av den holländska regeringen och adoptionsorganisationen Flash behöll advokaten som lokal mellanhand, åtminstone fram till år 1995.

Det uppmärksammas i den holländska utredningen att två holländska individer ställdes till svars för förmedlande av privata adoptioner vilka kringgick officiella procedurer och adoptionsorganisationer. Vid slutet av år 1991 konstaterades att individerna inte hade agerat illegalt eller för profit men att de hade förmedlat barn utan auktorisering. En holländsk tidning granskade fallet ett år efter att det hade lagts ned och beskrev att det vid den illegala förmedlingen hade använts uppbyggda utredningar av adoptivföräldrars lämplighet vilket kringgick officiella procedurer. Detta pekar alltså på att de två holländska individerna genom privata adoptioner bistod blivande adoptivföräldrar som kan ha varit olämpliga att bilda familj genom illegal och oetisk adoption.

Ett annat fall av illegala adoptioner tas upp i den holländska utredningen som involverade att srilankesiska barn adopterades till Nederländerna via Jordan under slutet av 1990-talet. Många srilankesiska kvinnor arbetade i Jordan och vissa blev oavsiktligt gravida. Två srilankesiska ambassadörer i Jordan erbjöd dessa barn för utlandsadoption mot betalning. Detta innebar att de legaliserade inkorrekt dokument och ignorerade förbudet mot att tjäna

pengar på adoptioner. För adoptivföräldrar utgjorde denna adoptionskanal ett snabbt sätt att bilda familj.

Den holländska utredningen tar upp att övervakning och kontroll gällande adoptioner från Sri Lanka till andra länder blev bättre och ger exempel på att Sri Lanka var ett av de första länderna i världen att ratificera Haagkonventionen och att efter tsunamin år 2004 förbjöds utlandsadoptioner av barn som hade blivit föräldralösa i samband med tsunamin. Däremot uppmärksammades överträdelser i samband med att srilankesiska personer vid denna tid genomförde bedrägligheter i adoptionsammanhang och vid röttersökningar i landet.

Efter år 2017 har det enligt den holländska utredningen förekommit regelbundna rapporteringar i media gällande adoptionsöverträdelser i Holland och i Sri Lanka. Under 2017-2018 rapporterade bland annat det holländska granskningsprogrammet *Zembla* om systematiska former av överträdelser gällande adoptioner från Sri Lanka. Rapporteringarna fortsatte under 2020 när det återigen rapporterades om överträdelser som var kända av den holländska regeringen. Dessutom publicerade den schweiziska regeringen en utredningsrapport tidigt 2020 som adresserade överträdelser gällande srilankesiska utlandsadoptioner vilka överensstämde med fynden i den holländska rapporten.

I den holländska utredningen uppges att de huvudsakliga fynden utgörs av att ett flertal övergrepp framträder sedan utlandsadoptionerna från Sri Lanka till Holland växte fram under slutet av 1970-talet. Sri Lanka uppges ha befunnit sig i en prekär social och ekonomisk situation där fattigdomen var utbredd. Nästan alla tänkbara överträdelser uppges ha förekommit såsom adoptioner från babyfarmar, barntrafficking, stöld av barn, tvångsmässiga uppgivanden av barn, förfalskning av dokument, legalisering av inkorrekta dokument, korruption, mutor och olämpliga betalningar. Dessa överträdelser gällde både holländsk och srilankesisk lagstiftning och riktlinjer som var aktuella vid tiden för genomförandet av utlandsadoptionerna.

Från det tidiga 1980-talet och framåt framgår att den dåvarande holländska regeringen fick information om överträdelser i adoptionsammanhang gällande adoptioner från Sri Lanka såsom förekomsten av babyfarmar och stölder av barn. Generellt sett vidtogs inga åtgärder och rapporter från holländska diplomater följdes aldrig upp. Den holländska regeringen fortsatte att hänvisa till att srilankesiska myndigheter behövde lösa situationen. Även de holländska adoptionsorganisationerna hade kännedom om överträdelserna.

Den holländska utredningen lyfter fram att framväxten av en adoptionsmarknad och tillgängliggörandet av barn som varor inkluderar marknadstermer såsom 'tillgång och efterfrågan', 'kanaler', 'mellanhänder', och 'auktoriseringar' vilket i sig självt kan betraktas som överträdelser. Ett resultat av detta utgörs av att de adopterades och deras familjers bästa inte skyddades tillräckligt i ursprungsländerna, vilka ofta saknade eller hade bristande lagstiftning och regleringar, svag övervakning och ofta var korrupta. I de flesta fallen riktades uppmärksamhet exklusivt åt adoptivföräldrars intressen. Föreställningen att alla inblandade tjänade på adoptionen utgjorde en viktig faktor för regeringen och adoptionsorganisationerna att inte intervensera, inte utreda rapporterade överträdelser och inte hindra överträdelser. Illegala och oetiska adoptioner betraktades bättre än ingen adoption överhuvudtaget.

Den holländska utredningen tar också upp att vissa adoptionsorganisationer inte bara förmedlade adoptioner utan också organiserade biståndsprojekt i ursprungsländerna medan

andra adoptionsorganisationer medvetet inte gav bistånd då de inte ville ge intrycket att biståndsprojekten skulle tjäna som kompensation för tillgängliggörandet av barn för adoption eller att dessa projektfonder användes för utlandsadoptioner. De holländska adoptionsorganisationerna hade kännedom om överträdelser och var i vissa fall inblandade i överträdelser men de valde i vissa fall att bortse från överträdelser då kritiska attityder kunde riskera möjligheter att förmedla barn vilket gick emot deras egna och adoptivföräldrarnas intressen. Adoptionsorganisationerna var delvis beroende av antalet adoptioner som de förmedlade. De tävlade med varandra genom erbjudanden/löften om snabbare procedurer och kortare väntetider. Den holländska utredningen nämner exempelvis att 'ju snabbare desto bättre' var mottot som hölls av adoptionsorganisationerna. Adoptivföräldrars intressen betraktades i första hand.

De slutsatser som dras i den holländska utredningen är att allvarliga överträdelser ägde rum under den granskade perioden och att regeringen och adoptionsorganisationerna inte agerade effektivt mot överträdelser. Den holländska utredningen drar också slutsatsen att överträdelser tog form före 1967 och efter 1998 på ett liknande sätt som under den granskade perioden och att mönstren i alla de granskade länderna visar på likheter såsom efterfrågan på barn, finansiella initiativ på adoptionsmarknaden där socioekonomisk ojämlikhet, fattigdom och tillgängliggörande av barn för adoptivbarnhandel ägde rum. Den holländska utredningen slår fast att den holländska regeringen hade kännedom om överträdelser och fallerade att intervensera när den hade anledning att göra det och att de holländska adoptionsförmedlingarna hade kännedom om överträdelser. Rekommendationerna från den holländska utredningen är att regeringen erkänner att den fallerade att adressera adoptionsöverträdelserna, att det nuvarande utlandsadoptionssystemet med privata element inte kan upprätthållas, att ett nationellt expertcentrum där kunskap på fältet identitetsfrågor, röttersökningar och eftervård samlas för adopterade för att underlätta att få tillgång till deras handlingar, sökningar för biologiska föräldrarna och finna lämplig psykosocial hjälp och legalt stöd.

SCHWEIZ

I den schweiziska utredningen vilken publicerades under 2020 behandlas adoptioner av barn från Sri Lanka till Schweiz åren 1973-1997 via adoptionsorganisationer och myndigheter. Det framkommer att schweiziska myndigheter hade kännedom om oegentligheter och barntraffickingfall i Sri Lanka åtminstone sedan år 1981. De följande åren behövde de återkommande hantera ärenden gällande samma personer och organisationer i Sri Lanka och Schweiz.

Den schweiziska utredningen lyfter fram att en socialarbetare, Alice Honegger, under flera årtionden arbetade med en srilankesisk advokat, Rukmani Thavanesan-Fernando som placerade barn för utlandsadoption och även var känd för inblandning i internationell barntrafficking. I Sri Lanka uppges Dawn de Silva, Rukmani Thavanesan-Fernando och Chandra Perera, en före detta stats tjänsteman, ha organiserat adoptioner åt schweiziska par. Den srilankesiska polisen utredde Dawn de Silva och Rukmani Thavanesan-Fernando angående inblandning i barntrafficking och för drivande av babyfarmar.

Enligt den schweiziska utredningen kände de schweiziska myndigheterna till att de srilankesiska myndigheterna hade kännedom om organiserade kriminella aktiviteter men de intervenerade inte för att stoppa barntraffickingen. Ett flertal mellanhänder uppges ha deltagit

i barntraffickingen såsom personal vid sjukhus och barnhem, advokater och andra personer som underlättade adoptioner. Den schweiziska ambassadören i Colombo informerade de schweiziska myndigheterna genom en rad uppmärksammade kritiska artiklar som hade publicerats i srilankesisk press.

Det framgår att Alice Honegger utövade påtryckningar på blivande adoptivföräldrar att de skulle hålla adoptionen hemlig och hotade dem att de inte skulle erhålla något barn om de bröt mot hennes regler. Enligt den schweiziska rapporten tillgängliggjorde Honegger och Thavanesan-Fernando barn för utlandsadoption i Schweiz utan att barnens mödrar hade samtyckt till utlandsadoptionen. Den srilankesiska advokaten Thavanesan-Fernando tjänade enorma summor pengar på adoptionsförmedling via Honegger.

Dawn de Silva framställs i den schweiziska utredningen som en person som ägde en resebyrå genom vilken paketresor såldes till blivande adoptivföräldrar som inkluderade hotell och sofistikerade prissättningar för olika varor och tjänster. De schweiziska paren skulle betala en mängd avgifter och dricks och ta med sig gåvor såsom schweizisk armékniv och klockor åt kvinnor. Även Dawn de Silva krävde att de blivande adoptivföräldrarna hemlighöll adoptionen och hotade med att de skulle åka hem utan barn om de bröt mot hennes regler. De schweiziska myndigheterna kände till detta men ändå fortsatte srilankesiska barn att anlända till Schweiz.

Den babyfarm som drevs av Dawn de Silva utgjordes av ett komplex av byggnader utspridda över ett stort område där hon inte endast drev ett turisthotell med en swimming pool utan också hade en låst bakre byggnad där barn låg på en gammal madrass tillgängliga för utländska par att adoptera. Srilankesisk media hade rapporterat i flera år att babyfarmar liknande Dawn de Silvas förekom och att vita män var fäderna till barnen för adoption och exportmarknader. Ju ljusare barnets hud, desto högre pris. De schweiziska myndigheterna var väl införstådda med förekomsten av babyfarmar i Sri Lanka då en hade exponerats år 1982 och schweizisk media hade uppmärksammat denna skandal. Men schweiziska myndigheter övervägde aldrig att utfärda en permanent stopp för adoptioner av barn från Sri Lanka.

Det var enligt den schweiziska utredningen inte endast babyfarmar från vilka utländska adoptivföräldrar kom i kontakt med barn. Även statsägda barnhem och sjukhus utgjorde platser där barn lämnades över till mellanhänder vilka falsifierade födelsecertifikat så att ingen skulle kunna spåra barnet till sina biologiska föräldrar. Den största delen av adoptivföräldrarnas pengar uppges ha gått till mellanhänderna. Det fanns kritiska röster bland schweiziska myndigheter redan under mitten av 1970-talet som uppmärksammade specifika brister i adoptionsprocessen. Barn anlände utan de nödvändiga dokumenten, utan ett skriftligt samtycke från de biologiska föräldrarna och utan födelsecertifikat. Många av dokumenten innehöll motsägelsefulla detaljer angående barnets identitet och ursprung. Den schweiziska utredningen lyfter fram att förmodligen alla yttranden i en adopterad srilankesisk kvinnas adoptionsdokument var förfalskade. Denna adopterade kvinna träffade en kvinna i Sri Lanka vid en röttersökning vars namn hade registrerats i adoptionshandlingarna. Men denna kvinna hade ingen kännedom om att hon hade registrerats som biologisk moder. Det nämns att detta fall tydligt visar på överträdelser av det srilankesiska adoptionssystemet som uppfyllde de utländska adoptivföräldrarnas begär efter barn. Adoptivföräldrar från bland annat Tyskland, Holland, Sverige och Schweiz nämns som framstående när det gällde efterfrågan på barn att adoptera. Adoptionsmarknaden uppges ha uppstått under andra halvan av 1970-talet och

kontrollerades av ett nätverk av advokater och andra mellanhänder. Tillgängliggörandet av srilankesiska barn för adoption blev högst lukrativ för lokala mellanhänder, givet den stora skillnaden i välfärd och inkomst mellan länderna vilket uppmuntrade till korrption.

Tusentals srilankesiska adoptivbarn anlände enligt den schweiziska utredningen till europeiska länder under 1980-talet under tvivelaktiga och i vissa fall illegala omständigheter. Mellan 1973 och 1997 utfärdade schweiziska myndigheter 950 uppehållstillstånd för srilankesiska barn. De srilankesiska myndigheterna stoppade återkommande adoptionerna på grund av oegentligheter men det är inte klart om Schweiz övervägde att stoppa anländandet av srilankesiska barn på grund av de alarmerande rapporterna. Den kritiska mediareporteringen som uppges ha börjat i Sri Lanka under 1981 exponerade tydliga fall av barntrafficking. Denna information var inte endast i händerna på schweiziska myndigheter utan tillgänglig för alla som läste nyhetstidningar. Men de som önskade adoptera betraktade inte barntraffickingnätverk och babyfarmar som tillräckliga skäl för att överge sin vilja att bilda adoptivfamilj. Många av dessa reste till Sri Lanka ofta utan att ha konsulterat adoptionsorganisationer som hade erkänts av myndigheter. Men, enligt den schweiziska utredningen framgår att det inte fanns någon garanti att adoption av srilankesiska barn konformerade under lagen även om adoptionen gick via adoptionsorganisationer. Det var känt att adoptionsorganisationer bedrog och svindlade adoptivföräldrar samtidigt som de satte press på schweiziska myndigheter att underlätta förutsättningar för genomförande av utlandsadoptioner. De schweiziska myndigheterna kände också till att barn utbyttes i Colombo mot pengar och vardags- och lyxvaror. Den schweiziska utredningen slår fast att barn efterfrågades hellre än att finna föräldrar till barn och att schweiziska myndigheter förbisåg oegentligheter exempelvis gällande utebliven eller motsägelsefull information i barnens adoptionshandlingar.

DANMARK

Mot bakgrund av den holländska dokumentären, *Zembla: Adoptiebedrog* från år 2017, där den srilankesiska hälsoministern uppskattade att uppemot 11 000 utlandsadoptioner kunde ha genomförts illegalt tog Ankestyrelsen under år 2017 initiativ att granska adoptionerna från Sri Lanka till Danmark. Granskningen kom fram till att det inte fanns tillräcklig information att värdera om det hade förekommit illegala adoptioner till Danmark. Efter att utredningen i Holland som publicerades 2021 hade visat på illegal adoptionsverksamhet genomförde Ankestyrelsen en ny granskning i Danmark. Syftet var att värdera om den nya informationen från den holländska utredningen gav anledning att ändra slutsatserna från den danska utredningen som genomfördes 2017.

Ankestyrelsens utredning från 2022 fokuserar på perioden 1980-1989 och utesluter därmed adoptioner från Sri Lanka till Danmark under 1970-talet och från 1990-talet och framåt. Utredningen utesluter även privata adoptioner från Sri Lanka till Danmark. Under 1980-talet ställs adoptioner via AC Barnhjälp och Terre des Hommes i fokus. Materialet gäller korrespondens med lokala mellanhänder gällande adoptioner och ett tiotal stickprov gällande adoptioner via Terre des Hommes. Materialet från adoptionsmyndigheterna under Justitieministeriet återger inget om huruvida media i Sri Lanka eller i Danmark rapporterade om adoptivbarnhandel från Sri Lanka till andra länder.

Den danska utredningen (2022:6) tar upp att under mitten av 1987 utkom en rapport författad av en srilankesisk undersökningskommission som hade kommit fram till att de flesta

adoptionerna till andra länder hade genomförts på ett illegalt sätt. Av 1670 fall under 1986 hade endast 37 genomförts via de officiella kanalerna. Den srilankesiska regeringen fattade därmed beslutet den 3 juni 1987 att stoppa alla nya ansökningar om utlandsadoptioner. På det hela taget kan den danska utredningen (2022:15) inte avgöra huruvida de officiella procedurerna hade efterföljts eller ej. Men det noteras att totalt 79 adoptioner genomfördes till Danmark under 1986 vilket i sig indikerar att en andel av dem inte har gått via de officiella kanalerna.

När det gäller adoptioner från Sri Lanka till Danmark framkommer (2022:8) att mellan åren 1973-2012 registrerades 996 adoptioner via AC Barnhjälp, DanAdopt och Terre des Hommes. De flesta barnen adopterades perioden 1979-1986. Under 1980-talet förmedlade AC Barnhjälp 389 srilankesiska adoptivbarn medan Terre des Hommes förmedlade 137. AC Barnhjälp och Terre des Hommes lokala mellanhänder i Sri Lanka verkade i Colombo och i Kandy och hanterade kontakter mellan de respektive danska adoptionsorganisationerna, srilankesiska barnhem, advokater och myndigheter. Det nämns att de flesta av barnen kom från institutionerna Welcome Home och Haven i Colombo men att en del barn också kom från andra institutioner. Sammantaget förmedlades alltså 526 adoptioner från Sri Lanka till Danmark perioden 1980-1989 enligt den danska statistiken gällande adoptioner via adoptionsorganisationer.

I den danska utredningen tas den holländska rapportens kontextualisering av Sri Lanka för given när det nämns (2022:9) att adoptionsverksamheten ska ses i ljuset av en kontext präglad av krig, fattigdom och hungersnöd vilket gjorde det svårt för föräldrar att ta hand om sina barn varför många barn uppges ha blivit övergivna samtidigt som korruptionen var utbredd och ett välkänt fenomen i landet. När det gäller adoptionsprocessen och reglerna i Sri Lanka uppges att fram till 1979 var internationell adoption inte reglerad i den srilankesiska lagen. Därefter gjordes ett tillägg om utlandsadoption. De krav som ställdes var att sökanden skulle skicka ansökningshandlingar till en statstjänsteman vid Probation and Child Care Services tillsammans med samtycke till adoption från de biologiska föräldrarna samt hälsoinformation om barnet. I Sri Lanka skulle de blivande adoptivföräldrarna intervjuas av en statstjänsteman vid Probation and Child Care Services varefter ärendet skickades till domstolen för översyn inför beslut om adoption. De biologiska föräldrarna skulle infinna sig vid domstolen och bekräfta deras skriftliga samtycke till adoptionen. Mot bakgrund av beslutet om adoption skulle adoptionsdokument och pass till barnet utfärdas. Därefter var proceduren avslutad i Sri Lanka.

Förmågan att förebygga illegal adoptionsverksamhet uppges i den danska utredningen, med hänvisning till den holländska rapporten, ha blivit verklighet under 1992 då de nationella adoptionerna främjades. Enligt den holländska rapporten observerades åtskilliga exempel på köp och försäljning av barn, kidnappning och falska dokument efter 1979. Vidare framkommer (2022:10) att under 1992 blev myndigheterna ansvariga för matchningen och endast barn från registrerade barnhem kunde adopteras. Det blev också förbjudet att hålla gravida kvinnor och barn i förvar (illegal retention) och adoptivföräldrar fick inte längre betala lokala srilankesiska mellanhänder för att bistå med adoptionsförmedling. Nedan redogörs för Ankestyrelsens fallgenomgång.

Till att börja med redogörs för Ankestyrelsens genomgång av fall från Terre des Hommes förmedling i förhållande till information från den holländska rapporten. Därefter granskas

materialiet som inhämtats från DIA och slutligen material från de danska myndigheterna. Ankestyrelsen (2022:11) granskade 10 stickprov på adoptioner år 2017 från Terre des Hommes som hade genomförts perioden 1980-1987 i samband med den holländska dokumentären där den srilankesiska hälsoministern yttrade att många adoptioner till andra länder kunde ha genomförts på ett illegalt sätt. Terre des Hommes förmedlade inga adoptioner 1988 och 1989 förmodligen på grund av att srilankesiska myndigheter införde ett stopp för nya ansökningar under 1987 och att verksamheten återöppnades under 1988 under skärpta förhållanden. Barnen uppges ha fötts på regeringssjukhus i bland annat Kandy, Teldeniya och Peradeniya. Ett barn föddes på ett sjukhus i Colombo. Barnen hade vistats antingen på St Bernards Nursing Home, Padiwatte, Kundasale, eller Mother-Aid Nutrition Centre, Kandy. Barnen var mycket små vid adoptionstidpunkten. Ett barn var dock sex månader. Några av fallen behandlar familjer som hade hämtat barn två gånger från Sri Lanka. Två av barnen i de fallen adopterades 1980, tre under 1981, ett under 1982, två under 1985, två under 1986 och ett under 1987.

Enligt den danska utredningen (2022:12) har barnen i de granskade adoptionerna uppgetts med samtycke från den biologiska modern. Alla biologiska mödrar ska ha varit ensamstående. Barnen hade uppehållit sig hos modern från att de var fyra dagar gamla till att de var fem till sex veckor gamla. Förutom en moder som uppges ha kommit från en välbeställd familj var alla mödrar fattiga, ogifta och hade ringa eller låg utbildning. Flera av mödrarna uppges ha arbetat som hushållsarbetare från det att de var små barn och arbetsgivaren hade antingen hjälpt dem till sjukhuset eller kastat ut dem när de hade blivit gravida. Några mödrar hade bott tillsammans med fadern men denne försvann efter graviditeten blivit känd. Mödrarnas familjer uppges ha skickat iväg dem då de blev gravida för att andra inte skulle upptäcka graviditeten.

Flera av fallen visar enligt den danska utredningen (2022:12) på att Terre des Hommes hade skickat de blivande adoptivföräldrarnas ansökningar till Sri Lankas ambassad i Sverige. Ambassaden hade därefter skickat ansökningarna till DPCCS i Sri Lanka varefter statstjänstemannen vid DPCCS via ambassaden hade sökt de blivande adoptivföräldrarna. Adoptionshandlingarna tycks vara utfärdade av Terre des Hommes. De utgörs av tre dokument. Det första dokumentet utgörs av en medicinsk rapport där det finns hälsomässig information om barnet, födelsedatum, namn och uppgifter om placering. Ett andra dokument utgörs av information om barnets moders situation och barnets födelseort. Ett tredje dokument informerar om barnets fader om sådan information fanns tillgänglig. Den medicinska rapporten har undertecknats av en läkare och de andra av Terre des Hommes lokala mellanhand.

Enligt informationen i dokumenten (2022:13) har alla barn uppgivits med samtycke från den biologiska modern men det framgår inte om den biologiska modern har bekräftat sitt samtycke i domstolen i Sri Lanka. Det finns inte heller något födelsecertifikat, domslut eller andra dokument om uppgivandet av barnet från myndigheter i Sri Lanka i något av fallen. Därmed är det inte möjligt att se hur och i vilken omfattning informationen om barnets bakgrund har prövats. I flera av fallen rör det sig om en uppgörelse om adoption från en domstol i Sri Lanka men det finns inga kopior på domslutet i fallen. Mellanhanden i Sri Lanka har i flera av fallen utfärdat matchningsbrev och fullbordat barnens dokument. I ett fall framkommer att de blivande adoptivföräldrarna hade haft ett möte med en statstjänsteman vid DPCCS men att modern och barnet inte deltog i mötet. Generellt sett ska de blivande

adoptivföräldrarna ha vistats ungefär fyra veckor i Sri Lanka i väntan på att få ett beslut om adoption från domstolen.

I ett brev daterat från början av år 1987 som hade skickats från Terre des Hommes till blivande adoptivföräldrar som väntade på att få erbjudande om srilankesiska adoptivbarn framgår att information utgår om att ”Från Kandy har vi hört att dessa babyfarmer huserar igen. Domstolen arbetar mycket långsamt eftersom de ska undersöka varje fall grundligt...” och ”Regeringen har utnämnt en kommission som ska undersöka fallen där nere. Den består av folk från de involverade ministerierna och leds av en pensionerad domare...” (2022:13). Det är oklart enligt den danska utredningen om hänvisningen gällde babyfarmar i Kandy eller om informationen kom från mellanhanden i Kandy.

De danska fallen förefaller ha följt den officiella proceduren. Däremot kan Ankestyrelsen (2022:14) inte fastslå utifrån granskningen om statstjänstemannen vid DPCCS mottog samtycket från de biologiska föräldrarna och hälsoinformation om barnet samt om modern hade bekräftat samtycket i domstolen. Sammantaget kan Ankestyrelsen (2022:15) varken bekräfta eller avfärda huruvida de danska fallen via Terre des Hommes hade följt den officiella proceduren eller ej. Enligt den srilankesiska undersökningskommissionen genomfördes endast 37 adoptioner från Sri Lanka via officiella kanaler av totalt 1670 adoptioner 1986. Samma år genomfördes 79 adoptioner från Sri Lanka till Danmark vilket indikerar att en andel av dessa adoptioner inte har följt officiella procedurer.

Dokumentationen kring AC Barnhjälp som inhämtats från DIA visar på att två av AC Barnhjälps lokala mellanhänder förmedlade adoptioner från Colombo medan den sista, som tidigare hade utgjort mellanhand åt Terre des Hommes (2022:15), förmedlade adoptioner från Kandy. AC Barnhjälps direktör fick via en lokal mellanhand kännedom om att Sri Lanka mer eller mindre hade stoppat alla adoptioner 2 februari 1987 och i ett referat av ett telefonsamtal 7 oktober 1988 mellan AC Barnhjälp och en lokal mellanhand återges att stoppet hade upphävts vilket möjliggjorde adoptioner från privata frivilliga organisationer som var registrerade vid myndigheterna såsom Haven och Nutrition Center i Kandy. Enligt den lokala mellanhanden (2022:16) hade de nya reglerna införts med målet att hindra enskilda individer att förmedla privat.

AC Barnhjälps advokat var inte den samma person som den kontaktperson och lokala mellanhand vilken enligt den holländska rapporten var misstänkt för att vara involverad i handel med barn och för att driva babyfarmar i samarbete med två personer från de srilankesiska myndigheterna utifrån Ankestyrelsens information. Inget i materialet som Ankestyrelsen har fått från DIA anges (2022:17) tyda på att den omtalade mellanhanden hade spelat en roll i förmedlingen till Danmark.

Ankestyrelsens information om AC Barnhjälp pekar på att adoptionsförmedlingen berikade mellanhanden och att donationer till barnhem utgjorde ett medel för utbyte mot barn. I ett brev från AC Barnhjälp daterat 13 januari 1987 framgår (2022:17) att mellanhanden mottog 40 000 rupees vilket motsvarade ungefär 14 000 danska kronor och att AC Barnhjälp även betalade hennes hyra. Hälften av de 14 000 danska kronorna gick till att täcka kostnader för att förmedla ett barn och den andra delen gick direkt till mellanhanden. Sedan beskrivs att mellanhanden enligt avtalet skulle placera fem barn i månaden och 60 per år. Om det inte gick att placera fem barn under en månad kompenseras denne med 20 000 rupees per fall upp till fem barn. Om mellanhanden placerade mer än 60 barn under loppet av ett år skulle 20 000

rupees återbetalas till AC Barnhjälp för varje placerat barn efter nummer 60. Det framgår också av korrespondensen att AC Barnhjälp löpande donerade belopp av olika storlekar till flera av de olika barnhemmen som mellanhanden samarbetade med. Till exempel framgår att AC Barnhjälp hade donerat 20 000 rupees direkt till barnhemmet Haven.

Ankestyrelsen har funnit information som tyder på att barn har förmedlats illegalt till Danmark via AC Barnhjälp och den lokala mellanhanden. Av ett refererat från ett telefonsamtal mellan AC Barnhjälps direktör och kontaktpersonen 6 november 1986 framgår att direktören var mycket imponerad över att det kom så många barn och frågade hur mellanhanden ordnade det. Mellanhanden svarade att ”det är ju eftersom att de här människorna gick och väntade på att vi skulle bekräfta att vi ville ge dem extra, annars ville de inte erbjuda barn och dokument eller något” (2022:17). Danska medborgare som vände sig till AC Barnhjälp för att bilda adoptivfamilj skulle alltså inte ha kunnat realisera sitt familjebildningsprojekt utan att en del av de pengar de betalade till AC Barnhjälp via deras lokala mellanhand hade gått till andra lokala personer som berikade sig på erbjudanden av barn och framställning av dokument.

Vidare framgår av ett brev från AC Barnhjälps kontaktperson daterat 8 december 1986 (2022:17-18) att det hade varit besvärligt att få de biologiska mödrarna att medverka i domstolen efter att de hade lämnat sina barn på barnhem eftersom de uppgavs ha rest tillbaka till sina ursprungsorter. Det uppges ha varit mycket mediaskriverier omkring adoptionerna och mellanhanden ville inte ha ett rykte om sig för att vara ansvarig för barnexport eller att arbeta med fiktiva mödrar. Den lokala mellanhanden skrev att hon därför nästa år inte ville ha något att göra med andra än äkta biologiska mödrar som uppsökte ”oss” med deras barn och alla papper. Hon skrev fortsättningsvis att hon inte längre ville bruka en bekants hus som ”dumping ground” för kvinnor, om det kunde ställas frågetecken kring deras identitet och dokumentation. AC Barnhjälps lokala mellanhand erkänner alltså här att hon har haft kontakt med falska mödrar som har hanterat andras barn som kan ha stulits eller tillgängliggjorts genom att övertala den biologiska modern att uppge sitt barn och även att hennes vän driver en babyfarm där kvinnor och barn förvaras i väntan på att barnen skulle uppges för utlandsadoption.

Dessutom uppger AC Barnhjälps lokala mellanhand önskemål (2022:18) om att avtalet ändras efter maj 1987 då hon inte längre vill lova fem barn i månaden och själv kan betala sina hushållsutgifter. Den lokala mellanhanden skriver också att hon inte längre vill ha med tvivelaktiga aktörer (dubious characters) att göra och inte längre vill fylla sin väns hus med mer människor än vad det har kapacitet till då hon ser att det finns en risk att barn omkommer eller att huset blir föremål för en razzia. Vidare skriver den lokala mellanhanden att hon kände avsky inför tanken på vad som skulle kunna ha skett inom loppet av de sista två månaderna där hon hade koncentrerat sig på förmedlandet av barn och ignorerade dessa övriga faktorer. Ett annat brev från den lokala mellanhanden daterat 15 december 1986 (2022:18) visar på att hon hade avbrutit samarbetet med sin vän eftersom denne hade visat sig vara tillfreds med att fylla sitt hus med tvivelaktiga fall och att hon inte längre kunde räkna med hans lojalitet.

Ankestyrelsen sammanfattar (2022:18) att ovanstående information tyder på att AC Barnhjälps lokala mellanhand under en period samarbetade med sub-mellanhänder som bara ville erbjuda barn med tillhörande dokumentation efter att mellanhanden hade bekräftat att extra betalning skulle utgå. Informationen tyder också på att den lokala mellanhanden under

en period förmedlade barn till Danmark i samarbete med kvinnor som utgav sig för att vara biologiska mödrar och vars identitet man inte kunde fastslå. Slutligen tyder informationen, enligt Ankestyrelsen, på att det ekonomiska incitamentet förbundet med den lokala mellanhandens avtal med AC Barnhjälp om att placera fem barn i månaden innebar samarbete med tvivelaktiga aktörer och säkerhets- och hälsorisker för barnen.

När det gäller urvalet av material av generella fall under 1980-talet från de danska myndigheterna redogörs (2022:19) för att Adoptionsnämnden fick information av AC Barnhjälp i december 1987 att åtskilliga personer i Sri Lanka hade blivit fängslade och förhörda vidrörande deras medverkan vid upprättelse och drift av babyfarmar och att AC Barnhjälp samtidigt informerade att organisationen med säkerhet inte var indragen i de srilankesiska myndigheternas undersökning. En domare från Sri Lanka besökte i augusti 1987 Danmark för att informera sig om betingelserna för adoption. Efter besöket uppges att AC Barnhjälp fick information att domaren i sin rapport var mycket positiv till förhållandena i Danmark.

Vid Justitieministeriet finns en årsberedning från år 1984 som AC Barnhjälp hade framställt till Familjerättsdirektoratet. Där framkommer (2022:19) att AC Barnhjälp hade kännedom om oetiska förhållanden gällande andra länders adoptionsförmedling vilket AC Barnhjälp uppgavs ta avstånd ifrån. Vidare framgår (2022:20) att AC Barnhjälp hade stort förtroende för sin lokala mellanhand. Det återfinns ingen information i urvalet av generella fall vid Justitieministeriet som tyder på att AC Barnhjälps mellanhand skulle vara involverad i illegal adoptionsförmedling. Däremot framgår (2022:20) i ett brev från år 1986 från Terre des Hommes lokala mellanhand vilket har vidaresänts till Familjerättsdirektoratet att det var svårt att förmedla barn på ett ”riktigt sätt” eftersom det genomfördes så många privata adoptioner där personer i hemlighet kontaktade mödrar direkt på sjukhusen och betalade dem för deras barn. Den lokala mellanhanden uppges vara frustrerad över detta då antalet barn som förmedlades genom Terre des Hommes minskade på grund av detta varför den lokala mellanhanden övervägde att rapportera detta till de srilankesiska myndigheterna.

Ankestyrelsen sammanfattar (2022:20) att det mot bakgrund av genomgången av de generella fallen från Adoptionsnämnden och Justitieministeriet kan konstateras att de danska myndigheterna hade information om att det enligt de danska adoptionsorganisationerna förekom oetiska förhållanden gällande andra länders förmedling av barn från Sri Lanka. Resultatet av den danska rapporten (2022:21) slår fast att det fanns brister i det srilankesiska adoptionssystemet under 1980-talet såväl som i säkerställandet att barnets bästa-principen var styrande i förmedlingen av srilankesiska adoptivbarn till Danmark. Detta visar sig i att det inte existerade tillräcklig reglering vid utlandsadoptionerna, att informationen i adoptionsfallen generellt sett var sparsam gällande barnets bakgrund och uppgivandet och att det under den pågående perioden inte fanns någon reglering av pengaflödet förbundna med utlandsadoptionerna vilket skapade en hänsynslös incitamentsstruktur.

PINGSTRÖRELSEN

Med anledning av den uppmärksamhet som internationella adoptioner har haft i media de senaste åren har Pingst FFS låtit kartlägga hur internationella adoptioner har hanterats inom ramen för svenska pingstförsamlingars internationella verksamhet. Frågeställningarna har varit om de adoptioner som genomfördes gick till på rätt sätt och om de har varit etiskt försvarbara och om det inom ramen för svensk pingstmission har förekommit handel med

barn där syftet har varit att svenska familjer ska adoptera (2021:4). Adoptionerna som behandlas i rapporten berör privata adoptioner där pingstmissionärer har adopterat barn själva eller agerat mellanhänder åt svenskar som ville bilda adoptivfamilj. Avslutningsvis dras slutsatsen att det inte finns något i utredningen som tyder på att svenska missionärer eller biståndsarbetare har varit inblandade i barnhandel.

Utredningen grundar sig på intervjuer med tidigare missionärer och biståndsarbetare och andra nyckelpersoner inom pingströrelsen och med andra personer med kunskap om ämnet. Omkring 200 adoptioner står i fokus för utredningen där svenska missionärer och biståndsarbetare har förmedlat adoptivbarn till sig själva eller svenska par som ville adoptera barn under 1960-, 1970- och 1980-talet. Ungefär hälften av barnen adopterades från Honduras. Övriga länder var Indien, Bangladesh, Sri Lanka, Pakistan, Thailand, Etiopien, Burundi, Brasilien, Argentina, Bolivia, Chile och Peru. Ett tiotal barn har adopterats från Sri Lanka till Sverige under en trettioårsperiod.

Med utgångspunkt i betänkandet *Adoption – till vilket pris* som utkom 2003 förs ett resonemang om begreppet barnhandel (2021:11) där barnhandel i allmänhet associeras till att vuxna köper barn för att utnyttja på något otillbörligt sätt. Det nämns också att även om syftet i adoptionssammanhang utgörs av en önskan om att ge ett barn en familj så finns det en uppenbar risk att barnen blir brickor i ett ekonomiskt spel som drivs av vuxnas barnlängtan och svåra ekonomiska och sociala problem i ursprungslandet. När blivande föräldrar måste betala mer för adoptionen än vad de faktiska kostnaderna uppgår till tenderar barn att bli en handelsvara. Även om det som betalas utöver de faktiska kostnaderna används till ett gott ändamål får ett sådant bidrag aldrig bli ett villkor för att ett barn ska bli tillgängligt för adoption.

Har då svenska pingstmissionärer varit involverade i adoptivbarnhandel när de själva har adopterat barn eller agerat som mellanhänder åt svenskar som har efterfrågat barn i syfte att bilda adoptivfamilj? Dessvärre pekar en hel del information som återges i pingströrelsens utredning på att barn har utnyttjats på otillbörligt sätt genom att ha blivit brickor i ett ekonomiskt spel som har drivits på av svenska medborgares efterfrågan på barn och bristande välfärdssystem i ursprungsländerna. I kontrast till den holländska utredningen där privata adoptioner framställs som problematiska framhåller missionärer och biståndsarbetare det som en styrka att adoptionerna inte har genomförts via organiserade kanaler. Den återkommande berättelsen utgörs av att de missionärer som har agerat mellanhänder vid adoptioner till svenskar som ville bilda adoptivfamilj hade goda relationer till myndighetspersoner i det land de arbetade. ”De hade ofta ett gott anseende och det skulle finnas en risk att detta utnyttjades, medvetet eller omedvetet i förhållande till myndighetspersoner i beslutande ställning i ursprungsländer” (2021:19). De goda relationerna mellan missionärer och statstjänstemän i barnens ursprungsländer kan alltså ha exploaterats och omvandlat barnet till en handelsvara som utbyttes mot exempelvis bistånd.

Korruptionen i ursprungsländerna uppges (2021:16) ha varit utbredd och missionärerna blev ibland utsatta för begäran om extra betalningar även om de inte mutade statstjänstemän och beslutsfattare för att få igenom adoptionen. Eftersom statstjänstemännen och beslutsfattarna såg välvilligt på missionärernas verksamhet finns det alltså en risk att de påverkades otillbörligt och tillät adoption istället för att pröva placering inom landet. Kostnaderna, vilka uppges ha utgjort de stora kostnaderna (2021:16), till advokater och myndigheter som agerade

som lokala mellanhänder genom att se till att barnet lämnades till missionärerna pekar på att barnet omvandlades till en handelsvara och att lokala mellanhänder har berikat sig på adoptionen. Det framgår också (2021:18) att missionärerna inte visste om svenskarna som de agerade mellanhänder åt vid adoptionen hade eller inte hade medgivande från deras hemkommun innan de påbörjade adoptionsprocessen. Det togs för givet att de hade medgivande. Detta kan innebära att missionärerna har medverkat till att barn har adopterats till olämpliga adoptivföräldrar.

Det framkommer också (2021:18-19) att missionärer hade blivit tillfrågade av förlossningskliniker om att omhänderta barn eller att närstående till den biologiska modern hade lämnat barnet till missionären. Detta sätt att tillgängliggöra barn för adoption kan indikera att den biologiska modern har övertalats att uppge sitt barn eller att barnet stals från den biologiska modern. I de flesta fall har mödrarna, enligt pingströrelsens utredning (2021:16), varit okända. Det innebär alltså att det rådde en oklarhet kring barnets bakgrund och att det inte fanns något samtycke från den biologiska modern att uppge barnet för adoption. Det framgår inte heller om placering inom landet hade prövats före barnet tillgängliggjordes för utlandsadoption. I några fall hade mödrarna varit kända och då hade de fått ta del av missionens insatser för att försörja sig själva och eventuella andra barn som de inte uppgav för adoption. Inom ramen för en biståndskontext kan det ses att barnet utbyts mot biståndet hellre än att stötta den biologiska modern att själv ta hand om sitt barn, även om missionärerna inte har tvingat någon biologisk moder att uppge sitt barn för utlandsadoption eller berikat sig själva ekonomiskt på genomförandet av adoptionen.

CHILE

I slutet av 2019 presenterades en parlamentarisk utredning i Chile om utlandsadoptioner till bland annat Sverige där det framkommer en rad oegentligheter som liknar de som har uppmärksammats gällande adoptioner från Sri Lanka till Sverige från 1970- till och med 1990-talet. Till att börja med (2020:64, 63) utgjorde handel med adoptivbarn en fråga som belystes offentligt och som återgavs i dåtidens lokala och regionala dagstidningar. Priset utländska adoptivföräldrar betalade för ett adoptivbarn kunde uppgå till 6500 dollar. Den parlamentariska utredningen (2020:65) lyfter fram tidningsklipp som visar på att biologiska mödrar utsattes för hot i syfte att underlätta handläggningen av adoption. Enligt vittnesmål inkluderade nätverket som handlade med barn lokala mellanhänder såsom socialsekreterare, vårdpersonal och tjänstemän inom rättsväsendet. De lokala mellanhänderna fångade upp kvinnor som befann sig i en utsatt situation. Barn stals även på barnhem. Svenska adoptionsorganisationen Adoptionscentrum hade, enligt den parlamentariska utredningen, en vägledning som de delade ut till socialsekreterare som fastställde en rad tillvägagångssätt som socialarbetare borde använda sig av för att fånga upp ensamstående mödrar, flickor eller ungdomar som befann sig i en utsatt situation och förmå dem att överlämna barnet till adoption. Vägledningsmanualen som delades ut till lokala mellanhänder i Chile kan ses som ett sätt att systematisera och effektivisera adoptionsverksamheten och öka tillgängliggörandet av barn för adoption. Det är oklart om Adoptionscentrum även har delat ut en liknande vägledningsmanual till lokala mellanhänder i Sri Lanka men det vore inte otänkbart eftersom adoptionsverksamheten utgör organisationens inkomstkälla och underbyggs av att svara mot svenska medborgares efterfrågan på adoptivbarn samt upprätthålls av goda relationer till lokala statstjänstemän.

En domare vid en barn- och ungdomsdomstol uppges exempelvis särskilt ha riktat sig i ett offentligt uttalande i media till utländska medborgare som önskade bilda adoptivfamilj. Domaren utlovade korta handläggningstider vid adoptionsärenden. Artikeln hade rubriken 'efterfrågan på underåriga att adoptera ökar' vilket enligt den parlamentariska utredningen (2020:66) pekar på ett språkbruk som inte skulle användas idag, nämligen utbud och efterfrågan i kontexten för barn. Motivet till att tillgängliga göra barn för adoption uppges (2020:68) ha inkluderat både ett vinstintresse och en politisk-ideologisk övertygelse om att barn räddades från fattigdom.

En konsekvens av adoptivbarnhandeln som svenska adoptionsorganisationer och deras lokala mellanhänder och andra mellanhänder och sub-mellanhänder har deltagit i genom att svara mot efterfrågan från svenska medborgare visar sig i att adoptionshandlingar hade förfalskats, den biologiska moderns samtycke hade getts efter övertalning eller saknades då barnet hade stulits och att placering inom landet inte hade prövats. I likhet med den holländska utredningen framhåller den parlamentariska utredningen i Chile (2020:78) en svårighet för adopterade att finna sina biologiska mödrar då biologiska mödrars namn hade bytts ut i adoptionshandlingar varför adopterade som söker sitt ursprung kan möta en kvinna som inte är deras biologiska moder. Namnbytet innebär att adoptioner som framstår som lagliga och etiska i själva verket kan vara illegala och oetiska.

STATSKONTORET

Statskontoret har haft i uppdrag att se över organiseringen av den internationella adoptionsverksamheten i Sverige och överväga om organiseringen av adoptionsverksamheten bör förändras. Det är än idag tillåtet att genomföra privata adoptioner. Adoptionsorganisationerna har fått det allt svårare att gå runt ekonomiskt och adoptionsärendena har blivit mer komplexa och svårutredda. Under år 2021 publicerade Statskontoret resultatet i en rapport där ett språkbruk tillämpas som utgår från marknadstermer och bland annat redogör för problematiken med att adoptionsorganisationerna är beroende av att förmedla barn till vilket pris som helst för att få ekonomin att gå runt.

Adoptionssystemet beskrivs i korthet (2021:11) vara styrt av internationella konventioner och av svenska och utländska lagar. Haagkonventionen fördelar ansvaret för internationella adoptioner mellan mottagarlandet och barnets ursprungsland. Det nämns vidare (2021:12) att det är barnets ursprungsland som utreder om barnet är tillgängligt för adoption och fastställer om placeringen är till barnets bästa. Mottagarlandet ska pröva om sökanden är behöriga och lämpade att adoptera. När det gäller enskilda eller privata adoptioner nämns i rapporten (2021:14) att Myndigheten för Föräldrarätt och Föräldraskapsstöd (MFoF) kan bevilja sådana utan hjälp av en adoptionsorganisation. Men sådana enskilda adoptioner förutsätter att det finns särskilda skäl såsom att den sökande själv har sitt ursprung i barnets hemland eller att adoptionen gäller ett släktingbarn. Enskilda adoptioner uppges även vara tillåtna från de länder som adoptionsorganisationerna samverkar med. Under år 2019 prövade MFoF totalt 17 ärenden om enskild adoption. Det framgår också att det går att genomföra en adoption som varken går via MFoF eller en adoptionsorganisation, men det är oklart hur många adoptioner det kan röra sig om. Vidare, när det gäller privata adoptioner framkommer i rapporten (2021:34) att företrädare för kommunerna uppger att det händer att de som adopterar privat inte känner till att de behöver ett medgivande för att inleda adoptionsprocessen. Det medför

att vissa ansöker om medgivande först vid slutprocessen av adoptionen när de redan fått godkänt av ursprungslandet vilket gör det svårt för kommunerna att inte ge sitt medgivande. Även om de ärenden MFoF prövade under 2019 endast utgjorde ett fåtal ärenden framgår alltså att privata adoptioner fortsätter att genomföras på samma sätt som svenska adoptivföräldrar har gjort sedan 1970-talet.

Adoptionerna från andra länder till Sverige har minskat de senaste 15 åren. Adoptionsorganisationerna redovisar därför underskott. Statskontoret bedömer (2021:9) att antalet adoptioner i bästa fall kommer att vara oförändrat men sannolikt kommer att minska ytterligare. Adoptionscentrum bedöms ha bäst möjligheter att klara sin ekonomi med fortsatta underskott medan Barnen Framför Allt kan klara ytterligare några år. Barnens Vänner ligger under den gräns Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFoF) har satt upp för när det bör vidtas åtgärder för att avhjälpa brister i ekonomin. Vidare framkommer att adoptionsorganisationerna främst finansieras med avgifter från adoptivföräldrar. Skäliga avgifter får tas ut av de som anlitar en auktoriserad adoptionsorganisation. Avgifterna som tas ut får endast täcka arvode och de kostnader och utlägg som adoptionsorganisationen har haft för att förmedla adoptionen. ”Störst intäkter år 2019 hade Adoptionscentrum med intäkter på drygt 20,2 miljoner kronor. Intäkterna för Barnen Framför Allt var knappt 10,4 miljoner kronor och Barnens Vänner intäkter var på drygt 4,2 miljoner kronor. I intäkterna ingår också ett statligt driftsbidrag på drygt 1,6 miljoner kronor som adoptionsorganisationerna delar på. Mellan 85 och 95 procent av förmedlingarnas intäkter (beroende på förmedling) kommer från de avgifter som de sökande betalar” (2021:13). Statskontoret rekommenderar att adoptionsorganisationerna ser över sina avgifter och kostnader. ”Förmedlingarna är i huvudsak beroende av intäkter från föräldrar för att kunna driva sin verksamhet. Förmedlingarna avgör också själva hur de inom ramen för existerande lagstiftning inom adoptionsområdet bäst sköter sin ekonomi. En möjlighet för förmedlingarna att häva sina underskott är att höja de sökandes avgifter. Men förmedlingarna är försiktiga med att höja avgifterna, eftersom de konkurrerar med varandra” (2021:120). Det finns ett visst utrymme för adoptionsorganisationerna att höja sina avgifter och att sänka sina kostnader, enligt Statskontoret, som bedömer att det är enklare att höja avgifterna för adoptivföräldrarna än att adoptionsorganisationerna ska spara in på kostnaderna vilket beror på svårigheter att spara mer utan att försämra förutsättningarna för att upprätthålla barnrättsperspektivet och rättssäkerheten.

I genomsnitt under 2018 betalade en sökande, enligt Statskontorets rapport, en adoptionsavgift på 169 000 kronor per adoption till adoptionsorganisationerna. Därutöver har adoptivföräldrar också egna kostnader för bland annat resor och uppehåll i adoptionslandet som, enligt MFoF, uppgick till 82 000 kronor under 2018 per sökande familj. Med de egna utläggerna och den genomsnittliga kostnaden för de sökande blir de totala kostnaderna 251 000 kronor per adoption. ”Adoptivfamiljerna får ett statligt bidrag på 75 000 kronor per adoption från Försäkringskassan vilket innebär att den verkliga kostnaden för en adoption blir 176 000 kronor i genomsnitt för de sökande. Försäkringskassans bidrag för de 170 adoptionerna som genomfördes 2019 motsvarar drygt 12,7 miljoner kronor” (2021:53). Det redogörs inte för hur mycket av kostnaderna och avgifterna som går till löner eller arvoden till mellanhänder i barnens ursprungsländer men det är tydligt att dagens adoptivföräldrar får betala ett mycket högre pris för att bilda adoptivfamilj jämfört mot perioden 1970-1995 och att en del av adoptionsbidraget går åt till att ersätta de lokala mellanhänderna precis som tidigare.

Statskontoret har intervjuat representanter för adoptionsorganisationer. Under intervjuer har det framkommit att de är måna om sitt anseende och inte har råd med några tveksamheter eftersom det kan leda till misstänksamhet mot deras verksamhet och i förlängningen till att de mister sin auktorisation. ”Men de uppger också att det är ett problem att de är beroende av adoptionerna för att få ekonomin att gå runt. Adoptionsförmedlare vid Barnen Framför Allt säger i ett uttalande att det finns en risk för att förmedlingar för att överleva ekonomiskt sätter sig i en sitts där de förmedlar barn till vilket pris som helst. De anser att det är problematiskt att en verksamhet som rör barns liv är beroende av familjernas avgifter eftersom färre adoptioner leder till minskade intäkter, vilket i slutändan kan försämra kvaliteten i förmedlingsarbetet” (2021:48). Det har också framkommit under intervjuerna att adoptionsorganisationerna har förmedlat adoptioner trots att de inte har ansett att de blivande adoptivföräldrarna har varit lämpliga att ta emot adoptivbarn.

Det tas även upp i Statskontorets rapport att adopterade har pekat på återkommande oetiska och illegala processer i samband med internationella adoptioner, bland annat gällande adoptioner från Sri Lanka till Sverige, och att MFoF och adoptionsorganisationerna erkänner att oegentligheter har förekommit. ”I våra intervjuer med MFOF och förmedlingarna poängteras dock att i de länder där det framkommit oegentligheter så har HCCH eller Sverige avbrutit samarbetet. Det gäller till exempel samarbetet med Nepal och Sri Lanka. Vissa ursprungsländer har också själva satt stopp för adoptioner efter att oegentligheter uppdagats” (2021:84).

Gällande frågan om huruvida staten kan ta över verksamheten att förmedla barn från andra länder till Sverige lyfter Statskontoret fram att det finns argument både för och mot men att argumenten mot överväger. Det är exempelvis oklart om barnrättsperspektivet och rättssäkerheten skulle kunna stärkas. ”Vi bedömer att det enda sättet för en statligt bedriven förmedling att få lägre kostnader än en motsvarande ideellt bedriven förmedling är genom att tillhandahålla färre valmöjligheter när det gäller antalet samarbetsländer och betydligt mindre stöd och rådgivning än vad förmedlingarna ger idag. Det tror vi inte är till gagn vare sig för adoptivbarn eller adoptivföräldrar” (2021:128). Dessutom framhålls att adoptionsorganisationer kan samarbeta med alla typer av aktörer såsom centrala myndigheter, familjer och barnhem medan det är oklart hur möjligheterna ser ut för staten att samarbeta strukturerat med samtliga aktörer inom ramen för rådande lagar och regler. Vidare uppmärksammas problematiken med att inom samma myndighet både stödja, genomföra och kontrollera adoptionsverksamheten. Statskontoret anser sammantaget att adoptionsorganisationerna som har adoptionsverksamheten som sin inkomstkälla är bättre lämpade än staten att bedriva förmedlingsverksamhet, bland annat eftersom de har större erfarenhet och kompetens inom området. ”Så länge det finns en efterfrågan på adoptioner i Sverige kan åtminstone någon förmedling överleva, även om de löpande behöver anpassa sin verksamhet efter efterfrågan. Om efterfrågan helt upphör finns inte heller något behov av någon förmedlingsverksamhet” (2021:129). Mot bakgrund av Statskontorets rapport tydliggörs att privata adoptioner fortsätter att genomföras på samma sätt som svenska adoptivföräldrar har gjort sedan 1970-talet, att adoptionsorganisationerna konkurrerar med varandra om att förmedla barn till varje pris och att adoptivföräldrars efterfrågan på barn underbygger adoptionsorganisationernas överlevnad och i förlängningen möjligheter för lokala mellanhänder i barnens ursprungsländer att berika sig på adoptionsverksamheten.

Som genomgången av utredningar gällande adoptioner från Sri Lanka till andra länder visar på vet vi idag att illegala och oetiska adoptioner har genomförts privat och via adoptionsorganisationer. Srilankesiska myndigheter erkände redan 1979 att de kände till vilka lokala mellanhänder som låg bakom handeln med adoptivbarn till exempelvis de skandinaviska länderna. FN har noterat att det finns paralleller till historiska exploateringar av människor i kontexten för utlandsadoptioner och rekommenderat att särskilt rikta in sig på mellanhändernas roll och hindra mellanhänder att engagera sig i olämpliga handlingar. Den holländska utredningen visar på att oegentligheter har ägt rum såsom babyfarmar, barntrafficking och stölder av barn, dokumentförfalskning och döljande av information om huruvida barnet var föräldralös eller ej och andra former av misskötsel vilket gör det svårt för adopterade att söka sitt ursprung. Den schweiziska utredningen visar på liknande illegala och oetiska aspekter av utlandsadoptionerna. Den danska utredningen, som berör adoptioner via danska adoptionsorganisationer och utesluter privata adoptioner, visar på att det fanns brister i det srilankesiska adoptionssystemet under 1980-talet såväl som i säkerställandet att barnets bästa-principen var styrande i förmedlingen av srilankesiska adoptivbarn till Danmark och att det inte fanns någon reglering av pengaflödet vilket skapade en hänsynslös incitamentsstruktur. Pingströrelsens utredning, som fokuserar på privata adoptioner som har genomförts av missionärer och biståndsarbetare eller adoptioner där missionärer och biståndsarbetare har agerat mellanhänder åt svenska medborgare, visar på att barn kan ha utnyttjats otillbörligt genom att barn tenderade att utbyttas mot bistånd. Den parlamentariska utredningen i Chile visar på likheter med adoptioner från Sri Lanka till Sverige där lokala mellanhänder har berikat sig på att tillgängliggöra barn för adoption på olämpliga sätt, att adoptioner som framstår som legala och etiska i själva verket kan vara illegala och oetiska vilket bidrar till att göra det svårt för adopterade att söka sina rötter. Statskontorets rapport tillämpar ett språkbruk som utgår från marknadstermer och visar på problematiken med att adoptionsorganisationernas existens grundar sig i svenska medborgares efterfrågan på adoptivbarn vilket möjliggör för lokala mellanhänder i ursprungsländerna att berika sig på adoptionsverksamheten samt att de privata adoptionerna fortsätter att genomföras på samma sätt som svenska adoptivföräldrar har gjort sedan 1970-talet.

FÖRHANDLING AV REPRESENTATIONER AV ADOPTIVBARNHANDEL I EN KUNSKAPSKONTEXT

Syftet med denna undersökning av mediamaterialet har inte varit att studera en viss tidnings perspektiv på adoptioner från Sri Lanka till Sverige i allmänhet utan att granska vad som framkommer gällande historien om representationerna av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige i svenska nyhetstidningar. Alla yttranden i artiklarna om adoptionsaktiviteten gjordes medan den pågick och i nära anslutning till de händelser som det rapporterades om varför de kommunicerar perspektiv på händelserna där och då. I ett socialantropologiskt perspektiv har jag studerat nyhetsrapporteringarna om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige som kvarlevor från det förflutna om hur adoptionsaktiviteten representerades och som adopterad från Sri Lanka har jag läst artiklarna för att nå en förståelse för vad som pågick när Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka. Genom att ha studerat rapporteringar i både morgon- och kvällstidningar och tidskriften *Sydasien* har en mer utvidgad bild framträtt än om jag endast hade läst exempelvis kvällstidningar eller morgontidningar eller bara tidskriften *Sydasien*. Detta sätt att läsa om hur adoptionsaktiviteten har representerats över åren skiljer sig från hur artiklarna lästes medan adoptionsaktiviteten pågick exempelvis genom att artiklarna lästes i samband med att de publicerades med jämna

eller ojämna mellanrum istället för i löpande takt eller otakt. Många läsare tog säkert inte del av alla artiklar som publicerades på samma sätt som denna sammanställning av representationer återger. Samtidigt innehåller denna sammanställning inte heller alla artiklar som representerar adoptioner från Sri Lanka till Sverige. Men denna sammanställning ger en tydlig bild av vad läsare av nyhetstidningar återkommande kunde ta del av gällande adoptionsaktiviteten och hur kunskapen om adoptivbarnhandeln som etablerades i offentligheten förhandlades.

Jag kommer här argumentera för att en masspsykos eller ett grupptänkande uppstod under den intensiva adoptionsaktiviteten åren 1970-1995 från Sri Lanka till Sverige där svenska medborgare förefaller ha tappat tron på sin egen förmåga att bedöma vad som var rätt och fel när de följde sina instinkter och investerade i sina adoptivfamiljebildningsprojekt. Statens uppdrag att främja adoptioner, adoptionsorganisationernas vilseledande information om att adoptivföräldrar inte betalade för barnet utan för adoptionen och ogrundade övertygelse om ett överflöd på tillgängliga barn bidrog till en kunskapsresistens mot representationer av fakta i svenska nyhetstidningar.

Morgon- och kvällstidningarna har skildrat och kritiserat adoptivbarnhandeln från Sri Lanka till Sverige. Myndighetspersoner har kritiserat de privata adoptionerna och förespråkat adoptioner via de auktoriserade adoptionsorganisationerna. Adoptivföräldrar som har adopterat privat har anlagt ett klassperspektiv på adoptionsverksamheten och argumenterat för att staten behövde subventionera adoptionerna på grund av höga kostnader. Kritiska perspektiv på idén att adoptera barn från andra länder till Sverige har framförts under åren som en handel med barn styrd av adoptivföräldrars efterfrågan. De flesta adoptivföräldrar kunde inte ta till sig kritiken utan blev upprörda och betraktade kritikerna som rasister och extremister. Resistens mot kunskapen att barn tillgängliggjordes för att säljas och köpas på en adoptionsmarknad som underlättades av mellanhänder kan bland annat förklaras av att både den svenska och den srilankesiska staten uppmuntrade adoptionerna och att adoptionsorganisationerna spred desinformation om ursprungsländerna, exempelvis att en uppväxt på barnhem var sämre än en uppväxt inom en utländsk adoptivfamilj och att det fanns ett överflöd av barn som var tillgängliga för utlandsadoption. Detta bidrog till att skapa ett transnationellt grupptänkande eller en masspsykos på global nivå, som möjliggjorde för adoptivföräldrar att följa sina instinkter och investera i sina adoptivfamiljebildningsprojekt.

Handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till andra länder har i allmänhet varit känd i Sverige åtminstone sedan åren kring 1975 av de inblandade aktörerna och försök har gjorts att reglera och formalisera adoptionsverksamheten. Svenska myndigheter och adoptionsorganisationer vägde kunskapen om handeln med barn mot efterfrågan på att genomföra adoptioner och ansvaret att komma tillrätta med adoptivbarnhandeln försköts i stora drag till Sri Lanka där inflytelserika mellanhänder såsom statstjänstemän, advokater och en variation av lokala mellanhänder berikade sig på utlandsadoptionsaktiviteten. Svenska medborgare kunde precis som andra medborgare i världen ta del av rapporteringar i media om adoptivbarnhandeln och återberättelser från exempelvis turister som hade vistats i landet och ändå valt att genomföra adoptioner av barn i Sri Lanka. Svenska nyhetstidningar utgjorde centrala kommunikationsplatser i offentligheten där adoptivbarnhandeln debatterades men också normaliserades bland annat genom återkommande information i så kallade faktarutor om varierande prissättningar för adoptivbarn från olika länder och bidrag för att minska

adoptivföräldrars kostnader vid adoptioner som accelererade i takt med att formella och informella mellanhänder såg möjligheter att utöka sin inkomstkälla.

Med utgångspunkt i Thurén och Werner (2019) vill jag pröva om källkritiken som metod kan besvara frågor om vad som var allmänt känt i Sverige genom nyhetstidningar under den intensiva perioden för adoptionsaktiviteten i Sri Lanka. Till att börja med skiljde sig perioden för adoptionsaktiviteten 1970-1995 från idag gällande möjligheter att publicera sig i media. Under denna period var det främst journalister som publicerade artiklar i tryckta morgon- och kvällstidningar. Dessa artiklar hade genomgått granskningar av redaktörer och journalisterna behövde förhålla sig till redaktörernas synpunkter. ”Samtliga skrevs med förförståelsen att de skulle nå och tolkas av offentligheten och författaren skrev också oftast med strävan att låta texten representera hans eller hennes världsbild så långt det var möjligt eftersom skribenten räknade med att behöva stå för publiceringen” (2019:25). Traditionella medier dominerade under denna tid till skillnad från idag när vem som helst kan publicera sig på sociala medier och nå ut till tusentals följare.

Thurén och Werner (2019) inleder med att resa några frågor om källkritik som metod för att besvara frågor om hur man vet det man tror sig veta, hur man kan avgöra vad som är sant och vad som är falskt, vem som är trovärdig och vem som inte är trovärdig och varför. Källkritiken handlar om att värdera källorna, bedöma deras tillförlitlighet. Det betonas att källkritiken enbart handlar om människor och mänskliga aktiviteter. Naturvetenskapen ligger utanför källkritikens område. En källa definieras av Thurén och Werner (2019:11) som ursprunget till vår kunskap exempelvis skriftliga källor såsom brev, protokoll, böcker, tidningar. Vidare beskrivs att källan ska vara äkta och kunna stå för sig själv. Om en person används som källa ska hen inte ha varit utsatt för suggestion eller tvång och inte heller ha ett personligt, ekonomiskt eller politiskt intresse av att ge en falsk bild av verkligheten. Det gäller också att ju längre tid som har gått mellan en händelse och berättelsen och berättelsen om den, desto större skäl finns det att tvivla på berättelsen.

Varifrån fick journalisterna som skrev om adoptioner från Sri Lanka till Sverige sin kunskap om adoptionsverksamheten? Journalister som skrev för morgon- och kvällstidningar och tidskriften *Sydasien* utgick exempelvis från rapporter i svensk och srilankesisk media om adoptioner från Sri Lanka till andra länder och i vissa fall från egna erfarenheter av att ha adopterat ett barn från ett annat land. Källorna har grundat sig i journalistiska granskningar, yttranden från myndighetspersoner i Sverige och i vissa fall i Sri Lanka, representanter för adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar som har adopterat privat eller via adoptionsorganisationer. Journalister som har granskat adoptionsverksamheten har haft ett personligt intresse i att framställa trovärdiga artiklar som de själva och tidningen de representerar kunde ställa sig bakom. Svenska och srilankesiska myndighetspersoner som har yttrat sig i media har haft ett personligt och politiskt intresse i yttrandena eftersom deras förtroende och politiska uppdrag har gått ut på att främja utlandsadoptionerna och som representanter för staten har de uttalat sig som trovärdiga källor för sakernas ordning på adoptionsområdet. Givet att representanter för adoptionsorganisationer hade förtroende från staten genom auktoriseringen av deras organisation har de yttrat sig som trovärdiga källor, även om de precis som svenska statstjänstemän har gjort vissa yttranden som har varit öppna för tolkning medan andra har varit falska. Adoptivföräldrar som har adopterat privat eller via adoptionsorganisationer har publicerat artiklar i media eller återgivit sina perspektiv och erfarenheter utifrån de skilda tillvägagångssätten som i vissa fall har varit illegala eller oetiska

men som de ändå har ställt sig bakom varför de inte verkar ha varit utsatta för tvång eller ha haft något intresse av att sprida en falsk bild av sina handlingar utan istället hållit för sant att adoptionen bidrog till att ge barnet en kärleksfull uppväxt i Sverige och ett bättre liv än i Sri Lanka. Sammantaget har journalister skapat, byggt vidare på eller återgett kunskap utifrån trovärdiga källor även om problematiken med adoptivbarnhandeln tonades ner av statstjänstemän och representanter för adoptionsorganisationer som skiftade fokus genom att förespråka adoptioner via adoptionsorganisationer medan adoptivföräldrar som hade adopterat privat menade på att det var billigare, snabbare och lika kontrollerat att adoptera på egen hand. Däremot har representanter för adoptionsorganisationer och vissa adoptivföräldrar bidragit med vilseledande information om att adoptivföräldrar inte har betalat för barnet som hade tillgängliggjorts för adoption av lokala mellanhänder och sub-mellanhänder i Sri Lanka utan för adoptionen. Formella och informella mellanhänder tog betalt för sina tjänster och ersattes för erbjudanden om barn för adoption till utländska medborgare som ville bilda adoptivfamilj. Därför utgör adoption en kommodifierad familjebildningsmetod, varesig barnet adopteras via adoptionsorganisation eller privat. Problematiken med mellanhänderna kan ses omoralisk och oetisk eftersom den innebär en handel med adoptivbarn som svarar mot efterfrågan på tillgängliggjorda barn. Adoptivföräldrar och andra medborgare som har hållit för sant att adoptivföräldrar betalade för adoptionen, inte för barnet, verkar ha blivit vilseledda och inte haft tillräcklig förståelse eller kunskap för att ta ställning till om det vore en moralisk och etisk handling att genomföra en adoption från ett annat land till Sverige. Den vilseledande informationen bidrog till skapandet av ett gruppänkande som underminerade förståelsen om adoption som en kommodifierad familjebildningsmetod.

Efter att ha gått igenom mediamaterialet har jag funnit att svenska adoptivföräldrar, medvetet eller omedvetet, har deltagit, direkt eller indirekt, i adoptivbarnhandel, när de realiserade sitt familjebildningsprojekt antingen genom att adoptera privat eller via en auktoriserad adoptionsorganisation. Handel med adoptivbarn är ett illegalt och ett oetiskt sätt att bilda familj där barnet omvandlas till en konsumtionsvara och formella och informella mellanhänder tjänar pengar på adoptionstransaktionen som inkluderar ett byte av vårdnadshavare från de biologiska föräldrarna till de utländska adoptivföräldrarna och en förflyttning av barnet från ursprungslandet till adoptivfamiljens hemland. Sanningen om adoptionerna från Sri Lanka till Sverige har förmedlats i svenska och srilankesiska nyhetstidningar till de som har kunnat skilja på rätt och fel och vad som föreställs som det goda. Men effekten av återkommande yttranden från trovärdiga källor som definierade och omdefinierade verkligheten bidrog till ett transnationellt gruppänkande eller en global masspsykos som upplöste förmågan att orientera sig mot bättre vetande.

ÖVERDRIVNA NYHETER

Enligt min mening bär representationer av adoptioner från Sri Lanka till Sverige vissa likheter till samtida diskussioner om så kallade 'fake news'. Som Thurén och Werner (2019:20-21) resonerar har 'fake news' blivit ett skällsord i allmänhet för påståenden, åsikter eller historier som på ett eller annat sätt brister antingen i relevans, hederlighet eller sanningshalt. Eller som helt enkelt bara inte passar ihop med användarens världsbild. Begreppet 'fake news' har funnits i över 100 år. Thurén och Werner förklarar att det var först under den amerikanska presidentvalskampanjen 2016 som användningsområdet spetsades till då journalister slogs av att det spreds många märkliga nyhetshärmande men totalt påhittade artiklar i flödet. Fattiga makedonier hade upptäckt att det gick att tjäna annonspengar på spridning av förfälskade

nyheter. Vändningen för användningen av 'fake news' kom när Donald Trump pekade ut en CNN-journalist som 'fake news'. På det hela taget menar Thurén och Werner (2019:22) att benämningen av något som 'fake news' bidrar till att politisera en poäng såväl som att göra den svårare att förstå. De menar att det finns andra begrepp som bättre beskriver den exakta företeelsen man vill tala om såsom 'propaganda', 'missförstånd', 'kampanjournalistik', 'näthat'. Vidare diskuterar filosofen Åsa Wikforss (2019:164) hur Trump har attackerat domstolar och media på ett sätt som hör hemma i den auktoritära staten bland annat i kontexten för Trumps twitterinlägg där exempelvis *The New York Times*, *CNN* och *NBC* pekades ut som 'fake media' och inte endast Trumps fiende utan det amerikanska folkets fiende. Enligt Wikforss sprids inte falska påståenden främst för att få folk att tro den ena eller andra falskheten utan för att få folk att tappa tron på sin förmåga att bedöma vad som är sant och falskt och helt enkelt tro på ledaren. "Ena dagen twittrar Trump någonting, andra dagen förnekar han att han någonsin gjort det – trots att hans tweet finns kvar för alla att se. Så agerar inte en vanlig lögnare utan bara den som har ett mål bortom lögnen: att få oss att tvivla på förnuftet och objektiva sanningar" (2019:163). Således menar Wikforss (2019:165) att det mest subversiva i ett auktoritärt samhälle inte är motpropagandan utan en fast tro på evidens, objektiva sanningar och fakta.

Mot bakgrund av Wikforss resonemang om det amerikanska samhället under 2010-talet och Trumps auktoritära tendenser menar jag inte att det svenska samhället under den intensiva adoptionsaktiviteten åren 1970-1995 styrdes på ett auktoritärt sätt i adoptionssammanhang men myndighetspersoner, representanter för adoptionsorganisationer och adoptivföräldrar vände sig emot representationer av handel med adoptivbarn i media och, framförallt adoptivföräldrar, var oroliga över att rapporteringarna påverkade adoptivbarnen negativt eftersom de blev retade och utpekade som konsumtionsvaror. Adoptivföräldrars och adoptionsorganisationers propagerande i media om att det var adoptionen, inte barnet, som man betalade för utgjorde en omdefiniering av verkligheten med målet att normalisera adoptionsverksamheten, som var och är adoptionsorganisationernas och de formella och informella lokala mellanhändernas inkomstkälla, och representera adoptionspraktiken som ett legitimt tillvägagångssätt att bilda familj hellre än en kommodifierad familjebildningsmetod.

När det gäller representationer av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige 1970-2019 har det i mediamaterialet som jag har studerat framkommit att svenska myndighetspersoner tog avstånd från och tonade ner medierapportering om adoptivbarnhandel genom att kategorisera den som ryktesspridning eller överdriven i ett svenskt sammanhang eller presenterad i srilankesisk media inom en efter-kolonial kontext. Kategoriseringen av medierapporteringen som överdriven kan insorteras i en ekonomisk kontext där representationerna, utifrån statstjänstemännens perspektiv, kan ha motiverats och bidragit till att öka försäljningen av nyhetstidningen men också att nyhetstidningar i ursprungsländerna ifrågasatte adoptioner av barn till före detta kolonialmakter. Samtidigt involverade benämningen 'överdriven' också ett erkännande av att adoptivbarnhandel förekom om än i mindre uppskattad omfattning än vad som rapporterades i media och det var svårt att granska om alla adoptioner hade genomförts på ett legalt och etiskt sätt när adoptivföräldrar stod på svenska flygplatser med sina adoptivbarn och adoptionshandlingarna i famnen. Även om det framkom att adoptionen hade genomförts illegalt var det inte aktuellt att den skulle ogiltigförklaras. De svenska myndighetspersoner som yttrade sig i media såsom NIA-tjänstemän och ambassadspersonal i Sri Lanka hade i uppdrag att främja adoptioner från andra länder till Sverige och hade alltså ett intresse i att tona ner rapporteringar om adoptivbarnhandel vilka i förlängningen

framställde dem själva som ansvariga för svenska medborgares handel med adoptivbarn. Svenska myndighetspersoner och även adoptionsorganisationerna hänvisade till svenska lagar och regleringar och skuldbelade myndigheter i Sri Lanka som ytterst ansvariga för att komma till rätta med adoptivbarnhandeln exempelvis genom att förbjuda de privata adoptionerna vilka genomfördes via lokala mellanhänderna i Sri Lanka som inte var kopplade till någon adoptionsorganisation. Svenska myndighetspersoners utpekande av rapporteringar om handeln med srilankesiska barn för adoption till svenskar som överdrivna nyheter bär likheter till samtida diskussioner om 'fake news' som ett skällsord i allmänhet för påståenden, åsikter eller historier som på ett eller annat sätt inkluderar brister i antingen relevans, hederlighet eller sanningshalt. Rapporteringarna av handeln med barn passade helt enkelt inte ihop med de svenska myndighetspersonernas bild av hur adoptionsverksamheten var tänkt att ta form.

Vad bidrog till att representationerna av adoptioner från Sri Lanka till Sverige, som ofta handlade om adoptivbarnhandel, frekvent spreds i svenska nyhetstidningar? Thurén och Werner (2019:30,31) tar upp ett exempel med en förfalskad massaker och bakgrunden till att den fick spridning i media. De återger bland annat att en journalist beskrev det som en masspsykos medan andra orsaker uppgavs ha varit känslomässigt engagemang, massuggestion, nyhetskonnens och oförmåga att tro på en sådan monumental fräckhet. Till skillnad från den förfalskade massakern pågick det alltså en handel med barn för adoption från Sri Lanka till Sverige. Nyheter om att barn såldes av lokala mellanhänder i Sri Lanka och köptes av svenska turister som ville bilda familj väckte säkert känslor bland läsare och gick bortom anständighetens gränser. Därmed var det angeläget att uppmärksamma detta i offentligheten, inte endast för att öka tidningsförsäljningen. Men myndighetspersoner och adoptionsorganisationer föreställde sig att rapporteringarna var överdrivna och att det var de srilankesiska myndigheternas ansvar att stoppa adoptivbarnhandeln. De svenska medborgare som reste till Sri Lanka i adoptivfamiljebildningssyfte hade antingen väntat en längre tid på att få ett barn via en adoptionsorganisation eller helt enkelt rest till Sri Lanka för att ordna adoptionen på egen hand och srilankesiska myndigheter uppmuntrade adoptioner då det gynnade turismen och inbringade utländsk valuta. Blivande adoptivföräldrar som adopterade via adoptionsorganisation kunde luta sig tillbaka mot statens uppmaning att adoptioner skulle genomföras via adoptionsorganisationen medan de som avsåg adoptera privat kom billigare undan genom att ordna adoptionen själva med stöd av lokala mellanhänder. Eftersom de som adopterade via adoptionsorganisationer precis som de som adopterade privat föreställde sig att de betalade för adoptionen, inte för barnet, upplevde de förmodligen själva inte att de deltog i en handel med adoptivbarn när de betalade olika lokala mellanhänder. Å andra sidan var det ett faktum att adoptivbarnhandeln pågick, vilket alla inblandade var medvetna om, och de alarmerande nyheterna kan inte endast ses som sensationalistiska med syfte att sälja lösnummer utan återspeglade vad som faktiskt hände där och då.

Hur omfattande var handeln med adoptivbarn i Sri Lanka 1970-1995? Det beror på hur handel med barn definieras. Adoptivföräldrar som föreställer sig att de inte har betalat för barnet, utan för adoptionen, uppfattade förmodligen att det pågick barnhandel i Sri Lanka men att de inte deltog i den. Om handel med adoptivbarn definieras som att en enskild eller ett par betalar en lokal mellanhand med eller utan koppling till en adoptionsorganisation för att bilda adoptivfamilj utgör alla adoptioner exempel på adoptivbarnhandel, även de fall där någon eller båda biologiska föräldrar har samtyckt till att barnet kan adopteras utomlands eftersom mellanhänderna tjänar pengar på adoptionstransaktionen. De transnationella adoptionstransaktionerna berikade framförallt lokala mellanhänder och sub-mellanhänder

genom att de tog ut oskäligen priser för att möjliggöra adoptionen, kostnader för tjänster och service riktade till adoptivföräldrar kring adoptionen och inkluderade donationer i prissättningen för adoptionen samt inbringade utländsk valuta till Sri Lanka från adoptivföräldrarna. Mediarapporteringen har i stora drag framställt de privata adoptionerna som adoptivbarnhandel. Den som granskar statistiken (*Sydasiens* 1984/3:10) ser att ungefär hälften av adoptionerna från andra länder till Sverige genomfördes privat under slutet av 1970-talet och att merparten av adoptionerna därefter genomfördes via adoptionsorganisationerna som konkurrerade med varandra och mot adoptionsorganisationer från andra länder. Men både adoptionerna som genomfördes privat och via adoptionsorganisationer under den intensiva adoptionsaktiviteten utgjorde delar av en marknadsplats där kommodifierade adoptivfamiljebildningsprojekt realiserades, även om det hystes medkänsla med personer som ville bli adoptivföräldrar då adoptionerna betraktades inom en kontext av kärlek. Bilden som framställdes i media om adoptivbarnhandeln utgjorde följaktligen exempel på det vanliga, inte det värsta i adoptionssammanhang.

Mediarapporteringen av handeln med adoptivbarn från Sri Lanka till Sverige i morgon- och kvällstidningarna kan sägas ha utgjorts av ett skevt urval eftersom de privata adoptionerna framställdes som exempel på adoptivbarnhandel medan de som genomfördes via adoptionsorganisationer generellt sett framställdes som legala och etiska. Detta kan ha bidragit till att vilseleda svenska medborgare eftersom även adoptioner via adoptionsorganisationer involverade tillgängliggörande av barn på ett illegalt och oetiskt sätt, framställningar av förfälskade dokument, falska mödrar, berikande av lokala mellanhänder och en konkurrenssituation om barnen. Tidskriften *Sydasiens* å sin sida har bidragit till att nyansera bilden av att adoptionerna via adoptionsorganisationer inte alltid gick rätt till och framställt bilder av att de privata adoptionerna dessutom var billigare och snabbare och lika kontrollerade som adoptioner via auktoriserade organisationer. Artikelförfattarna i tidskriften *Sydasiens* hade ofta själva adopterat privat och var engagerade i debatten som journalister och adoptivföräldrar. Men precis som adoptivföräldrar som hade adopterat via adoptionsorganisationer föreställde sig artikelförfattare vid *Sydasiens* att de hade betalat för adoptionen, inte för barnet som de hade adopterat. Läsare som ville få en samlad bild av adoptionsaktiviteten behövde ta del av rapporteringar i både morgon- och kvällstidningar och *Sydasiens* för att undvika att ställas inför ett skevt urval av information. Den läsare som hade ett personligt intresse av artiklarna för att nå fram till ett beslut att adoptera privat eller via adoptionsorganisation ställdes dessutom inför den svåra uppgiften att ställa sig utanför de skilda diskurserna om tillvägagångssätten för att genomföra en adoption från Sri Lanka. Givet att adoptioner från Sri Lanka till Sverige var ett framväxande fenomen och många svenskar dessutom hade besökt landet som turister och hört återberättelser från andra turister om adoptioner i landet bör många svenska medborgare ha tagit del av rapporteringarna i både morgon- och kvällstidningarna såväl som i *Sydasiens* och därmed ha påverkats i beslutsprocessen kring tillvägagångssättet för att genomföra adoptionen.

Har sanningen framträtt om representationerna av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige i mediamaterialet? Sanningen är att representationerna bidrog till att forma ett grupptänkande eller en masspsykos som innehöll upplevelser av adoption som en legal och etisk familjebildningsmetod och vilseledande information från adoptionsorganisationerna om att adoptivföräldrar betalade för adoptionen hellre än att de köpte ett barn som hade tillgängliggjorts för adoption samt ogrundade övertygelser om ett överflöd av barn i Sri Lanka som skulle få en bättre framtid inom svenska adoptivfamiljer. Masspsykosen i detta fall

utgjordes av en gruppdynamisk händelse då flertalet svenska medborgare tänkte och kände ungefär samma sak och agerade utifrån de alternativ som erbjöds, att adoptera privat eller via någon adoptionsorganisation. Rapporteringarna om adoptivbarnhandel skapade debatter där ansvarsfrågan försköts till Sri Lanka i morgon- och kvällstidningarna medan tidskriften *Sydasiens* kritiserade framförallt en adoptionsorganisation och dess lokala mellanhand som berikade sig på adoptionsverksamheten. Det är oklart hur många svenska medborgare som utifrån sitt sunda förnuft valde att inte genomföra en adoption från Sri Lanka till Sverige mot bakgrund av representationerna av adoptivbarnhandeln i svenska nyhetstidningar. Gällande adoptionsorganisationerna avslutade exempelvis Sveriges största adoptionsorganisation, Adoptionscentrum, sin verksamhet i Sri Lanka på grund av vissa svårigheter i samarbetet med lokala statstjänstemän medan andra organisationer erkände att de mutade statstjänstemän i Sri Lanka eller förnekade inblandning i adoptivbarnhandel.

Om man ska jämföra tyngden i rapporteringarna mellan de olika tidningarna väger givetvis rapporteringar i morgontidningarna tyngre än kvällstidningarnas rapporteringar. Däremot vägs kvällstidningarnas artiklar upp av att myndighetspersoner och representanter för auktoriserade adoptionsorganisationer har yttrat sig i rapporteringarna. Rapporteringarna i tidskriften *Sydasiens* skiljer sig från morgon- och kvällstidningarna då artiklarna ofta är mer kritiska och argumenterande jämfört med morgon- och kvällstidningarna som främst har kommunicerat myndighetspersoners och adoptionsorganisationers perspektiv. De etablerade morgon- och kvällstidningarna har framfört perspektiv från myndighetspersoner och representanter för auktoriserade adoptionsorganisationer samt adoptivföräldrar som har genomfört adoptioner via adoptionsorganisationer medan tidskriften *Sydasiens* har framfört perspektiv från adoptivföräldrar som har adopterat privat och kritiserat myndighetsperspektiv och adoptioner via adoptionsorganisationer. Men vissa adoptivföräldrar som har skrivit för *Sydasiens* har också publicerat artiklar i morgon- och kvällstidningarna vilket kan ha stärkt tidskriften *Sydasiens* roll i medialandskapet som ett center för kunskap, särskilt om adoptioner från Sri Lanka till Sverige.

Före de adopterade kunde föra sin talan porträtterades de som delar av adoptivfamiljer som adoptivföräldrar hade hämtat från Sri Lanka. De hade upptagits som barn för att ingå i svenska medborgares adoptivfamiljebildningsprojekt. Tidigt uppmärksammade media handeln med barn för adoption från Sri Lanka och adoptivbarnen framställdes som produkter som adoptivföräldrar hade köpt från lokala mellanhänder. Adoptivbarn framträdde även med vittnesmål om huruvida de hade blivit offer för rasism i Sverige. Vittnesmålen från barnen talade i stora drag om att de hade utsatts för vissa rasistiska yttranden men att de kände sig som svenskar. När adopterade ungdomar och vuxna själva förde sin talan beskrev de att de hade växt upp i kärleksfulla adoptivfamiljen men att de hade blivit utsatta för rasism under uppväxttiden och att de framförallt som vuxna hade utsatts för rasism. De flesta framför positiva upplevelser av adoption. Ett fåtal har framfört kritiska perspektiv på adoptioner från andra länder till Sverige. Det vanligaste gällande representationer av adopterade är att det framställs som att de har fått ett bättre liv i Sverige genom att inkluderas inom adoptivfamiljer men att de ofta i flera situationer har blivit exkluderade som svenskar framförallt som vuxna. I relation till att många adopterade har bakgrundshistorier som talar om att deras adoptioner berikade olika mellanhänder ekonomiskt och har fått ett liv i ett annat land där de utesluts som sociala och kulturella svenskar genom att kategoriseras och positioneras som medborgare från andra länder kan det sägas att oron som framhölls under 1960-talet om att adopterade skulle få ett problematiskt liv i Sverige har presenterat sig som en sanning.

Svenska myndigheters uppdrag från 1970-talet och framåt att underlätta för svenska medborgare att adoptera barn från andra länder parallellt med de auktoriserade adoptionsorganisationernas negativa representationer av adoptivbarnens ursprungsländer i ett socialt och ekonomiskt perspektiv bidrog till att skapa förutsättningar för tankesättet att det var moraliskt och etiskt att besöka andra länder där mellanhänder tillgängliggjorde barn för adoption mot betalning som svar på turisternas efterfrågan på adoptivbarn. Eftersom adoptioner från andra länder till Sverige uppmuntrades av svenska staten och underbyggdes av statligt auktoriserade adoptionsorganisationernas falska representationer av och desinformation om ursprungsländerna är det förståeligt att blivande adoptivföräldrar i en kunskapskontext hade svårigheter att se igenom problematiken med att köpa barn som såldes via olika mellanhänder. Även om de givetvis hade ett ansvar att gå bortom den instinktiva driften att bilda familj och investera i ett adoptivfamiljebildningsprojekt. Grupptänkandet om att kommodifierad adoptivfamiljebildning var rätt och riktigt till varje pris etablerades som en masspsykos och röster som kritiserade adoptioner från andra länder till Sverige kategoriserades som rasistiska och extremistiska. Dåvarande srilankesiska regeringen tog ett visst ansvar när adoptionerna stoppades vid några tillfällen under kortare perioder men inbringandet av utländsk valuta och inflytelserika mellanhänders påverkan bidrog till regleringar istället för förbud och att ställa mellanhänderna på alla nivåer inför rätta. Svenska regeringar kunde under åren ha tagit ett större ansvar genom att stoppa adoptionerna från Sri Lanka till Sverige eftersom de hade kännedom om den pågående handeln med adoptivbarn och att adoptivföräldrars efterfrågan på adoptivbarn främst kunde mötas genom engagemang i adoptivbarnhandel. Adoptivföräldrar kunde ha avstått från att genomföra den transnationella adoptionstransaktionen eftersom den utgör en omoralisk och oetisk familjebildningsmetod som inkluderar att adoptivbarnet omvandlas till en konsumtionsvara när barnet förflyttas från ursprungslandet och upptas i adoptivföräldrarnas hemland och således har berikat en variation av mellanhänder.

De auktoriserade adoptionsorganisationerna och deras lokala mellanhänder har representerats som legala och etiska medan de mellanhänder som hanterade privata adoptioner framställdes i etablerade morgon- och kvällstidningar som barnhandlare. Adoptionsorganisationerna och deras respektive lokala mellanhänder konkurrerade med varandra såväl som med lokala mellanhänder utan koppling till adoptionsorganisationer i Sri Lanka om barn som hade tillgängliggjorts för adoption vid babyfarmar, barnhem och sjukhus eller via statstjänstemän, socialarbetare, barnhemspersonal, advokater, läkare och entreprenörer inom turismbranschen. I tidskriften *Sydasiens* riktades kritiska perspektiv framförallt mot en auktoriserad adoptionsorganisation och deras lokala mellanhänder som berikade sig på utlandsadoptioner medan de privata adoptionerna representerades som billigare och snabbare. Svenska medborgares oförmåga att orientera sig gällande vad som var rätt eller fel på adoptionsområdet eller resistensen mot kunskapen om att barn omvandlades till konsumtionsvaror, varesig de adopterades privat eller via auktoriserade adoptionsorganisationer, bidrog till att Sverige blev ett av världens största mottagarländer av adoptivbarn från Sri Lanka.

Representationerna av adoptionerna från Sri Lanka till Sverige ramar in stor utsträckning in adoptionsverksamheten i en ekonomisk kontext och visar på hur resistens mot kunskap uppstår när individens förmåga att tänka kritiskt bryts ner. Tilliten till den svenska staten och adoptionsorganisationerna under den intensiva adoptionsaktiviteten om att adoptionen gick till på ett legalt och etiskt sätt var så stark att adoptivföräldrar som har adopterat via adoptionsorganisationer än idag verkar oförmögna att komma till insikt om sin

kunskapsresistens mot sanningen trots återkommande röster från adopterade som berättar om svårigheter att finna sina biologiska rötter på grund av förfalskade dokument, falska mödrar och mellanhänder som berikar sig på röttersökningarna. Men det fränkänner inte alla inblandade aktörerna ansvaret att återta sitt förnuft mot bättre vetande och handla därefter.

Eftersom transnationella adoptionstransaktioner inte har eller kommer kunna genomföras på ett legalt och etiskt sätt bland annat eftersom de utgör inkomstkällor för en variation av formella och informella mellanhänder som konkurrerar med varandra om att berika sig på transnationell adoptionsförmedlingen bör praktiken att adoptera barn från andra länder till Sverige avslutas. Ett första steg mot att ge adopterade från Sri Lanka som har involverats i kommodifierade familjebildningsprojekt upprättelse vore att svenska staten offentligt bad de adopterade om ursäkt, skapade en DNA-bank för att underlätta röttersökningar, erbjöd bidrag för återföreningar med ursprungslandet och ställde de ansvariga till svars för handeln med människor i Sri Lanka såväl som i Sverige.

KÄLLFÖRTECKNING

Bitter, Sabine, Annika Bangerter och Nadja Ramsauer. 2020. *Adoptions of Children from Sri Lanka in Switzerland, 1973-1997: the Practices of Private Adoption Agencies and the Authorities*. Historical analysis carried out on behalf of the Federal Office of Justice, in the context of the Postulate Ruiz 17.418. Summary of the report. January 2020. Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaft (ZHAW).

Committee on the Investigation of Intercountry Adoption. Unofficial translation. [Netherlands-Report-COIA-English.pdf \(intercountryadopteevoices.com\)](#)

Glenn Cohen. 2013. 'Transplant tourism: the Ethics and Regulation of International Markets for Organs' i *The Journal of Law, Medicine and Ethics* 2013:41(1):269-86

Graah-Hagelbäck, Kristian. 2019. *Hilda. Änglamakerskan*. Sverige: Sövdénäs Förlag

Hübinette, Tobias. 2021. *Adopterad. En bok om Sveriges sista rasdebatt*. Falun: Verbal

Jonsson, Elisabeth. 2003. *Kärlek är tjockare än blod. En diskursanalys av adoptioner i pressen under 30 år*. C-uppsats. Musikhögskolan i Piteå. Mediepedagogik. Vetenskaplig handledare: Margareta Rönnberg.

Martinell Barfoed, Elizabeth. 2008. *Berättelser om adoption*. Avhandling. Socialhögskolan, Lunds universitet.

Lindberg, Dick. 2021. *Internationella adoptioner inom pingströrelsen. En kartläggning*.

Lindqvist, Johan. 2012a. 'The Elementary School Teacher, the Thug and his Grandmother: Informal Brokers and Transnational migration from Indonesia' i *Pacific Affairs*: 2012:85(1 March).

Lindqvist, Johan, Biao Xiang and Brenda S.A. Yeoh. 2012b. 'Introduction. Opening the Black Box of Migration: Brokers, the Organization of Transnational Mobility and the Changing Political Economy in Asia' i *Pacific Affairs*. 2012:85(1 March).

Lindqvist, Johan. 2015a. 'Brokers and Brokerage, Anthropology of' i *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition). 2015: 870-874.

--2015b. 'Of Figures and Types: Brokering Knowledge and Migration in Indonesia and Beyond' i *Journal of the Royal Anthropological Institute* (N.S), 2015: 162-177.

--2017. 'Brokers, Channels, Infrastructure: Moving Migrant Labor in the Indonesian-Malaysian Oil Palm Complex' i *Mobilities*. 2017:12(2): 213-226.

--2018. 'Reassembling Indonesian Migration: Biometric Technology and the Licensing of Informal Labour Brokers' i *Ethnos*, 2018:83(5): 832-849.

Muntarhorn, Vitit. 1992. *Rights of the Child. Sale of Children*. United Nations: Commission on Human Rights. Forty-eight session. Item 22 of the provisional agenda. Elektronisk resurs: <https://digitallibrary.un.org/record/225894?ln=en> (Hämtad 20201123)

Parlamentariska utredningen i Chile. Rapport från den särskilda kommission som utreder de statliga organens agerande i samband med oegentligt förfarande i adoptions- och

inskrivningsprocesserna gällande underåriga samt kontroll av dessas resa utomlands.

[Parlamentarisk utredning i Chile - översättning av utredningsrapporten \(mfof.se\)](#)

Scheper-Hughes, Nancy och Loic Wacquant. 2002. *Commodifying Bodies*. SAGE Publications. ProQuest Ebook Central.

Scheper-Hughes, Nancy. 2003. 'Rotten Trade: Millennial Capitalism, Human Values, and Global Justice in Organ Trafficking' i *Journal of Human Rights*. 2003:2(2): 197-226

Sri Lanka. Notat om adoptionsformidlingen til Danmark i 1980'erne. [sri-lanka.pdf \(ast.dk\)](#)

Statskontoret. 2021:1. *Organiseringen av den internationella adoptionsverksamheten.*

[Organiseringen av den internationella adoptionsverksamheten \(statskontoret.se\)](#)

Stuart-Bennett, Joshua G. 2023. *Motherhood, Respectability and Baby-farming in Victorian and Edwardian London*. Routledge: Oxon

Thurén, Torsten och Jack Werner. 2019. *Källkritik*. Fjärde upplagan. Liber: Kina

Wikforss, Åsa. 2017. *Alternativa fakta. Om kunskapen och dess fiender*. Tredje pocketupplagan 2020. Danmark: Fri Tanke

Xiang, Biao och Johan Lindquist. 2014. 'Migration Infrastructure' i *International Migration Review*, 2014:48(1, Fall): 122-148

--2018. 'Infrastructuralization: Evolving Sociopolitical Dynamics in Labour Migration from Asia' i *Pacific Affairs*. 2018:91(4, December)

Arkivmaterial

NIA. Dnr: 49:106/91. Polisanmälan mot kvinna som misstänktes för illegal adoptionsförmedling.

Polisen. Dnr: B305-91. Underrättelse om att förundersökning mot kvinna som misstänktes för illegal adoptionsförmedling läggs ner på grund av preskription och att kvinnan bestämt hade förnekat brottsligt förfarande.

Riksarkivet. Radionämndsansmälan. SLBVs anmälan av TVprogrammet *Magasinet* som sändes 1984-04-25 och ett flertal aktbilagor som inkluderar transkriberingar av *Magasinet* som sändes 1984-04-25 och 1984-05-09 samt Radionämndens beslut i ärendet 1984-10-23.

--Socialdepartementet. Regeringsakt underserie A 1985-08-29, nr 1. Besvär, Brev, Handlingar 1, 2 och 3.

Svensk Mediedatabas vid Kungliga biblioteket. Radioprogram. *Efter åtta* som sändes 19841004 i P1. Intervju med Billy Torstensson, departementsråd på socialdepartementet, av Lena Birgersdotter <https://smdb.kb.se/catalog/search?q=datum%3A19841004-19841004+kanal%3A%22SR+P1%22>

--Radioprogram. Förmiddag i P1. Thomas Bibin. 19911118. <https://smdb.kb.se/catalog/search?q=Thomas+Bibin+datum%3A1991&sort=OLDEST>

--Radioprogram. P1, 2002-04-13, Dokumentärredaktionen: *Adoption*. Bosse Lindquist. Del 1: "Varför är jag här? En dokumentär om den längsta resan ett barn kan skickas iväg på: att som nioåring sättas på ett flygplan från Korea till Sverige, och byta namn, identitet, språk och framtida liv. En resa som aldrig kan göras ogjord.

--Radioprogram. P1, 2002-04-20, Dokumentärredaktionen: *Adoption*. Två program av Bosse Lindquist.: <https://smdb.kb.se/catalog/search?q=Lindquist+datum%3A20020420-20020420>
Del 2: Utsatta barn. en radioessä om varför utländska barn adopteras, medan svenska barn hamnar i fosterhem. För svenskfödda barn görs allt för att de ska kunna hålla kontakten med sin biologiska familj, medan motsatsen gäller för utlandsfödda adoptivbarn. Medv: Ingrid Åkerman, Agneta Björklund,, Eva Hedén, Birgitta Tunström. "Skatteverket har inga påtryckningsmedel om adoptivföräldrar inte vill uppge information om de biologiska föräldrarna ...adoptivföräldrarna ska ta över vårdnaden om barnet, därför klipps banden till ursprungslandet. ...organisationerna har också ett ansvar för information kring ursprunget, det förutsätter jag att man gör..."

--Radioprogram. Stockholm: SR, P1, 19960627. 13.05-14.35. Bjerkhagen, Michael.
<https://smdb.kb.se/catalog/id/001844772>

--Radioprogram. P1, 2003-01-17, 11.03, *Barnen*. Ett barnprogram för vuxna. Elin föddes på ett mödrahem på Sri Lanka. Hon är 17 år idag och adopterades av Anna-Lena och Bosse när hon var sex veckor och bor sedan dess i Karlskoga. I Elins fotoalbum finns bilder från Sri Lanka, på hennes adoptivföräldrar men också på hennes biologiska mamma som bodde på ett mödrahem, födde Elin och lämnade henne för adoption. Hon är lika gammal som min svenska mamma, hon ser väldigt ung ut på bilden, men hon hade en dotter som är 10 år äldre än jag. Min mamma på Sri Lanka hade inte råd att ta hand om mig. Ibland vill jag veta mera om henne, och ibland vill jag inte träffa henne eftersom hon valde bort mig. Men just nu har jag en period när jag är nyfiken på vem hon är och om jag är lik henne. Jag vill veta om hon lever och jag vill åka till så fort som möjligt för annars kan det vara för sent. Allra helst vill jag träffa min storasyster, berättar Elin. I programmet medverkar också Elins föräldrar, Anna-Lena och Bosse. Reporter Ylva Mårtens. Sänds även söndag kl 18.00

--TV-program. *Magasinet* som sändes 19840425
<https://smdb.kb.se/catalog/search?q=datum%3A19840425-19840425+kanal%3ASVT2> och
19840509 <https://smdb.kb.se/catalog/search?q=datum%3A19840509-19840509+kanal%3ASVT2>

Internetlänkar

Artikelregister för Sydasiabulletinen. <http://larseklund.in/SYDASIENregister.pdf>

Artikelregister för Sydasiabulletinen. [Arkiv - Sydasiabulletinen – tidskrift om Indien, Pakistan, Sri Lanka, Bangladesh, Afghanistan, Nepal, Bhutan, och Maldiverna](#)

BBC. [Mitsutoki Shigeta: 'Baby factory' dad wins paternity rights - BBC News\(hämtad 2023\)](#)

Kommandobryggan. Fakta om fartyg. [S/S CEYLON \(1911\) \(faktaomfartyg.se\)](#) ; [S/S CEYLON \(kommandobryggan.se\)](#)(hämtad 20230407)

Lagen.nu. Prop. 1960:10. <https://lagen.nu/prop/1960:10> (hämtad 2020)

Länskällan. Om biografen Ceylon. [Nu & då – Ceylonbiografen - Länskällan \(lanskallan.se\)](#) (hämtad 2023)

Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd. Yttrande i kontexten för att Sri Lankas hälsoministern uppskattning att uppemot 11 000 adoptioner från Sri Lanka till andra länder kunde ha genomförts på ett illegalt och oetiskt sätt. <http://www.mfof.se/sv/nyheter/mfof-foljer-utredning-om-adoptioner-fran-Sri-Lanka-pa-80talet/> (publicerat 2017-10-11)

Sveriges Radio. Fredagsintervjun. Återförenade efter 26 år; ”är som samma person”
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=95&artikel=5624282> (Publicerad, fredag 23 augusti 2013 kl 06.12, hämtad 20200621)

TV4.se. [Markus Asplund i Spårlost chattade med tittarna \(tv4.se\)](https://www.tv4.se/Markus-Asplund-i-Spårlost-chattade-med-tittarna-tv4.se) (hämtad 20231105)

Wikipedia. Adopterade från Sri Lanka som har medverkat i *Spårlost* åren 2008-2018.
[https://sv.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A5rlost#S%C3%A4song_1_\(2008\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A5rlost#S%C3%A4song_1_(2008)) (hämtad 2020)

Wikipedia. Om *Arbetet*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Arbetet> (hämtad 2021-11-18)

Wikipedia. Om *iDag*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/iDag> (hämtad 2021-11-18)

Wikipedia. Migrationsverket. [Migrationsverket \(Sverige\) – Wikipedia](https://sv.wikipedia.org/wiki/Migrationsverket_(Sverige)) (hämtad 20230407)

Nyhetstidningar

Aftonbladet. 19120609:xx. Export trade of Sweden. Bild: Ostasiatiska Kompaniets ”Ceylon”.

--19080228:4. Hem från Himalaya.

--19171010:xx. Annonser om te.

--19650516:17. Emanuelson, Maria. Lekskolan med friska idéer. Barnen lär av djur.

--19760703:13. Linnér, Krister. Samtidigt som adoptivbarnet kom födde hon sitt eget barn.

--19800914:22. Höglin, Renée. Konkurrensen allt hårdare om adoptivbarn.

--19810723:7. Höglin, Renée. Lee 14, adopterades när hon var 9 månader: ”Jag har aldrig grubblat över mitt ursprung”

--19811201:8. Liga sålde barn till Sverige?

--19811202:8. Ruhmén, Sven-Oskar. Stopp för handel med småbarn.

--19820307:14. Lauritzon, Gun. Jag var så desperat att jag tänkte stjäla ett barn.

--19820507:8. Wesslén, Gunnar. Kidnappade barn såldes till Sverige.

--19820526:20. Valfridsson, Inga-Lill. Adoptivbarn äter som om varje dag var den sista.

--19840305:xx. Norrman, Staffan. Skärp kontrollen av utländska adoptioner.

--19840425:52. Falk, Figge. Adoption i Magasinet. TV2 21.30

--19841130:23. Aftonbladet/TT-Reuter. Barn till salu för sex-orgier. Världslarm igår: Stoppa handeln!

--19861121:10. Rundkvist, Eva. Rasisterna utnyttjar mordet på min bror.

--19870204:8. Hammargren, Thomas. Jag säljer inga barn! Anklagade svenskan: det är en hämnd.

--19870303:10. Svenskan i Sri Lanka friad från misstankar

- 19881028:3. Andersson, Gunilla. Inga "plåster-på-såren-barn"
- 19890217:16. Anderfelt, Lena. Vi kunde inte gjort en finare unge själva
- 19920520:3. Aulin, Sven-Åke. Människohandel är förbjuden, i princip.
- 19920607:3. Eirefelt, Christer. Felriktade svingar mot 'människohandel'
- 19990429:44. Vi 5. Kostnaderna för adoption har skjutit i höjden medan bidraget har stått stilla sedan 1991. Ska det kosta 100 000 kr att adoptera ett barn?
- 20000721:18-19. Nilsson, Christer och Britt Peruzzi. Carina, 24, åker till Thailand i jakten på sitt ursprung.
- 20000721:19. Tagesson, Pelle. "Kvinnan var bara en stor klump kött". (ej adoptionsrelaterad)
- 20000721:19. Faktaruta om adoptioner. Sverige har cirka 40 000 barn adopterade från utlandet.
- 20021209:35. TV-tablå. SVT1, 11.00: Om barn. Tema: adoption. Och på TV4, 23.30. South Park. Del 19 av 31. The Mexican staring frog of southern Sri Lanka.
- 20050103:20. Kvarnkullen, Tomas. "Kriminella stjal barnen". Rädda Barnen: Människohandel i tsunamins spår.
- 20050115:36. Hübinette, Tobias. Se till att inga tsunamibarn adopteras till Sverige i onödan.
- 20110603:24. Lundell, Sanna. Släpp kungatramset nu – finns större problem.
- 20160116:26. Forsling, Jon. I Hitlers barnfabrik. Jag döptes under ett hakkors.
- 20160306:12. Passanisi, Åsa. Andreas hittade sin familj – efter 33 år.
- 20190412:16-17. Norrgrann, Katarina. Här är 1800-talets iskallaste kvinnor.
- Allas. 20140903:10. Maréchal, Elsa. Jag fick välja mellan att leva eller dö... Utbrända Ewa är glad att hon tog varningen på allvar.
- Allers. 20170103:10-12. Andersson, Marita. Vi fann både varandra – och våra rötter!
- Arbetet. 19690112:6. Ramsby, Åge. Kvinnan slipper havandeskapet i framtiden. Fostret föds i laboratorium.
- 19760620:5. Nilsson, Mats. Svenskar snabbköper fattigbarn. Geschäftspris 3.000.
- 19760627:3. Nilsson, Mats. De köpte sin drömbaby.
- . 19770414:6. Thailand i dag. Hatvåg mot skandinaver.
- 19770414:6. Ewers, Annelie. Res inte dit! Res inte till Thailand
- 19770604:3. AP. Tio veckors process i Sri Lanka. Svenskt par vann strid om adoption.
- 19780421:11. Hedberg, Thomas. Barn från Thailand köps hit för 15.000
- Arbetet Nyheter. 19911119:7. TT. Adopterade Illegalt.

- 19911119:7. Burell, Hans. "Han borde ha stoppats för länge sedan".
- Arbetet Västsvenska editionen. 19741218:xx. Herthelius, Lars. Hur går det till att adoptera barn? Göteborgsutställning ger besked.
- Arboga tidning. 20151211:47. TV-tablå. Sjuan. Spårlöst.
- 20190904:38. Jansson, Lotta. Margareta reste till Sri Lanka med 2000 mensskydd i bagaget. Borås Tidning. 20050206:xx. Romys hopp släcktes med flodvågen.
- 20101205:xx. Caspersson, Patric. Tuff start gav nya perspektiv.
- 20171202:27. Gunneriusson, Yvonne. Adopterad som adopterat. Dagens ETC. 20160329:21. Landström, Rasmus. Skoningslöst om adoptionsindustrin.
- 20171002:5. Cidrelius, Daniel, Tobias Hübinette, Ania Junker, Anna Sandgren. Utred adoptionerna från Sri Lanka till Sverige.
- 20171005:5. Nyman, Jenny. Från Facebook. Kommentarer till artikeln "Nytt företag hyr ut surrogatmammor till svenska par": Ingen handelsvara. Att bli förälder är ingen rätt. Barn skall inte vara en handelsvara. Kvinnor skall inte degraderas till barnfabrik. Ingen skall utnyttja kvinnors kroppar för att de är fattiga. Det borde vara kriminellt.
- 20171005:5. Flodin, Matilda. Från Facebook. Kommentarer till artikeln "Nytt företag hyr ut surrogatmammor till svenska par": Människohandel. Barn som varor som kan beställas och köpas. Hur är detta inte människohandel?
- 20180903:5. Fredriksson, Maria. Adoptionsorganisationerna måste ställas till svars. DN. 19131230:12. Annonser om förlossningshem och fosterföräldrar.
- 19161021:6. Skiljas eller hålla samman? Se saken ur statsekonomisk synpunkt!
- 19350707:6. Henrigveda. Trafikförordning i Ceylon. Även artikel om babymarknad i England.
- 19371016:5. E.B. Bred front mot farsoterna.
- 19521029:15. Hamrin, Agne. Omoraliskt med provrörsbarn anser den katolska kyrkan.
- 19540814:7. Svensk "adoption" av hela Pakistan.
- 19610115:31. Annonser om adoptiv-, fosterhem, daghem, barnvakter.
- 19640318:26. Födelsedagar den 19 mars.
- 19640819:2. Norlind, Kerstin. Adoption av u-barn.
- 19660303:13. Svenska utredare av barnadoption studerar i Korea.
- 19680418:22. "Koreaoptioner ej myndighets sak"
- 19700404:3. Vårlig text i påskens extra "krysstävling 70"
- 19740112:25. Annons om vigsel.

- 19740201:31. Annons om förlovning.
- 19740208:12. Namn och Nytt boklåda. Singelförälderns handbok.
- 19741116:8. Annons om adoption.
- 19741215:54. Annons om adoption.
- 19741217:36. Annons om adoption.
- 19750418:44. Annons om adoption.
- 19750425:46. Annons om adoption.
- 19760324:24. AP. Adoptionsavtal. Sverige får barn från Sri Lanka.
- 19760410:13. Fler vill adoptera utländska barn.
- 19760702:18. Annons om adoption.
- 19760707:17. Annons om adoption.
- 19760816:31. Lindahl, Gunilla. Privata adoptioner förbjuds. "Vi känner oss lurade".
- 19760816:31. Lindahl, Gunilla. Anita Gradin, socialstyrelsen: Många tråkiga erfarenheter.
- 19761203:17. Ribbing, Magdalena. Anita Gradin (s): -Begränsa "vilda" adoptioner.
- 19770104:2. Lagström, Ewa och Gösta Lagström. Privata adoptioner: Förhållande inte – hjälp till!
- 19770123:34. Annons om adoption.
- 19770126:2. Anita Gradin svarar om adoptioner: Vi kan aldrig "kräva" barn.
- 19770415:34. Barkman, Clas. Adoptionsstopp från Thailand.
- 19770423:14. Sandman Lilius, Irmelin. De nya barnböckerna. Pojke på burk. (burlesk och hejdlös skojig)
- 19770521:2. Bergom-Larsson, Maria. Vad är kvalitet på ett daghem?
- 19770630:23. Annons om adoption.
- 19780727:7. Ehrenmark, Torsten. Första provrörsbarnet välskapt tös på 2,6 kilo.
- 19790114:28. Färre utländska barn till Sverige.
- 19790311:27. Alfredsson, Lena. Färre barn för adoption. Fler sökande föräldrar.
- 19791211:10. Sri Lanka stoppar adoption.
- 19800821:14. Hellbom, Thorleif. Lasse Åberg satsar på sin egen 40-årskris i nästa film. I artikeln nämns bland annat Aase Schmidts film "Världen är full av barn" där det framkommer att det var billigast att adoptera barn från Sri Lanka.
- 19810722:14. Rudqvist, Anders. Svenskar bland adoptivföräldrarna. Colombiansk advokat kidnappade 500 småbarn.

- 19810722:14. Larsén, Olle. Biståndsarbetare i Bogota: Jag hjälpte svenskar att adoptera ett barn.
- 19810723:7. Adoptionsskandalen. Myndighet varnar för privata förmedlare.
- 19810723:7. Sjöblom, Anita. Åtta organisationer förmedlar adoptioner.
- 19810830:40. Småannonserna. Annons om resesällskap till Ceylon.
- 19810904:37. Annons om dödsfall.
- 19811022:36. Hedberg, Tove. Kostnader, väntetider, krav på föräldrarna. Adoption – en väntan fylld av orättvisor.
- 19811202:12. Löfberg, Kjell. Liga avslöjad på Sri Lanka.
- 19820821:11. Ligor hindrar hederlig adoption.
- 19830413:18. Tystad, Jan. Journalist på Dagbladet i Oslo. Översättning: Björn Lindahl. ”Oäkta” barn säljs via ”babyfarmer” till Skandinavien.
- 19830413:18. DN Bakgrund. Sverige är det enda landet i Norden som fortfarande tillåter s k privata adoptioner från utlandet.
- 19830507:12. Hernbäck, Eva. Adoptivföräldrar: Svartmåla inte barnens ursprung.
- 19830606:52. Läsarnas sida. Adoptivfamiljerna Carlsson, Härnösand, Petterson-Björling, Uppsala, Persson, Stenungsund, Sanfridsson, Tranås. Varför skriver DN om indiske advokaten?
- 19830606:52. Gunnarsson, Bo och Eva Hernbäck. Hans fall angår läsare i Sverige.
- 19841213:21. Zaar, Christina. Barnhandel på Sri Lanka bakom skärpning.
- 19841217:13. Kungörelsedelgivning.
- 19850305:45. Kräver stöd till dyra adoptioner.
- 19851129:8. Adoptionerna ska utredas.
- 19860625:8. TT. Nu ska adoptionskostnaderna för barnadoptioner utredas.
- 19860725:9. Ingen sjukpeng vid adoption.
- 19860727:2. Jansson, Annika. Barn kommer från himlen.
- 19870204:22. Lundqvist, Anders. Misstänkt för barnhandel.
- 19870222:36. Beckérus, Göran. Lilla Ester levde ensam i en jordgrop. Dödsdömd och övergiven räddades hon till familj i Sverige.
- 19870227:6. Söder, Lena och Sigrid Boe. Sri Lanka lovar syna utvisning.
- 19870606:11. Sjöberg, Thomas. Efter kampanj på Sri Lanka. Stopp för adoption.
- 19870716:9. Ringberg, Åke. Råd till Adoptivföräldrar: Aidstesta barnen
- 19870716:9. Bojs, Karin. ”Liten risk för smitta”.

- 19870827:12. TT. Statligt bidrag vid adoption.
- 19871016:5. Cloarek, Agneta, Staffan Norrman och Gail Watt. "Barnfabriker" för adoption. Regeringen bör inte stödja adoption från u-länder, anser kritiker.
- 19871103:xx. Annons om förlovning.
- 19871116:5. Cloarek, Agneta, Staffan Norrman och Gail Watt. Inga "historier" om adoption.
- 19880413:45. Annons om dödsfall.
- 19900514:B3. Andersson, Lars. Våldsmaskineriet som folkhälsoprojekt.
- 19900830:15. "Miljonstöd krävs för fler adoptioner".
- 19901012:D9. Annons om födelse där pappan heter Ceylon.
- 19911119:6. Flores, Juan. Kvinna misstänks för adoptionsfusik.
- 19920821:6. TT. Adoptionsbyrå vägrar förmedla.
- 19921123:25. Kubu, Mert. Pillerjättar visar kall hand.
- 19931116:50. Annons från AC, BFA, FFIA och SLBV: Adoptera – ett bra alternativ.
- 19990502:5. Sjöblom, Anita. Allt färre vill adoptera barn.
- 19990612:5. Brattberg, Lisbeth. Adopterade unga oftare i kris.
- 20000805:11. Hour, Jesper. Tvekan om rätten att adoptera.
- 20000924:2. Larsson, Hillevi, Lars Lindblad, Lennart Värmbly, Lena Ek, Helena Bargholtz, Gunnar Goude, Martin Andreasson, Ulla Hoffmann, Sofia Jonsson, Anna Kinberg, Ulf Nilsson, Lars Ohly och Johan Pehrson. "Lag om homooptioner försvårar ej för heterosexuella"
- 20001012:3. Sjöblom, Anita. Dollarkurs gör adoption dyrare.
- 20001012:3. Fakta/adoptionkostnader.
- 20010201:3. Bratt, Peter och Göran Eriksson. Adoptionsrätt föreslås.
- 20010201:3. Eriksson, Göran. Sahlin hoppas på lagändring.
- 20020114:5. Totmar, Mia. "Adoptionen är inte problemet".
- 20020114:5. Fakta/utlandsadopterade.
- 20020121:12. Lerner, Thomas. "Blodet är inte tjockare än kärleken"
- 20020210:15. TV-tablå. TV3. Spårlöst försvunnen.
- 20030203:7. Carlsson, Mats och Anita Sjöblom. Fler barn adopteras till Sverige.
- 20030203:7. Sjöblom, Anita. "Anton är rena idealet i Kina".
- 20031107:12. Sandra Zayas: "Vi håller på att bli en barnfabrik för den rika världen"

- 20050205:22. Petersson, Torbjörn. Nio föräldrapar strider.
- 20120414:28. TT-AFP. "Barnfabrik" har avslöjats i Nigeria.
- 20120911:14. Hon gör teater om surrogatmammornas liv.
- 20121012:32. Lerner, Thomas. Bebisfabriker – ingen enkel fråga.
- 20121014:4. Skillnaderna skaver
- 20170530:11. Borggren, Ingrid. "Jag lever i tacksamhetsrus".
- Eskilstunakuriren. 20131221:20. TT-AFP. Gravida tonåringar i "babyfabrik".
- Expressen. 19760619:16. Lundgren, Jan. Småbarn säljs till Sverige för 100 kr.
- 19790114:24. Säther, Eva. Kan vi möta Tina utan fördomar?
- 19790114:24. Anna blev mobbad för sin mörka hud.
- 19800303:xx. Källberg, Knut-Göran. "Partiet säger att det är vår plikt att föda barn"
- 19840502:14. TV-tablå för 10 maj. TV2, kl 21.00. Kanal 3: Adoption och Ku Klux Klan.
- 19840511:3. Insändarsidan. "Vi kände oss som skurkar".
- 19840511:3. Insändarsidan. "Bättre svälta än växa upp här?"
- 19870421:33. Gräslund, Tiiu. Nu väntar Inga-Lill på rättegången.
- 19870910:28. Sjöqvist, Suzanne. Anna var "född till ondska".
- 19911021:30. von Sivers, Malou. Sökes: Adoptivföräldrar. För första gången är det ont om adoptivföräldrar.
- 19911021:30. Hämta barnet från Kina eller Sovjet.
- 19911021:30. Så här går det till att adoptera.
- 19920621:4-5. Brundin, Charlotte. Ljuset från Öst.
- 19920621:4-5 Brundin, Charlotte. Barn från Öst - enkelt och billigt"
- 19930121:17. Larsson, Ann-Hjördis. "Vi vill inte ha vårdfabriker"
- 19930509:11. Sjöqvist, Suzanne. Lina får stanna tack var sin nya mamma.
- 19930524:25. Nilsson, Ulf. [...] som får leva.
- 19960804:3. Modigh, Hanna. Amanda och Mika är adopterade.
- 19960804:65. Jourhavande adoptionskompis kan ge stöd.
- 19970810:20. Nordström, Pia. Den nya tidens adoption.
- 19971023:18. Dillworth, Barbro. "Jag fick barn utan man".
- 19971023:19. ...Men nu blir det ännu svårare för ensamstående.
- 19980711:24. Gohde, Erika. Nu skattar han...

- 19980711:24. Berggren, Hans. 1000 barn om året adopteras.
- 19981114:2. Ledare. Surekha och rättvisan.
- 20000602:46. Wilhelmson, Markus. Hugh ville bli pappa – därför sprack äktenskapet.
- 20020628:17. Sommarkrönika. Söderqvist, Marie. En familj är en man, en kvinna och barn.
- 20030927:30. Modin, Lisa. Nu tänker Bert starta barnfabrik.
- 20050113:4. Kristersson, Ulf, Kerstin Olsson och Monica Lind. Adoption leder till nya tragedier. Adoption får inte fungera som katastrofhjälp.
- 20151121:24-26. Sörbring, Karin. Michael sökte sina rötter och fann sju syskon.
- Folkbladet Umeå. 20131221:16. TT-AFP. Gravida tonåringar i ”babyfabrik”.
- Gotlands Tidning. 20170930:8. Persson, Jenny. Vi måste sluta förvänta oss tacksamhet.
- GP. 19750418:4. Annonser om adoption.
- 19750907:14. Borgström, Marianne. Adoptera barn ej längre status. Släpp tanken om välgörenhet.
- 19750907:14. Borgström, Marianne. Formella kraven i Sverige är få. Utgift för andra barnet problem.
- 19750907. Borgström, Marianne. 1500 barn adopteras varje år.
- 19760522:4. Annonser om adoption.
- 19760808:8. Klintberger, Johan. Adoption 76: Andra problem, yngre föräldrar.
- 19760808:8. Adoptionen förr och nu.
- 19760808:8. Samarbete statligt privat.
- 19760808:8. Hur går en adoption till?
- 19760808:8. Få ensamma föräldrar.
- 19761107:25. Borgström, Lena. Koreansk byråchef: Adopterade barns välfärd står i främsta rummet.
- 19761114:4. Annonser om adoption.
- 19761211:4. Annonser om adoption.
- 19761212:4. Annonser om adoption.
- 19770102:4. Annonser om adoption.
- 19780228:4. Annonser om adoption.
- 19780420:4. Annonser om adoption.
- 19800316:5. Nordangård, Per. På väg till ett nytt liv i Sverige.
- 1980316:7. ”Finns det inga barn i Sverige?”

- 19800909:4. Annons om adoption.
- 19810328:4. Annons om förlovning.
- 19811212:4. Annons om förlovning.
- 19811202:30. Sri Lanka-liga sålde småbarn.
- 19820118:27. Johansson, Anne. Kortare väntetider för utlandsadoptioner.
- 19820807:8. Dahl, Arne. Adoptioner klara fortare.
- 19820807:8. Dahl, Arne. Väntetiderna kortare efter auktorisering.
- 19830309:32. Norrman, Staffan. Tyst om barnhandel.
- 19830724:9. Fria ord. "Adoptivförälder" -Detta är rasism.
- 19830724:9. Fria ord. Hendeberg, Tor-Björn. -Ta reda på fakta!
- 19830724:9. Fria ord. "Anti-rasist" Rena rama hatpropagandan.
- 19830724:9. Fria ord. "Mor till 3 adoptivbarn, varav 2 utländska" Ditt påhopp skadar barn och föräldrar.
- 19831126:4. Annons om dödsfall.
- 19860625:14. Stor skillnad i pris på barn.
- 19870605:26. TT-Reuter. Sri Lankas regering ingriper. Adoptioner stoppas.
- 19870614:29. Personligt och allmänt. Människor emellan. Kontaktannons.
- 19870723:18. Annons om dödsfall.
- 19871129:6. Timle, Linda. Adoptivfamiljer har inte fler problem än andra.
- 19871129:6. GP förklarar.
- 19880417:29. Personligt och allmänt. Människor emellan. Kontaktannons.
- 19890803:13. TT-AFP. Barn utnyttjas som sexslavar.
- 19890317:29. Annons om uppvaktning.
- 19921022:6. TT. Bättre kontroll på adoption.
- 19930504:framsidan. Jätte-BB för hela Göteborg.
- 19930921:16. Annons om uppvaktning.
- 19931008:19. Annons om tack för uppvaktning.
- 19940313:23. Människor emellan. Kontaktannons.
- 19960308: Annons om häst som heter Ceylon.
- 19980228:1-2.Nielsen, Linnea. Syskon. Adopterade. Men inte till samma familj.
- 19980327:6. Sahlback, Monica. Oklara regler oroar adopterade.

- 19980502:1. Vidovic, Branka. Oscar och Ida är adopterade och har tagit...två olika beslut.
- 19991111:25. Lundgren, Eva. Hon adopterar världens barn.
- 20050206:xx. Svårt för adopterade finna sina rötter efter tsunamin.
- 20090305:40-41. Andersson, Ulla M. Barbro stöttar vid adoptioner.
- GT. 19751224:4. M.A. Adoptivbarn från Sri Lanka bästa klappen för familjen.
- 19760620:8. Liljeholm, Stefan. Så utnyttjas fattigdomen i ett u-land. Svenskar köper barn för 3000 kr styck...!
- 19780328:26. Ljung, Ann Katrin. Därför ökar den illegala barnhandeln.
- 19780810:7. Niklasson, Clas-G. Åke och Berit har fått sitt barn. – efter veckor av förtvivlad väntan på Ceylon.
- 19840426:43. TV-Tablå. TV2, 19.30. Magasinet. Varje år adopteras närmare 2000 barn i Sverige. De flesta barnen kommer från U-länder. Men flera av de här länderna har på den senaste tiden stoppat möjligheterna till utländsk adoption på grund av att affärsverksamheten kring det hela urartat. Sri Lanka är dock fortfarande öppet för adoption och vi får se ett reportage därifrån. Det följs sedan upp av ett studiosamtal.
- 19840426:43. TV igår. Lilja, Mats. Varför tiger Magasinet?
- 19850305:7. TT. Adoption skall stödjas.
- 19860422:19. TT. 'Hjälp oss adoptera'. En familj i göteborgstrakten vänder sig till regeringen för att få hjälp med sin adoption.
- 19870121:21. Fängslade i väntan på adoptivföräldrar. Mödrar och deras nyfödda barn hölls fångna på hotell i Sri Lanka.
- 19871019:10. Hultén, Marie. Regeringen ger 20.000 i bidrag för en adoption. Fattiga luras sälja barnen.
- 19871019:10. Frågan idag: Regeringen vill införa ett bidrag på 20000 kronor till adoptivföräldrar som hämtar sina barn i utlandet. Motståndarna menar att det uppmuntrar människohandel. Tycker du att det är rätt att ge ekonomisk hjälp åt barnlösa som adopterar från utlandet?
- 19871021:14. Hultén, Marie. ”-Vi SKA stödja adoptionerna!”
- 19871029:5. Fredriksson, Ulla. Barnets bästa står alltid i centrum för adoptionsverksamheten.
- 19871029:5. Fransson, Dag. Adoptivföräldrar utpekade som slavhandlare.
- 19871029:5. Jigenius, Pär-Arne. Svar: att ämnet är känsligt får inte hindra diskussion.
- 20130721:30. Dahlén Persson, Maya. Efter 26 år fick de återförenas.
- Göteborgs Fria Tidning. 20140302:4-5. Persson, Kajsa. Att tillhöra två världar.
- Göteborgs Aftonblad 19030127:xx. Annons om te.
- Hallandsposten. 19041021:xx. Annons om te.
- 20140725:6-7. Nelson, Ellinor. ”Cirkeln slöts när jag själv fick barn”.

Helsingborgsbladet. 20140110:13. "Lätta ditt hjärta". Adoption – hur tänker du pappa?

--201180319:21. TV-tablå. Danska Spårlöst. Del 6. Katrine var 17 månader gammal, da hun blev adopteret fra Sri Lanka til Danmark. Hendes biologiske mor var meget ung og alene, og havde ikke andet valg end att opgive Katrine til adoption. Hendes biologiske mor og adoptivforældre havde brevkontakt indtil Katrine blev syv år.

Härnösandsposten. 19060419:xx. En gudsdom. En berättelse från Ceylon.

Idag. 19900110:9. Sjöholm, Marianne. Babybomen är underbar.

Karlshamns Allehanda. 20150221:17. TT. Ny lag ska skydda surrogatmammor.

Karlskoga Tidning-Kuriren. 20111229:15. Annons om adoption.

--20120103:15. Annons om adoption.

Kristdemokraten. 20050113:xx. Stora risker för barn.

Nerikes Allehanda. 19830613:xx. Bergström, Hans. Minister från Sri Lanka här. Halv miljon muggar mjölk från Örebrolett bistånd.

--19981026:xx. Bästa vänner reser till Sri Lanka. Inte hem – utan dit – där de är födda.

--20021025:xx. Johan och Melinda följs åt i livet. Slumpen har fört samman deras öden gång på gång.

--20050303a:xx. Storasyster Anna: "Jag har alltid älskat småbarn".

--20050303b:xx. Lillasyster Lina: "Det har alltid pratats öppet om min adoption och det tror jag har underlättat för mig. Det har inte funnits några 'ömman tår'. Jag har ett foto av min biologiska mamma, jag vet hur allt gick till, det räcker för mig".

--20050303c:xx. Mamma Inga-Lill: "Vi hade en dotter och diskuterade aldrig om vi ville ha fler barn. Men när Anna blev äldre började hon tjata om ett syskon. Hon var förtjust i småbarn".

--20120720:framsidan, 4-5. Eriksson, Åsa. "Jag ville ge något tillbaka", och 4-5. "De mäter prisnivån i kostnaden för ris".

--20171028:27. Annons om dödsfall.

Norran. 20130413:8. Ferm, Jessica. Återförenade efter 35 år.

Nya Dagligt Allehanda. 18940319:xx. Annons om te.

Nyheterna Östra Småland. 20120312:17. Cederbom, Åsa. Ökad standard men färre adoptioner.

Oskarshamns-Tidningen. 20100223:18-19. Sellerberg, Ia. "Det var en konstig känsla".

--Oskarshamns-Tidningen. 20100223:18. Janefrid, Carin. God morgon!

--Oskarshamns-Tidningen. 20100223:19. Klinthäll, Tuva. Adopterade kan få hjälp att söka sina rötter.

- Piteå-Tidningen. 20130305:14-15. Westerberg, Jan. Ellens hjärta klappar för Sri Lankas fattiga barn.
- Skånska Dagbladet. 20160414:A14. Andersson, Lennart. Centerpartiet ville stoppa ”barnfabrik”.
- Smålandsposten. 20110312:12. Fransson, Marie. Jessica har dubbla familjer.
- Smålands-Tidningen. 20141210:2. Mattsson, Bengt. Barnkonventionen måste respekteras.
- Smålänningen. 20180727:18. TV-tablå. Sjuan. Spårlöst. Svensk dokumentärserie från 2017. Del 4 av 10. Jenny Alversjö reser till Sri Lanka med Sandra som tidigare letat efter sin biologiska mamma utan resultat.
- Stockholms-Tidningen. 19050613:xx. Annonser om te.
- Sundsvalls Tidning. 18880619:xx. Ett ”hungerinstitut”.
- SvD. 19030628:xx. Annonser om te.
- 19350731:17. Sjöfartsannons om resor med Aktiebolaget Svenska Ostasiatiska Kompaniet bland annat till Ceylon med s.s Ceylon.
- 19350821:17. Annonser om resa med Aktiebolaget Svenska Ostasiatiska Kompaniets fartyg s.s. Ceylon till bland annat Colombo, Ceylon.
- 19591122a:3. Efterfrågan på svenska barn i USA.
- 19591122b:23. Barn...
- 19591122c:10. Nästan alla ogifta mödrar möts nu med stor tolerans.
- 19610325:23. Annonser om filmer vid biografen Ceylon.
- 19680422:9. Lundegårdh, Lennart. Det biologiska genombrottet: Masskopiering av människor med uppsnyggade arvsanlag.
- 19690604:18. Quiding, Ossian. Marockansk ”barnfabrik”: Sjuåring står vid vävstolen. Fyraåring plockar trådarna.
- 19720506:23. Österberg, Heng. Professor tror att vi kan få idealiskt p-piller om fem år.
- 19741010:2. Annonser om dödsfall.
- 19741215:2 Annonser om adoption.
- 19751102:34. Vår VM-kock lär Österns kockar koka.
- 19760324:11. TT-Reuter. Sverige/Sri Lanka reglerar adoptionsärenden.
- 19760405:27. Högardh, Lena. Allt fler vill adoptera barn från andra länder.
- 19770203:6. TT-AFP. Sri Lanka skärper kontroll av adoption.
- 19770220:15. Annonser om att en advokat i Sri Lanka kunde arrangera adoptioner av asiatiska barn.
- 19770604:5. Svenskar på Sri Lanka. Adoption dröjde 10 mån.

- 19771106:framsidan, 4. Borger-Bendegard, Lisbeth. Kyong Joo, nr 281 från Sydkorea i år.
- 19780328:14. Borger-Bendegard, Lisbeth. Adoption – eller barnhandel.
- 19790512:16. Annons om dödsfall.
- 19810524:6. Lindroth, Annica. Adoptionerna ökar i Sverige.
- 19840302:16. Annons om dödsfall.
- 19840425:23. Tv-Tipset. Handel med barn. TV2, 21.30.
- 19841214:21. Adoption utomlands regleras.
- 19841228:idagsidan. Edvardson, Cordelia. Barnen som inte ens har ett namn.
- 19850817:20. Annons om dödsfall.
- 19851020:20. Annons om dödsfall.
- 19860425:idagsidan. Baldo, Catarina. Ett besök på barnfabriken.
- 19860625:22. Adoptioner av barn allt dyrare.
- 19860825:8. Ländin Holm, Birgitta. Nya befruktningsmetoder lösning för allt fler barnlösa. Färre väljer att adoptera.
- 19860825:8. 25000 barn hit på 20 år.
- 19860825:8. Nya regler efter kritik.
- 19870123:6. ”Inga adoptivbarn från s k babyfarmer”.
- 19870605:6. TT-Reuter. Sri Lanka stoppar utländska adoptioner.
- 19870605:6. Carlberg, Peter. Riksrevisionsverket Boforsrapport offentlig. Minst 170 milj till Indienagenter.
- 19871020:5. Andersson, Gunilla. ”Rigorös kontroll av adoptioner”.
- 19931218:8. Selander, Johan. Köerna för adoption finns knappt kvar. Extra väntetid bara för små barn från Ryssland.
- 19960717:22. Dagens jubilar.
- 19961110:17. Annons om dödsfall.
- 19961128:19. Dagens jubilar.
- 19980523:21. Annons om dödsfall.
- 19981122:2. Surekha får komma hem.
- 20000725:6. Bäckstedt, Eva. Nya regler för adoption av vuxna.
- 20010516:13. Östman, Peter. Resan till Sri Lanka gav familjen svar.
- Alla adoptivbarn har utsatts för ett svek.
- Fakta. Familjekonstellationer. Spelad ”familj” visar mönster.

- 20050109:13. von Hall, Gunilla. Ligor kidnappar föräldralösa barn.
- 20060710:16-17. Lagerblad, Anna. De egna barnen får nya rötter att växa ut.
- 20120414:24. TT-AFP. "Barnfabrik" upptäckt.
- 20120919:34. Leonardz, Jenny. Graviditet till salu.
Sydsvenskan. 20170607:4. Lindberg, Cecilia. "Jag gör detta för mina barns skull".
- Söderhamns Tidning. 19330912:6. Barnslaveriet på Ceylon.
- Södermanlands Nyheter. 20120306:17. Asmar, Linda. Splittrad Markus fann sin biologiska familj.
- Sölvesborgstidningen. 19610104:3. Skeppsadoption äventyr för karlskronaungdomar
TT. 19820222:xx. Barn
- 19870121:xx. Babyfarm.
- Tranåsposten. 20180404:9. Franzén, Sven O. Ett smycke av en fisk på stranden i Sri Lanka blev till ett verkligt Shangri-la för unge Ratna.
- Vestermanlands Läns Tidning. 20100821:4-5. Cavallini, Birgitta. Nu ringer det åter in för Mari.
- Vimmerby Tidning. 20131031:23. TT-AFP. Ny "barnfabrik" hittad i Nigeria.
- 20150718:12. Forsgren Malmström, Rebecca. Resan tillbaka till Sri Lanka. Hämtades från samma barnhem – efter 31 år gör barndomsvännerna resan i retur.
- Västerbottenskuriren. 20130316:44-45. Sjöström Pontusson, Erica. Weekend lördag: Reportaget. "Jag har aldrig känt mig jätteannorlunda, jag har vuxit upp med svenska föräldrar och har de värderingarna och den kulturen.
- Åsbo Häraders Tidning. 19041015:xx. Amerikanska änglamakerskor.
- Östgötakuriren. 18880616:xx. Hvarjehanda nyheter: Dr Tanner

SYDASIEN

Ibland skiljer sig återgivandet av rubriker för artiklar i artikelregisterna för Sydasiabulletinen och Sydasiens jämfört med rubriksättningen i respektive tidning och i vissa fall anges inte rubrik för vissa artiklar alls i artikelregistret.

Sydasiabulletinen 1977/1:1. Ny tidskrift om Sydasiens, Läget i Sydasiens (ledare)

Sydasiabulletinen 1981/2:12-13. Engström, Claes. Hellre tunnelbanan (om adoption)

Sydasiabulletinen 1981/3:9. Pettersson, Margareta. Svenska författare om Indien. Ett annorlunda reseäventyr.

Sydasiabulletinen 1982/2-3:5. Ledare: Ideal på undantag: Jättebistånd till Sri Lanka.

Sydasiens. 1984/3:5-23. Temanummer om adoptioner. Pengarna eller livet?

- 1984/3:5. Redaktionen: Pengarna eller livet?
- 1984/3:6-7. Sjöbohm, Anders: Vår adoption var som att vinna högsta vinsten.
- 1984/3:8. Hansén, Stig: Lagförslag om privata adoptioner.
- 1984/3:9. Eklund, Lars: Adoptionsorganisationerna.
- 1984/3:10. Fakta och adresser.
- 1984/3:11. Bibin, Thomas: Liten hjälprea för adoptioner.
- 1984/3:12-13. Bibin, Thomas: Sri Lanka Barns Vänner ifrågasatt.
- 1984/3:14. Röster från adoptivföräldrar. -Advokaten sa att vi inte var välkomna, - Förmedlaren var till stor hjälp, -Vi olagligförklarades av NIA.
- 1984/3:15. Aulin, Sven-Åke: "Skärp kontrollen av alla adoptioner".
- 1984/3:16-17. Arvidsson, Elisabeth: Böcker om adoption.
- 1984/3:19. Bibin, Thomas: Pressdebatten om adoptioner.
- 1984/3:20-21. Sandell, Anki: Prem betyder kärlek.
- 1984/3:22-23. Redaktionen: Den dyra barnlösheten.
- Sydasien. 1984/4:26. Riksradios Efter Åtta: Socialdepartementet om adoptioner
- 1984/4:27. Blomstrand, Jan. Lögnaktigt om Sri Lanka Barns Vänner.
- 1984/4:27. Bibin, Thomas. Något stämmer inte om SLBV.
- 1984/4:28. Andersson, Gunilla. Adoptionsorganisationer behövs!
- 1984/4:28. Norrman, Staffan. Värdefull debatt.
- Sydasien. 1985/1:26. Nytt på adoptionsfronten.
- 1985/2:22. Bibin, Thomas. Adoptionsdebatten igen: Lugnet efter stormen!
- 1985/2:23. Asplund, Daniel. Privata adoptioner. Mer krångel än nöden kräver?
- 1985/2:24. Trosell, Aino. Lillebror kom med flygplanet.
- Sydasien. 1986/1:9-10. Göteborgs-Tidningen. Peter var ett av de första utländska adoptivbarnen. Adopterar gärna själv.
- 1986/1:11. Bibin, Thomas. Stand-in-mammor i barnhandel.
- 1986/1:11. Bibin, Thomas. Adoptionsmegafon.
- 1986/1:11. Bibin, Thomas. Än en gång Norrman.
- 1986/3:26. Redaktionen. På adoptionsfronten.
- 1986/3:26. Redaktionen. Dyrt adoptera.
- Sydasien. 1987/2:23. Bibin, Thomas. Snålblåst kring NIA.

--1987/4:22-23. Bibin, Thomas. Voluntären Lundström mot högste polischefen: Jag anklagar honom för tortyr!

--1987/4:24-25. Pilfors, Gunilla. Statliga adoptionsnämnden i farten. "Översitteri, inkompetens – och maktmissbruk!"

Sydasien. 1990/4:29. Bibin, Thomas. Recension Adoptivbarn växer upp av Madeleine Katz. – "Stormig tonårstid för adoptivbarn"

Sydasien. 1991/3:36. Bibin, Thomas. Sri Lanka barns vänner i blåsväder efter ny adoptionslag i Sri Lanka.

Sydasien. 1992/1:26. Bibin, Thomas. Adoptioner och svarta pengar. Adoptionsnämnd ställer ultimatum.

--1992/1:26. Redaktionen. Ny adoptionslag blev försenad.

Sydasien. 1992/2:1-24. Temanummer om adoptioner. Pengarna eller livet? Del II.

--1992/2:2. Redaktionen. Inledning.

--1992/2:3. Redaktionen. Tema Adoptioner. Pengarna eller livet? Del II.

--1992/2:4-7 Bibin, Thomas. Adoptioner och svarta pengar II. The Colombo connection.

--1992/2:4-11. Dokument. -Gör något, herr parlamentsledamot!

--1992/2:8. Bibin, Thomas. Nya adoptionslagen i Sri Lanka. Privata adoptioner förbjuds.

--1992/2:11. Bibin, Thomas. SLBV och kritikerna. Övermodets strategi.

--1992/2:12. Familjen Carlsson. Adoptivföräldrar berättar: "Ingen adoption den andra lik.

--1992/2:13. Fakta och adresser.

--1992/2:14-15. Sjöbohm, Anders. Adoptivföräldrar berättar: "Sköra band förenar oss"

--1992/2:15. Sjöbohm, Anders. Recension. Godmodigt och humoristiskt.

--1992/2:16-17. Andersson, Gunilla. Skärpta regler skyddar barnen.

--1992/2:17. Barnen Framför Allt – Adoptioner. Köerna ökar risken för "barnhandel".

--1992/2:18. M., Marie. Maries brev till NIA: "Hotellet ett fängelse".

--1992/2:18. Redaktionen. FN-rapport kritiserar adoptioner.

--1992/2:19. Aulin, Sven-Åke. Adoptivföräldrar berättar: "Värna människovärdet".

--1992/2:20-23. Arvidsson, Elisabeth. Massor av litteratur – men ack så ytlig.

--1992/2:24. Lillenberg, Mats. Adoptivbarn berättar: "Stolt över mitt ursprung".

Sydasien. 1992/3:2. Redaktionen. Inledning.

--1992/3:29-30. Bibin, Thomas. Adoptionsorganisationerna till statens adoptionsbyrå om barnhandeln i Sri Lanka: "Skärp er, NIA!"

--1992/3:29. Bibin, Thomas. Vad då barnhemskostnader?

- 1992/3:30. Bibin, Thomas. Staten utreder internationella adoptioner.
- 1992/3:30. Bibin, Thomas. Landstingen utreder adoptivbarns behov.
- 1992/3:32-33. Samuelsson, Lena. Oskyddad mot rasism.
- 1992/3:32-33. Alzen, Nicholas J. Från gullig till ifrågasatt.
- 1992/3:32-33. Engström, Claes. Forskarna ointresserade.
- 1992/3:34-35. Grünewald, Annika. Privat adoption eller inte. Barnets behov måste avgöra.
- 1992/3:35. Schwartz, David. Till sist...
- 1992/4:22. Bibin, Thomas. Godkänd men inte rentvådd.
- 1992/4:22. Persson, Åke. Vi motarbetades av alla.
- 1992/4:23. Bibin, Thomas. Ensamrätt?
- 1992/4:23. Persson, Per. Som förälder är du helt maktlös.
- 1992/4:23. Bibin, Thomas. Adoptivbarn mår bra.
- Sydasien. 1993/2:22. Carlsson, Waishali Maria. Adoptivbarn offer för svensk kolonialism.
- Sydasien. 1993/3:20-22 Karpén, Annemette. Än lever konsten att dansa som en gudinna.
- 1993/3:25. Randberg, Mårten, Dan Randberg, Sandhya Randberg. Bistånd och adoption står inte i motsats till vartannat.
- 1993/4:26. Alzen, Nicholas J. Låt inte framtidens adoptivbarn dras in i homosexuella parförhållanden.
- 1994/2:36-37. Eberhardson, Ann. "Min plikt som mamma att bekämpa barnprostitution".
- Sydasien. 1996/4:31. Annonsering om "Adoptionspaket" där bland annat temanumren om adoptioner med anknytning till Indien och Sri Lanka går att beställa.
- 1996/4:31. Sandström, Katarina. Plågsamt svårt att hitta sig själv.
- Sydasien. 1997/2:11. Bibin, Thomas. Nya lagen gör det svårare att adoptera.
- 1997/2:11. Redaktionen. Fakta om adoptioner.
- Sydasien. 1998/1:34. Sandström Blyme, Katarina. Shanti ger uttryck för annorlundaskapet.
- 1998/1:34-35. Sandström Blyme, Katarina. Vuxna adopterade berättar om sina olika erfarenheter.
- Sydasien. 1999/3. Nordgren, Sofia. Jag sökte mina rötter och fann min mamma. ([Rushdie i Indien \(larseklund.in\)](http://Rushdie i Indien (larseklund.in)))
- Sydasien. 2000/3:30-33. Kjellman, Kalle. "Hitta hem" irrar och förvillar. Frågetecken kring tv-dokumentär.
- 2000/3:30-32. Torbiörnsson, Tove. "Att Jonathans historia är ganska osannolik gör den inte osann".

--Sydasien. 2000/3:33. Sandström Blyme, Katarina. Adoptionscentrum: "Omöjligt att veta vad som hänt".

Sydasien. 2000/4:4-7. Lidén, Karin. På barnens egna villkor. Om mötet mellan svensk socionomkandidat och indiska gatubarn.

--2000/4:6-7. Lidén, Karin. Många gatubarn har blivit ännu fler...

Sydasien. 2001/2:17-19. Lidén, Karin Kavitha. Diskriminerad – Från livets början till dess slut.

--2001/2:19. Lidén, Karin Kavitha. Hoppfull framtid: "Utvecklingen kan inte stoppas".

--2001/2:36-37. Lundgren, Hélène. Adopterade ungdomar ges chans återse sina biologiska föräldrar.

--2001/2:36-37. T V Padma/IPS. Handel med adoptivbarn avslöjad i södra Indien.

Sydasien. 2006/1:30-31 Sjöbohm, Anders. "Singalesiska är ett vackert men krångligt språk".